

Daniel Defoe

Jack ezredes

Fordította Szegő György

ELŐJÁRÓ BESZÉD

Uraim, olyannyira általános szokás a minél kedvezőbb fogadtatás érdekében előljáró beszéddel bocsátani a világba az ilyesféle könyveket, hogy én se mulaszthatom el, noha amondó vagyok, hogy ennek a munkának kevésbé van szüksége előszóra, mint bármelyik előzőnek: ami benne kellemes és gyönyörűsége, annak nem kell cégér; haszon és tanulság tekintetében meg oly gazdag és annyi alkalmat kínál az épülésre, hogy a sok üdvös tanács, melyet sugall, megtöltene egy másik ekkora könyvet.

Bőven tehetünk helytálló megjegyzéseket arról, hogy milyen áldásos és milyen előnyökkel jár a józan és jól irányított nevelés, amelynek hiánya sok ezer minden rendű és rangú ifjú romlásához vezet országunkban. Hány meg hány előkelő intézetet és szegények iskoláját lehetne tökéletesíteni, hogy elejét vegyük a rengeteg szerencsétlen gyermek romlásának, akit ebben a városban évről évre a bitófának nevelnek!

A balsorsú gyermekek, kik közül sokan természetüknél fogva inkább hajlanának a jóra, mint a rosszra, valóban siralmas helyzetben vannak, amint erről hősöm gyermekkorának történetéből is meggyőződhetni: a körülmények szükségképpen tolvajjá tették, de megmaradt benne az elvek valami különös becsületessége, úgyhogy korán megutálta mesterségének leghitványabb oldalát, végül pedig teljesen föl hagyott a lopással. Micsoda ember lehetett volna belőle, ha a nevelés előnyével léphet a világba, és jól kitanítják, hogyan pallérozhatja ki a benne rejlő nemes elveket!

A világban való hanyatttatásainak változatos fordulatai olyan mezőt tárnak az olvasó elé, melyen gyönyörűséggel vándorolhat; olyan kertet, hol üdvösséges, gyógyító füveket gyűjthet, melyek egyike sem ártalmas vagy mérges; hol mindenütt magasztalják, tisztelik, bátorítják és megjutalmazzák az erényt meg a bölcsességet; a bűn, a gonoszság minden nemét nyomorúság és boldogtalanság kíséri, végül pedig a vétek együtt jár a gyalázzal, elkövetőit szegény és feddés sújtja, a gaztetteket pedig utálkozás.

Minden bűnös olvasó buzdítást kap majd, hogy változzék meg, és ki fog derülni, hogy a hitvány, balul eltöltött élet legjobb és egyetlen jó befejezése a bűnbánat; hogy ez vigasztalódással, békével, gyakorta pedig reménységgel jár, a bűnbánó meg visszafogadtatik, mint a tékozló fiú, és életét jobban fejezi be, mint kezdte.

Mivelhogy az egész könyv célja és szándéka nem egyéb, mint ezek és a többi efféle dolgok, úgy vélem, egyetlen szó mentséget sem kell a további részeire vesztegetnem, aminthogy az egészre sem. Ha minden rossztól elrettentünk, minden jó és erényes dologra buzdítunk, mondom, ha ezzel az egyedüli szándékkal tesszük közzé ezt a történetet, akkor semmit se lehet ellene vetni; és a legkevésbé se fontos firtatni, vajon az ezredes igazmondóan beszélte-e el történetét vagy sem; ha csak mesét vagy példabeszédet csinált belőle, éppoly hasznos lesz és éppoly nagy jót tesz; ezzel pedig figyelmetekbe ajánlja magát minden további bevezetés nélkül is

ALÁZATOS SZOLGÁTOK.
A SZERKESZTŐ

JACK EZREDES ÉLETE

Látom, hogy életem a természet valóságos kockajátéka volt, és most, hogy immár oly biztonságos távolságból nézhetek vissza reá, amelyet a sors nemigen ad meg annak a népségnek, melyhez valamikor tartoztam, úgy gondolom, az én történetem se haszontalanabb jó néhánynál, melyet szemem láttára gyönyörűséggel olvasnak naponta, bár semmi sem olyan szórakoztató és tanulságos bennük, mint amilyenek az enyém fog bizonyulni hitem szerint.

Tudtommal származásom akár előkelő is lehet, mert édesanyám igen jó társaságban forgott, de ez inkább az ő történetéhez tartozik, mint az enyémhez; amit róla tudok, azt dajkámtól hallottam; eszerint anyám nemesasszony volt, apám pedig előkelő ember, és dajkámnak szép pénzt adott, hogy vegyen le engem a nyakáról, és szabadítsa meg őt is, anyámat is a kellemetlenségektől, amelyek együtt járnak azzal a balszerencsével, ha valakinek olyan gyereket kell tartania, kit a világnak nem volna szabad látnia, és akiről nem volna szabad hallania.

Úgy látszik, apám valamivel többet adott dajkámnak, mint amennyiben anyám kérésére megegyeztek, és ünnepélyesen megígértette vele, hogy jól bánik majd velem, iskolába ad. Megbizta, hogy mindig gondosan emlékeztessen nemesi származásomra, ha életben maradok olyan korig, hogy valamennyire is fel tudjam fogni, és nem is kívánta, hogy ennél több nevelésben részesítsen, mert nem kételkedett benne, hogy előbb-utóbb már ez a tudat is születésemhez méltó gondolatokat fog sugallni nekem, és biztosan nemesember módjára fogok cselekedni, ha annak tartom magamat.

De a sors nem akarta, hogy az első csapással véget is érjen hányattatásom; hisz nagy ritkaság, ha a szerencsétleneket csak egy napig sújtja balvégzetük: a nagy emberek fokról fokra emelkednek a nagyságban a dicsőség csúcsáig, a nyomorultak a csapások szüntelen sorozatától süllyednek nyomorúságuk mélyére, és sokáig sínylődnek gyötrő kínjaik sanyarúságában, míg a szerencse egy fordulata meg nem villantja előttük a szabadulás reményét, ha egyáltalán megérik azt.

Dajkám annyira becsületesen állta szavát, amennyire az ő helyzetében el lehetett várni, főleg pedig, amennyire körülményei engedték: nagyon gondosan nevelt föl engem, együtt saját fiával meg egy másik magamfajta, gyalázatban született fiúval, akit hasonló egyezséggel vállalt fel.

Szerinte engem Johnnak hívtak, de a vezetéknevemről sejtelmünk se volt, se neki, se nekem, így hát hívhattam magamat, aminek csak akartam, mikor a szerencse meg a jobb körülmények alkalmat adtak reá.

Történetesen az ő saját fiát is (mert volt egy saját fiacskája, körülbelül egy évvel idősebb, mint én) Johnnak hívták, egy-két évvel később pedig egy másik gyalázatban született gyereket (ahogyan fentebb neveztem) vett magához, hogy ugyanúgy tartsa, mint engem, és annak a neve szintén John volt.

Mivel mindnyájan Johnok voltunk, mindnyájan Jackek is voltunk, és hamarosan úgy is hívtak, mert a városnak abban a részében, ahol nevelkedtünk, vagyis Goodman's Fieldsben a Johnokat általában Jacknek hívják. De dajkám azt kívánta, hogy saját fiát kapitánynak nevezzük, amit el is lehet neki nézni, hiszen egy kicsit meg akarta különböztetni a sajátját tőlünk, a többiektől, és valóban ő volt köztünk a legidősebb.

Engem bosszantott, mikor ezt a fiút kapitánynak szólították, és ordítva követeltem dajkámtól, hogy engem hívjanak kapitánynak, hiszen azt mondta nekem, hogy nemesember vagyok, és én kapitány akarok lenni, az bizony! A jólelkű asszony békét akart, rám hagyta, hogy úgy van,

úgy van, nemesember vagyok, ezért pedig többnek kell lennem, mint kapitánynak, legyek hát ezredes, mert az sokkal jobb, mint kapitánynak lenni. - Tudod, lelkem - mondta -, bármelyik tengeri medvét kapitánynak szólítják, ha parancsnok lesz, akár egy olyan lélekvesztőn is, mellyel a regrutákat fogják össze a hajóhadnak, de az ezredesek katonák, és senki másból nem csinálnak ezredest, csakis nemesemberből; ezenkívül pedig, hallottam már olyat, hogy ezredesekből lordok meg tábornokok lettek, még ha eleinte fattyúk voltak is, és ezért téged ezredesnek fogunk hívni.

Nos, ezzel csakugyan elcsitított egy időre, bár nem voltam teljesen megelégedve. Hamarosan hallottam azonban, amint azt mondta saját fiának, hogy én nemesember vagyok, és ezért ezredesnek kell szólítania engem, mire az ő fia kezdett el bögni, és azt kívánta, hogy őt hívják ezredesnek. Nekem hízott a májam ettől, hiszen megelégedéssel tapasztalhattam, hogy az ezredes több, mint a kapitány: a becsvágy olyan egyetemesen el van ültetve az emberi elmébe, hogy nincs az a koldusfiú, akiben ne mozgolódna.

Így hát akadt nálunk Jack ezredes meg Jack kapitány, ami pedig a harmadik fiút illeti, ő egyszerűen csak Jack volt még néhány évig, azután magasabbra került születése jogánál fogva, ahogy hallani fogjátok a maga helyén.

Mind a hárman reményteljes fiúk voltunk, és életünk sok ismétlődése nagyon korán azt ígérte, hogy mindnyájunkból gazember lesz. De ha igaz, amit a dajkám természetéről hallottam, mégse mondhatom, hogy a becsületes asszony nem tett meg minden tőle telhetőt, és nem próbálta elejét venni ennek.

Mielőtt folytatnám a történetet, helyes lenne elmondanom egyet-mást a szereplőkről, ahogy és amilyen messziről csak össze tudtam szedni emlékezetemben, mind magamról, mind Jack fivéreimről, mégpedig röviden és részrehajlás nélkül.

Jack kapitány egy teljes esztendővel a legidősebb volt köztünk. E zömök, nagydarab fiú erős alkata azt ígérte, hogy keménykötésű férfi lesz belőle, de nem nő magasra. Ravasz, mogorva, zárkózott természete mindig bosszúra szomjazott; ráadásul vadállatiasságra, vérengzésre, kegyetlenségre hajlott. Viselkedése vetekedett egy sült bugriséval, egy tahóéval, egy fuvaros-fajzatéval; agyafűrt volt, amilyennek egy utcakölyöknek lennie kell, de tudatlan és gyermekkorától taníthatatlan. A bulldogra emlékeztetett merész, elszánt természetével, de a legcsekélyebb nemeslelkűség is hiányzott belőle. Soha egyetlen tanítónőnknek se sikerült tanulásra bírnia őt, még a betűvetést se tudták belesulykolni; és mintha tolvajnak született volna, alighogy megtanult beszélni, ellopott mindent; ami a közelébe került; mégpedig nemcsak édesanyjától, hanem bárki másától, mitőlünk, testvéreitől és pajtásaitól is. Vérébeli gazember volt, mert a leggyalázatosabb, leggonoszabb hitványságokban lelte kedvét, semmi hajlama, semmi érzéke se volt arra, hogy tisztességes legyen, nem bizony, szavamra, még gazember-testvérei iránt sem; márpedig más tolvajok éppen ebből becsületbeli kérdést csinálnak, tudniillik abból, hogy legalább egymás iránt tisztességesek legyenek.

A másik Johnt, vagyis a legfiatalabbat közülünk, Jack őrnagynak hívták, mert a hölgy, aki a dajkánkra bízta, megvallotta, hogy édesapja gárdaőrnagyként szolgál, bár nevét titokban kell tartania, és ennyi elég is volt. Előbb „John, az őrnagy” lett a megszólítása, aztán „az őrnagy”, végül pedig, mikor már kezdtünk együttesen tekeregni, Jack őrnagy, hasonlóan a többiekéhez, mert a neve John volt, mint már említettem.

Jack őrnagy vidám, mókás, kellemes fiú volt, jól vágott az esze, ahogy mondani szokás; sose fogyott ki a tréfából meg a jókedvből, s mint gyakran megjegyeztem, volt benne valami úrias. Igazi férfibátorság jellemezte, semmitől se félt, és habozás nélkül szembe tudott nézni a halállal, de ha alkalma nyílt rá, ő volt a világ legnagyobb, legkönyörületesebb embere.

Vele született lovagiasság jellemezte, a kapitány szörnyű vadállatiasságának nyoma se volt benne. Egyszóval semmi se hiányzott belőle ahhoz, hogy nagyszerű emberré váljék, csak a tisztesség. Megtanult olvasni, akárcsak én, és nemcsak nagyon jól beszélt, hanem értelmesen és nagyon szép angol nyelven írt is, mint látni fogjátok történetének folyamán.

Ami alázatos szolgátokat, Jack ezredest illeti, kedves olvasóim, az szegény, szerencsétlen, engedékeny fickó volt, eléggé hajlandó és eléggé képes is, hogy bármit megtanuljon, ha bárki is tanítómestere lett volna az ördögön kívül. Olyan fiatalon lépett a világba, hogy mikor rosszat kezdett tenni, fogalma se volt cselekedeteinek hitványságáról, se következményeiről. Jól emlékszem reá, hogy egyszer egy bíró elé vittek valami tolvajlásért, melyben csakugyan ártatlan voltam, és akkor érvekkkel védekeztem, bebizonyítottam vádlóim tévedését és szavaik ellentmondásosságát. A bíró azt mondta, kár, hogy nem találtam magamnak jobb foglalatosságot, mert biztosan jobbra tanítottak. Ebben azonban tévedett öméltósága, mert engem soha semmire se tanítottak, csak a tolvajlásra, kivéve az írás-olvasást, és mindez azelőtt történt, hogy a tíz esztendő betöltöttem volna.¹ De természetes tehetségem volt a beszédre, és el tudtam mondani annyit a cél érdekében, mint a legtöbb ember, akit nem tanítottak nálam többre.

Pajtásaim merész, határozott fiúnak tartottak, aki bármilyen veszéllyel szembe mer szállni, de én másképp vélekedtem magamról, ezért kerültem a verekedést, amennyire csak tudtam, bár néha megkockáztattam és megálltam a sarat, mert igen erős testalkatú voltam, ráadásul pedig fürge is. De gyakran a nyelvemmel vágtam ki magam ott, ahol a kezem kevés lett volna, mégpedig nemcsak gyermekként, hanem férfikoromban is.

Óvatosan és ügyesen űztem mesterségemet, nem is kaptak oly gyakran rajta, mint cimboráimat, úgy értem, gyermekkoromban, mert férfikoromban aztán sohasem, nem bizony, egyszer se huszonhat esztendő alatt, mert ennyit töltöttem a mesterségben, és még mindig nem akasztottak fel, mint hallani fogjátok.

Ami a külsőmet illeti, míg piszkos, üveghutában éjszakázó fiú voltam, hamuban aludtam, és örökké az utca mocskában mászkáltam, nem is lehetett más a külsőm, mint a magamfajtáé. Ilyenek voltunk mindnyájan; vagyis olyanok, mint a cipőpucolók, koldusfiúk, koszos utcakölykök vagy bárki más efféle, akit csak akartok, a lehető legnagyobb mértékben megvetésre méltóak és nyomorultak. De mégis, emlékszem reá, az emberek azt mondogatták rólam, milyen jóképű fiú; ha megmosdatnák és szépen felöltöztetnék, de csinos lenne, nézzétek csak, milyen szeme van, milyen kellemes, mosolygó arca, de kár érte! Kíváncsi vagyok, ki fia-borja ez a csirkefogó - meg hasonlók. Aztán rendszerint magukhoz hívtak, és nevemet tudakolták. Én olyankor azt feleltem, hogy a nevem Jack. - De mi a családneved, fickó? - kérdezték. - Nem tudom - feleltem. - Hát apád-anyád kicsoda? - Nekem nincsen - mondtam. - Hogyhogy, sohasem is volt? - Nem volt - mondtam én -, nem tudok róla. - Olyankor fejüket csóválták, felkiáltottak, hogy szegény fiú! de nagy kár! meg efféléket, és szélnek eresztettek, én pedig mindezt megőriztem a szívemben.

Majdnem tízéves lettem már, a kapitány tizenegy, az őrnagy meg nyolc, mikor dajkám, a jólelkű asszony meghalt. Az ura, aki matróz volt, nem sokkal korábban a tengerbe fulladt, II. Károly idején, amikor a Gloucester, a királyi flotta egyik fregattja, a yorki herceggel a fedélzetén Skótország felé haladtában hajótörést szenvedett. A becsületes asszony olyan szegénységben halt meg, hogy az egyházközségnek kellett eltemettetnie. A három ifjú Jack

---

¹ Defoe következtetlensége. A továbbiakban Jack tizennyolc éves korában még nem tud írni-olvasni

kísérte maradványait, mert mind a hárman édes gyermekeinek számítottunk. Én, az ezredes haladtam a gyászmenet élén, a kapitány pedig, a legidősebb fia, a végén, igen csüggedten.

A jó asszony halála után mi, a három Jack, szabadon csavaroghattunk a világban; nem sokat törődtünk vele, hogy az egyházközség gondunkat viseli-e vagy sem. Mind a hárman együtt kószáltunk; a Rosemary sikátor meg Ratcliff környékén lakó nép elég jól ismert bennünket, így aztán meglehetősen könnyen kaptunk élelmet, nem kellett sokat koldulni érte.

Én személy szerint némi hírre tettem szert mint nagyon udvarias, tisztességes fiú. Ha ugyanis elküldték valahová egy megbízással, mindig pontosan, gondosan intéztem el, és igyekeztem vissza. Ha pedig rám bízta valamit, sose nyúltam hozzá, hogy megdézsmáljam, hanem becsületbeli kérdésnek tartottam, hogy gondosan bánjak bármilyen kezemre adott holmival, bár minden egyéb esetben éppolyan megtévelyedett tolvaj voltam, mint akármelyik másik.

Egy-egy szegényebb boltos is gyakran ott hagyott üzlete ajtajánál, hogy vigyázzak, míg ebédel, vagy átmegy egy sörmérésbe, vagy más effélet csinál, én pedig mindig szívesen, vidáman és a legbecsületesebben tettem neki eleget.

Jack kapitánynak, aki mogorva, rossz külsejű, durva fiú volt, éppen ellenkezőleg, egy szava sem akadt, melyből jó modort vagy kedélyt lehetett volna érezni. Igent vagy nemet mondott, éppen csak hogy megfeleljen, ha kértek tőle valamit, semmi egyebet. Senki a legcsekélyebb szívéllyességet ki nem tudta csiholni belőle. Ha elküldték valahová egy megbízással, rendszerint elfelejtette a felét, vagy eltekergett játszani, ha fiúkkal találkozott, vagy egyáltalán el se ment, ha meg igen, sose tért vissza válasszal. Annyira megbízhatatlan és faragatlan volt, hogy senki egy jó szót nem szólt hozzá, mindenki azt mondta, hogy lerí róla a gazember, és bitófán fogja végezni. Egyszóval szépszerével senkitől semmit nem kapott, úgyhogy valósággal kénytelen volt tolvajjá válni, hogy meglegyen a betevő falatja, hiszen ha koldult, oda nem illő hangon szinte követelte, hogy adjanak neki élelmet, semmint könyörgött érte, annyira, hogy egy ember, aki ismerte őt és adott neki valamit, egy napon azt mondta neki: - Jack kapitány, te már most, gyerek létedre is kellemetlen és förtelmes egy koldus vagy; az a gyanúm, ha megnősz, inkább tudod majd az emberektől az erszényüket kérni, mint egy pennyt.

Ami az őrnagyot illeti, ez a vidám, szeleburdi kis fickó mindig jókedvű volt, akár akadt ennivalója, akár nem, sose panaszkodott, és annyira megkedveltette magát jó viselkedésével, hogy az egész szomszédság megszerette, és kapott élelmet eleget hol itt, hol ott. Így, bármilyen kicsik is voltunk, kiügyeskedtük, hogy elkerüljük az éhezést, ami pedig a szállást illeti, nyáron bakterházak meg bódék ereszei alatt aludtunk vagy olyan üzletek ajtajában, ahol ismertek. Dajkám halála után hosszú éveken át azt se tudtuk, mi fán terem egy ágy. Télen pedig Dallow üvegcsúrájában bújtunk meg, a Rosemary sikátor közelében, vagy egy másik üveghutában, a ratcliffi országútnál, a hamugödrökben vagy a bolthajtások alatt, a lassan hűlő izzó üveg közelében.

Így éltünk néhány évig, és belesodrótunk egy bandába, mely hozzánk hasonló csupasz, rongyos csirkefogókból állt. Ennyire zsengén is olyan gonoszak voltak már, hogy az ördög se kívánhatott volna különbet, és érettek minden rosszra, ami koruknak megfelelt, mikor gyarapodtak éveikben.

Emlékszem, hogy egy hideg téli éjszakán őrjárat zavarta meg nyugalmunkat, rendbirtossal az élén. Bizonyos Ferdenyakút kerestek kiabálva. Úgy látszik, valami olyan hitványságot követhetett el, mely megért ekkora zenebonát, és az őrjárat úgy értesült, hogy a koldusfiak között bújik meg, a hutában, a bolthajtások alatt, ahol az üveget hűtik.

Kezdődött a riadó. Sötét éjszaka azzal vertek minket fel, hogy kifelé, horda, kifelé, ördög-fattyak, lássuk csak. Mindnyájunkat előkerítettek, egyesek szemüket dörzsölve, fejüket vakarva jöttek ki, másokat előráncigáltak. Azt hiszem, lehattunk vagy tizenheten, de Ferdenyakút, ahogy őt nevezték, nem lelték közöttünk. Úgy rémlik, jól megtermett, nagy fiú volt, aki rendszerint ugyancsak ott hált. Belekeveredett egy előző éjszakai rablásba; cimborája, akit elfogtak, remélte, hogy megússza a büntetést, ha elárulja őt, és tájékoztatta a hatóságokat, hol szokott a fiú meghúzódni. De úgy látszik, Ferdenyakú résen volt, és biztonságba helyezte irháját, legalábbis egyelőre, így nekünk megengedték, hogy visszatérjünk meleg lakosztályunkba, a szén hamujába, melyben jó néhány hideg téli éjszakát aludtam át, sőt, mondhatnám, jó néhány telet, olyan mélyen és kényelmesen, hogy különbül azóta se, noha jobb lakásokban.

Ezt az életmódot folytattuk jó ideig, azt hiszem, két évig is, és se nem cselekedtünk, se nem akartunk semmiféle rosszat. Rendszerint mind a hárman együtt jártunk, a kapitányból ugyanis, röviden szólva, hiányzott az ügyesség, és volt benne valami kellemetlen, úgyhogy éhen veszett volna, ha nem tartjuk magunk között. Mivel mindig együtt voltunk, általában a három Jack néven emlegettek bennünket. De Jack ezredesé volt az elsőség, jó néhány okból. Az őrnagy, mint már mondtam, vidám volt és kellemes, de az ezredes mindig a jobbfejta emberekkel állt szóba - úgy értem, a jobbfejtekkel azok közül, akik hajlandók voltak tereferélni egy koldusfiúval. Ilyenkor örökké faggatóztam, kérdezősködtem mindenről, akár nyilvános esemény volt, akár magánügy, különösen pedig a tengerészekkel meg katonákkal szerettem beszélgetni a háborúról, a nagy tengeri ütközetekről meg a szárazföldi csatákról, melyekben bármelyikük is részt vett. Mivel pedig soha semmit el nem felejtettem, amit mondtak nekem, hamarosan, vagyis néhány év múltán, majdnem ugyanolyan jól be tudtam számolni a holland háborúról meg a tengeri ütközetekről, a flandriai csatáról, Maestricht bevételéről meg effélékről, mint bárki azok közül, akik ott voltak. Ezért az öreg katonák meg tengeri medvék szerettek szóba ereszkedni velem, és szívesen elmondtak minden történetet, ami csak eszükbe jutott, nemcsak az akkor folyó háborúkról, hanem az Olivér² idején lefolytakról is, I. Károly király haláláról, meg ilyesmikről.

Bármilyen fiatal is voltam, így amolyan történészféle lett belőlem. Bár nem olvastam könyveket, hiszen sohasem is volt könyvem, amit olvashattam volna, mégis tűrhetően be tudtam számolni arról, hogy mi történt azelőtt, és mi volt akkor történőben a világon, különösen ami saját népünket érintette. Tudtam a haditengerészet minden hajójának a nevét meg a parancsnokaikét is, mindezt pedig, mielőtt betöltöttem volna a tizennégy évet vagy nagyon kevéssel azután.

Jack kapitány eközben rossz társaságba került, elhagyott minket, és jó darabig kellett várnunk, míg egyáltalán hírt kaptunk róla, azt hiszem, lehetett fél év is. Megtudtam, hogy tagja lett egy gyermekrabló bandának, ahogy azokat akkor hívták. Az effélék gonosz fickók voltak, nyomtalanul tüntettek el gyermekeket, mégpedig úgy, hogy hirtelen felkapták őket a sötétben, befogták a szájukat, és elvitték őket bizonyos házakba. Azokban már készen álltak gazemberek, akik fogadták őket, Virginiába induló hajókra vitték, és a gyarmaton eladták áldozataikat.

Erre a mesterségre Szörnyű Jack - mert így hívtam - igen alkalmas volt, különösen az erőszakos részére. Ha az ő karmaiba került egy kisgyerek, nemcsak a kiabálást, hanem a lélegzetet is belé fojtotta, és mit se törődött azzal, ha majdnem megölte, nehogy neszt üssön. Úgy látszik, abban az időben igen alávaló dolgot követhetett el az a banda: vagy meggyilkolta

---

² Oliver Cromwell az angol polgári forradalom (1642-1649), majd az angol köztársaság vezetője volt. I. Károlyt 1649-ben fejezték le.

az egyik gyereket, vagy valami egyéb nagy gazságot művelt vele, és minthogy az áldozat magas rangú polgár gyereke lehetett, a szülő megszimatozt valamit, és visszaszerezte kicsinyét, bár szomorú állapotban, majdnem megölte. Én túl fiatal voltam, és túl régen volt a dolog ahhoz, hogy az egész történetre emlékezzem, de mindnyájukat elfogták és Newgate-be küldték, Jack kapitányt is, a többiekkel együtt, bár nagyon fiatal volt még, nem sokkal több tizenhárom évesnél.

Milyen büntetéssel sújtották a banda gazembereit, azt most már nem tudnám megmondani; de mivel a kapitány csak gyerek volt még, arra ítélték, hogy alaposan korbácsolják meg háromszor Bridewellben.³ A polgármester vagy bírósági jegyző, vagy ki volt az, azt mondta neki, hogy ezt könyörületből teszik, mert távol akarják tartani a bitófától. Nem felejtette el fölhívni a figyelmét arra sem, hogy már most lerí róla az akasztófavirág, és jó lesz, ha vigyáz magára. Ennyire szembeszökő volt a kapitány ábrázata már ilyen fiatalon is, és később még számtalanszor hallhatta ezt. Mikor Bridewellben volt, fülembe jutott balszerencséje, és az őrnaggyal együtt elmentem meglátogatni őt, mert ez volt az első hírünk sorsáról.

Éppen érkezésünk napján vezették elő, hogy ítélete szerint jóra tanítsák, ahogy ezt nevezték. Mivel pedig el volt rendelve, hogy a tanítást alaposan végezzék, valóban hűségesen tartották is magukat az ítélethez. Az előjáró, Bridewell parancsnoka, ha jól emlékszem. Sir William Turner nevezetű, kitartóan prédikált neki, hogy milyen ifjú, és milyen kár lenne, ha ilyen fiatal fiút föl kellene akasztani, meg még egy rakás ilyesmit, hogy legyen ez neki figyelmeztetés, és milyen gonoszság volt tőle szegény ártatlan gyermekeket ellopni, meg efféléket. Mindezt pedig úgy mondta, hogy közben egy kék jelvényes ember a legirgalmatlanabban korbácsolta a kapitányt, mert nem volt szabad abbahagynia, míg Sir William rá nem üt egy kis fakalapáccsal az asztalra.

A szegény kapitány toporzékolt, táncolt és üvöltött, mint egy örült; és meg kell vallanom, én majdnem halálra rémültem. Nem tudtam ugyan elég közel kerülni, hogy végignézzem, mit tesznek vele, hiszen csak egy szegény fiú voltam, de utána láttam a hátát, teli a csapások hurkáival, sok helyt véresen, és azt hittem, hogy bele kell halnom a látottakba. Később azonban közelebbről megismerkedtem az ilyesmivel.

Minden tőlem telhető meg tettem, hogy megvigasztaljam a szegény kapitányt, mikor hozzá engedtek. De a legrosszabbján még nem volt túl, mert még két ilyen korbácsolása volt hátra; és valóban, olyan keményen verték, hogy egy időre elvették a kedvét a gyermekrablás mesteriségétől. De aztán mégiscsak közénk állt megint, és velük is maradt néhány évig, míg csak meg nem szűnt ez az üzlet.

Bár nagyon fiatalok voltunk, az őrnagyra is, rám is egy ideig nagy hatást tett az, hogy olyan szigorúan bántak a kapitánnyal, és teljes joggal lehetne mondani, hogy minket éppúgy észre térítettek, mint őt, bár nem volt részünk a büntetésben. De két ifjú csirkefogó, aki a mi üveghutai szállásunkra járt, még abban az évben hízélgéssel rávette valami módon az őrnagyot, ezt a jóindulatú, szelíd fiút, hogy menjen velük sétálni, ahogy a dolgot becézték. Az úriemberek nagyon jól illettek egymáshoz: az őrnagy tizenkét év körül volt, a kettő közül, ki magával vitte, az idősebbik se haladta meg a tizennégyet. Üzleti ügyük a Bertalan-napi vásárra szólította őket, a cél pedig, melyért oda tartottak, röviden zsebtolvajlásnak nevezhető.

---

³ Az a fogház, melyben csavargókat, kóborló inasokat meg prostituáltak megkorbácsolnak, és testi munkára fogtak.

Az őrnagynak fogalma se volt a mesterségről, nem is bízták meg semmivel, de mégis részt ígértek neki, mintha éppen olyan szakavatott lett volna, mint ők. Útnak indultak hát. A két ügyes fiatal gézengúz olyan jól végezte a dolgát, hogy este nyolc órakor visszatértek a mi poros hutai szállásunkra, leültek egy sarokban, és az üvegsűr tüzének fényénél osztozni kezdtek zsákmányukon. Az őrnagy huzigálta élő a javakat, mert amint bármit is szerzett a kettő, igyekezett szabadulni tőle, és átadta neki, nehogy valamit is leljenek náluk, ha lefülelik őket.

Pokoli szerencsével jártak; az ördög bizonyára azért volt segítségükre a zsákmányszerzésben, mert szert akart tenni egy fiatal szerencsejátékosra, akit elrettentett a kapitány balsorsa, és bátorítani akarta a vállalkozásra. Első esti zsákmányuk lajstroma a következő volt:

I. Egy fehér zsebkendő valami falusi fehérnéptől, míg az fölbáméskodott egy paprika-jancsira. A zsebkendő egyik sarkába három shilling és hat penny meg egy gombostű⁴ volt belekötve.

II. Egy színes zsebkendő egy falusi legény zsebéből, mikor kínai narancsot vásárolt.

III. Egy szalagos erszény, benne tizenegy shilling három penny meg egy ezüstgyűszű egy fiatal nő zsebéből, éppen mikor egy fickó meg akart vele ismerkedni.

N. B. Azonnal észrevette, hogy hiányzik az erszénye, de nem látta a tolvajt, így azt a férfit gyanúsította, ki szoba akart állni vele, és kiabálni kezdett, hogy zsebmetsző. A férfi a sokaság kezébe került, de mivel ismerték az utcában, könnyen megszabadult.

IV. Egy kés meg egy villa, melyet két fiú éppen akkor vásárolt. Egyikük zsebre tette, és indultak hazafelé. Egy perc múlva már el is csente az egyik fiatal gazfickó.

V. Egy kicsi ezüstdoboz, benne hét shilling, csupa apró ezüstpénzben, egy-, két-, három- és négypennyesekben.

N. B. Úgy látszik, ezt egy leány húzta ki a zsebéből, hogy fizessen, mikor belépett a bódéba egy előadást megnézni, a kis csirkefogó pedig bedugta kezét és elemelte, éppen mikor tulajdonosnője vissza akarta tenni.

VI. Egy másik selyem zsebkendő egy úriember zsebéből.

VII. Még egy másik.

VIII. Egy mozgatható tagú baba meg egy tükör, melyet egy játékarus asztaláról csizeltek el.

Meg kell vallanom, rendkívüli dolog volt, hogy két annyira fiatal kis csirkefogó ekkora zsákmányt szerezzen egy délután vagy inkább este lefolyása alatt. Az őrnagy emiatt különös rangra emelkedett másnap.

Én a közelében feküdtem. Alig virradt, hozzám lépett, és így szólt: - Jack ezredes, beszélni akarok veled. - Jól van - válaszoltam -, na, mit mondasz? - Semmit - felelte -, fontos ügyről van szó, itt nem beszélhetek. - Így hát kimentünk. Alig értünk ki egy keskeny ösvényre az üveghuta közelében, megszólalt: - Ide süss! - és kihúzta kicsit kezét, szinte teli pénzzel.

Meglepődtem a látványtól. Közben ő zsebre dugta vagyonát, aztán újra előhúzta kezét: - Nesze - mondta -, te is kapsz belőle. - Ezzel nekem adott egy hatpennyst meg egy shillingnyit az apró ezüstpénzekből. Ez nagyon jól jött nekem. Hiszen bármennyire nemesember voltam is,

---

⁴ A tű és gombostű sokkal nagyobb érték volt, mint ma.

és bármilyen sokat járt is eszemben ez a kérdés, soha életemben nem láttam együtt ennyi pénzt, legalábbis úgy nem, hogy a magaménak nevezhettem volna.

Nagyon komolyan tudakoltam, hogyan tett szert ekkora gazdagságra, mert neki hét shilling és hat penny jutott osztályrészül, az ezüstgyűszű meg egy selyem zsebkendő. Ez valóságos vagyon volt az ő számára, aki soha életében nem látott együtt egy shillinget sem, mint azt már magamról mondtam.

- És mit fogsz vele csinálni, Jack? - kérdeztem én. - Hogy mit? Hát legelőször is elmegyek a zsibpiacra és veszek magamnak egy pár harisnyát meg cipőt. - Ez helyes - mondtam -, így fogok tenni én is. - El is mentünk mind a ketten, és vettünk egy-egy pár harisnyát a legjobb helyen, öt pennyért, nem párját, hanem összesen öt pennyért. Méghozzá jó harisnyák voltak, sokkal különbek a mieinknél, biztosíthatlak titeket, olvasóim.

Bajosabban tudtunk cipőt keríteni, sokáig nézelődtünk, mielőtt elég jót találhattunk. De végül is egy nagyon jól ellátott boltocskára bukkantunk, és vettünk két párat, tizenhat pennyért.

Rögtön fel is húztuk, nagy gyönyörűségünkre, mert hosszú ideje nem volt egyikünk lábán sem olyan harisnya, melynek feje is lett volna. Annyira felfrissültem attól, hogy egy pár meleg harisnya meg száraz cipő volt a lábamon - hisz ilyesmivel már régóta nem voltam ismerős -, hogy kezdett eszembe jutni úriemberi mivoltom. Azt gondoltam, hogy lám, most már kezd igaz lenni. Miután így kiöltözködtünk, azt mondtam: - Ide figyelj, Jack őrnagy, neked meg nekem sose volt pénzünk és sosem ettünk egy jó ebédet világeletünkben. Mit szólnál hozzá, ha elmennénk valahová egy kis enivalóért? Én nagyon éhes vagyok.

- Menjünk hát - mondta az őrnagy -, én is éhes vagyok. - El is mentünk a Rosemary sikátorba, egy kifőzdébe, nagyszerűen megvendégtük magunkat, és én azt gondoltam, hogy elkezdtünk nemesemberek módjára élni, mert megettünk három penny ára főtt marhahúst, két pennyre pudingot, egyre téglát (így hívták a cipőt) meg egy egész pint erős sört ittunk, összesen hét pennyt adtunk ki.

N. B. Ráadásul mind a ketten egy-egy jókora tál remek marhahúslevest ettünk. Az én szívemet pedig bámulatosan felvidította az, hogy egész idő alatt, míg ebédeltünk, a ház leánya meg fia valahányszor elment a nyitott fülke előtt, ahol ültünk, mindig benézett és bekiáltott: - Uraim, van-e valamire szükségük? Van-e valamire szükségük, uraim? - Szavamra, ez olyan jólesett nekem, mint az egész ebéd.

Még a stepneyi parókia legkülönb háztulajdonosa, vagy akár London főpolgármestere, sőt még az egész földkerekség legnagyobb embere sem érezhette volna boldogabbnak magát, úgy, hogy kevesebb bánat vagy tünődés keveredjék örömebe, mint én az üdvösségnek ezen az új fokán, bár az enyém csak kicsi része lehetett az egésznek, mert Jack őrnagy vagyona akkora volt az enyémhez képest, mint az enyém ahhoz képest, amim azelőtt volt. Egyszóval csakis azért örülhettem olyan szertelenül szerencsémnek, noha csak tizennyolc penny volt a részem a zsákmányból, mert a legcsekélyebb sejtelmem se volt nagyobb boldogságról.

Aznap éjszaka az őrnagy meg én új gyönyörűségünk diadalában úsztunk, és zavartalan nyugalomban aludtunk a megszokott helyen, ahol felülről körülvett minket az üveghuta tüzeinek melege, és teljesen kárpótolt minket azért, hogy hamun meg salakon fordulunk be a fal felé.

Aki ismeri az üvegcsűröket meg bolthajtásos kamráikat, melyekben az elkészült palackok hűlnek, az tudja, hogy a hamut téglafalú helyiségekbe hányják, melyeknek egyetlen nyílásuk a bejáratuk, tehát melegek, mint egy közfürdő öltözője. Ezekben hálnak a szegény fiúk. Lehetetlen hát, hogy ott fázzanak, még ha Grönlandban vagy Novaja Zemlján volnának is.

Ezért pedig nemcsak biztonságban fehetnek, hanem nagyon kényelmesen is, eltekintve a hamutól, de amiatt ők egyet se búsulnak.

Másnap az őrnagy és társai megint portyára mentek, ismét sikerrel. Nem is jártak balszerencsével, azt se tudom már, hány hónapig. Hála a gyakori utánzásnak meg irányításnak, Jack őrnagyból éppolyan ügyes zsebmetsző lett, mint bármelyikük. De most nem bocsátkozom forgandó szerencséjének hosszú meséjébe, mert sietek saját történetemhez, hiszen jelenleg az a fő dolog, melyet írásba kell foglalnom.

Az őrnagy egyetlen napon se mulasztotta el megmutatni nekem új jólétének jeleit, és olyan bőkezű volt, hogy gyakran odavetett nekem egy hatpennyst, néha még egy shillinget is. Én pedig észrevehettem, mint kezd posztóholmit keríteni a hátára, mint hagyja el a mi hamus odúkat, mert másokkal együtt szállást bérel (melyről majd más alkalommal szolgálok külön magyarázattal). Sőt mi több, inget is kezdett viselni, márpedig ilyet sem ő, sem én nem mertünk tenni három éve már.

De egész idő alatt megfigyeltem még valamit. Jack őrnagy jólétben volt és jól boldogult, nagyon nyájasan, sőt nagylelkűen viselkedett velem, sokszor adott nekem pénzt, de soha nem hívott, hogy magam is lépjek be a társaságba. Soha nem mondta, hogy tartsak vele, és boldoguljak ugyanúgy. Nem bizony, egyáltalán nem ajánlotta nekem foglalkozását.

Nemigen tetszett nekem, hogy ilyen tartózkodó irántam. Megtudtam tőle általánosságban, hogy munkája a zsebmetszés. Úgy képzeltem, hogy aki ennek igazán mestere akar lenni, annak könnyű kézre van szüksége, ügyességre jócskán, meg nagy fűrgeségre, de azért egyáltalán nem lehet nehéz megtanulni. Különösen pedig arra gondoltam, hogy sok az alkalom, hiszen a Londonba jövő falusiak nagyon együgyűek, szájtátiak, annyira el vannak foglalva a bámész-kodással, hogy az a mesterség nem járhat nagy kockázattal, és könnyen elleshető, csak tudnám nagyjából a módját, meg azt, hogyan fognak hozzá.

Az agyafűrt Ördög sose hanyagolja el dolgát, hanem kap minden alkalmon, hogy buzdítsa szolgálait, így hát eltávolította utamból mindezeket a nehézségeket, és benső barátságba kevert a város egyik legválogatottabb „búvárjával”, vagyis zsebtolvajával. Én hajlottam rá, hogy ugyanolyan gonosz legyek, mint bármelyikük. Barátságunk fontos szerepet játszott: az a fiú gondoskodott róla, hogy hajlamomban ne érjen csalódás.

Pajtásom fölötte állt a kicsi zsebmetszőknek. Nem pályázott csip-csup műtyürcékre a Bertalan-napi vásárokon, nem kockáztatta három-négy shillingért, hogy a csőcselék kezébe kerüljön. Különb dolgokra törekedett, sőt nem kevesebbre, mint tekintélyes pénzüsszegekre és még nagyobb utalványokra.

Nagy komolyan felszólított, hogy tartsak vele egy sétára. Hozzátette, hogy előbb egy kicsit megmutatja nekem a mesterségemet, aztán pedig hagy, hogy olyan gonosz legyek, amilyen csak akarok, vagyis, ahogy ő fejezte ki magát, kiügyesít, aztán önállósítsam magamat tetszésem szerint, ő pedig csakis jó szerencsét kíván nekem.

Így hát éppen úgy egyeztünk meg, mint Jack őrnagy az ő úriemberével, akivel ő azért ment csupán, hogy lássa, mi a módja, és átvegye a szerzeményt, de mégis kapjon belőle részt. Az én emberem azt mondta, hogy siker esetén éppúgy fogok részesedni, mintha főszereplő lennék. Biztosított róla, hogy ez a szokás a szakmában, mert bátorítani akarják az ifjú kezdőket, és merészségre tanítani, mikor beavatják őket. Hiszen ebben a foglalkozásban oroszlánszív nélkül semmire se lehet menni.

Sokáig haboztam, a kockázatra hivatkozva, és elmeséltem Jack kapitány történetét, akit bátyámnak nevezhetnék. - Nos, ezredes - mondta ő -, úgy látom, nyúlszívű vagy, márpedig aki nyúlszívű, csakugyan nem való a mi mesterségünkre, mert csakis vakmerő szívvel lehet a mi dolgaink végére járni. De mégis, neked semmi tennivalód se lesz első alkalommal, így hát mit se kockáztatsz - mondta ő -, mert ha engem lefűlelnék, neked semmi közöd hozzá, és futni hagynak, hiszen bármit is tettem én, könnyű lesz úgy feltüntetni, hogy a te kezéd nem volt benne.

Erre a rábeszélésre kimerészkedtem vele. Hamarosan rájöttem, hogy új barátom mestertolvaj, ki messze fölötte áll a hétköznapi zsebmetszőknek, és jóval magasabb céljai vannak, mint az én Jack öcsémnek. Sokkal nagyobb fiú is volt nála. Már közel jártam ugyan a tizenöthöz, de koromhoz képest nem voltam nagy, ami pedig a dolog természetét illeti, sejtelmem se volt róla. Eleinte valóban nem tudtam, hogy az bűn, és jó darabig tartott, amíg megértettem. A zsebmetszést mesterségnek tekintettem, és azt gondoltam, hogy inaskodni fogok benne. Igaz, hogy akkor vélekedtem így, mikor még újonc voltam a társaságban és fiatalabb is. A kockázatról gyermekelképzelésem volt. A tolvajok beáztatásnak nevezték a vallatást, és én azt hittem, hogy csak vízbe mártanak, ha elfognak, és ezzel mindent megúsztam, márpedig mit se törődtem volna azzal, ha rongyaim megáznak egy kicsit; csak jóval később fogtam fel, hogy ez a bűn főbenjáró, és Newgate-be is küldhetnek érte, míg csak föl nem akasztottak egy nagyfiút, szinte már férfit, a mi társaságunkból: akkor rettenetesen megijedtem, mint azt meg fogjátok hallani.

Nos, ennek a legénynek a rábeszélésére elindultam vele. Szegény, ártatlan fiú voltam, és (tökéletesen emlékszem gondolataimra) semmi rosszat sem akartam. Soha semmit el nem loptam, és ha egy aranyműves történetesen magamra hagy boltjában, ahol halmokban áll körülöttem a kiszórt pénz, és megbíz, hogy ügyeljek reá, hozzá sem értem volna semmihez, csupa becsületességből. De mivel gyerek voltam, az ármányos Kisértő olyan csalival csábított horgára, mely megfelelt az én gyerekességemnek. Hiszen a zsebtolvajlást sose tartottam becsületességnek, hanem mint fentebb mondtam, csupán sajátos mesterségnek tekintettem, melyet el kell sajátítanom, így indultam el a pályán, míg annyira meg nem átkodtam benne, hogy már nem volt erőm visszalépni. Akaratom ellenére tolvaj lett hát belőlem, és oly sokáig üztem ezt a mesterséget, mint kevés fiú teszi. Mégis elkerültem az ilyesfajta élet szokásos végét, vagyis a rabszállító hajót meg a bitófát.

Első portyánkon új tanítóm egyenesen a belvárosba vitt, és amikor leértünk a folyópartra, bevezetett a vámház hosszú termébe. Legfeljebb két rongyos fiút láthattak bennünk, bár én nála sokkal ágrólszakadtabb voltam. Hiszen vezetőm kalapot, inget meg nyakkendőt viselt; én viszont egyiket se. Én bizony dajkám halála után nem süllyedtem odáig, hogy kalapot tegyek a fejemre, azóta pedig eltelt néhány év. Vezetőm azt parancsolta, hogy sose veszítsem szem elől, maradjak mindig a közelében, de ne szorosan mellette, és sose vegyem észre őt, míg oda nem jön hozzám, ha pedig valami zenebona kerekednék, nehogy ismerjem őt, a világért se adjam jelét annak, hogy bármi közöm is volna hozzá.

Hajszálra megfogadtam parancsait, miközben ő minden sarokba bekukkantott, és mindenkit szemügyre vett. Én őt figyeltem, de mindig a távolból, a hosszú terem másik oldalán, közben pedig úgy tettem, mintha gombostűket keresnék, fölszededgettem a porból, ahányat csak leltem, és kabátujjamba szúrтам, úgyhogy végül összegyűjtöttem benne vagy negyven-ötven jó gombostűt, de azért szakadatlanul szemmel tartottam cimborámat, és észrevettem, hogy nagyon serénykedik a sokaságban, mely a pultnál áll, és a tisztékkel tárgyal, akik bevezetik a tételeket, kiadják a vámleveleket stb.

Végre odajött hozzám, lehajolt, mintha föl akarna venni mellettem egy gombostűt, kezembe adott valamit, és azt suttogetta: - Tedd ezt el, és gyorsan kövess le a lépcsőn. - Nem szaladt, hanem sietve keresztülfurakodott a tömegben, és nem a nagy lépcsőn ment le, ahol jöttünk, hanem egy kicsi, keskeny hátsó lépcsőházban, a hosszú terem túlsó végén. Láta, hogy követem őt, ment hát tovább, és nem állt meg odalent, mint vártam, hanem szó nélkül haladt tovább, míg számtalan keskeny közön, utcácskán és sötét sikátoron át le nem jutottunk a Fenchurch utcába és a Billiter átjárón át a Leadenhall utcába, onnan pedig a Leadenhall piacra.

Aznap nem volt húspiac, így letelepedhettünk egy mészárosasztalra, és ő előhúzatta velem a holmit. Lám, bőrrészénke volt az, benne egy francia kalendárium meg sok mindenféle irkafirka.

Átnéztük ezeket, és kiderült, hogy több értékes papiros van közöttük, például váltók meg egyéb írások, melyekből mit sem értettem. De közöttük volt egy aranyműves kötelezvénye,⁵ ahogy azt cimborám hívta, egy bizonyos Sir Stephen Evanstól háromszáz fontról, mely kérésre fizethető a felmutatónak. Azonkívül előkerült egy másik írás, szintén aranyműves kötelezvénye tizenkét font tíz shillingről, de már nem emlékszem a névre. Akadt egy-két francia nyelvű papiros is, melyet egyikünk sem értett, de szintén értékes dolgok lehetnek: az ilyet idegen pénznemre szóló elfogadott váltónak nevezik.

Az én gazfickó mesterem pontosan tudta, mit kell kezdeni az aranyművesek kötelezvényeivel, és én figyeltem, mikor Sir Stephen Evans írását olvasta. Azt mondta, hogy az túl nagy neki, abba nem ártja magát. De mikor a tizenkét font tízshillinges kötelezvényhez jutott, így szólt hozzám: - Ez elég lesz, gyere velem, Jack. - El is indult futva a Lombard utcára, én meg begyömöszöltem a többi papirost a tárcába, s usgyi, utána. Ő menet közben rögtön kiböngészte a nevet, egyenesen az üzlet felé tartott, jó ünnepélyes képet vágott, és habozás nélkül kifizettette magának a pénzt, úgyhogy egy kérdést se tettek föl neki. Én az út másik oldalán álltam és nézelődtem, mintha semmi közöm se volna senkihez arrafelé, de észrevettem, hogy mikor felmutatta a kötelezvényt, előhúzta a tárcát, mintha egy kereskedő segédje lenne, akinek mindennapos az efféle ügylet, és más kötelezvények is vannak nála.

Kifizették neki a pénzt aranyban, ő eléggé sietősen olvasta meg, eljött, elhaladt mellettem, és bement a Háromkirályok udvarba, az út másik oldalán; aztán átmentünk vissza a Clement sikátorba, az út további részét a szénkikötőhöz a folyóparton tettük meg, egy evezős átvitt minket egy pennyért a Lépcsők Fölötti Szent Szűz templomához, ahol már eléggé biztonságban voltunk.

Mikor odaértünk, hozzám fordult: - Jack ezredes, azt hiszem, szerencsés fiú vagy, ez jó üzlet volt. Gyerünk St. George mezejére és osszuk meg a zsákmányt. - El is mentünk a mezőre, leültünk a fübe, elég messzire az ösvénytől, ő meg előhúzta a pénzt: - Ide süss, Jack, láttál-e már ilyet életedben? - Nem biz én - mondtam, és teljes ártatlansággal hozzátettem: - És muszáj, hogy ez mind a miénk legyen? - A miénk! - mondta ő - ugyan ki másé? - Hát az az ember - feleltem -, aki elvesztette, semmit se kaphat vissza belőle? - Hogy az kapjon vissza belőle? - képedt el. - Ezt meg hogy érted? - Én bizony nem tudom - válaszoltam -, de miért mondtad éppen most, hogy visszajuttatod neki a másik kötelezvényt, mert hogy ez túl nagy neked?

Kacagott rajtam: - Kicsi vagy, ez igaz, de hogy ennyire gyerek még, azt nem gondoltam. - Nagy fontoskodva így magyarázta el nekem a dolgot: - Sir Stephen Evans kötelezvénye nagy, háromszáz fontos kötelezvény. Ha én, aki szegény fickó vagyok, el merészelnék menni a

---

⁵ Az aranyművesek akkoriban a mai bankárok szerepét töltötték be. Egy aranyműves kötelezvénye olyan szerepet játszott, mint a mai csekk vagy váltó.

pénzért, rögtön azt kérdeznék, hogy jutottam egy ilyen kötelezvényhez, biztosan találtam vagy loptam. Ott fognának, elvonnák tőlem, és még bajba is kerülhetnék miatta. Ezért mondtam rá, hogy túl nagy, nem érdemes bajlódni vele, és ezért juttatnám vissza a tulajdonosához, ha tudnám, hogyan. De ami a pénzt illeti, Jack, a pénzt, amit megszereztünk, kezeskedem érte, hogy egy fityinget se fog látni belőle. Meg aztán - tette hozzá - bárki is vesztette el a tárcáját, annyi szent, hogy amint észrevette, rohant az aranyműveshez és figyelmeztette, hogyha jönne valaki a pénzért, fogják meg. Csakhogy én nem vagyok mai gyerek!

- Jó - mondtam -, de mit fogsz tenni az írással? Ha eldobod, megtalálja valaki más, és elmegy majd a pénzért. - Nem, nem - felelte -, akkor azt fogják meg és vullatják ki, ahogy velem tennék, ahogy mondtam neked. - Én nemigen értettem, mit jelentsen mindez, hát hallgattam inkább. Kezdtük számolgatni a pénzt. Soha életemben nem láttam ennyit egy kupacban, és nem is tudtam, mi a csudát kezdjek vele. Egyszer-kétszer már éppen meg akartam kérni, hogy tegye el számomra. Márpedig ez igazán nagy gyerekség lett volna, mert holtbiztos, hogy akkor látom viszont, mikor a hátam közepét, még ha cimborámnak nem is történik semmi baja.

Mivel azonban szerencsére befogtam a számat, nagyon becsületesen megosztotta velem a pénzt, csak a végén mondta, hogy ő ugyan a felét ígerte nekem, de én mégiscsak első alkalommal voltam vele, és semmit se tettem, csupán néztem, úgy gondolja hát, hogy helyes lenne, ha én valamicskével kevesebbet kapnék, mint ő. Ezzel a tizenkét font tíz shillinget két pontosan egyenlő részre osztotta el, azaz mindegyikbe hat font öt shillinget tett, aztán az én részből elvett egy font öt shillinget, és azt mondta, hogy azt adjam neki áldomásul. - Persze - feleltem - tedd csak el, mert azt hiszem, az egész neked járt volna. - Azért a maradékot mégiscsak fölvettem. - Most mit csináljak ezzel? - kérdeztem - mert nincsen hová tennem. - Ugyan, hát nincsen zsebed? - De van - mondom én -, csakhogy csupa lyuk. - Azóta gyakran eszembe jutott és mulattam rajta, hogy bizony nagyobb gazdagságra tettem szert, semhogy tudtam volna mit kezdeni vele, hiszen semmilyen szállásom se volt, de még dobozom vagy fiókom se, melyben elrejtettem volna pénzemet, sőt még a zsebemben is egymást érték a lyukak. Egy lelket sem ismertem, akihez odamehettem volna, hogy tegye el számomra, hiszen amilyen szegény, csupasz, rongyos fiú voltam, tüstént azt mondták volna, hogy kifosztottam valakit, talán még el is fognak, és bűnömül róják fel pénzemet, ahogy állítólag gyakran teszik idegen országokban. Lám, amint vagyonom lett, gondom is lett, nem tudtam, mit tegyek, hogy biztonságba helyezzem. Ez annyira nyugtalanított engem másnap, hogy bizony leültem, és sírva fakadtam.

Semmi sem okozhatott volna nekem több fejtörést egész éjszakán át, mint az a pénz. Sokáig kezemben hordtam, mert aranyban volt az egész, a tizennégy shilling kivételével, vagyis négy guineában, azt a tizennégy shillinget pedig nehezebb volt hordozni, mint a négy guineát. Végül is leültem, lehúztam félcipőmet és belétem a négy guineát. De alig mentem egy kicsit, a cipő annyira törte a lábamat, hogy nem tudtam járni. Kénytelen-kelletlen ismét leültem hát, kivettem a cipőmből és kezemben vittem; aztán leltem egy mocskos rongyot az utcán, fölvettem, beléje göngyöltem az egészemet, és jó sokáig abban tartottam. Azóta gyakran hallottam olyan emberektől, akik valamilyen pénzt nem tudtak megszerezni: - Bárcsak megkapnám, akár egy koszos rongyban is! - Hát az enyém bizony a szó legszorosabb értelmében koszos rongyban volt, ami azért jó szolgálatot tett nekem, míg egy alkalmasabb helyre nem értem, ott aztán leültem, megmostam a vásznat az utca közepén futó csatornában, és úgy tettem belé vissza a pénzt.

Nos, hazavittem üveghutabeli szállásomra, s mikor aludni tértem, nem tudtam, mit csináljak vele. Ha sötét cimboráim közül bármelyiknek is elkottyantok róla valamit, a hamuba fojtanak érte, elrabolják tőlem, vagy valamilyen egyéb hitványságot tesznek velem. Nem tudtam hát,

mitévő legyek, kezembe szorítottam, úgy feküdtem le, kezemet pedig a kebelembe dugtam. De az álom elkerülte a szememet. Hej, micsoda súlya van az emberi gondnak! Nekem, a szegény koldusfiúnak, nem jött többé álom a szememre, alighogy egy kis pénzre kellett vigyáznom. Pedig azelőtt egy rakás téglatörmeléken, kövön, salakon vagy bárhol olyan mélyen aludtam, mint a gazdag ember a saját ágyában, sőt mélyebben.

El-elszunnyadva azt álmodtam, hogy pénzem elveszett, és mindig rémülten rezzentem föl. Ott leltem kezembe szorítva, ismét aludni próbáltam, de sokáig nem sikerült, aztán megint elszunnyadtam, és megint fölrezzentem. Végül az a rögeszmém támadt, hogy ha elalszom, kincsemről fogok álmodni, és kikottyantom, hogy van pénzem. Ha pedig valamelyik csirkefogó meghallja, kilopják a kebelemből, sőt kezeimből is, anélkül, hogy fölébresztenének. Ez a gondolat aztán egy szemhunyasnyit se hagyott többé szenderegni, így hát éppen elég nagy gondban meg félelemben töltöttem azt az éjszakát, és nyugodtan mondhatom, hogy ez volt legelső éjszakai nyugodalmam, melyet az élet gondjai és a gazdagság csalárd káprázata miatt elvesztettem.

Amint megvirradt, kikecmeregtem a gödörből, melyben feküdtünk, bolyongtam a mezőkön Stepney felé, tűnődtem és latolgattam, mit is kezdjek azzal a pénzzel. Sokszor kívántam, hogy bár meg se szereztem volna, mert bármennyit is kérődztem a kérdésen, bármennyit is fontolgattam, mitévő legyek, hová rejtsem, semmire se jutottam, semmi lehetséges módot nem láttam, hogy biztonságba helyezzem. Olyan tanácstalan voltam, hogy, mint már mondtam, leültem, és keserves sírásra fakadtam.

Jól kisírtam magam, de minden maradt a régiben; megvolt még a pénzem, de meg nem tudtam volna mondani, mit tegyek vele. Végül eszembe jutott, hogy valami faodút kell keresnem és oda kell rejtenem, míg szükségem nem lesz reá. Akkor azt hittem, hogy ez nagyszerű fölfedezés, és nézelődni kezdtem egy alkalmas fa után, de egyet se találtam a Stepney és Mile-End körüli mezőkön, ha pedig mégis akadt olyan, és kezdtem jobban szemügyre venni, a mezők úgy teli voltak néppel, hogy meglátták volna, ha valamit el akarok rejteni, én meg úgy éreztem, hogy mindenki engem tart szemmel, és különösen két ember követ, hogy lássa, mi áll szándékomban.

Ez távolabbra kergetett. Kereszteztem az utat Mile-Endnél, és a város közepén bekanyarodtam egy utcácskába, mely a Bednal Green-i Vak Koldus házához vezet. Mikor egy darabig haladtam benne, gyalogösvényre bukkantam, mely egy mezőre vezetett, ahol több fa állt, és úgy véltem, hogy azok megfelelnek a céloknak. Végül az egyikben leltem is egy kicsi odút, jó magasan, úgyhogy el nem érhettem. Fölmásztam a fára, beledugtam a kezemet az odúba, és úgy gondoltam, hogy tökéletesen megfelelő helyet találtam. Belétem hát a kincsemet, és nagyon meg voltam elégedve. De lám, mikor újra odanyúltam, hogy kényelmesebben helyezzem el, hirtelen kicsúszott a kezemből. Rájöttem, hogy a fa teljesen odvas, kis csomagom annyival lejjebb esett, hogy el nem érhettem, és nem tudtam, milyen mélyre hullott be. Egyszóval pénzem odavolt, visszaszerezhetetlenül elveszett, még csak nem is remélhettem, hogy viszontlátom, mert hatalmas nagy fán ültem.

Bármilyen fiatal is voltam, felfogtam, milyen bolondot tettem, csupán azért, mert nem tudtam rájönni, hogyan őrizzem meg a pénzem: bedobtam e lyukba, hol el nem érhettem. Bedugtam ugyan a karomat könyökön felül is, de a semmibe nyúltam, nem értem el az odú fenekét. Letörtem egy botot a fáról, és jó mélyre lenyúltam vele, de mindhiába. Erre sírva fakadtam, sőt bömbölni kezdtem, úgy el voltam keseredve. Lemásztam a fáról, vissza föl, megint bedugtam a kezemet, míg véresre nem karcoltam a karomat, és sírtam-rítottam, ahogy csak a torkomon kifért. Aztán eszembe jutott, hogy még csak fél penny se maradt meg nekem egy zsemleért, pedig éhes vagyok, és újra bögni kezdtem. Kétségbeesetten indultam el, bölgve-ordítva, mint

egy kisfiú, akit megkorbácsoltak, aztán megint visszamentem a fához, felmásztam reá ismét, és így tettem többször is.

Mikor utoljára kapaszkodtam fel, véletlenül nem ott jöttem le, ahol addig föl-le mászkáltam, hanem a fa meg a töltés túoldalán. És lám, hatalmas nyílás tátong a fában, közel a földhöz, mint az gyakori a vén, odvas fáknál. Belenéztem, és kimondhatatlan öröömre ott hevert a pénzem, begöngyölve a rongyba, éppen úgy, ahogy a lyukba tettem. A fa ugyanis tövéig odvas volt, csak valami moha vagy egyéb könnyű holmi rekesztette el az üreget. Nekem nem volt elég eszem megítélni, hogy az nem szilárd, az akadály engedett, mikor kiejtettem kezemből csomagocskámat, és így az egyből lecsúszott az odú aljáig.

Gyermek voltam még, és gyermek módra örvendeztem. Nagyot rikkantottam, mikor megpillantottam. Aztán rávettem magamat, felkaptam, százszor is öleltem-csókoltam a mocskos rongyot. Táncoltam, szökdécseltem, a mező egyik végétől a másikig futkostam, egyszóval azt se tudtam, mit teszek, most pedig még kevésbé tudom, hogy akkor mit műveltem, bár soha el nem feledem, milyen szívszorító bánat volt azt hinni, hogy elvesztettem, és milyen boldogság öntött el, mikor megint megleltem.

Örööm első kitörésében, mint már mondtam, ide-oda rohangu, és azt se tudtam, mit cselekszem. De mikor az elmúlt, leültem, kibontottam a koszos rongyot, melyben a pénz volt, néztem kincsemet, megolvastam, láttam, hogy semmi hűja, és éppoly hevesen sírva fakadtam, mint azelőtt, mikor azt hittem, hogy odavan.

Untatnám az olvasót, ha elidőznék minden kisfiús bolondozásnál, melyet örööm és elégtélelem mámorában véghezvittem; abba is hagyom hát. Az öröm éppoly szertelen, mint a bánat, és mióta férfi vagyok, gyakran gondoltam arra, hogy ha férfival történik ilyesmi, így elveszíti mindenét és még egy falat kenyere se marad, majd ilyen különösen lel rá újra, miután teljesen letett róla, talán még kárt is tesz magában.

Fogtam a pénzemet, kivettem belőle egy hatpennyst, azután begöngyöltem újra. Elmentem egy gyertyamártó boltjába a Mile-Enden, vettem egy félpennys zsemlét meg fél pennyért sajtot,⁶ leültem az ajtónál, jóízűen megettem, és kértem hozzá egy kis sört is, amit a jószívű asszony bőkezűen adott.

Onnan elmentem a városba, hátha találkozom valamelyik cimborámmal. Elhatároztam, hogy nem keresek több odvas fát kincsemnek. A Whitechapelen, a templommal szemben, egy zsibárus boltja mellett haladtam el, ahol ócska ruhát árultak. Rajtam a leghitványabb rongyok voltak, így hát megálltam a boltnál, és nézegettem az ajtóban függő ruhákat.

- Nos, fiatalúr - szólt egy ember az ajtóban -, kegyed kívánczozva néz: lát-e valami kedvére valót, és futja-e zsebéből egy jó kabátra? Mert úgy veszem észre, hogy a rongyos regementhez tartozik. - Felbosszankodtam a fickón. - Mi köze hozzá, mennyire vagyok rongyos, ha van pénzem, hogy bármit is megfizessek, ami megtetszett? De elmehetek máshová, ahol nem röffennek rám, amiért nézegetek.

Míg én így szóltam a fickóhoz, elég merészen, előjött egy asszony. - Mi bajod - kérdezte az embertől -, hogy így elriasztod a vevőinket? Egy szegény fiú pénze éppoly jó, mint a főpolgármesteré. Mi lenne a mi üzletünkben, ha a szegény emberek nem vennének ócska ruhát? - Ezzel hozzám fordult: - Gyere ide, fiacskám; ha kell neked bármi is, ami nekem van, nem hagyom, hogy kötekedjék veled. Csinos fiú ez, én mondom magának - szólt egy másik asszonyhoz, ki közben odajött hozzá. - Az ám - mondta a másik -, nagyon jóképű gyermek. Ha tiszta lenne és

---

⁶ A gyertyamártók gyertyát készítettek és árultak, de sokan fűszerkereskedéssel is foglalkoztak

jól öltözött, éppoly úri gyermek lehetne, mint bármelyik a jól öltözöttek közül, annyi szent. - Jer csak, lelkem - szolt az első asszony -, mondd, mit szeretnél? - Nagy gyönyörűséggel hallottam tőle, hogy úriember fia is lehetnék, régmúlt dolgokat juttatott eszembe, de mikor mocskos, rongyos mivoltomról beszélt, sírva fakadtam.

Az asszony erősködött, mondjam meg neki, látok-e valamit, amit kívánnék, én meg azt feleltem, hogy nem, mert minden ruha, ami itt van, túl nagy nekem. - Jöjj csak, fiacskám - mondta -, akad itten két holmi, ami reád fog illeni, és biztosan szükséged is van mind a kettőre. Az első egy kalapocská, itt van, ni - tolt felém -, ezt ingyen adom neked; ez itten pedig egy jó meleg térdnadrág. Azt hiszem, találni fog reád, nagyon takaros és jó; ha pedig valaha is olyan sok pénzed lenne, hogy nem tudnál mit kezdeni vele, remek zsebei vannak, meg egy kis órazseb is, abba teheted aranyaidat vagy az órát, ha majd lesz.

Furcsa öröm fogott el, hogy lesz helyem, ahová elrakhatom pénzemet, és nem kell megint odvas fát keresnem, hogy elrejtthessem. Szinte kitéptem a nadrágot az asszony kezéből, és csodálkoztam, hogyan is lehettem olyan bolond, hogy eddig eszembe se jutott térdnadrágot venni. Hiszen így lesz zsebem, melyben a pénzemet tartsam, és nem hordozom két napig kezemben, cipőmben, meg tudom is én, hol. Egyszerrel adtam két shillinget a nadrágért, átmentem a temetőbe, ott felhúztam, beletettem pénzemet új zsebeimbe, és úgy meg voltam elégedve, mint egy herceg a hatlovas hintájával. Megköszöntem a jószívű asszonynak a kalapot is, és megígértem neki, hogy megint eljövök, ha több pénzem lesz, egyéb szükséges holmit is vásárolni. Ezzel elbúcsúztam.

Csak fiú voltam ugyan, de most, hogy zsebhez jutottam, melybe elrakhatom pénzemet, immár férfinak képzeltem magamat. Egyenesen annak a cimborámnak a keresésére indultam, kinek segítségével vagyonomhoz jutottam. Halálosan megijedtem, mikor megtudtam, hogy elvitték őt Bridewellbe. Egy pillanatig se kételkedtem benne, hogy a levéltárca miatt, és engem is oda fognak vinni. Aztán eszembe jutott szegény Jack bátyám esete, és hogy ott engem ugyanolyan kegyetlenül meg fognak korbácsolni, mint őt, úgyszólván félelmemben azt se tudtam, hová legyek.

Délután azonban találkoztam vele. Elvitték Bridewellbe, úgy látszik, ugyanazért az ügyért, de megszabadult. A dolog így történt: előző napi jó szerencséje után ismét a vámházba vette útját. Míg száját tátotta meg bámészkodott a hosszú teremben, egyszerre csak megragadja őt egy fickó, s odakiáltja az egyik hátul ülő hivatali embernek: - Ez itt ugyanaz a fiatal csirkefogó, akiről mondtam kegyelmednek, hogy itt láttam őt lebzselni tegnap, mikor az az úriember elvesztette levéltárcáját meg aranyművesi kötelezvényeit. Csakis ő lophatta el! - Az egész sokaság azonnal a fiú köré csődült, és kereken őt vádolta! De ő túlságosan is hozzászólt az ilyesmihez, semhogy bármit is bevállalhassanak vele ijesztgetéssel. Tudta, hogy rá nem bizonyíthatják vádjukat, mert semmi se volt nála a tegnapi zsákmányból, se pénz, csak egy hatpennys meg néhány mocskos negyedpennys.

Fenyegették, ide-oda rángatták, úgyszólván szinte leszaggatták a gúnyját a hátáról, a biztosok vallatták. De bármit tettek is vele, semmit sem akart elismerni. Csak azt hajtogatta, hogy akkor is, azelőtt is csupán azért jött a terembe, hogy lássa a helyet, mert azt nem tagadta, hogy ezelőtt is járt ottan. Semmilyen tény se bizonyította bűnösségét, sem azt, hogy köze volna a levéltárcához. Végül is kénytelenek voltak elengedni őt. Mindazonáltal nagy hűhót csaptak, és elhurcolták Bridewell kapujáig, hátha megvallathatnak vele valamit. De semmit se lehetett belőle kiszedni, náluk pedig nem volt elfogatási parancs, így nem merték bevinni őt a börtönbe, és azt hiszem, ha merik is, az ottaniak be se fogadták volna, mert nem volt végzésük rá, hogy lecsukják.

Nos, miután mindhiába vallatták, elvitték egy sörházba, és ott azt mondták neki, hogy a levéltárcában nagyon nagy értékű kötelezvények voltak. A gazember, aki megkaparintotta, semmi hasznukat se veheti, az úriember pedig, aki elvesztette, határtalan kárt szenved. Meg is hagyta annak a vámtisztnek, akivel előző nap tárgyalt, hogy harminc fontot adna bárkinek, ha visszahoznák a tárcát. Megad az illetőnek minden kívánható biztosítékot is, hogy semmi bántódása nem esik, bárki legyen is az. Éppen az említett vámtisztnek kiáltott oda az a férfi, aki megfogta cimborámat.

Alig szabadult ki a kezeikből, mikor találkoztam vele, így aztán elmesélte nekem az egész történetet. - De - mondta - semmit sem vallottam be, így aztán ép bőrrel megszabadultam. - Jó - mondom én -, de mit fogsz tenni a levéltárcával meg a kötelezvényekkel, nem juttatod vissza annak a szegény embernek? - Nem biz én, nem bízom bennük, és bánom is én az ő kötelezvényeiket! - Bármilyen fiatal voltam is, az járt az eszemben, hogy igazán szomorú dolog elvenni valakinek ennyi pénzre szóló kötelezvényeit, ha még csak haszna sincs belőle az embernek. Ugyanis arra a következtetésre jutottam, hogy a károsultnak el kell vesztenie az egész pénzt, és furcsának találtam, ha cimborám megtartja a kötelezvényeket, és ekkora pénzvésztést okoz egy úriembernek semmiért. Emlékszem rá, hogy sokat rágódtam ezen a kérdésen. Bár nem nagyon értettem, ki nem ment az eszemből, és újra meg újra mondogattam cimborámnak: - Igazán juttasd vissza a kötelezvényeket annak az úriembernek, igazán kérlek reá. - Így nyaggattam légy szívéssel meg igazán, végül még sírva is fakadtam. - Tán azt akarod, hogy rám leljenek, Bridewellbe küldjenek és megkorbácsoljanak, mint bátyádat, Jack kapitányt? - Nem én - mondtam -, nem akarom, hogy téged megkorbácsoljanak, hanem azt akarom, hogy az az ember visszakapja a kötelezvényeket, mert neked semmi hasznod belőlük, de ő talán tönkremegy, így hát - tettem hozzá ismét - igazán juttasd vissza neki. - Ő szavamba vágott: - Ugyan hogyan? Ki merné elvinni? Én biztosan nem, mert ott fognának, elhoznák az aranyművest, hogy nem ismer-e meg engem, nem kaptam-e meg a pénzt? Reám bizonyítanak a lopást, és felakasztanának. Azt akarnád, Jack, hogy akasszanak föl?

Ezzel hosszú időre elhallgattattott, mert mikor így szólt: - Azt akarod, Jack, hogy akasszanak föl? - egy szót se válaszolhattam. De aztán egy napon hozzám fordult: - Jack ezredes, kisütöttem egy módot, hogyan juttassuk vissza az úriembernek a kötelezvényeket, és te meg én szép pénzhez is juthatunk vele, ha olyan becsületes leszel hozzám, mint én voltam tehozzád. Már az biztos - mondtam én -, Robin (mert ez volt a neve), hogy nagyon becsületes leszek, csak magyarázd el, hogy mit kell tennem, mert nagyon szeretném, ha visszakapná a kötelezvényeit.

- Nos, azt mondták nekem, hogy üzenetet hagyott a vámtisztek asztalainál a hosszú teremben. Harminc fontot ígért benne bárkinek, aki visszajuttatná neki a kötelezvényeket, és semmit se kérdeznének az illetőtől. Ha elmész hát szegény, ártatlan fiú módjára, amilyen vagy is, a hosszú terembe, és beszélsz a vámtiszttel, talán sikerül a dolog. Mondd meg neki, ha az úriember megtartja ígéretét, talán ki tudod deríteni, kinél vannak a kötelezvények, ha pedig udvariasan bánnak veled és szavuknak állnak, akkor megkapod a levéltárcát és átadod nekik.

Azt feleltem, hogy szíves örömet megyek. - De mi lesz, Jack ezredes, ha lefognak és korbácsolással fenyegetnek, amennyiben el nem árulsz nekik? - Nem foglak én - feleltem -, még akkor sem, ha halálra korbácsolnak. - Jól van hát, itt a levéltárca, eridj. - Utasításokat adott nekem, hogyan cselekedjek, és mit mondjak. De én nem akartam magammal vinni a levéltárcát: hátha hamisaknak mutatkoznak, lefognak, mert azt hiszik, hogy nálam lelik, és megvádolhatnak a ténnyel. Ezért önála hagytam. Másnap reggel pedig elmentem a vámházba, ahogy megegyeztünk. Hogy milyen utasításokat kaptam, az ki fog derülni a történetekből, nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni. Küldetésem valóban túlságosan fontos volt ahhoz, hogy egy magam-

fajta fiúra lehessen bízni, nemcsak azért, mert nagyon fiatal voltam, hanem azért is, mert egyelőre még nem vált belőlem valódi gazember.

Főleg két szilárd elhatározással fegyverkeztem föl: 1. Annak az embernek vissza kell kapnia kötelezvényeit. Szörnyűségesnek véltem, hogy el kelljen veszítenie pénzét, márpedig föltételeztem, hogy kell, egyszerűen azért, mert mi nem akarjuk visszavinni a levéltárcát. 2. Bármilyen történjék, soha el nem árulom Robin pajtásomnak, a főbűnösnek a nevét. Ezzel a két becsületes szándékkal, mert hiszen mind a kettő az volt önmagában véve, másnap elmentem a vámház hosszú termébe, bár fiúfejjel, mégis férfiszívvel.

Alig értem a tett helyére, ugyanott láttam az embert ülni, ahol a minap, és az futott át a fejemen, hogy el se mozdult onnan azóta; de jobb nem jutott eszembe, így hát odamentem a pulthoz, mely a teremnek azon a felén húzódik, és megálltam az innenső oldalán. Alig voltam olyan magas, hogy a karomat rátehessem.

Míg ott álltam, ki erre lökött, ki arra, és a pult mögött ülő ember figyelmes lett rám, végül felkiáltott: - Mit művel ott az a fiú? Hordd el magad, fickó, nem azok közül a csirkefogók közül való vagy, akik a múlt hétfőn ellopták az úrnak a levéltárcáját? - Aztán egy másik úriemberhez fordult, aki valami ügyet intézett vele, és mesélni kezdte neki: - ... úrnak nagyon balszerencsés esete volt itt a múlt hétfőn, kegyed nem hallott róla? - Nem én. - Nos, ő éppen ottan állott - mondta a vámtiszt -, ahol kegyed mostan. Beiktatni valót intézte, kihúzta levéltárcáját és letette maga mellé, a keze ügyébe, míg átnyúlt a tintatartóhoz, hogy bemártsa tollat, és közben valaki ellopta a tárcát.

- Micsoda? - szólt a másik - a levéltárcáját? És voltak benne kötelezvények?

- Voltak bizony! Sir Stephen Evans háromszáz fontos kötelezvénye, meg egy másik aranyműves írása tizenkét fontról. De még rosszabb, hogy volt benne két nagy összegű külföldi kötelezvény, nem tudom, mekkora, azt hiszem, az egyik francia kötelezvény volt ezerkétszáz koronára.

- S ki tehette? - kérdezte az úriember.

- Senki se tudja, de egyik teremőrünk azt állította, hogy látott két fiatal csirkefogót, olyat, mint az - mutatott reám -, itten ténferegni, aztán egyszer csak mind a kettő eltűnt.

- Gazemberek - szólt az úriember. - Úgyse mennek velük semmire, semmi hasznukat se vehetik, hiszen nyilván tüstént letiltotta a fizetést.

- Úgy van - felelte a vámtiszt. - Csakhogy a csirkefogók túlságosan fürgék voltak, és előbb fölverték a pénzt a tizenkét fontos kis kötelezvényre. De a többi mind le van tiltva. Hanem azért mégis kimondhatatlan a kára, mert szüksége lenne a pénzére.

- Nos, jutalmat kellene hirdetnie azoknak a bátorítására, akik megkerítenék, és kezeskedem róla, hogy örömmel visszahoznák neki.

- Ki is függesztette az ajtónál, hogy harminc fontot ad.

- Igen, de hozzá kellene tennie még valamit: ígéri, hogy nem fogatja le azt, aki elhozza, és semmi kellemetlenséget se szerez neki.

- Ezt is megtette - mondta a vámtiszt -, de tartok tőle, hogy azok nem mernek majd becsületeseknek lenni, mert félnek, hogy megszegi a szavát.

- Megszegni megszeghetné, de nem volna szabad ilyet tenni, mert akkor egyetlen csirkefogó se merne visszahozni semmilyen lopott holmit, és ezzel másoknak is kárt okozna.

- Fejemet tenném reá, hogy állja a szavát.

Eddig beszélgettek a dolgról, aztán áttértek valami egyébire. Én mindent hallottam, de jó sokáig nem tudtam, mitévő legyek. Figyeltem az úriembert, és végül mikor elment, utánaszaladtam, hogy beszéljek vele, és tudassam vele titkomat. De ő besietett egy zsúfolt szobába a hosszú terem innenső végén, mikor pedig követni akartam, a portások elkergettek onnan. Megfordultam hát, és ott ügyeltem a pultnál ülő ember közelében, míg tizenkettőt nem ütött az óra, és gyérülni nem kezdett a nép a teremben. Végre az ember úgy írt a pultnál, hogy nem álltak már előtte emberek, mint addig egész délelőtt. Akkor egy kicsit közelebb somfordáltam, és megint megálltam a pult előtt. Fölpillantva papíráról, meglátott: - Egész délelőtt itt lődörögtél, fickó - mondta nekem -, mit akarsz? Az a gyanúm, valami rosszban sántikálsz.

- Nem én - mondtam.

- Nagyon jó, ha nem - felelte -, de ugyan mi dolgod lehet, uracskám, a hosszú teremben, hiszen nem vagy te kereskedő, igaz-e?

- Szólni szeretnék kegyelmeddel - mondtam.

- Velem? - kérdezte. - Ugyan mi beszélni valód van velem?

- Szeretnék mondani valamit kegyelmednek, ha nem lesz bántódásom érte.

- Bántódásod, gyermek? Ugyan minek bántanálak én? - kérdezte nagyon nyájasan.

- Igazán nem fog bántani, uram? - kérdeztem.

- Nem én, gyermek! Dehogyan bántalak; mi van a begyedben? Tudsz valamit az úriember levéltárcájáról?

Válaszoltam, de halkán, úgyhogy nem hallotta. Rögtön átment a mellette lévő székhez, kinyitott egy helyet, amit arra csináltak, hogy ki lehessen jönni a pult mögül, és felszólított, hogy lépjek be. Úgy is tettem.

Aztán ismét megkérdezte, hogy tudok-e valamit a levéltárcáról.

Ismét halkán beszéltem, és figyelmeztettem, hogy az emberek meghallhatják őt.

Erre suttogva megismételte kérdését.

Azt suttogtam vissza, hogy talán tudok, de igazán nincsen nálam, és nem volt részem az ellopásában, hanem olyan fiú kezébe került, aki elégette volna, ha én közbe nem lépek. Attól a fiútól pedig azt hallottam, hogy az úriember örülne, ha visszakaphatná a papírokat, és jó sok pénzt adna értük.

- Én magam mondtam ezt, fiacskám - szólt ő -, és ha meg tudod szerezni neki az írásokat, szép jutalmat fog neked adni, nem kevesebbet, mint harminc fontot, ahogy megígérte.

- De kegyelmed, uram, azt is mondta, éppen most, annak az úriembernek, hogy a papírok gazdája biztosan nem fogja semmilyen bajba se keverni azokat, akik elhozzák neki.

Az úriember: Nem, semmi bajotok se lesz; szavamat adom rá.

A fiú: Arra se fognak kényszeríteni, hogy másokat bajba keverjek?

Úriember: Nem, senki nevét meg nem kérdik tőled, sem azt, hogy kik azok.

Fiú: Én csak egy szegény fiú vagyok, örülnék, ha az úriember megkapná a papírjait, igazán nem én vettem el, és nincsenek is nálam.

Úriember: De megmondhatnád-e, hogyan juthatna hozzájuk az az úriember?

Fiú: Ha meg tudom keríteni, elhozom kegyelmedhez holnap reggel.

Úriember: Nem tehetnéd-e meg már ma este?

Fiú: Azt hiszem, igen, ha tudnám, hová vigyem.

Úriember: Gyere, fiacskám, az én házamhoz.

Fiú: Nem tudom, hol lakik kegyelmed.

Úriember: Gyere velem most, és meglátod. Így hát elvitt engem a Tower utcába, megmutatta házát, és lelkemre kötötte, hogy délután öt órára menjek oda. Úgy is tettem, és magammal vittem a levéltárcát.

Mikor megérkeztem, az úriember megkérdezte, hogy elhoztam-e a könyvet, ahogy nevezte.

- Az nem könyv - mondtam.

- Nos, a levéltárcát, az egykutya.

- Megígérte nekem, hogy nem bánt - mondtam, és sírva fakadtam.

- Ne félj, fiacskám, nem akarlak bántani, szegény gyermek! Senki se fog bántani.

- Itt van - húztam elő.

Ő behozott egy másik úriembert, úgy látszik, a levéltárca tulajdonosát, és megkérdezte tőle, hogy ez-e az? A másik igennel felelt.

Aztán megkérdezt engem, hogy minden papír benne van-e?

- Azt hallottam kegyelmedtől - feleltem -, hogy egy odavan, de azt hiszem, a többi mind megmaradt benne.

- Miért hiszed ezt?

- Mert azt hallottam a fiútól, aki szerintem ellophatta, hogy túl nagyok neki, és nem akarja magát bajba keverni velük.

Erre a levéltárca gazdája megkérdezte, hogy hol van az a fiú.

A vámházi úriember közbeszólt: - Nem, ezt nem szabad kérdeznie tőle! Szavamat adtam rá, hogy nem fogja, és nem fogják kötelezni őt arra, hogy bárkinek is megmondja.

- Nos, fiacskám - kérdezte a vámházi úriember -, megmutatod-e nekünk a nyitott levéltárcát, s hogy benne vannak-e a papírok?

- Meg - mondtam.

- Hány kötelezvény volt benne? - kérdezte a vámházi úriember.

- Csak három - mondta a másik. - A tizenkét font tízshillinges kötelezvényen kívül Sir Stephen Evans háromszáz fontos papírja meg a két külföldi írás.

- Akkor hát - kérdezte a vámházi -, ha itt vannak a levéltárcában, a fiúnak meg kell kapnia a harminc fontot, ugye? - Persze - felelte a másik -, igen szívesen megadom neki.

- Nos, fiacskám - fordult hozzám -, hadd nyissam ki.

Odaadtam hát neki. Ő kinyitotta, benne volt mind a három kötelezvény és több más papiros is, szépen, sértetlenül, semmi se volt megrongálva vagy megkisebbitve; és az úriember azt mondta, hogy rendben van.

Erre a vámtiszt így szólt: - Én kezeskedem a szegény fiúnak a pénzért. - Jól van - mondta a károsult -, de a csirkefogók megkapták a tizenkét font tíz shillinget, és azt belé kellene számítaniuk a harminc fontba. - Ha ezt tőlem kívánja, az első szóra beleegyeztem volna. De a vámtiszt pártomat fogta: - Nem, kegyed tudta már, hogy fölvtették a tizenkét font tíz shillinget, mikor felajánlotta a harminc fontot a többi kötelezvényért, közzététette a kikiáltóval, és kifüggesztette a vámház ajtajánál, én pedig megígértem neki a harminc fontot a reggel. - Hosszasan vitatkoztak, és azt gondoltam, még hajba is kapnak az ügyön.

Végül azonban mindegyik engedett egy kicsit, és a károsult huszonöt fontot adott nekem jó guineákban. Azt mondta, tartsam a kezemet, és a tenyerembe olvasta le a pénzt. Mikor befejezte, megkérdezte, hogy rendben van-e. Én azt feleltem, hogy nem tudom, de azt hiszem, igen. - Ugyan - szólt ő -, hát nem tudod megolvasni? - Azt mondtam, hogy nem, soha életemben nem láttam még ennyi pénzt, és nem is tudom, hogyan kell a pénzt megolvasni. - Micsoda - kérdezte -, hát nem tudod, hogy ezek guineák? - Nem - feleltem -, nem tudom, hogy egy guinea mennyi.

- De hát akkor miért mondtad nekem, hogy azt hiszed, rendben van? - Azért - feleltem -, mert azt hittem, hogy nem fogja nekem hibásan adni.

- Szegény gyermek! - mondta - te igazán keveset tudsz a világról. Mi vagy te?

- Egy szegény fiú - mondtam, és sírva fakadtam.

- Mi a neved? De lám, meg is feledkeztem róla, megígértem, hogy nem fogom kérdezni a nevedet, így hát nem kell megmondanod.

- Az én nevem Jack - feleltem.

- Hogyan, hát nincsen vezetéknév?

- Az micsoda? - kérdeztem.

- Van valami egyéb neved a Jacken kívül, ugye?

- Van - mondtam én. - Jack ezredesnek neveznek.

- De nincsen más neved?

- Nincsen.

- De könyörgök, hogyan jutottál a Jack ezredes névhez?

- Azt mondják - feleltem -, hogy édesapámat ezredesnek hívták.

- Él-e édesapád vagy édesanyád?

- Nem - mondtam -, édesapám meghalt.

- Hol van hát édesanyád?

- Nekem soha semmiféle édesanyám nem volt.

Ezen kacagott egyet. - Micsoda, soha nem volt édesanyád? Hát akkor kid volt?

- Volt egy dajkám, de az nem volt édesanyám.

- Nos - szólt a vámtiszt a károsulthoz -, merem állítani, hogy nem ez volt a tolvaj, aki ellopta a kegyed kötelezvényeit.

- Bizony, uraim, nem én loptam el - mondtam, és ismét sírni kezdtem.

- Nem, nem, fiacskám - szólt ő -, nem hisszük, hogy te cselekedted.

- Ez értelmes fiú - szólt a másik úriember -, de mégis nagyon tudatlan, egyébként pedig becsületes. Kár lenne, ha nem részesülne valamilyen gondozásban, és nem tennék érte valamit. Beszéljünk vele még egy kicsit. - Így hát leültek, bort ittak, nekem is adtak egy kicsit, aztán a vámházi úriember megint beszélt velem.

- Nos - mondta -, mit fogsz kezdeni a pénzzel most, hogy hozzájutottál?

- Nem tudom - válaszoltam.

- Hová fogod tenni?

- A zsebembe.

- A zsebedbe? És ép-e a zsebed? Nem fogod-e elveszíteni?

- Nem fogom - mondtam. - A zsebem ép.

- S hová teszed otthon?

- Nekem nincsen otthonom - mondtam, és újra potyogott a könnyem.

- Szegény gyermek! Mit teszel hát, hogy megélhessél?

- Megbízásokat teljesítek a Rosemary Lane-i embereknek.

- És mit teszel éjszakai szállásodért?

- Éjszaka az üveghutában hálok.

- Hogyan hálsz az üveghutában? Hát vannak ott ágyak?

- Soha életemben még ágyban nem háltam - mondtam -, legalábbis amennyire emlékszem.

- De hát min fekszel az üveghutában?

- A földön, néha egy kicsi szalmán vagy a meleg hamun.

Erre a károsult azt mondta: - Ha ezt a szegény gyermeket hallgatom, legszívesebben sírva fakadnék az emberi sors nyomorúságain, és hálát adnék saját szerencsémért; könnyeket csal a szemembe. - Az enyémbe is - szólt a másik.

- Jól van, de ide figyelj, Jack - kérdezte az első úriember -, adnak-e neked pénzt, ha küldözgetnek?

- Ennivalót adnak - válaszoltam -, az sokkal jobb.

- De hogyan veszel ruhát?

- Néha adnak nekem ócska holmit, amit nélkülözni tudnak.

- Nos, azt hiszem, hogy inget sose viselsz, ugye?

- Nem bizony, soha nem volt ingem, mióta a dajkám meghalt.

- Mennyi ideje annak?

- Hat tél telik el azóta, ha ennek is vége lesz.

- Hány éves vagy hát?

- Azt nem tudnám megmondani - feleltem.

- Nos - kérdezte az úriember -, most, hogy tiéd ez a pénz, fogsz-e egy részén ruhát meg inget venni?

- Fogok bizony, veszek valami ruhát.

- És mit fogsz csinálni a többi pénzzel?

- Nem tudom - mondtam, és pityeregni kezdtem.
- Miért sírsz, Jack? - kérdezte.
- Mert félek - és tovább pityeregtem.
- Mitől félsz?
- Meg fogják tudni, hogy van pénzem.
- No és mi lesz aztán?
- Nem alhatom többé a meleg üveghutában, és elpusztulok a hidegben.
- De hát miért nem alhatsz többé ott?
- Mert elveszik a pénzemet.

Erre az úriemberek megjegyzték, lám, milyen természetesen szegődik az aggodalom és tanácstalanság azokhoz, kiknek pénzük van. - Kezeskedem róla - mondta a vámtiszt -, hogy míg ennek a szegény fiúnak nem volt pénze, egész éjszaka olyan mélyen és gondtalanul aludt az üveghuta szalmáján vagy meleg hamuján, amennyire az csak lehetséges egy teremtett léleknek. Most viszont, alighogy pénzhez jutott, megőrzésének gondja könnyet csal a szemébe, félelemmel tölti el a szívét.

Még egy csomó kérdést tettek föl nekem, és én a magam gyerekes módján válaszoltam nekik, amilyen jól csak tudtam, nekik mindenesetre meglehetősen tetszett. Végül is elmentem, súlyos zsebbel, de biztosíthatlak, olvasóim, hogy korántsem könnyű szívvel. Nagyon megrettentett, hogy ennyi pénzem van, azt se tudtam, hogy az égvilágán mihez is fogjak. Mégis elmentem, jártam egy kicsit, de nem lettem okosabb. Körülbelül kétórai bolyongás után visszatértem hát, leültem az úriember ajtajánál, és addig sírtam, míg ki nem száradt a szemem, de nem kopogtam.

Azt hiszem, nem ülhettem sokáig, mert valaki a családból észrevett. Kijött egy lány, és megszólított. Én alig feleltem, csak sírtam tovább. Végül is a dolog az úriember fülébe jutott. Ami a kereskedőt illeti, az elment már. Mikor az úriember hallott rólam, behívott, megint beszélgetni kezdett velem, és megkérdezte, miért maradtam ott.

Megmondtam neki, hogy nem maradtam ott az egész idő alatt. Jó sokáig el voltam menve, aztán visszajöttem.

- Jól van, de miért jöttél vissza?
- Nem tudom megmondani - feleltem.
- És miért sírsz? Remélem, nem vesztetted el a pénzedet?

Megmondtam neki, hogy még nem, de attól félek, hogy el fogom.

- És miért sírsz?

Azt mondtam neki, hogy azért, mert tudom, hogy nem tarthatom meg, hanem *ők* majd kicsalják tőlem, vagy megölnék és elveszik.

- Kik azok az *ők*? Miféle bandanépséggel vagy te együtt?
- Csupa fiúval - feleltem -, de nagyon gonosz fiúkkal, tolvajokkal meg zsebmetszőkkel, olyanokkal, akik ellopták ezt a levéltárcát, mihaszna népséggel, ki nem állhatom őket.
- Nos, Jack, mit lehet tenni érted? Akarod-e nálam hagyni, hogy megőrizzem számodra?
- Akarom hát, szíves örömet, ha kegyelmed hajlandó reá!

- Add hát ide. Azt akarom, légy biztos benne, hogy nálam van, és becsületesen megkaphatod megint. Adok rá egy írást, meg a kamatjára is, azt eléggé biztonságosan megőrizheted. Sőt - tette hozzá - ha elveszítenéd, vagy bárki is elvinné tőled, senki meg nem kapja a pénzt, de még egy részét se, csak te magad.

Azonnal előhúztam az egész pénzt, és átadtam neki, csupán tizenöt shillinget tartottam meg, hogy vegyek magamnak ruhát. Ezzel végződött megbeszélésünk az első alkalommal. Miután így teljes megelégedésemre biztonságba helyeztem a pénzt, tökéletesen megnyugodtam, és a bánatos gondolatok, melyek eddig gyötörtek, kezdtek oszladozni.

Ebből elégségesen láthatja bárki is, honnan jön minden bánat meg nyugtalanság az ember életében. Az szüli, hogy szüntelenül törekszünk a pénz megszerzésére, és szüntelen rettegéssel őrizzük, ha már megszereztük. Előbb soha semmim se volt, és nem is sejtettem, milyen az, ha az embernek van valamije. Addig mit se tudtam sem a megszerzés, sem a megtartás gondjáról, mi sem hiányzott nekem, bár mindenben hiányt szenvedtem, nem bántott nyugtalanság, aggodalom, honnan szerzek eleséget, hol is hajthatom le a fejemet, nem tudtam, mi a pénz, és mit kell tenni vele, soha nem ismertem az álmatlanságot, míg nem volt megőrizni való pénzem, és nem féltem, hogy elveszítem.

Kétségtelenül kedvező alkalom nyílt volna akkor számomra, ha nem vagyok túlságosan ostoba és túlságosan gyerek ahhoz, hogy beszéljek saját érdekemben. Mondom, alkalmam lehetett volna emez úriemberek szolgálatába kerülni, vagy talán némi gondoskodását és törődését élvezni, mert úgy látszott, nagyon szívesen tennének valamit értem, és nagyon meg vannak lepve szavaim ártatlanságától meg helyzetem nyomorúságától (ahogyan ők azt megítélték).

De én igazán gyerek módra cselekedtem: ott hagytam a pénzemet, és évekig feléjük se mentem. Merre fordult pályám, és mi történt velem amaz idő alatt - mindez oly változatos és tanulságos, hogy külön beszámolót követel.

Immár elszalasztottam az első szerencsés lehetőséget, mely felkínálkozott nekem a világban. Pénzhez jutottam, de sem értékét, sem használatát nem ismertem. Kezdeti életmódomat a lehető legtermészetesebbnek találtam, és fogalmam se volt róla, hogy javítani is lehetne rajta. Még csak annyi vágyam se volt, hogy ruhát vásároljak magamnak, akár egy inget is. Ennél is sokkal kevésbé jutott eszembe, hogy máshol is lakhatnék, mint az üveghutában, mást is tehetnék, semhogy az utcán ténferegjek, mint addig, hiszen semmi jót sem ismertem, és semmi rosszat se kóstoltam, egyszóval addigi életemet én nem tartottam rossznak.

Tudatlanságomnak abban az állapotában visszatértem igazán nyomorúságos életemhez, mert hiszen az volt önmagában véve, csak számomra nem, mivel nem tudtam megítélni, és nem ismertem jobbat.

Cimborám csak azért adta nekem vissza a kötelezvényeket, mert rágtam a fülét, különben az volt a szándéka, hogy soha vissza nem juttatja őket. Egyszer se kérdezte tőlem, mit tartottam meg magamnak, hanem azt mondta, ha bármit is adnak nekem, az legyen az enyém, mert ő nem merte volna megkockáztatni, hogy meglássák, mikor visszajuttatja őket. Így hát én megérdemeltem a jutalmat. Azzal se fárasztotta magát, hogy faggasson, van-e valamim, és ha van, akkor mi. Így aztán vitathatatlan jogcímem volt arra, amit kaptam.

Ide-oda lődörögtem, akárcsak addig. Most már valóban volt pénz a zsebemben, de senkinek se szóltam róla. Vidáman intéztem a megbízásokat, akárcsak azelőtt, és éppoly hálásan fogadtam el bárkitől bármit. Csak annyi könnyebbséget szereztem magamnak, hogy mikor éhes voltam, és senki sem adott megbízást, vagy semmit se kaptam enni, nem koldultam ajtóról ajtóra, mint azelőtt, hanem elmentem egy kifőzésbe. Rendeltem egy tál húslevest meg egy karéj kenyeret fél pennyre; igen ritkán húst; vagy fél pennyre megvendégeltem magam sajttal. Mindezek a

kiadások nem rúgtak többre heti két-három pennynél. Ellentétben a banda többi tagjaival, én rendkívül mértékletes voltam, és egyetlen guineát sem adtam ki kezdeti vagyonomból; és mint a vámtisztnek mondtam, fogalmam se volt róla, mi fán terem egy guinea vagy mennyit ér.

Így telt egy hónap, és én semmit se csináltam. Akkor a pajtásom, ahogy őt hívtam, egy reggel hozzám jött: - Jack ezredes, mikor megyünk mi ketten megint egy sétára? - Amikor akarod. - Semmi dolgot se találtál még magadnak? - kérdezte. - Nem én. - Szó szót követvén, elmondta nekem, hogy én szerencsés fickó vagyok, és azt hiszi, az is leszek ismét. De most már új alkut kell kötnie velem - mert, ezredes barátom - mondta -, legelső alkalommal mindig teljes részt juttatunk zöldfülű testvéreinknek, hogy buzdítsuk őket; de azután a mi jóindulatunktól függ, ha csak nem lépnek a tettek mezejére, és nem vállalnak ugyanakkora kockázatot. No de mivel mi úriemberek vagyunk, mindig nagyon tisztességesen viselkedünk egymással; ha pedig te bizalommal vagy irántam, és rám hagyod a dolgot, én szépen fogok bánni veled, erre mérget vehetsz. - Azt feleltem, hogy egyedül biztosan semmit se tudnék tenni, mert nem értek hozzá, ezen nem is várhatom el, hogy bármit is kapjak de minden szavát megfogadom majd. Így hát elindultunk együtt.

Nem kerestük fel többé a vámházat, hiszen az túl nagy vakmerőség lett volna. Ezenkívül semmi kedvem se volt újra mutatkozni ott, különösen az ő társaságában. Egyenesen a tőzsdéhez mentünk hát, és a Kastély sikátorban, a Swithins sikátorban meg a kávéházi ajtóknál ténferegünk. Nagyon balszerencsés napunk volt, mert semmit se szereztünk reggeltől estig, csupán két-három zsebkendőt, aztán hazamentünk a régi szállásra, az üveghutába. Én semmit sem ettem-ittam naphosszat, csak egy darab kenyeret, melyet ő adott nekem, meg egy kis vizet a szökőkútból a tőzsde kapujánál, így hát mikor magamra hagyt - mert ő nem hált az üveghutában, mint én -, elmentem az én régi kifőzésembe, szokásos kosztomra. Ott felüdültem, és másnap jókor újra mentem találkozni vele, ahogy meghagyta nekem.

Kora reggel lévén, Billingsgate felé vette útját. Úgy látszik, hogy ott kétféle ember csődül össze nagy sokaságba, mihelyt megvirrad, sőt abban az évszakban jóval virradat előtt: egyrészt szénfuvarozó vállalkozók meg szeneshajók gazdái, másrészt halaskofák, halárusok és halvásárlók.

Cimborám az előbbiekre vetett szemet. Azt parancsolta hát nekem, hogy útközben térjek be minden sörházba, figyeljem meg, hol beszél bárki is pénzről, és ha ilyet lelek, jöjjen ki, és szóljak neki. Ő megállt az ajtóban, én pedig bementem a kocsmákba. A hajósgazdák szénüket általában az úgynevezett kapunál adják el, és így rendszerint a közeli sörházakban kapják meg pénzüket. Hamarosan többekről is beszámolhattam pajtásomnak. Erre ő bement, és szétnézett, de nem talált semmi kedvére valót. Végre azt jelentettem neki, hogy az egyik sörházban van egy ember, aki egy csomó pénzt kapott, én úgy véltem, hogy többektől is. Az egész az asztalon hevert rakásokban, ő pedig buzgón jegyezte föl az összegeket, és tette el a pénzt zacskókba. - Igazán? - szólt cimborám. - No, kezeskedem róla, hogy egy része az enyém lesz. - Ezzel bement, és föl-alá sétált a kocsmában. Egyes asztalok szabadon álltak a terem közepén, mások fülkékben a falak mentén. Pajtásom fülelt, hátha megtudhatja az ember nevét. Hallotta, hogy valaki Cullumnak szólítja vagy valami hasonló néven. Kileste az alkalmat, odalépett hozzá, és elmondott neki egy hosszú mesét: Azt állította, hogy két úriember küldte ide az Ágyú-pincéből, hogy keresse meg az urat, és azt üzenik, hogy beszélni óhajtanak vele.

A hajósgazda előtt ott hevert a pénze, pontosan úgy, ahogy én beszámoltam róla. Két-három kisebb kifetésre már félre is tette kicsi, piszkos, fekete zacskókban, melyek külön heverték. Még nem volt egészen világos nappal, így hát cimborámnak sikerült átadnia üzenetét, kezébe kaparintania az egyik zacskót, és teljesen észrevétlenül elsomfordálnia.

Miután elemelte, kijött hozzám, mert én kint vártam rá az ajtó előtt, és megrántotta ruha-ujjamat: - Iszkoljunk, Jack, ha kedves az életünk! - Ezzel nyakába szedte lábát. Én utána, pillanatnyi szusszanás nélkül. Még nézni is alig néztem körül, míg jó messzire el nem jutottunk, fel a Fenchurch utcába, át a Lime utcán, be a Leadenhall utcába, te a St. Mary axe utcán, a városfalhoz, aztán át a Bishop's Gate-en, le a régi Bedlambe, a Moorfieldsbe. Ekkorra már egyikünk se bírt gyorsan futni. De nem is kellett volna ilyen messzire mennünk, mert egész idő alatt egyetlen üldözőt se láttam. Amint beértünk a Moorfieldsbe és kezdtük kifújni magunkat, megkérdeztem, mitől ijedt úgy meg. - Hogy megijedtem-e, te bolond? - kiáltott fel. - Egy istentelenül nagy zacskó pénzt kaparintottam meg! - Egy zacskót?! - ismételtem. - Azt, azt, menjünk ki a mezőkre, ahol senki se lát, és megmutatom neked. - Továbbvezetett hát a Long sikátoron, a Cross Hog közön és a Holloway dülön egy nagy mezőre, melyet azóta a Krajcáros Lepénymérés mezejének neveztek el. Le akartunk ülni, de csupa víz volt minden. Továbbmentünk hát, átvágtunk az úton az Ánizsosnál, arra a rétre, melyen most a nagy kórház áll. Találtunk a közelben egy helyet, leültünk, és ő kihúzta a zacskót. - Jó csillagzatod van, Jack - mondta -, igazán megérdemelsz egy szép részt ebből a szerzeményből, mert mindent a te szerencsés híreidnek köszönhetünk. - Ezzel kiöntötte az egészet az én kalapomba, mert mint említettem, most már kalapot viseltem.

Nem tudnám megmondani, hogyan emelhetett el egy ekkora zacskót bárkitől is, aki ébren volt és érzékeinek birtokában. De annyi bizonyos, hogy jó sok volt benne, és közte külön egy teli papírzacskó. Amint ez kihullott a nagyobbikból, pajtásom így szólt: - Nicsak, ebben arany van! - és elkezdett rikoltozni, kurjongatni, mintha elment volna a szép esze. De csalatkozott: csak régi tizenhárom és fél pennysek voltak benne, köztük fél meg negyedshillingesek, vegyesen kilencpennysekkel meg négy és fél pennysekkel, csupa elgörbült, régi pénz, skót meg ír érmék. Ettől megnyúlt a képe. De még így is tizenhét vagy tizennyolc font volt a zacskóban szerinte, mert én bizony nem tudtam megszámlálni.

Három részre osztotta a pénzt. Kettőt saját magának szánt, egyet nekem. Megkérdezte, hogy meg vagyok-e elégedve, én pedig azt feleltem, hogy meg, és minden okom megvan rá. Különben is így annyi adódott ahhoz, ami nekem az ő előbbi kalandjából megmaradt, hogy nem is tudtam, mit kezdjek a pénzzel vagy saját magammal, amíg olyan sok van nálam.

Nagyszerű tolvaj volt ez a fickó, a legnagyobb ügyességgel tüntetett el mindent. Ritkán nem került a kezébe az, amire szemet vetett. Tudtommal sose tévesztette célját, sose kapták rajta.

Kiváló zsebmetsző volt, és nagyon ügyesen bánt hölgyek aranyóráival. De általában többre pályázott, olyan vakmerőségekre, mint az előbb elmondottak, és mindig a lehető legtisztábban került ki belőlük, az elképzelhető legnagyobb sikerrel, én pedig a tolvajlás gonosz művészetének ezekben a fajtáiban lettem a tanítványa.

Mivel immár ilyen gazdagok voltunk, nem akarta hagyni, hogy továbbra is az üveghutában aludjak, vagy pőrén és rongyosan járjak, mint addig. Rám parancsolt, hogy vásároljak két inget, egy mellényt meg egy köpenyt, mert az jobban megfelelt a mi céljainknak bármi egyébénél, mikor mesterségünket úztuk. Kiöltözködtem hát az ő utasításai szerint, ő pedig kivett egy kicsi padlásszobát, mely megfelelt helyzetünknek, és abban együtt laktunk.

Hamarosan újabb sétára indultunk, és másodszor is szerencsét próbáltunk a tőzsde környékén. Külön-külön láttunk munkához, és én immár önálló sétára vállalkoztam. Elsőnek olyan fortélyt vittem véghez, mely zöldfülű kezdőnél bizonyos ügyességre vall, hiszen sose láttam ilyesmit azelőtt. Észrevettem két úriembert, akik igen buzgó beszélgetésbe merültek, egyikük két-háromszor kihúzott egy levéltárcát, visszacsúsztatta kabátzsebébe, megint elővette, papírokat szedett ki belőle, másokat tett beléje, aztán megint visszadugta, így folyt ez többször is, mert az az ember erősen el volt foglalva a másikkal, kettő-három pedig szorosan mellettük állt. Mikor utoljára csúsztatta a levéltárcát zsebébe, inkább lökte, mint dugta, és a tárca felállítva maradt, valami más tárcára vagy egyébre támaszkodva a zsebében, így aztán nem süllyedt egészen le, hanem egy sarka kikandikált a zseb szegélye fölött.

Nem lehet eléggé megróni azoknak a gondatlanságát, kik levéltárcájukat kabátzsebükbe teszik. Hiszen abba könnyen belenyúlhat a legügyetlenebb fiú is, aki beleszokott a mesterségbe. Az úriemberek mindig nagyon sietnek, gondjaik teljesen elfoglalják őket, és lehetetlenség eléggé őrizkedniük az olyan sólyomszemű, kis teremtésektől, amilyenek mi voltunk. Ezért okosabban cselekednének, ha sose tartanák maguknál levéltárcájukat, vagy biztonságosabb helyre dugnák, vagy semmi értékeset se tennének beléje. Én véletlenül szemben álltam azzal az úriemberrel a Swithins sikátorban, pontosan abban az utcában, mely a Swithins sikátor meg a tőzsde között van, éppen egy köznél, mely a sikátorból a tőzsdéhez vezet ki. Mikor táncolni láttam azt a tárcát ki a zsebből, be a zsebbe, természetesen rögtön eszembe ötlött, hogy kivehetném, ha fürge lennék, és Will⁷ holtbiztosan megszerezné, ha látná újra meg újra eltűnni és kibukkanni, mint én. De amint így néztem, hogy ott lebeg az utamban, azt gondoltam: - Márpedig az enyém lesz! - Átvágtam a sikátoron, könnyedén súroltam azt az embert, oldalához szorítva kezemet, és megfogtam az előbukkanó sarkot. A tárca olyan könnyen maradt a kezemben, hogy az úriembernek lehetetlenség volt a legcsekélyebb mozdulatot is éreznie, vagy bárki másnak meglátnia, hogy elveszem. Egyenesen előmentem a tőzsde északi oldalán lévő tágas térre, aztán iszkoltam lefelé a Bartholomew sikátoron, tovább a Zalogház udvarba, a fasorokba, melyek onnan a városfal felé haladnak át, a Moor-gate-en, és leültem a fübe, a Moor-mezők második fertályában, a középső mező felé. Abban egyeztünk meg Will-lel, hogy ezen a helyen találkozunk, ha bármelyikünk is zsákmányra tesz szert. Mikor odaértem, Will még sehol se volt, de körülbelül félóra múlva felbukkant.

Alig ért oda, megkérdeztem tőle, mit kerített. Sápadt volt, és úgy láttam, hogy rémült. De ő azt felelte: - Én semmit se, nem biz én, de mit kaptál te, szerencsés kutyakölyke? Nem annak az úriembernek a levéltárcáját a Swithins sikátorban? - Azt hát - kacagtam -, de honnan tudod? - Hogy honnan? Hiszen az az úriember félőrülten tombol! Toporzékol, ordítózik, ruháját szaggatja, azt kiabálja, hogy végképp semmivé tették, tönkrejuttatták! A sikátorban bámész-kodó népek meg azt rebesgetik, hogy ki tudja, hány ezer font van benne. Hadd lássuk hát!

Szorosan egymás mellett hevertünk a füben, a mezőfertály közepén, hogy senki se vegyen észre, úgy nyitottuk ki a levéltárcát. Volt benne egy csomó adósságlevél meg kötelezvény aláírásokkal. Egyesek aranyművesek kötelezvényei voltak, mások biztosítási irodáké, ahogy nevezik, meg effélék. De értékesebbnek látszott az összes többinél együttvéve a levéltárca egyik hajtásában egy több rekeszes tok, benne papírzacskó, teli apró gyémánttal. Mint később megtudtuk, ez az ember olyan zsidó volt, aki efféle holmival kereskedik. Igazán több gondal kellett volna őriznie kincsét!

---

⁷ Defoe következetlensége: az eddigiekben Robinnak nevezte.

Ez a zsákmány bizony még magának Willnek is túl nagy volt ahhoz, hogy értékesítse. Én ekkorra már kezdtem jobban érteni, milyen hatalma van a pénznek, de Will mégis sokkal ügyesebb volt az ilyesmiben. Ez azonban őt éppúgy zavarba ejtette, mint engem. Olyanformán voltunk akkor, mint a mesebeli kakas: hiába került kezünkbe a sok kötelezvény, köztük egy Sir Henry Furnesstől ezerkétszáz fontra, hiába a gyémántok, melyek állítólag százötven fontot értek, számunkra semmi értékük se lehetett. Egy arannyal teli kicsi erszéynek több hasznát láttuk volna, mint az egésznek. - De nézzük csak át a kötelezvényeket - mondta Will -, hátha akad köztük egy kicsi is.

Átnéztük az összes kötelezvényeket, és találtunk köztük egy aláírást harminckét fontra. - Gyere - mondta Will -, tudakoljuk meg, hol lakik ez az ember. - Visszamentünk hát a városba. Will benézett a postára, megkérdezte, és azt mondták neki, hogy a Temple Barnál. - Nos - szólt Will -, megkockáztatom; elmegyek a pénzért, hátha nem jutott eszébe, hogy oda üzenjen, és megiltsa a kifizetést.

De aztán úgy döntött, hogy másképpen fog cselekedni. - Gyerünk, visszamegyek a sikátorba, hátha meghalok valamit a történekről, mert még aligha múlt el a felbolydulás. Azt hiszem, a levéltárca tulajdonosát a King's Head borpincébe vitték, a sikátor végén, és nagy csődület támadt annak az ajtajánál.

El is ment Will. Nézelődik, várakozik a hely környékén, meglát több embert egy csoportban, mert nem szóródtak még mind széjjel. Megkérdez egyet-kettőt, mi történt? Azok hosszú históriát mondanak el neki egy úriemberről, ki elvesztette levéltárcáját, benne meg egy nagy zacskó gyémántot, több ezer fontra szóló kötelezvényeket, és mit tudom én, még mit. Éppen kikiáltották ezt, és száz font jutalmat ígértek annak, aki megleli és visszaszolgáltatja.

- Bár tudnám - mondta az egyiknek, aki beszélgetett vele -, kinél is lehet. Egészen biztosan hozzásegíteném a gazdáját. Senki se jut eszébe, fiú vagy fickó, aki a közelében volt? Ha le tudná írni az illetőt, az talán elég is lenne. - Valaki meghallotta ezt, és annyira szeretett volna segíteni a szegény úriemberen, hogy odament hozzá, és tudtul adta neki, mit beszélt egy fiatal fickó az ajtónál, értvén ezen Willt. Ki is jött tőle egy másik úriember, félrevonta Willt és megkérdezte, hogy mit is mondott a dolgról. Will komoly fiatalember volt, és bár régi harcosként űzte a mesterséget, semmi se látszott belőle az ábrázatán. Azt felelte, hogy foglalkozása olyan helyekhez köti, melyeket a kicsi zsebmetszők bandái szép számmal látogatnak, ha pedig megkaphatná a gyanús személy leírását, akár a legcsekélyebbet is, meri mondani, hogy rá tudna akadni, és talán vissza is tudná szerezni a holmit. Erre a kérdezősködő arra kérte, hogy menjen be vele a károsult úriemberhez, amit ő meg is tett. Az ott ült, fejét a szék hátának támasztva, fehérén, mint a fal, végképp vigasztalhatatlanul, és mint Will leírta őt, olyan volt, mint az elítéltek.

Megkérdezték tőle, nem látott-e valami rongyos fiút vagy fickót ólalkodni vagy többször elhaladni a közelében, meg efféléket. Ő azt felelte, hogy nem, egyet se, és arra sem emlékszik, hogy bárki is a közelébe jött volna. - Akkor nagyon bajos lesz a nyomukra akadni - mondta Will -, ha ugyan nem lehetetlen, de mégis, ha kegyelmed úgy véli, hogy megéri az időtöltést, azok közé a csirkefogók közé fogok keveredni. Nem szeretem ugyan, ha közöttük látnak, de mégis megteszem, és ha a tettes ott van bármelyik bandában, tíz az egyhez, hogy majd csak megtudok valamit a dolgról.

Erre megkérdezték tőle, hallotta-e, mit ajánlott fel az úriember, ha visszakapja holmiját. Ő nemmel válaszolt (bár az ajtóban megmondták neki). Azok megismételték, hogy száz fontot. - Az túl sok - mondta Will -, de ha úgy tetszik kegyelmeiteknek, hogy rám bízzák, vagy kevesebért is megkentem, vagy egyáltalán nem. - Erre a kifosztott úriember így szólt egy másikhoz: - Mondja meg neki, ha elő tudja teremteni olcsóbban, a különbség az övé lesz. -

William azt felelte, hogy nagyon szívesen tenne az úriembernek ilyen szolgálatot és rábízná a jutalmat. - Jól van, fiatalember - szólt az egyik úr -, bármit is szán az ifjú művészeknek, aki ezt a gáztettet elkövette (mert kezeskedem róla, hogy művész az, bárki is legyen), az meg lesz fizetve a száz fonton belül, és az úriember hajlandó kegyednek ötven fontot adni azon felül, fáradságáért.

- Való igaz, uram - mondta Will igen komolyan -, tiszta véletlenségből haladtam el az ajtó előtt, láttam meg a sokaságot és kérdeztem meg, mi történt. De ha sikerülne visszaszereznem a szerencsétlen úriembernek a levéltárcát tartalmastul, szívből örülnék. Meg aztán nem is vagyok gazdag, uram, úgyhogy ötven fonttal jól meg van fizetve a fáradságom. - Ezután meghallgatta az utasításokat, kihez és hová jöjjön, kinek számoljon be, ha megtud valamit, meg ezekhez hasonlókat.

Will olyan sokáig maradt ott, hogy megegyezésünk szerint hazamentem, ő pedig nem jött meg éjszakáig. Előzetesen ugyanis meghánytuk-vetettük, hogy nem lenne helyes egyenesen hozzám jönnie tőlük, nehogy kövessék és lefogjanak engem. Megbeszéltük, hogy amennyiben nem sikerül alkut kötnie velük, félóra múlva visszajön, de mivel sokáig volt oda, éjszakai találkozóhelyünkön futottunk össze, a Rosemary sikátorban.

Miután megjött, beszámolt nekem az egész beszélgetésről, különösen pedig a levéltárcát elvesztett úriember kétségbeeséséről, és nem kételkedett benne, hogy csinos, kerek összeget kapunk visszaszerzéséért.

Egész este tanácskoztunk, és oda lyukadtunk ki, hogy másnap egyáltalán meg se mutatkozik előttük, harmadnap fölkeresi őket, de semmit sem árul el, csak annyit mond, hogy szimatot kapott, és azt hiszi, hogy megszerzi a holmit, közben pedig igyekszik a lehető legbajosabbnak feltüntetni a dolgot, és minél több akadályt hoz fel. Ennek megfelelően három nappal később találkozott az úriemberrel, aki már nagyon aggódott hosszú elmaradása miatt. Az megmondta neki, mennyire tartottak tőle, hogy ő csak hízelgett nekik, mert szabadulni kívánt tőlük, és túl könnyen engedték útjára, minden további vizsgálódás nélkül.

Will komor ábrázatot öltött: ha illet várhat azért, mert őszintén felajánlotta szolgálatait, beláthatják, hogy igazságtalanok voltak hozzá. Lám, ő újra eljött, ez is bizonyítja tévedésüket. Ha azt gondolják, hogy bármire is mehetnek az ő kivallatásával, máris hozzáfoghatnak, ha úgy tetszik nekik, de ő legfeljebb annyit mondhat, hogy tudja, hova jár gyakran néhány ifjú csirkefogó, aki hírhedt az ilyesmiről. Továbbá, szerinte némi kérdezősködéssel, pénz felkínálásával meg effélékkel rá lehet bírni őket egymás elárulására. Így kizsedhetné belőlük a dolgot, és mindezt elismételhetné egy békebíró előtt is, ha az urak úgy akarják. Minden egyéb mondani-valója számukra pedig az, hogy elvesztett egy-két napot az ő szolgálatukban, és csak gyanúsítást kapott fáradozásáért, és hogy mindezek után ő részéről befejezte az ügyet, az urak pedig kereshetik javaikat, ahol jónak látják.

Azok egy kicsit gondolkodóba estek ettől, és megkérdezték, tudja-e bármilyen reménnyel is kecsegtetni őket, hogy visszakerül, amit elvesztettek. Will azt válaszolta, hogy ő nem fél megmondani nekik, ő bizony azt hiszi, hallott valamit harangozni a csirkefogókról, és ha ő nem lép közbe, azok elégetik az összes kötelezvényeket levéltárcástul, de el ám! Most azonban ne faggassák tovább, hanem feleljenek nekik egy-két kérdésre. Azok felajánlottak minden tőlük telhető elégtételt, és biztatták, hogy mondja meg, amit akar.

- Nos, uraim - szólt ő -, kegyelmetek azt várják, hogy a tolvaj, ki kegyelmetektől ilyen tetemes értéket lopott el, jelentkezik, kezükbe adja magát, bevallja, hogy nála vannak a javaik, és visszaadja azokat. De hogyan képzelhetnek illet bárkiről is, ha nem biztosítják, hogy nem csupán az ígért jutalmat adják meg neki, hanem le se fogják, ki se vallatják, nem is viszik bíró elé számot adni?

Azok megígérték minden lehetséges biztosítékot. - Megálljunk csak - szólt Will -, én nem tudom, milyen biztosítékot adhatnak. Ha egy szegény fickó a karmaik közé került, és megmutatta kegyelmeteknek javaikat, lefülelhetik őt mint tolvajt, és világos, hogy nem neki lesz igaza. Kegyelmetek akkor visszaveszik javaikat, őt börtönbe küldik, és milyen kártalanítást várhat még akkor?

Ez a nehézség teljesen zavarba hozta az urakat. Arra kérték, hogy próbálja kézre keríteni a javaikat, ha tudja. Ők fizetnének neki, mielőtt kiadná a holmit a kezéből, és elmehetne félórával előttük.

- Nem, uraim - felelte Will -, ez most már nem elég. Ha azelőtt is így beszélnek, hallgattam volna szavukra, de olyasmit emlegettek, hogy letartóztatnak engem semmiért. Világos tehát, hogy forgattak a fejükben ilyen gondolatot. Mitől érezhetném hát én magamat vagy érezhetné bárki más magát biztonságban?

Nos, meghánytak-vetettek rengeteg részletkérdést, de semmi se felelt meg. Végre a többi jelenlévő közbeavatkozott, és ezerfontos kezeslevelet ígértek neki biztosítékkul, hogy semmiféle kellemetlenséget sem okoznak a kérdéses személynek. Will azt állította, hogy ők nem vállalhatnak biztosítékot, és kötelezettségük mit sem ér: ha egyszer meglátják saját javaikat, el is vehetik azokat, és ugyan mit számítana az, ha egy szegény zsebmetsző könyörög jutalmáért? Erre nem tudtak mit felelni, de kérték, hogy vegye át a holmit a fiútól, ha fiúról van szó, ők pedig kötelezik magukat, hogy kifizetik neki az ígért pénzt. Will csak kacagott rajtuk: - Nem, uraim, mivel nem én vagyok a tolvaj, semmi kedvem a tolvaj helyébe lépni, és kegyelmetek kénye-kedvére adni magamat.

Azt mondták neki, hogy nem tudják, mitévők legyenek hát, és nagyon bajos lesz a dolog, ha egyáltalán nem bízik bennük. Will úgy válaszolt, hogy nagyon szívesen bízik bennük, és szolgálatukra áll; de nagyon keserves lenne neki a veszébe rohanni és tolvajlás vádjá alá esni azért, mert igyekszik szolgálni őket.

Erre az urak aláírásukkal megerősített írást ajánlottak fel, hogy a legkevésbé se gyanúsítják; soha semmivel se fogják vádolni ebben az ügyben; elismerik, hogy az ő kérésükre jár tudakozódni a javak iránt; ha pedig előkeríti azokat, ennyi meg ennyi pénzt fognak neki fizetni átadásukkor, sőt előtte, de nem kötelezik annak a személynek megnevezésére vagy előkerítésére, akitől visszاسzerzi az említett javaikat.

Ezt az írást a jelenlévő három úriember írta alá, elsőnek a károsult. Láttán az ifjú úriember azt mondta, hogy megtesz minden tőle telhetőt a levéltárcának és tartalmának előkerítésére.

Ezek után azt kívánta, hogy adjanak neki előzetesen egy lajstromot arról a tartalomról, mert nem akarja, hogy hiányoljanak valamit, mikor átadja a tárcát. Azt kívánja, hogy ezt az írást pecsételjék le, és a levéltárcát is le fogja pecsételteni, mielőtt átvinné. Ebben megegyeztek, az úriember lajstromot állított össze az összes kötelezvényekről, melyek emlékezete szerint a levéltárcában voltak, valamint az összes gyémántokról is, amint következik:

Egy kötelezvény Sir Henry Furness aláírásával	1200 fontra
Egy kötelezvény Sir Charles Duncombe aláírásával 800 fontra, melyből átruházva 250 font	550 font
Egy kötelezvény J. Tassell aranyműves aláírásával	165 fontra
Egy kötelezvény Sir Francis Childtől	39 fontra
Egy kötelezvény bizonyos Stewarttól, akinek fogadási irodája és biztosítási ügynöksége volt	350 fontra
Egy papírzacskó 37 apró gyémánttal, értékük körülbelül	250 font
Egy kicsi papírzacskó három nagy nyers gyémánttal meg egy nagy metszett és csiszolt gyémánttal, értékük	185 font

Mindezekért megígérték neki először is, hogy megadják az én számomra azt az összeget, melyben ő a tolvajjal megegyezik, de nem többet ötven fontnál; ezenkívül pedig adnak neki ötven fontot az értékek visszaszerzéséért.

Erre már Willnek kedve kerekedett a dologra. Eljött hozzám, és becsületesen elmesélte nekem az egész történetet. Átadtam hát neki a tárcát, ő meg azt mondta nekem, hogy szerinte ésszerűbb lenne, ha nem vennők el az egész összeget, mert így olyan színben tűnne fel a dolog, hogy Will szolgálatot tett nekik, és nyugodtabbak lennének. Én mindebbe beleegyeztem, így hát másnap elment arra a helyre, és az úriemberek nagyon pontosan megjelentek a találkán.

Az első szóra megmondta nekik, hogy elvégezte számukra a munkát, és reméli, hogy tetszésükre. - Ha nem lettek volna a gyémántok - folytatta -, az egészet megkaphattam volna tíz fontért. De a gyémántok nagyon fényesen villogtak a fiú képzeletében, és az már arról beszélt, hogy elszökik Franciaországba vagy Hollandiába, és ott végnapjáig úriemberként fog élni. - Erre az urak kacagtak. - Ámde, uraim - mondta Will -, itt a tárca - és előhúzta azt, bebugyolálva egy tarka zsebkendő mocskos rongyába, mely olyan fekete volt, amilyenné csak teheti az utca, le volt pecsételve egy darab silány viasszal, azon pedig pecsétnyomó helyett egy negyedpennys lenyomata díszelgett.

A lajstrom pecsétjét is feltörték, ugyanakkor pedig Will kinyitotta a mocskos rongydarabot, és megmutatta a levéltárcát tulajdonosának. Azt minden előkészítő beszélgetés ellenére úgy elárasztotta az örömteli meglepetés, hogy kénytelen volt egy pohár bort vagy pálinkát kérni, nehogy elájuljon.

Kinyitották a tárcát, és először a gyémántokat tartalmazó papírzacskót vették ki. Benne lelték a köveket hiánytalanul csak a kicsi zacskó volt külön, a nyers gyémántok pedig, melyeknek benne volt a helyük, elkeveredtek a többi közé. De a tulajdonos elismerte, hogy mind megvannak épen.

Azután egyenként átnézték a kötelezvényeket, és találtak egy nyolcvanfontosat a lajstromban felsoroltakon felül. Ezenkívül több olyan papiroost, mely nem pénzre szólt, de fontos volt az úriembernek. Az elismerte, hogy mindent nagyon becsületesen visszaadtak. - Most pedig, fiatalember - mondták -, meg fogja látni, hogy mi is éppen ilyen becsületesen fogunk bánni kegyeddel. - Ezzel először is odaadták neki a saját ötven fontját, aztán pedig lepengették a másik ötvenet az én számomra.

Will elvette a sajátját, és zsebre tette; papírba csavarva, aranyban volt az egész. Aztán kezdte számlálni a másik ötvenet, de mikor megolvastott harmincat, így szólt: - Megálljunk, uraim! Eddig is tisztességesen cselekedtem a kegyelmetek javára, ezután se mondhassák, hogy nem úgy járok el mindvégig. Elvettem harminc fontot, mert annyiban egyeztem meg a fiúval, így hát visszaadok húsz fontot a kegyelmetek pénzéből.

Azok jó darabig álltak és össze-összenéztek, mintha meg lennének lepve ettől a becsületességtől. Hiszen mindaddig nem hagyta el őket a lappangó gyanú, hogy ő a tolvaj. Ez a fortély azonban tisztára mosta őt a szemükben. A károsult halkán azt mondta egy másik úriembernek, hogy adja Willnek az egészet. Az (szintén halkán) azt felelte, hogy nem, nem, ha egyszer már lealkudta a tolvaj jutalmát, és meg van elégedve azzal az ötven fonttal, amit kegyelmed adott neki, okosabb, ha annyiban hagyjuk. De nem mondta olyan halkán, hogy pajtásom meg ne hallja. Will szintén nemet mondott: - Meg vagyok elégedve, örülök, hogy visszaszereztem kegyednek a javakat. - Ezzel búcsúzkodni kezdtek.

De éppen mielőtt elindultak volna, az egyik úriember így szólt: - Fiatal barátom, látja, hogy igazságosak vagyunk, és becsületesen viselkedtünk kegyeddel, akárcsak kegyed is velünk. Nem is kívánjuk, hogy mondja meg, ki az a ravasz fickó, aki ilyen díjat kapott ettől az úriembertől,

de mivel beszélt a mestertolvajjal, kérjük szépen, mondja meg, ha lehet, hogyan sikerült neki a dolog, hogy ezentúl őrizkedjünk az ilyen remeklésektől.

- Uram - felelte Will -, ha megmondom kegyelmeteknek, mit beszélnek azok, meg hogy s mint történt ez a mi esetünk, az úriember szigorúbban fogja megróni saját magát, mint bárki más, vagy legalábbis ugyanannyira. A fiatal csirkefogó, ki szert tett a díjra, úgy látszik, egy társával indult el, aki fürge, tapasztalt zsebmetsző, mintha legtöbben Londonban, és attól a cimborájától némi távolságra volt akkor a művész, aki azelőtt soha életében senki zsebéhez hozzá nem nyúlt; de ő úgy meséli, hogy szemben volt a tőzsdére nyíló közszé, az East Side-on, az úriember éppen a köz bejáratánál állt, és nagyon kimerülten beszélgetett egy másik úrral, gyakran előhúzta ezt a levéltárcát, kinyitotta, papirosokat vett ki belőle, meg tett belé, és vissza-visszadugta kabátzsebébe. Utoljára a tárca megakadt a zsebníálásban vagy valamin, ami a zsebben volt, és kiállt egy kicsit; a fiú, ki jó ideig figyelte, látta ezt, szorosán az úriember mellett ment el, és simán elemelte a tárcát anélkül, hogy gazdája észrevette volna.

Will azzal folytatta, milyen különös, hogy az úriemberek ennyire becses holmikat tartalmazó tárcákat olyan könnyen hozzáférhető zsebekben tartanak, még hozzá annyira vigyázatlan módon. - Ez nagyon igaz - mondta az úriember, azzal némi további érdektelen beszélgetés után Will eljött hozzám.

Olyan gazdagok lettünk, hogy nem is igen tudtuk, mit kezdjünk a pénzünkkel. Legalábbis én nem, mert nem volt se rokonom, se barátom, se helyem, ahová bármit is eltehessek, a zsebemen kívül. Willnek volt egy szegény édesanyja, éppoly gonosz, mint ő, azt tette gazdaggá és boldoggá szép sikerével.

Egyenlően osztottuk el a zsákmányt, mert én szereztem ugyan meg, de ő aknáztá ki, az ő ügyeskedése tette pénzzé, hiszen másképp egyikünk se tesz szert még ekkora haszonra sem, mely legalább némileg arányban állt az ügy nagyságával. Ami a kötelezvényeket illeti, kétség se férhetett hozzá: ha csak nem visszük el őket abban a percben az aranyművesekhez, a tulajdonos letiltja a fizetést, talán éppen belénk botlik és kiüzetés közben lefülel minket. És eszünkbe se juthatott volna nekünk, szegény fiúknak, hogy bárkinek is eladjuk a gyémántokat, kivéve szokott orgazdáinkat, azok pedig értékükhöz képest bagóért vették volna át tőlünk: akiknek ily módon mesterségük lopott holmi vásárlása, azoknak van gondjuk rá, mint később megtudtam, hogy hamis súlyokat tartsanak, és becsapják a szegény ördögöt, a tolvajt, legalább egy unciával háromból.

Általában a lehető legjobban kiaknáztuk a dolgot, sok egyéb tekintetben is. Akkoriban volt bennem valami furcsa, ösztönös lelkiismeret, ugyanis minden aggály nélkül megszereztem bárkitől bármit ilyen módon, de nem lettem volna képes megsemmisíteni kötelezvényeiket és papirosaikat, amiből nekik nagy káruk, nekünk pedig semmi hasznunk sem származott volna. Az ilyesmi úgy gyötört, hogy nem volt békém se éjjel, se nappal, míg megkönnyebbülést nem szereztem azoknak, akiktől elvettem dolgaikat.

Most már gazdag voltam, olyan gazdag, hogy nem tudtam, mit kezdjek a pénzemmel vagy magammal. Eddig igen szűkösen és garasosan éltem. Kiadtam ugyan olykor-olykor két-három pennyt, csak mert éhes voltam, de annyi embert ismertem, aki ételmet adott nekem, néha pedig ruhát is, hogy egy egész év alatt sem költöttem el a tizenöt shillinget, melyet a vámtiszt pénzből magamnál tartottam, sőt még zsebemben volt a négy guinea az első zsákmányból: arra a pénzre gondolok, melyet a faodúba ejtettem.

Immár kezdtem azonban magasabbra tekinteni. Bár többször is portyára mentünk kettesben - Will-lel, olyan apróságokkal, mint zsebkendők vagy más efféle semmiségek, nem törődünk, mert nem akartunk kockázatot vállalni - csekélységéért. Egy pénteki napon, mikor West

Smithfieldben bolyongtunk, egy idős falusi úriembert pillantottunk meg, aki hatalmas nagy tulkokat adott el. Sussexből jöhetett, mert azt mondogatta, hogy nincsenek ilyen tulkok az egész sussexi grófságban. Óméltósága, mert így szólították, megkapta a pénzt ezekért az ökrökért egy borpincében, melynek cégére már nem jut eszembe. Egy részét zacskóban tartotta, a zacskót kezében. Hirtelen köhögési roham fogta el. Ott állt köhögve, pénzeszacskós kezét egy bolt tűzfalának támasztotta, a smithfieldi kolostorkapu közelében, három-négy ajtónyira tőle. Mi mind a ketten közvetlenül mögötte voltunk, és Will azt mondta nekem: - Légy készen. - Úgy tett, mintha megbotlanék, és fejfelé nekiesett az öreg úriembernek, éppen abban a pillanatban, mikor az majd megfulladt a köhögéstől, és egészen el volt csigázva, mert nem kapott levegőt.

Az ütés hevessége teljesen leverte az öreget a lábáról. A pénzeszacskót nem ejtette el rögtön, de én rohantam, hogy megragadjam, hirtelen rántottam egyet rajta, kikaptam a kezéből, és szélvészént szaladtam vele lefelé a Kolostor utcán, balra fordultam, amint elértem a végét, befordultam a Kis Britanniába, onnan a Bartholomew közbe, aztán keresztül az Aldersgate utcán, át a Paul közön a Vöröskereszt utcába, és így keresztül minden utcán, számtalan sikátoron, és meg sem álltam a Moor-mezők második fertályáig, a mi régi, megbeszélte találkozóhelyünkig.

Will közben elesett az úriemberrel együtt, de hamarosan fölállt. Az öreg lovag, mert annak látszott, meg volt ijedve az eséstől, és annyira elállt a lélegzete a köhögéstől, hogy egy darabig nem jutott szóhoz. Közben a fúrge Will már fölállt, és elillant. Az öreg jó ideig azt se tudta kiáltani, hogy fogják meg a tolvajt, vagy bárkinek egy szót is szólni, hogy elvesztett valamit. Hevesen köhögve elvörösödött, majd szinte elfeketedett arccal azt kiabálta: - A csi... khö, khö, khö, a csirkefogók, khö, el... khö, khö, khö, khö, khö, khö - aztán egy kis lélegzethez jutott, és kezdte újra: - A csirkefogók, khö, khö - és egy csomó khö után meg csirkefogók után kinyögte, hogy elemelték a pénzeszacskóját.

Az emberek egész idő alatt semmit sem értettek a dologból, a csirkefogóknak pedig igazán elég idejük volt, hogy épségben elhordják irhájukat. Körülbelül egy óra múlva Will eljött a találkahelyre. Ott ismét leültünk a fűbe, és kiöntöttük a pénzt. Kiderült, hogy nyolc guinea meg öt font nyolc shilling ezüstben, úgyhogy együttvéve éppen tizennégy fontot tett ki. Ezt ott rögtön megosztottuk, és még aznap ismét munkába mentünk újabb zsákmányért. De talán megmámorosított sikerünk, és nem voltunk olyan éberek, talán nem akadt más alkalom, nem tudom, miért, már aznap este semmit se szerezhettünk, még csak próbálkozni se volt mivel.

Sokszor mentünk így portyára, néha együtt, kis távolságra egymástól. Akadtak kisebb fogások is. De annyira fejünkbe szállt a siker, hogy igazán nem ereszkedtünk le semmiségekhez, de nem ám, sok olyan holmihoz, aminek mások örültek volna, csak levéltárcák, táskák vagy pénzösszegek vonzottak minket.

Következő kalandunk esti szürkületben zajlott le egy udvaron, mely a Grace Church utcától a Lombard utcáig nyúlik, ahol a kvékerek találkozóháza van. Egy fiatal fickóra, aki mint később megtudtuk, egy gyapjuszövet-kereskedő segédje volt a Grace Church utcában, igen tetemes pénzösszeget bíztak, és elment vele a Lombard utcába, egy aranyműves boltjába. Ott befizette a legnagyobb részét, közben pedig besötétedett, az aranyműves kezdte zárni a boltját, és gyertyákat gyújtott. Mi az út másik oldalán állva figyeltük, hogy mit csinál a segéd odabent. Miután befizette a pénzt, még maradt egy ideig, feltevésem szerint, hogy átvegye az utalványokat. Közben még inkább besötétedett. Végre kijött a boltból, még mindig jókora táskával a hóna alatt, és átment az udvarba, melyben akkorra már nagyon sűrű lett a sötétség. Az udvar közepén deszkázott bejárat volt, távolabb pedig, a végénél, küszöb, mely után balra kellett fordulnia, a Grace Church utcába.

- Maradj a sarkamban - súgta nekem Will -, és légy fürge. - Alighogy kimondta ezt, nekirohant a fiatalembernek, és olyan hevesen ütközött neki, hogy az a lökés ereje miatt nem tudott talpon maradni. Igyekezett visszanyerni egyensúlyát, de belebotlott a küszöbbe, szinte a levegőben szállva az udvar másik részébe esett, és fejével a kvékerek találkozóháza felé elterült. Én készen álltam, és tapogatózva azonnal meglettem a táskát. Jól hallottam ugyanis, hová esik, amikor kirepült a fiatalember kezéből, hiszen annak életét kellett mentenie, nem a pénzét. Előreszaladtam a táskával, Will pedig észrevette, hogy nálam van, és utánam eredt. A Fenchurch utcán igyekeztem tova, cimborám utolért, és együtt iszkoltunk hazafelé. A szegény ifjú ember kisebb zúzódásokat szenvedett az eséstől. Mint később hallottuk, azt jelentette gazdájának, hogy leütötték, ami nem volt igaz, mert se Willnek, se nekem nem volt semmiféle bot a kezünkben. De úgy látszik, a fiatalember gazdája annyira hálás volt a sorsnak, hogy segédjét nem akkor ütötték le, mikor még nem fizette be a pénz nagyobbik részét (mely száz fontnál is több volt) az aranyművesnek, Sir John Sweetaplenek, hogy nem csapott nagy lármát vesztesége miatt. Megtudtuk aztán, hogy csak figyelmeztette segédjét, legyen óvatosabb, és többé ne járjon ilyen helyeken a sötétben. Pedig nem volt olyan szerencsés, mint képzelte, mert mi láttuk a segédet már korábban is, mikor az egész pénz nála volt még, de napvilágnál a mi munkánk lehetetlen lett volna, így hát akkor még nem forgott veszélyben.

Ez a zsákmány huszonkilenc font tizenhat shillingre rúgott, vagyis fejenként tizennégy font tizennyolc shillingre. Hatalmasan megnövelte vagyonomat, mely hovatovább jóval nagyobb lett annál, semhogy én gazdálkodjak vele. Valóban, kezdett nyomasztani a gond, hogyan őrizzem meg azt, amit megszereztem. Szükségem lett volna egy hűséges barátira, kire rábízzam, de hol találhat ilyen egy szegény, tolvajok közt nevelkedett fiú? Ha bármilyen becsületes embernek megvallom, hogy annyi pénzem van, azt kérdezi, hogyan jutottam hozzá, és fél kezébe venni. Hiszen engem előbb-utóbb elfoghatnak gaztetteim közben, akkor pedig őt lopott holmi rejtegetőjének és tolvaj felbujtójának tekintik.

Közben azonban egy csomó más szerencsés vállalkozásba fogtunk, hol ilyenbe, hol olyanba, és soha nem fenyegetett az a veszély, hogy rajtakapjanak. De Will cimborám immár felnőtt férfi lett, felbátorodott ezektől a sikerektől és egészen másfajta hitványságokra adta fejét: megismerkedett egy alávaló bandával, mely semmilyen gonoszságtól se riadt vissza.

Will keménykötésű, erős legény volt, ráadásul nagyon vakmerő. Készen állt bárkivel szembe szállni, bármit megkockáztatni, és úgy vettem észre, hogy kezd a szegény zsebmetszők közrendje fölé emelkedni, így aztán csak ritkán láttam. Egyszer azonban eljött hozzám, és nagyon baráti, bizalmas módon kérdezősködött, hogyan boldogulok. Elmondtam neki, hogy még a régi mesterséget űzöm, volt két-három jó fogásom. Egyszer egy fiatal nő zsebéből tizenegy guineát emeltem el, másszor egy falusi asszonyt loptam meg, aki éppen kiszállt a postakocsiból. Láttam, hogy előhúzza erszényét, mert ki akarja fizetni a kocsist, követtem őt, és olyan simán húztam ki zsebéből, hogy egyáltalán nem érezte meg, pedig nyolc font tizenhét shilling volt benne. Meséltem neki még több más fogásról is, mely szép zsákmányt hozott. - Mindig is mondtam, hogy szerencsés fiú vagy, Jack ezredes - szólt ő. - De ide figyelj, most már majdnem férfivá serdültél, és nem szabad örökké piculáznod. Én jobb foglalkozást találtam, elhíheted nekem. Állj te is közénk! Egy remek bandába viszlek. Jack, ott majd meglátod, hogy mindnyájunkból úriember lesz.

Aztán röviden beszélt nekem magáról a foglalkozásukról: bandában üzték a tolvajmesterség két legvakmerőbb munkáját, vagyis este útonállók voltak, éjszaka pedig betörök. Will sok tetszetős történetet mondott el, sok nagyszerű dologról mesélt, és mert én már megszoktam, hogy mindenben engedelmeskedjek neki, egy szó, mint száz - habozás nélkül követtem.

Részben iskolázatlanságom, tökéletes tudatlanságom, részben durva társaságom gonoszsága miatt, no meg azért is, mert úgyszólván beleszülettem a tolvajlás mesterségébe, mind ez idáig eszembe se jutott, hogy jót avagy rosszat cselekszem-e, következésképp nem furdalt a lelkiismeret, nem éreztem megbánást sem.

Mégis valamilyen megmagyarázhatatlan titkos hatás folytán volt bennem valami, ami visszatartott a kicsapongástól és a súlyosabb bűnöktől, egyszóval társaságom teljes romlottságától. Például sose használtam csúnya szavakat, soha senki se hallott káromkodni, nem szerettem az italt, kivált nem az erőset. Nem hallgathatok el egy körülményt, mely nagymértékben megóvott mindettől. Említettem, hogy különös, eredeti fogalmam volt úriemberi mivoltomról, és több véletlen is erősítette bennem ezt az elképzelést. Egy napon az üveghuta udvarán álltam, a Rosemary sikátor és a ratcliffe-i országút között, jött egy igen jól öltözött ember, hintóban, azt hiszem, üvegpalackokat vagy egyéb ott árult javakat akart venni, és alku közben minden második-harmadik szava után szórta a legszörnyűbb szitkokokat.

Végül az üvegesmester, egy koros, komoly úriember, bátorkodott megpirongatni őt, amitől eleinte még csúfabbul szitkozódott, aztán lecsillapodott egy kicsit, de még mindig nagyon sokat káromkodott, bár nem annyira rútul. Az üveghuta gazdája egy darabig tűrte, de aztán elfordult tőle: - Igazán, uram, kegyelmed úgy káromkodik, annyit veszi hiába Isten nevét az ajkára, hogy nem állhatom tovább a társaságát; kérem, inkább hagyja békén az én portékámat, és menjen máshoz; remélem, nem veszi rossz néven, de senkivel se kívánok kereskedni, aki így viselkedik, mert attól félek, hogy az én üveghutám a kegyed fejére dől, míg benne időzik.

Az úriember jókedvre derült ettől a szemrehányástól: - Jól van, ne haragudjék, ne menjen el, nem fogok többet káromkodni, ha meg tudom állani, mert elismerem, hogy nem kellene.

Erre az öreg úriember föltekintett reá, visszafordult, és így felelt: - Bizony, uram, kár, hogy aki ilyen jó házból való, jó kedélyű, finom úriembernek látszik, ilyen utálatos viselkedésre szokik. Hiszen úriemberhez nem illő a káromkodás. Elég, ha az én nyomorult fűtőim teszik, kik a kemencénél dolgoznak, vagy ezek a rongyos, csupasz, züllött fiúk - mutatott énreám és még néhányra a hamuban heverő piszkos csapatból. - Éppen elég rossz ez önáluk is, és meg kellene őket fenyeíteni érte. De egy jó házból való embernél, uram, egy úriembernél! Az ilyesmit méltósága alattinak kellene tartania. Egy úriember jobbat is tud ennél, jobbra tanítják, és világos, hogy kegyed is tud jobbat. Könyörgök, uram, ha kísértésbe esik, hogy káromkodjék, mindig kérdezze meg magától: „Így beszél-e egy úriember? Illik-e az ilyesmi hozzám mint úriemberhez?” Tegye csak föl magának a kérdést, és értelme felül fog kerekedni, hamarosan el fogja hagyni szokását.

Én mindezt hallottam, és hideg futott végig a hátamon attól, hogy a káromkodás csak a magunkfajtához illik. Egyszóval ugyanolyan nagy hatást tett rám, mint arra az úrra, márpedig az szívesen fogadta a feddést, és köszönetet mondott a tanácsért. Attól a perctől soha a legkevésbé se hajlottam a káromkodásra vagy a mocskos szavakra, és irtóztam, mikor a többi fiútól ilyesmit hallottam. Ami az ivást illeti, nem volt alkalmam rá, mert nem volt mit innom, csak vizet vagy híg sört, amit jótékonyságból juttattak nekem, mert erős árpalével ritkán kínáltak meg, miután pedig már pénz került a kezembe, se nem kívántam ilyet, se nem volt kedvem megválni érte pénzemtől.

Ami az elveket illeti, neveltetésem semmit sem alapozott meg bennem, ez az igazság, mivel pedig sorsom korán vitt rossz útra, annál kevésbé értem föl ésszel, hogy az rossz. De mikor már serdültem és nyiladozott értelmem, kezdtem rájönni, hogy tolvaj vagyok, aki a legnagyobb hitványságban nő fel, és rohamosan érik a bitófára, gyakran eszembe jutott, hogy eltévelyed-

tem, az ördög országútját járom, többször is megtorpantom, és azt kérdeztem magamtól, ez volna-e egy úriember élete?

De ahogy megjelentek ezek az apró kételyek, úgy is tűntek tova, különösen mikor Will jött hozzám sugalmazásaival, hiszen ő amolyan vezérem volt, én pedig megszokással, igyekezettel és az ő viselkedésének figyelésével megtanultam, hogy ugyanolyan agyafúrt szakember legyek, mint mesterem.

De hadd térjek vissza oda, ahol abbahagytam. Will elmondta nekem, mennyivel jobb foglalkozásba csöppent, és azzal kecsgettet, ha vele megyek, úriember lesz belőlem. Úgy látszik ő egészen más értelmet adott ennek a szónak, mint én, az ő úriembere ugyanis se több, se kevesebb nem volt, mint a tolvajok úriembere, a zsebmetszőnél magasabb rangú gazember, mégpedig afféle, aki gonoszabbat tud cselekedni, mint az a mi foglalkozásunkban lehetséges, olyat, ami különb jogcímet ad az akasztófára. Az én szememben viszont az úriember egészen más volt, bár igazán nem tudtam volna megmondani vagy leírni, hogy micsoda.

Ám a szó tetszett nekem, és Will-lel tartottam. Egyikünk se volt idős. Will huszonnégy körül, én pedig a tizennyolc felé, és koromhoz képest meglehetősen magasra nőttem.

Mikor legelőször mentem vele, csupán két másik fiatal fickóval ismertetett meg. A Gray's Inn sikátor alsó részén találkoztunk, körülbelül egy órával napnyugta előtt. Kimentünk a mezőkre, egy Wakefieldi Mezőkerülő⁸ nevű hely felé, ahol egy csomó tégláégető kemence állt. Abban egyeztünk meg, hogy eloszlunk a mezei ösvénytől az országútig, egészen a Pancrass-templomig. Úgy észrevehetünk bármilyen véletlen vadat, melyet röptében lelőhetnénk, ahogy ők mondták. A parthoz közeli ösvényen, a Kentish Town felé vezető út szélén ketten a bandánkából, Will meg egy másik, egy magányos úriemberrel találkoztak. Az sietve ment a város felé, miközben már majdnem teljesen besötétedett. Will elkiáltotta magát: - Figyelj, hé! - Erre a jelszóra mindnyájunknak meg kellett állnunk némi távolságra, hogy jöjjünk, ha segítségre van szüksége, és jelt adjunk, ha veszély mutatkozik.

Will odalépett az úriemberhez, és megállította: - Uram, a pénzét! - Az látta, hogy egyedül van, és feléje vágott botjával. De Will fürge, erős fickó volt, nekirontott, hamar leteperete a dulakodásban, és káromkodva azt mondta, hogy elvágja a torkát. Az könyörögni kezdett életéért. Abban a pillanatban egy bérkocsi jött az úton. Az arrafelé álló negyedik ember elkiáltotta magát: - Figyelj, hé? - Ez annyit jelentett, hogy jó fogás jön, nem lefogás; ment is a következő fickó a segítségére, megállították a kocsit, melyben egy orvosdoktor meg egy seborvos ült. Tekintélyes páciens látogathattak meg, tekintélyes honoráriumot is kaphattak, a mieink ugyanis két jó erszényt találtak náluk, az egyikben tizenegy vagy tizenkét guinea csörgött, a másikban hat, némi zsebpénz, két óra meg egy gyémántköves gyűrű hevert, a seborvos flastromosdoboza pedig nagyrészt ezüst műszerekkel volt tele.

Míg munkájukat végezték, Will földön tartotta a letepert férfit. Megígérte neki, hogy nem öli meg, ha nem csap lármát, de mozdulni nem engedte, míg meg nem hallotta a zörgésből, hogy a kocsi továbbindult, tehát a másik oldalon elvégezték a dolgukat. Erre egy kicsit arrább vonszolta az úttól, hátrakötötte kezeit, és meghagyta neki, hogy feküdjék nyugodtan. Ha nem

---

⁸ Wakefieldi Mezőkerülő: Jack a Wakefieldi Mezőkerülő Erődjére céloz, a Gray's Inn közelében. Ez része volt azoknak az erődítésnek, melyeket a Parlament még a polgárháború idején építtetett a város védelmére. A mezőkerülő olyan személy, akinek feladata az elbitangolt jószágot összefogni és bezárni. A Wakefieldi Mezőkerülő csupa kaland, csupa tréfa népi hős volt, Robin Hood barátja. Népballada is szól róla, később 16. századi prózaregény és egy tréfás elbeszélés, melyet 1632-ben tettek közzé.

üt zajt, szavát adja, hogy félóra múlva érte jön és eloldozza, de ha kiabálni találna, visszafordul és megöli.

A szegény ember megígérte, hogy nyugodtan fog feküdni, nem üt zajt, és úgy is tett. Zsebében csak tizenegy shilling hat penny volt, amit Will elvett, és visszajött a többiekhez. De míg együtt álltak, én, aki a Wakefieldi Mezőkerülő oldalán voltam, szintén elkiáltottam magamat: - Figyelj, hé!

Két szegény nőt láttam Kentish Town felé menni, az egyik valami dajkaféle lehetett, a másik szolgálólány. Mivel Will tudta, hogy új vagyok a munkában, rohanva jött hozzám, megállapította, milyen könnyű ez a vásár, és azt mondta: - Eridj, Jack ezredes, láss dologhoz. - Odamentem hozzájuk, és az idősebb nőt szólítottam meg: - Dajka, ne siessetek úgy, beszélni akarok veletek. - Erre mind a ketten megálltak, és kissé ijedteknek látszottak. - Ne félj, rózsám - mondtam a leánynak -, egy kicsi abból a pénzből a zsebed mélyén mindent meg fog könnyíteni, és nem foglak bántani titeket. - Közben Will közelebb jött hozzánk, észrevették, és sikoltozni kezdtek. - Megálljatok - mondtam -, ne lármázzatok, hacsak nem kívántok arra kényszeríteni minket, hogy meggyilkoljunk. Adjátok ide gyorsan a pénzeteket, hallgassatok, és nem nyúlunk hozzátok. - Erre a szegény leány előhúzott öt shilling hat pennyt, az idős nő pedig egy guineát és egy shillinget. Keservesen siratta pénzét, hogy ez volt mindene a világon. Mi ennek ellenére elvettük, bár vérezett a szívem, mikor láttam, milyen gyötrellemmel válik meg tőle a szegény asszony. Megkérdeztem, hol lakik, azt felelte, hogy Kentish Townban és Smithnek hívják. Semmit se mondtam neki, csak küldtem, hogy menjenek dolgukra, és Willnek adtam a pénzt. Néhány perc múlva mindnyájan együtt voltunk megint. Az egyik gazember megszólalt: - Gyertek, ez bőven elég egy útra, ideje, hogy eltűnjünk. - El is baktattunk a mezőkön át, az ösvényen, Tottenham Court irányába. De Will észbe kapott: - Egy pillanatra! Mennem kell, hogy eloldozzam azt az embert. - Hagyd a fenébe - szólt az egyik -, hadd feküdjék! - Nem - mondta Will -, nem akarom megszegni a szavamat, el fogom oldani. - Visszament hát, de az ember sehol se volt már. Vagy ő oldozta el magát, vagy valaki arra ment, ő segítségért kiáltott, és így eloldozták, mert Will sehogy se bukkant rá, se választ nem kapott tőle, pedig még azt is megkockáztatta, hogy kétszer is hangosan kiáltson neki.

Ez arra ösztökélt minket, hogy gyorsabban igyekezzünk a Tottenham Court útra. A többiek úgy vélték, hogy az egy kicsit közelebb van a kelleténél, így hát St. Gilesnál mentek be a városba, átvágtak a Piccadilly felé, és a High Park kapujához jutottak. Ott vakmerően kiraboltak egy másik kocsit, azazhogy Will, meg egyike a két másik gazembernek, művelte ezt, a Park Gate és a Knight's Bridge között. Csak egy úriember ült benne egy szajhával. Azt a ringyót, úgy látszik, egy kicsit arrább szedte föl, a Spring kertben. Elvették az úriember pénzét meg ezüstmarkolatú kardját. De mikor a lotyóra kerítettek sort, az átkozta és mocskolta őket, amiért az úriembertől minden pénzét elrabolták, és neki nem hagytak semmit. Nála még egy hatpennys sem akadt, bár szintén elég jól volt öltözve.

E kaland után azt az utat is elhagytuk, és a mezőkön át Chelsea-be mentünk. Útközben Westminsterből Chelsea-be három úriemberrel találkoztunk, de azok erősebbek voltak, semhogy kikezdjünk velük. Félték átjönni a mezőkön ilyen későn (mert már nyolc óra felé járt az idő, és bár a hold világított egy kicsit, mégis túl késő és túl sötét volt ahhoz, hogy bárki is biztonságban érezhesse magát). Felfogadtak hát Chelsea-ben három embert, hogy őrizzék őket. Kettő vasvillával jött, a harmadik pedig, egy ladikos, csónakcsáklyával. Örömet elkerültük volna őket, korántsem kívántuk, hogy lássanak, de megpillantottak, és ránk kiáltottak: - Ki jön ott? - Azt feleltük, hogy jó barát, és nagy megkönnyebbülésünkre továbbmentek.

Chelsea-be érve, úgy látszik, más munka várt reánk, melyről nem szóltak nekem, mégpedig egy ház kirablása. Lehetett valami értesülésük, nyilván a ház egyik szolgájától, aki bandájukba tartozott. Ez a csirkefogó inas vagy lakáj volt, és megegyeztek vele, hogy egy jelszóra beengedi őket. De a fickó nem törődött a munka rá eső részével, és csalódást okozott nekünk, nem azért, mert nem volt eléggé gazember, hanem azért, mert berúgott, és nem tartotta meg ígéretét, hogy éjjel két órakor fölkel és mindnyájunkat beenged. Mivel túlságosan leszopta magát, és nem ért haza tizenegy órára, gazdája azt parancsolta, hogy zárják ki, az ajtókat lakatolják le, és meghagyta a többi szolganak, hogy semmi szín alatt se engedjék be.

Egy órakor értünk a ház környékére tájékozódni. Úgy terveztük, hogy utána elmegyünk, lefekszünk a Beaufort ház fala alatt, és akkor jövünk vissza, mikor kettőt üt az óra. De lám! Mikor a házhoz értünk, ott feküdt a fickó az ajtóban, tökrészen, és aludt, mint a bunda. Will, ki mint észrevettem, vezér volt minden ilyesmi, felköltötte. Az aludt addig vagy két órát, így egy kicsit magához tért már, és elmondta nekik a balszerencsét, ahogy nevezte, meg azt, hogy nem jutott be. Voltak a bandánál szerszámok, és erőszakkal is betörhettek volna. De Will úgy vélte, hogy más alkalomra kell várniuk, mikor majd szép csöndben beengedik őket, ezért úgy döntöttek, hogy ezúttal letesznek róla.

A család azonban jól járt a tivornyázással. A fickó ugyanis éppoly pimasz volt, mint részeges, elejtett néhány szót mámorában, és olyan furcsaságokat beszélt, hogy jobb lett volna, ha beengedik, és ő majd drágán fizettet velük érte vagy valami effélét. Ez a fülébe jutott gazdájának. Reggel kirakták őt, és soha többé nem engedték be a házba, így hát, mondom, a család számára ez szerencsés berúgás volt, mert megmentette attól, hogy kirabolják vagy talán meg is gyilkolják. Hiszen a banda átkozottul véres kezű volt, és mint megtudtam, lehetnek összesen vagy tizenhárman. Ebből hárman azzal foglalkoztak, hogy úriemberek szolgálatába szegődtek, éjszakánként pedig kinyitották az ajtót, és beengedték a többi gonosztevőt, hogy rabolják ki és tegyék tönkre gazdáikat.

Velük kószáltam egész éjszaka. Miután Chelsea-ben a leírt módon csalódtak, Kensingtonba mentek. Ott betörtek egy sörfőzőbe meg egy mosókonyhába, és azon át egy úriház külső konyhájába. Leakasztottak egy kis rézedényt, elloptak vagy másfél mázsányi ónedényt, és szerencsésen eltűntek, mindegyik a maga útján, és ki-ki épségben el is jutott a maga orgazdájához, aki fel szokta vásárolni a lopott holmit.

Másnap nyugton maradtunk, és megosztottunk az éjszaka rablott holmin. Az én részem nyolc font tizenkilenc shillingre rúgott, ugyanis lemértük és összegeztük a rezet meg az ónt, és kéznél volt valaki, aki feleáron kifizette, és amikor délután Will-lel együtt eljöttem onnan, ő nagyon el volt telve sikerünkkel és azzal, hogy ilyen módon mindennap biztosan számíthatunk hasonlóra. De észrevette, hogy nem vagyok szokásos emelkedett hangulatomban az éjszakai kószálás eredményétől, és nem is igen törődöm az ő reménységeivel, pedig akkor alig mondtam neki valamit.

Az én szívem ugyanis teli volt a szegény Kentish Town-i asszony esetével, elhatároztam, hogy megkeresem és visszaadom a pénzét, ha lehet. Iszonyodtam tettünk kegyetlenségétől, másra se tudtam gondolni, szükségszerűen megirtóztam egy kicsit az egész mesterségtől, még erősebb lett bennem az az érzés, hogy ez az út a pokolba vezet, és semmi esetre sem úriemberhez méltó élet!

Elváltunk egymástól, de másnap reggel újra találkoztunk, és Will csupa élénk jókedv volt: - Most pedig, Jack ezredes, nagyon hamar meg fogunk gazdagodni. - Jó - kérdeztem -, és mit csinálunk, ha gazdagok leszünk? - Hogy mit? Veszünk egy pár jó lovat, és odábbállunk egy házzal. - Mit értesz azon, hogy odábbállunk egy házzal? - Nos, úriemberek módjára fogunk

útonállni, és akkor igazán rengeteg pénzt szerzünk majd. - Jó, de aztán? - Nos, akkor úriemberekként fogunk élni.

- De Will - faggattam -, ha rengeteg pénzt szerzünk, nem fogjuk-e abbahagyni ezt a mesterséget, hogy biztonságban és nyugodtan éldegéljünk?

- De igen, ha már nagy uradalmat szereztünk, hajlandók leszünk felhagyni vele. - Csakhogy hol leszünk mi, mielőtt az az idő eljönne, ha tovább üzzük ezt az átkozott foglalkozást?

- Kérlek, verd ki ezt a fejedből - mondta Will. - Ha ilyesmin jár az eszed, sose lehet belőled úriember. - Ez elevenembe vágott, mert még mindig sokat gondoltam arra, hogy belőlem úriembernek kell lenni, így elnémultam egy időre. Ám hamarosan felocsúdtam, és meglehetősen mogorván mondtam neki: Ugyan, Will, te ezt az életmódot úriemberi életnek nevezed?

- Miért ne?

- Vajon úriemberhez illő volt-e tőlem - kérdeztem -, elvenni azt a huszonnégy shillinget egy szegény öregasszonytól, mikor térden állva könyörgött, hogy hagyjam meg neki, mert ez mindene a világon, ebből vehet magának meg egy nála lévő beteg gyermeknek kenyeret? Gondolod, hogy képes lettem volna ilyen kegyetlenségre, ha nem állsz mellettem és meg nem téteted velem? Hiszen ugyanúgy sírtam közben, mint a szegény öregasszony, bár rejtettem előled.

- Te bolond, te - mondta Will -, csakugyan sose leszel alkalmas a mi mesterségünkre, ha törödsz az ilyesmivel. Majd én egykettőre leszoktatlak róla. Ha alkalmas akarsz lenni a mesterségre, akkor bizony meg kell tanulnod harcolni, ha ellenállnak, és elvágni a torkukat, ha nem engednek; meg kell tanulnod beléjük fojtani a lélegzetet, hogy ne tudjanak könyörögni és rimánkodni. Mit jelent a szájalom? Ugyan kérlek, ki fog minket szánni, ha az Old Baileybe jutunk? Az a szűkülő vénasszony, ki oly keservesen könyörgött a huszonnégy shillingjéért, hagyná, hogy te vagy én térden állva könyörögjünk, és nem mentené meg életünket azzal, hogy nem tesz ellenünk vallomást, kezeskedem róla. Láttad-e valaha is sírni valamelyiküket, mikor úriembereket a bitófa alá vittek?

- Jól van, Will - feleltem -, de maradnánk inkább előbbi foglalkozásunknál. Abban nincs ilyen kegyetlenkedés, és mégis több pénzt szereztünk vele, mint amennyit ebből kinézek.

- Nem, nem - szólt Will -, bolond vagy, nem tudod, milyen remek dolgokat fogunk hamarosan véghezvinni!

E beszélgetés után elváltunk egymástól egy időre, de én elhatároztam, hogy soha többé nem lesz közöm a kalandjaikhoz. Az az igazság, hogy rettenetes banda voltak, borzalmas, barbár gazemberek, annyira, hogy a köztük töltött rövid idő alatt is megfagyott a vér az ereimben attól, amit hallottam, különösen amint folyton dühöngtek, és minden szavukkal szitkokat szórtak egymásra meg saját magukra. Meg aztán látnom kellett, hogy milyen szörnyű szándékaik vannak: gyilkolni, torkot elmetszeni, ahányszor csak alkalom adódik. Ez legelőször akkor tört ki belőlük, mikor Chelsea-ben csalódás érte őket. Ott a két velünk lévő csirkefogó, de bizony Will is káromkodott és őrzöngött, hogy nem tudnak behatolni a házba, esküdöztek, hogy elvágták volna az úriember torkát, ha bejutnak, öklüket rázták és átkozták magukat, ha meg nem gyilkolják az egész családot, amint Tom (az az inas) be tudja eresztetni őket.

Két nappal később Will eljött a szállásomra, nekem ugyanis akkor már saját szobám volt, egészen jó ruhákat vettem magamnak meg néhány inget, és külsőm kezdett olyan lenni, mint más embereké. Történetesen azonban éppen portyára mentem. Nem keményedtem ugyan olyan sötét gonosztevővé, amilyenek Will kívánt, de nem is jutottam el semmilyen elvhez, mely elegendő lett volna, hogy visszatartson az ilyen élettől, pedig ez a maga nemében éppen eléggé

hitvány volt, és ugyanolyan romlás felé vitt, bár nem oly hevesen, nem oly rohamos mértékben. Átadták nekem üzenetét, hogy találkozom vele másnap este itt meg itt, és éppen idejében mentem haza, hogy még elérhessek oda. Megjelentem hát a megadott helyen, de előre elhatároztam, hogy többé nem tartok velük.

Ámde nagy meglepedésemre elszalasztottam őt, mert el se jött a megbeszélte helyre, hanem a bandával találkozott valahol másutt, azok ugyanis megszimatoltak valami zsákmányt, és sietősen hívták, így aztán mind együtt indultak el. Úgy látszik, egy külső emberük hívta őket, aki egy családnál volt, hogy ott nevezetes rablásra nyílik mód, messzi lent, majdnem Howslow-ban. Meg is sebesítették ott egy úriember kertészét úgy, hogy azt hiszem, bele is halt, és nagyon tekintélyes mennyiségű ezüstneműt meg pénzt raboltak el a házból.

Ez azonban korántsem ment simán, és nem is jutottak be egykönnyen. Sőt olyan ellenállásba ütköztek, hogy a szomszédok felriadtak, üldözőbe vették a gazember urakat, és az egyiket Londonban zsákmányostul elfogták. Will, a banda feje, ügyes fickó volt, és sikerült elmenekülnie: habár a ruháiba rejtett pénz és ezüstnemű sokat nyomott, ő beleugrott a Temzébe, és átúszott rajta olyan helyre, ahova sem ösvény, sem út nem vezetett. Senki se gyanította, hogy bárki is arra szökhetne. Mint később elmondta nekem, miután átért, azon csuromvizesen egy közeli erdőbe rejtőzött, nem messzire Chertseytől, és arrafelé bujkált erdőn-mezőn, míg ruhája meg nem száradt. Éjszaka lement aztán Kingstone-ba és tovább Mortlackbe, ahol kapott egy csónakot London felé.

Sejtelve se volt róla, hogy egyik cimboráját elfogták, csak annyit tudott, hogy mindnyájuknak szorosán a sarkában voltak, ezért szét kellett szóródniuk, és kinek-kinek úgy kellett mentenie a bőrét, ahogyan tudta. Őt a jó szerencse vezérelte, mert este csöppent haza, alig valamivel azután, hogy a keresésére küldött rendőrök elmentek. Elfogott cimborája ugyanis arra az ígéretre, hogy kegyelmet kap és megmenekszik a bitófától, fölfedte társait, köztük Willt is mint az egész vállalkozás főkolomposát.

Willt éppen idejében figyelmeztették, így hát elhordta az irháját, és elkerülte az elfogatást. El is jött, hogy fölkeressen engem. De az én jó sorsom is úgy akarta, hogy én se legyek otthon. Ő azonban egész zsákmányát elrejtette az én szállásomon egy ócska kabátban, mely ágyam alatt hevert, aztán üzenetet hagyott, hogy Will bátyám itt járt, visszahozta a kabátot, melyet kölcsönvett tőlem, és a fekhely alá dugta.

Nem tudtam, mire véljem a dolgot, de odamentem az ágyhoz lefeküdni, és rábukkantam a csomagra. Rettenetes rémület fogott el, mikor láttam, hogy száz fontnál is nagyobb értékű pénz meg ezüstnemű van benne, pedig én mit se tudok Will bátyámról, ahogy nevezte magát, még csak nem is hallottam róla az utóbbi három-négy napon.

Négy nap múlva tiszta véletlenségből megtudtam, hogy Willt, akit gyakran láttak velem, és aki bátyámnak nevezte magát, elfogták és felakasztják. Egy szegény cipész, aki azelőtt nyájas volt hozzám, megbízásokkal küldözgetett és élelmet adogatott nekem, másnap véletlenül megpillantott a Rosemary sikátorban, amint elhaladtam mellette. Karon ragadott és vonszolni kezdett, mintha én rajtakapott tolvaj lennék, ő meg rendőr: - Hallod-e, te fiatalember, most megfogtalak! Hallod-e, Jack ezredes, gyere csak velem, beszélnem kell a fejeddel! Minek álltal te is abba a bandába? Minek csaptál fel betörőnek? Majd én felköttemlek, mérget vehetsz rá!

Szavai rettenetesen érintettek. Ártatlan voltam ugyan éppen ebben az ügyben, de alaposan megrémültem, hiszen nem tudtam, mit vallhat rám Will, ha csakugyan elfogták, mint aznap reggel hallottam. A cipész húzni-vonni kezdett, mint régebben szokta, fiúkoromban.

De hamarosan összeszedtem magamat, és mélységesen megsértve mondogattam neki: - Hogyan érti ezt ... úr? Hagyjon engem békén, különben akarva, nem akarva kényszerítenem kell kegyelmedet rá. - Ezzel megálltam, és hamarosan megmutattam neki, hogy túl nagyra nőttem már, nem lehet engem ide-oda ráncigálni, mint régen, mikor az ő megbízásaiban futkostam. Egy olyan mozdulatot is tettem a kezemmel, mintha arcul akarnám csapni.

- Mi az. Jack? - kiáltott fel - meg akarsz ütni? Meg akarod ütni régi barátodat? - Ezzel elengedte karomat, és elnevette magát. - Nos, ide figyelj, ezredes - mondta -, komolyan beszélek. Rosszakat hallok felőled, azt rebesgetik, hogy rossz társaságba kerültél, és ez a Will öccsének nevez. Ő nagy gonosztevő, azt hallom, véres rablótámadással vádolják, és felkötik, ha elfogják. Remélem, semmi közöd hozzá, ha pedig van, azt tanácsolom, hogy állj a magad lábára. A rendbiztos meg a helyettese a nyomában van, és ha ő bármit is rád kenhet, ne félj, megteszi, és egész biztosan akasztófára juttat, hogy mentse a saját bőrét.

Ez kedves volt tőle, meg is köszöntem neki, de megmondtam, hogy a dolog túlságosan komoly, túlságosan nagy a súlya, semhogy tréfálkozhatna rajta. Valami tájékozatlan idegen rám is vethette volna magát, mintha bűnös volnék, holott semmi közöm sincs az egészhez, csak éppen ismerem azt az embert, és így bajba juthattam volna semmiért; az emberek a rablók cinkosának hihettek volna, akár az vagyok, akár nem, és ártatlan létemre gyanúba foghattak volna.

Belátta, hogy igazam van, csak tréfált, mondta, és ugyanúgy beszélt velem, mint azelőtt: - Bárhogy is legyen, ezredes, nem fogok többé tréfálkozni veled ilyen veszélyes dologról, csupán azt tanácsolom neked, hogy többé ne járj egy társaságba azzal a fickóval.

Köszönetet mondtam, és az elképzelhető legnagyobb zavarban mentem el. Most aztán igazán nem tudtam, mit kezdjek magammal és ebül szerzett kis vagyonommal. Tűnődve ballagtam egyedül a mezőkön Stepney felé, szokásos sétámra. Kezdtem meghányi-vetni, mitévő legyek. Ez a fickó az én padlásszobámban hagyta zsákmányát, arra gondoltam, mi lesz, ha elfogják: vallani fog, odaküldi a hatóságot, azok ráakadnak az elrabolt holmira, és végem van, letartóztatnak cinkosságért, pedig mit se tudtam az ügyről, és semmi közöm se volt hozzá.

Míg így tűnődtem nagy tanácstalanságban, valaki utánam kiabált. Körülnéztem, és Willt pillantottam meg. Rohant felém. Előbb nem tudtam, mit gondoljak, de láttam, hogy egyedül van, ettől megjött a bátorságom, és megvártam. Mikor odaért hozzám, megkérdeztem: - Mi a baj, Will?

- Baj? Baj az van elég, végem van. Mikor voltál otthon?

- Láttam, mit hagytál ott - mondtam. - Mit jelentsen ez? Honnan szedted mindezt? Így van véged?

- Végem bizony, annak ellenére. A biztosok a nyomomban vannak, és fabatkát sem ér az életem, ha elfognak, mert George-ot őrizetbe vették, és ő bemártott engem is meg az összes többieket is, hogy mentse az életét.

- Hogyhogy? - kérdeztem. - És miért kerülne az életedbe, ha elfognának? Ugyan mit csinálnának veled?

- Hogy mit? Felkötnének, még akkor is, ha a király soha többé egy katonát se kapna rajtam kívül a testőrségbe! Fel fognak akasztani, olyan biztosan, ahogy most élek.

Ez rettenetesen megijesztett: - Mit akarsz tenni hát? - Biz én se tudom. Ki szeretnék szökni az országból, csak tudnám, hogyan! De az ilyesmihez semmit se konyítok, és nem tudom, mitévő legyek, nem biz én! Kérlek, adj nekem tanácsot. Jack, menjek-e, mert kedvem volna tengerre szállni.

- Arról beszélsz, hogy elmész - mondtam. - És mi lesz azzal, amit a padlásszobámban elrejtettél? Ott nem maradhat, mert ha letartóztatnak érte, és kiderül, hogy azt a pénzt te raboltad, végem van.

- Bánom is én, mi lesz veled, füttyölök rá! Én eltűnök, vedd el, ha akarod, tegyél veled, amit akarsz. Nekem szöknöm kell, és nem vihetem magammal. - Énnekem bizony nem kell! - mondtam. - Megyek és elhozom neked, ha tetszik, de én nem akarok bajba keveredni miatta, különben is ezüstnemű, mit kezdjek vele? Ha bárhol eladásra kínálnám, lefognának.

- Ami azt illeti - mondta Will -, én elég jól el tudnám adni, ha nálam lenne, csak hogy sehol se szabad mutatkozzom régi ismerőseimnél, mert el vagyok árulva, és mind kiadnának. De megmondom neked, hová vigyed. Senki semmit nem fog kérdezni tőled, ha az én jelszómmal jelentkezel. - Útbaigazított egy zálogkölcsonzóhoz, a Ruhapiac közelében, és megmondta nekem a jelszót: JÓ TOWERI MINŐSÉG. Miután ellátott ezekkel az utasításokkal, így szólt: - Jack ezredes, biztos vagy benne, hogy nem árulsz el; én pedig szavamot adom, hogy ha elfognak és felkasztnak, meg nem emlételek. Most pedig ehhez meg ehhez a házhoz megyek, ahol sokszor voltam már - és megnevezett egy házat Bromleyban, Bow mellett. - Ott maradok besötétedésig. Éjszaka majd idejövök, közel ezekhez az utcákhoz, és ebben meg ebben a szénakazalban fogok aludni. - Megint meghatározott egy helyet, amit szintén jól ismertünk mind a ketten. - Ha pedig nem tudod elintézni, hogy odajöjjél hozzám, visszamegyek Bowba.

Hazamentem a holmiért, elvittem a Ruhapiac melletti helyre, és jelentkeztem: JÓ TOWERI MINŐSÉG. Azok szó nélkül átvették az ezüstöt, lemérték és kifizették nekem, két shillinggel unciáját. Eljöttem hát, és elindultam, hogy találkozjak Will-lel. Késő volt már ahhoz, hogy az első helyen találjam, de elmentem a szénakazalhoz, és ott aludt, mint a bunda.

Átadtam neki a pénzt, nem tudom, mennyit, mert nem számoltam meg. Nagyon későn és fáradtan értem haza. Nyomban lefeküdtem, de hiába voltam úgy elcsigázva, keveset vagy semmit sem aludtam órák hosszat. Végre elnyomott az álom, de rögtön felvert valami nagy dörömbölés az ajtón, mintha be akarnák törni, és nagy kiabálás a házban: - Keljetek föl és engedjétek be a rendbiztost! A padlásszobai lakótokért jövünk.

Halálra rémülve ültem föl az ágyban, de mikor magamhoz tértem, nem hallottam más neszt, csak a két éjjeliőrt: botjukkal kopogtatták az ajtókat, és kiabálták, hogy három óra múlt, és nedves, esős reggel van, mert úgy is volt, Nagyon örültem, mikor rájöttem, hogy csak álmodtam, és újra lefeküdtem, de ismét fölvert ugyanaz, pontosan ugyanaz a lárma és ugyanazok a szavak. Hamarabb felébredtem, mint az előbb, kiugrottam az ágyból, az ablakhoz szaladtam, és kiderült, hogy csak eltelt megint egy óra, és az éjjeliőrök éppen a négy óra elmúltát kiáltják, és nagyon csöndesen el is mennek. Újra lefeküdtem hát, és az éjszaka hátralévő részében elég nyugodtan aludtam.

Nem tartottam fontosnak az álomnak nevezett dolgot, és addig nem gondoltam, hogy az álmoknak bármilyen jelentőségük is lenne. De mikor másnap felkeltem, és azzal az elhatározással indultam el, hogy találkozni fogok Will bátyámmal, ugyan ki másba botlottam, mint egykori testvérembe, Jack kapitányba? Amint meglátott, odajött hozzám a maga buta módján: - Hallottad-e a hírt? - Nem biz én, milyen hírt? - Régi cimborádat és tanítódat ma reggel letartóztatták és Newgate-be vitték. - Micsoda, ma reggel? - Az ám, ma reggel, négy órakor! Azzal vádolják, hogy rablást és gyilkosságot követett el valahol Brentfordon túl, és

ami még rosszabb, bandájának egyik tagja mártotta be. Az menteni akarta saját életét, és vallomást tett. Ezért a legjobb lenne megfontolnod - tette hozzá Jack kapitány -, hogy mitévő legyél. - Hogy mitévő legyek? Hogy érted ezt? - Ugyan, ezredes, ne mérgelődj, te tudod a legjobban, hogy veszélyben vagy-e vagy sem. Örülök, ha nem, de semmi kétségem, hogy velük voltál. - Nem én, dehogyis! Biztosítalak felőle, hogy nem voltam. - Jól van, ha nem voltál ez alkalommal, akkor voltál máskor, és ez egyre megy. - Nem én - mondtam -, te teljesen melléfogtál, semmi közöm az ő bandájukhoz, én kismiska vagyok hozzájuk képest. - Így beszélgettünk egy darabig, aztán szétváltunk, és Jack kapitány ment a maga útjára. De amint távolodott, észrevettem, hogy fejét rázza, és úgy látszik, nagyobb gond nyomja őt, mint amilyen bánthatta volna, ha pusztán miattam aggódik, erről pedig igen hamarosan többet is fogunk hallani.

Nagyon megrémített a hír, hogy Will Newgate-ben van, és ha tudtam volna, hová menjek, biztosan elmenekülök olyan messzire, ameddig csak visz a lábam. Reszketett a térdem, majd leroskadtam, egész este meg éjszaka a legnagyobb félelem gyötört. Semmi más nem járt az eszem, csak Newgate-en, a bitófán, és azon, hogy felkötnék. Azt mondtam magamnak, hogy rá is szolgáltam, ha egyébért nem, hát azért, mert elvettem a szegény öreg dajkától a huszonkét shillinget.

Az első dolog, amire zavartságomban gondolni tudtam, a pénzem volt. Egy kicsi tokban tartottam, és általában magammal hordtam. Mint eddigi beszámolómból megállapíthatátok, több mint hatvan fontot szedtem össze, mert semmit se költöttem. Nem tudtam, mit csináljak a pénzemmel. Végre eszembe jutott, hogy el kellene mennem jótevőmhöz, a vámtiszthez, ha még megtalálhatom, mert hátha megkérhetem, hogy vegye magához ezt az összeget is. Csak valami hihető históriát kell kiötlölnöm, nehogy csudálkozzék, hogyan jutottam ennyi pénzhez.

De leleményességem gyorsan megfelelt ennek a feladatnak. Tartottunk egyik találkozóházunkban egy öltözetet, hogy bármelyik bandatag fölvehesse álruhának szükség esetén. Zöld libéria volt az, rózsaszín paszománnyal díszítve meg szegélyezve. Karimás kalap tartozott hozzá, egy pár csizma meg egy korbács. Felöltöztem abba a libériába, és elindultam az én vámtisztem Tower utcai háza felé. Ott is találtam jó egészségben, ugyanaz a becsületes úriember volt, mint valamikor.

Éppen házának ajtajában találkoztunk, és rám bámult, mikor először megpillantott. Én többször is meghajoltam előtte, karom alatt szegélyezett kalappal. Egyáltalán nem ismert föl, és végül megkérdezte: - Beszélni szeretnél velem, ifjú ember? - Szeretnék, uram - feleltem -, és azt hiszem, méltóságod (akkorra már tanultam némi jó modort) nem ismer rám. Én vagyok Jack, az a szegény fiú. - Erősen rám nézett, aztán hamarosan eszébe jutottam. - Nahát, Jack ezredes! - kiáltott fel - ugyan hol voltál ennyi ideig? Hiszen öt-hat éve már, hogy láttalak! - Parancsára méltóságodnak, több, mint hat éve.

- No és hol voltál közben?

- Vidéken szolgáltam, uram.

- Nos, Jack ezredes, te jó hosszan hitelezél! Miért nem jöttél egész idő alatt se pénzedért, se kamatjaiért? Hiszen idővel úgy meggazdagodol a pénz kamatjaiból, hogy azt se tudod, mit kezdjél a vagyonoddal.

Erre semmit se feleltem, csak sűrűn hajlongtam. - Isten hozott. Jack ezredes - mondta -, gyere be, és átadom neked a pénzedet meg a kamatait is.

Hajbókoltam, hajlongtam, és azt mondtam, hogy nem a pénzemért jöttem hozzá, mert jó helyen szolgáltam, és nincsen szükségem rá.

- Jól van, Jack ezredes, és kinél laksz?
- Parancsára, méltóságodnak, Sir Jonathan Loxhamnél szolgálok Somersetshire-ben. - Ezt a nevet hallottam, de mit se tudtam bárki ilyen nevezetű úriemberről vagy a vidékről.
- Jól van, de nem akard-e megkapni a pénzedet, Jack?
- Nem, uram, ha méltóságodnak is úgy tetszik, mert jó helyen van.
- Hát mi tetszik úgy neked? Ugyan mit tegyek, kérlek szépen? Mondom neked, hogy a pénzed készen áll.
- Nem kell, uram, hiszen jó helyen van.
- Ugyan mit akarsz mondani, Jack? Nem értelek.
- Hát parancsára, méltóságodnak, idős gazdám. Sir Jonathan édesapja harminc fontot hagyott nekem, mikor meghalt, meg egy gyászruhát, meg...
- Nohát. Jack, talán csak nem hoztál nekem még pénzt? - mert kezdte érteni szándékomat.
- Igenis, uram, ha méltóságod volna olyan jó, hogy átvegye és az egészet együvé tegye. Megtakarítottam valamit a béreimből is.
- Mondtam, Jack, hogy meg fogsz gazdagodni. Hadd lássuk, mennyit takarítottál meg?

Hogy rövidre fogjam a történetet, előhúztam, ő szívesen átvette, és adott egy írást az egész összegről a kamatokkal együtt, mely kilencvennégy fontra rúgott, vagyis

25 font az első pénz.
 9 font hatévi kamat.
60 font most fizetve neki.
 94 font

Alig fértem a bőrömbbe örömben, mikor eljöttem tőle. Sűrűn hajbókoltam előtte, és azonnal indultam, hogy visszacseréljem ruháimat. Az volt a szándékom, hogy elszököm Londonból, és hosszú ideig feléje se nézek. De másnap reggel nagy meglepetés ért, mikor átmentem a Rosemary sikátoron, a Rongyvásárnak nevezett hely végénél. Valaki Jacket kiáltott. Azelőtt mondott, valamit, amit nem hallottam, de a Jack névre körülnéztem. Rögtön megpillantottam három embert meg egy rendőrt, amint nagy dérral-dúrral felém igyekeztek. Nagyon meglepődtem, és futásnak eredtem, de egyikük elcsípett, megragadott, a többiek szempillantás alatt körülvettek, és elfogtak. Kérdeztem, hogy mit akarnak tőlem és mit követtem el. Azt felelték, hogy nem ez a megfelelő hely ilyesmiről beszélni. De felmutatták nekem meghatalmazásukat, felszólítottak, hogy olvassam el, a többit pedig majd megtudom a bíró előtt. Ezzel sietve elvezettek.

Átvettem a meghatalmazást, de nagy bánatomra semmit se tudtam meg belőle, mert nem tudtam olvasni. Kértem hát, hogy olvassák föl nekem. Föl is olvasták, hogy el kell fogniuk egy ismert tolvajt, akit a három rongypiaci Jack egyikének neveznek, mert azt eskü alatt megvádolták azzal, hogy részt vett egy elvetemült rablásban, betörésben és gyilkosságban, melyet itt meg itt követtek el, ezen meg ezen a helyen és napon.

Hiába tagadtam és mondtam, hogy mit se tudok róla, ők azt felelték, hogy ez nem rájuk tartozik, a bíróság előtt kell majd megvitatni. Ott majd meglátom, hogy kétségtelenül ellenem tették az esküt, és az talán jobban ki fog elégíteni.

Semmi ellenszerem nem volt, csak a türelem. Mivel pedig szívemet rémület és büntudat töltötte el, majd behaltam a súlyába, míg vittek, hiszen nagyon jól tudtam, hogy vétkes vagyok, ha az utolsó napok dolgaiban nem is, az elsőkéiben igen. Nem is kételkedtem benne, hogy Newgate-be küldenek, és biztosra vettem, hogy ott föl is akasztanak. Az én elképzelésemben ugyanis a Newgate-be menést szükségszerűen követte a bitófa.

De mielőtt sor került volna erre, heves vitába keveredtem, mégpedig a bíró előtt. Mikor megérkeztünk és a rendőr bevitt, a bíró nevemet kérdezte. - De megálljunk csak, fiatalember - mondta. - Mielőtt a nevét kérdezném, méltányos akarok lenni: nem köteles felelni, míg meg nem jönnek vádlói. - Ezzel a rendőrhöz fordult, és meghatalmazását kérte:

- Nos, idehozták ezt a fiatalembert e meghatalmazás alapján. Az a személy-e ez a fiatalember, akire ezt a meghatalmazást kiadták?

Rendőrr: - Parancsára, méltóságos uram, azt hiszem.

Bíró: - Azt hiszi? Miért nem biztos benne?

Rendőrr: - Parancsára, méltóságos uram, a népek mondták úgy, ott, ahol elfogtam.

Bíró: - Ez egészen különleges meghatalmazás. Azt írja elő, hogy le kell tartóztatni egy fiatal embert, aki Jack néven ismeretes, de vezetéknev nélkül, csak azt mondják róla, hogy Jack kapitánynak hívják, vagy valami más hasonlónak. Nos, fiatalember, a maga neve Jack kapitány, kérem? Vagy ezen a néven szokták hívni?

Rögtön rájöttem, hogy elfogóim semmit se tudnak rólam, és a rendőr hallomás alapján tartóztatott le, így hát nekibátorodtam és azt feleltem a bírónak, hogy, tisztelettel, azt hiszem, nem az a kérdés most, hogy mi a nevem, hanem hogy mivel vádolnak, és én vagyok-e az a személy, kinek letartóztatására a meghatalmazás utasítást adott vagy sem.

A bíró elmosolyodott: - Ez nagyon is igaz, fiatalember, nagyon is igaz! Szavamra, ha úgy tartóztatták le magát, hogy nem ismerik, és nincs, aki vádolja, akkor saját kárukra tévedtek.

Erre azt mondtam öméltóságának, remélem, nem kényszerítenek rá, hogy megmondjam a nevemet, míg elő nem hozzák vádlómat, hogy megvádoljon, akkor pedig nem fogom titkolni, ki vagyok.

- Ez nagyon is jogos - mondta a derék bíró. - Biztos úr - fordult a rendőrhöz -, bizonyos-e benne, hogy ez-e az a személy, akire meghatalmazása szól? Ha nem, elő kell hozni vádlóját, akinek esküjére a meghatalmazást kiállították. - Elfogóim bőbeszédűen célozhattak arra, hogy én vagyok az a személy, hogy magam is tudom ezt nagyon jól, és kötelezni kellene engem nevem bevallására.

Én kitartottam amellet, hogy ez méltánytalanság, és nem lenne szabad engem önmagam vádolására kötelezni, a bíró pedig ékesszólóan elmagyarázta nekik, hogy ő nem kényszeríthet rá, és tőlem függ. - Látják - mondta -, ő túlságosan is jól megértette a dolgot ahhoz, hogy kényszeríteni lehessen. - Egy szó, mint száz, egy óra hosszat vitatkoztunk öméltósága előtt, én egyedül négyük ellen. Végül a bíró azt mondta, hogy elő kell keríteniük a vádlót, vagy neki föl kell mentenie engem.

Ettől nagyon felbátorodtam, és még nagyobb eréllyel érveltem ügyem mellett. Végre előhozták a megbilincselte vádlót a börtönből. Nagy örömmel láttam, hogy nem ismerem, vagyis nem annak a két csirkefogónak az egyike, akikkel kimentem akkor éjjel, mikor kiraboltuk a szegény öregasszonyt.

Miután behozták a rabot a szobába, egyenesen szembeállították velem.

- Ismeri ezt a fiatalembert? - kérdezte a bíró.

- Nem, uram - felelte a letartóztatott -, soha életemben nem láttam.

- Hüm - szólt a bíró -, nem vádolt-e meg valakit, aki Jack vagy Jack kapitány néven ismeretes, hogy részt vett abban a rablásban és gyilkosságban, melyért magát őrizetben tartják?

Rab: - De igen, parancsára méltóságodnak.

Bíró: - És ez-e az az ember vagy nem ez?

Rab: Ez nem az az ember, méltóságos uram, én ezt az embert sose láttam.

- Ez nagyon szép, biztos úr - mondta a bíró -, most ugyan mit tegyünk?

- Meg vagyok lepve - szólt a rendőr. - Ilyen meg ilyen háznál jártam - és megnevezte a házat. - Ez a fiatalember ott ment el, a nép azt kiabálta, ott van Jack, a kegyed embere, ezek az emberek pedig utána szaladtak és elfogták.

- Nos - kérdezte a bíró -, és ezeknek az embereknek van-e bármi mondanivalójuk számára? Be tudják-e bizonyítani, hogy ő az a személy?

Az egyik is nemet mondott, a másik is, egyszóval mind nemet mondtak. - Hát akkor mit lehet tenni? - szólt a bíró. - A fiatalembert föl kell mentenem. És meg kell mondanom, biztos úr és uraim, akik idehozták, hogy kellemetlenséget is szerezhettek kegyeteknek, ha jónak látja, amiért így elhamarkodtak a dolgukat. De ide figyeljen, fiatalember - fordult hozzám -, maga nem szenvedett nagyobb kárt, a biztost pedig, ha tévedett is, nem vezette rossz szándék, csak lelkiismeretesen ellátta hivatalát, úgy gondolom hát, hogy elnézhetné a dolgot.

Azt mondtam őméltóságának, hogy parancsára, szíves örömet elnézném, de azt hiszem, a legkevesebb, amit a rendőr meg a többiek megtehetnek, hogy visszajönnék velem oda, ahol megsértettek, és nyilvánosan kijelentik, hogy engem becsülettel fölmentettek, és nem én vagyok a keresett ember. Őméltósága ezt nagyon is méltányosnak találta, a rendőr meg segédei szavukat adták, hogy így cselekszenek, így aztán mindnyájan jó barátokként hagytuk el a helyet, én diadallal tisztázódtam.

MEGJEGYZÉS.

„Ez volt az az alkalom, melyet fentebb megemlítettem, hogy a bíró azt mondta nekem, különb dolgokra születtem. Látja, milyen ügyesen szóltam saját védelmemben, és meg van róla győződve, hogy jó nevelésben lehetett részem. Sajnálja, hogy ilyen balszerencse ért, de reméli, hogy az nem csorbítja majd a becsületemet, mivel olyan szépen fölmentettek.”

Noha őméltósága tévedett neveltetésem dolgában, az eset üdvös hatást gyakorolt rám, mert elhatároztam, hogy megtanulok írni-olvasni, ha csak egy mód van rá, nem leszek ilyen ügyefogyott teremtség, aki nem tud kibetűzni egy meghatalmazást, hogy megállapíthassa, ő-e a letartóztatandó személy vagy sem.

De ebből az egész ügyből megjegyeztem még valamit. Jack kapitánynak, testvéremnek, volt képe azt kérdezni tőlem, hogy a bandába álltam-e vagy sem, most pedig egyszerűen, világosan kiderült, hogy ő maga mászkált velük. Ennekem tanácsolta, hogy tűnjek el, pedig éppen őneki volt vaj a fején, és kellett kerekét oldania.

Ez rögtön eszembe jutott, első feladatomnak tartottam hát utána kérdezősködni, előkeríteni őt, és figyelmeztetni.

Közben megnyugodtam biztonságom felől, és többé nem aggódtam saját magam miatt, de kezdtem félni, mi lesz szegény Will-lel, aki mesterem és oktatóm volt a hitványságban. Ő most le van csukva Newgate-ben, én pedig boldog vagyok, mert szabadon járok. Nagyon kívántam odamenni, hogy lássam őt, és úgy is cselekedtem.

Szomorú állapotban lettem, nehéz vasba verve, szabadulásra semmi reménye se volt. Azt mondta nekem, hogy meg fog halni, de én ne nyugtalankodjak. Hiszen őneki mit se használna, ha megvádolna engem, aki sose mentem velük, csak akkor egyszer, bízhatok hát benne, nem fog engem bajba keverni. Ami azt a gazembert illeti, aki mindnyájukat elárulta, nyugodt lehetek, az nem árthat nekem, mert sose látott életében. - De, Jack ezredes - szólt -, meg kell mondanom, ki volt velünk: a te testvéred, a kapitány, őt pedig biztosan megnevezte az a csirkefogó. Ezért figyelmeztess hát idejében, ha tudod, hadd szökjék meg.

Sok mindent mondott még, hogy óvjon, nehogy tovább kövessem azt az utat, melyen eddig vezetett: - Nagyon elvetettem a sulykot. Jack, mikor arra tanítottalak, hogy megátalkodott tolvajnak lenni annyit jelent, mint úriemberként élni. - Elmondta nekem fő aggodalmát: attól félnek, hogy megölték az úriember kertészét, és éppen ő sebesítette meg úgy a nyakán, hogy az belehalt.

Nagy pénzösszeg volt nála aranyban, ugyanaz, melyet én vittem el neki a szénakazalhoz. Olyan jól elrejtette, hogy letartóztatói nem lelték meg, legnagyobb részét átadta nekem, hogy vigyem el édesanyjának, amit el is intéztem a legtisztességesebben. Nehéz szívvel jöttem el tőle, és nem is láttam soha többé, mert az első rákövetkező ülésen elítélték, és körülbelül három hét múlva ki is végezték.

Az az egy dolgom maradt, hogy kinyomozzam a kapitányt. Elég bajosan ugyan, de végre hírt kaptam felőle. Elmeséltem neki az egész történetet meg azt, hogy fogtak el tévedésből helyette, és hogyan szabadultam. Figyelmeztettem rá, hogy az ellene szóló meghatalmazás még érvényben van, és mindent tüvé tesznek érte. Meglepetésében kibökte, hogy vétkes, néhány szó után pedig kereken megvallotta, hogy minden igaz, benne volt a rablásban, a zsákmány legnagyobb részét ő őrzi, de nem tudja, mit kezdjen vele és saját magával. Kért, hogy adjak neki tanácsot. Erre én teljesen alkalmatlan voltam, mert semmit se tudtam a világról. Aztán azt mondta nekem, hogy Skótországba szeretne szökni, ami nem nagyon nehéz, és kérdezte, hogy nem akarok-e vele tartani. Azt feleltem, hogy szíves örömet mennék, ha volna elég pénzem az útra. Válaszából látszott, hogy folytatni akarja a mesterséget: - Kezeskedem róla, hogy az utazásból megtérül az útiköltségünk. - Én gondolni se merek további kalandokra - mondtam. - Különben is, ha valami olyan balszerencse ér, amire nem számítunk, soha ki nem mászunk belőle, és végünk van. - Ugyan - felelte -, ha itt elfognak, nem számíthatunk irgalomra. Rosszabb másutt se történhetik velünk. Szerintem merni kell mindenképpen.

- Jó, kapitány - mondtam -, de hát olyan rosszul gazdálkodtál az időddel, hogy ilyen szorultságban semmi pénzed sincs - Valóban nagyon kevesem van - felelte -, mert mostanság nem jártam szerencsével. - De hazudott, mert az utolsó kalandjuk zsákmányából nagy rész jutott neki, cimboráik pedig panaszkodtak, hogy Will meg ő szinte az egészet megkaparintották, és kismiszték őket, amitől még inkább hajlottak rá, hogy a két főkolompot elárulják.

Bárhogyan volt is, azt megvallotta, hogy van körülbelül huszonnégy fontja pénzben, meg egyebe, amiből pénzt lehet csinálni. Föltételeztem, hogy ezüstnemű, de ő nem akarta elárulni, mi az és hol van, hanem azt mondta, hogy nem meri elhozni, mert elárulnák és elfognák, így hát nélküle vág az útnak. - Persze - mondta - előbb-utóbb visszajövünk majd.

Én becsületesen előadtam minden pénzemet, vagyis tizenhat fontot és néhány shillinget: - Ha jól gazdálkodunk és szerényen utazunk, ez kihúz minket a bajból. - Ugyanis mind a ketten szentül hittük, hogy elég, ha kijutunk Angliából, biztonságban leszünk, és senki se tud bántani, még ha ismer is, de egyikünk se gondolt arra, hogy olyan hosszú, elcsigázó út vezet Skótországba, mint később tapasztaltuk.

Úgy beszélek magamról, mint ha Jack testvéremmel egyforma bajban lettem volna, pedig valójában csak ugyanannyira féltém, de nem fenyegetett ugyanakkora veszedelem.

Meg kell említenem, hogy miközben ezek történtek, néhány nappal, mielőtt a Tower utcai úri-emberhez vittem volna a pénzemet, egyedül elsétáltam a földekre, hogy Kentish Townba menjek. Jóvá akartam tenni az öreg dajka elleni bűnömet. Átvágtam egy mezőn, ahol kirabol- tam a szegény öregasszonyt meg a leányt, vagy mondhatnám, ahol Will kirabolhatta velem őket. Szívem sokszor tett nekem szemrehányást a kegyetlen cselekedetért, sokszor megígértem magamnak, hogy majd valahogyan kárpótolom őt, és visszaadom pénzét, aznap meg éppenséggel ezért indultam el. Mégis meglepődtem egy kicsit, hogy ilyen hirtelen az útnak arra a szerencsétlen pontjára csöppentem.

A hely eszembe juttatta ott elkövetett gazságomat, és szíven ütött valami vágyféle - nem mondhatnám, hogy ima, mert nem tudtam, mi is az - hogy bár hagyhatnám abba ezt az átkozott mesterséget. - Hej - gondoltam -, bár lenne valami foglalkozásom, amiből megélhetnék! Többé nem rabolnék, mert annyi biztos, hogy az hitvány, gyűlöletes dolog.

Megéreztem annak hiányát, amiben igaz szülők részesítik és kell hogy részesítsék minden gyerekeiket. Engem senki se nevelt semmilyen mesterségre vagy foglalkozásra. Sokszor sírtam, mert nem tudtam, mit tegyek vagy mihez fogjak, bár elhatároztam, hogy felhagyok hitvány pályámmal.

De hogy visszatérjek utamra, tudakoltam, merre menjek Kentish Townba, mégpedig véletlenül egy szegény asszonytól. Azt felelte, hogy ott lakik, erre megkérdeztem tőle, ismer-e egy Smith nevezetű asszonyt. Igen, ismeri, nagyon jól, nem oda való, csak ott van megszállva, de becsületes, szorgalmas asszony, nehéz munkával, kínlódva tartja el beteg, évek óta magatehetetlen férjét.

Micsoda gazember voltam - gondoltam -, hogy egy ilyen ágrólszakadt asszonyt raboltam meg, bánattal és könnyekkel tetéztem az ő nyomorúságát, háza szomorúságát! - Ez megerősített elhatározásomban, hogy visszaadom neki pénzét, sőt még valamennyit a veszteségén felül is. Mentem hát tovább az útmutatás szerint, és minden nehézség nélkül ráakadtam az asszony szállására. Először egy kislány jelent meg az ajtóban, kérdezősködtem az asszony iránt, az meghallotta nevét és rögtön odajött. Azonnal megszólítottam: - Néni, nem rabolták-e ki egy éve a Wakefieldi Mezőőr Erődje körül, mikor hazafelé jött Londonból? - De bizony - felelte -, és ráadásul még csúnyán meg is rémítettek. - És mennyi volt a vesztesége? - Hát bizony oda lett minden pénzem az égvilágán. Annyi szent, hogy keményen megdolgoztam érte, azért kaptam, mert dajkáltam egy gyereket, s azért mentem Londonba, hogy elhozzam a fizetséget. - De mennyi volt az, néni? - Nos, huszonkét shilling meg hat és fél penny. Huszonegy shillingért mentem el, hogy hazahozzam, a többi azelőtt is az enyém volt.

- Ide figyeljen hát, jó asszony, mit szólna hozzá, ha hozzásegíteném a pénzéhez? Mert azt hiszem, azt a fickót, aki elvette, eléggé biztonságosan becsukták, és én talán segíthetnék magán, ezért is látogattam meg. - Ó, istenem - felelte az öregasszony -, értem kegyedet, de ha újra meglátnám annak az embernek az arcát, igazán nem tudnék megesküdni, hogy ő az, hiszen sötétség volt, meg aztán nem szeretném felakasztatni a szegény nyomorultat a pénzemért. Hadd éljen, és bánja bűnét. - Ez nagy jószívűség, több, mint amit ő megérdemel, de azért ne

aggódjék, mert úgyis fel fogják akasztani, akár tanúskodik ellene kegyed, akár nem. Hanem akarja-e visszakapni elveszett pénzét? - Hát bizony örülnék neki, mert rég nem állottam olyan rosszul pénz dolgában, mint mostan. Alig tudom megkeresni a betevő falatunkat, pedig keményen dolgozom kora reggeltől késő estig - azzal sírva fakadt.

Úgy éreztem, megszakad a szívem, ha arra gondolok, hogyan robotol ez a szegény teremtés, milyen rabszolga közel hatvan esztendejével, én pedig, alig húszéves fiatal fickó létemre, elrabolom kenyerét, henye, hitvány életem támogatására. Könny szökött a szemembe, hiába küzdöttem, hogy visszatartsam, és az asszony is észrevette. - Szegény asszony - mondtam -, de szomorú, hogy a leghitványabb alakok fosztogatnak és nyúznak ilyen szegény szerencsétleneket, mint kegyed! Nos, biztosítom felőle, hogy az most ráér bűnét báni. - Látom, uram, hogy kegyed nagyon könyörületes. Én szívből kívánom, hogy az az ember javuljon meg, szálljon magába addig, míg isten még engedi, és kérem a magasságbélit, adjon néki bűnbocsánatot. Megbocsátok néki, bárki is legyen az, akár pótolni tudja káromat, akár nem, és kérem a mindenhatót, bocsásson meg néki. Én semmiképpen sem akarok ártalmára lenni, nem biz én! - ezzel tovább imádkozott értem.

- Jöjjön hát ide hozzám, néni - mondtam, és zsebre tettem a kezemet, ő pedig közelebb lépett. - Tartsa a tenyerét! - és kilenc félkoronást számláltam a kezébe. - Itt van az elveszett huszonkét shillingje meg hat és fél pennyje. Biztosítom felőle, hogy főleg én szereztem vissza kegyednek, hiszen mióta elmondta nekem ezt is sok más gonoszága között, egy percig se hagytam békén, míg meg nem ígértettem vele, hogy visszaadja. - Míg csak tartottam a kezét és raktam belé a pénzt, láttam, hogy pír meg sápadtság váltja egymást az arcán a páratlan, örömteli meglepetéstől.

- Isten áldja hát meg azt az embert, és óvja meg a szerencsétlenségtől, melytől tart, ha őneki is ez az akarata; mert bizony, ez olyan igazságos és becsületes cselekedet, amelyet sose vártam volna. - Így folytatta hosszasan, és könnyeket hullatott érte. Megmondtam neki, hogy ez az ember élve nem szabadul, arra már nemigen van remény. - Hát akkor imádkozzunk istenhez - szólt az asszony -, hogy adjon néki bűnbánatot, és juttassa a mennyországba, mert biztosan van a lelke mélyén valami jó; valami becsületes mag van a legmélyén, semmi kétség. Lehet, hogy gonosz társaság, káros példa vagy egyéb kísértés vitte őt rosszra, de merem mondani, hogy el fog jutni a bűnbánathoz előbb-utóbb, mielőtt meghalna.

Mindez sokkal közelebről érintett engem, semmint ő képzelte, hiszen én voltam az az ember, akiért egész idő alatt imádkozott, bár ő nem is sejtette, én meg szívemben áment mondtam reá, mert felfogtam, hogy a világ egyik leghitványabb cselekedetét követtem el, mikor egy ilyen helyzetben lévő szegény teremtést támadtam meg, és nem hallgattam rimázkodására, pedig olyan szívhezszólóan könyörgött kis pénzecskejéért!

Egyszóval a derék asszony úgy megindított irgalmas szívű imáival, hogy újra a zsebembe nyúltam: - Néni, kegyed olyan irgalmas szívvel könyörög azért a nyomorultért, hogy eszembe juttat még valamit, amit meg akarok tenni érte, akár megbízott vele, akár nem, mégpedig bocsánatát kérem a rabló számára, aki kifosztotta, mert nemcsak kárt okozott kegyednek, hanem megszegte a törvényt, és vétkezett kegyed ellen. Hajlandó őszintén, szívből megbocsátani neki? Nagyon kérem reá! - Ezzel felálltam, és kalaplevéve kértem bocsánatát. - Ó, uram, ne álljon fel és ne vegye le előttem a kalapját, én szegény asszony vagyok. Megbocsátok néki és mindannyiuknak, akik vele voltak; mert volt vele még egy vagy több is. Tiszta szívből megbocsátok nekik, és könyörgök az úristenhez, hogy ő is bocsásson meg.

- Akkor hát szeretném egy kicsit viszonzni irgalmasságát. Itt van még valami a veszteségén felül. - Ezzel adtam neki még egy koronát.

Aztán megkérdeztem tőle, ki volt az, akit vele együtt raboltak ki. Azt felelte, hogy egy szolgálóleány, akkor ott lakott a városkában, de elhagyta helyét, és ő nem tudja, hol van jelenleg. - Nos, néni, ha valaha is hallana róla, hagyassa meg velem, hol lehet őt megtalálni, én meg, ha addig élek, hogy újra eljöhessen meglátogatni kegyedet, megszerzem attól a fickótól az ő pénzét is. - Azt hiszem, az elég kevés volt - mondta az asszony -, csak öt shilling hat penny. - Ezt én ugyanolyan jól tudtam, mint ő. - Szóval, néni, faggassa ki, ha alkalma nyílik reá. - Megígérte, hogy megteszi, én pedig eljöttem tőle.

Ez az eset nagy elégtételt szerzett nekem, de aztán egy magától értetődő következtetést sugallt, mely nagyon elgondolkoztatott: ugyanilyen alapon mindenkinek vissza kellene adnom a magáét. És hogyan fogjak hozzá? Erre nem tudtam válaszolni, így aztán a gondolat lassacskán elenyészett, mert egyszerűen lehetetlenség volt végrehajtani. Hiányzott az ügyességem hozzá, nem is ismertem egyet sem megkárosítottjaim közül. Ez egyelőre kielégített, és elejtettem szándékomat.

Most rátérek utazásomra Jack kapitánnyal, állítólagos testvéremmel. Gyalog indultunk el Londonból, és első nap Ware-ig mentünk, mert annyit megtudtunk, hogy utunk ezen a városon visz át. Elég fáradtak voltunk, mert nem szoktunk hozzá a vándorláshoz, de mégis módját ejtettük, hogy sétáljunk egyet a városban érkezésünk után.

Hamarosan rájöttem, hogy testvérem nem azért indul sétára a városba, mert a kíváncsiság hajtja, hiszen azt se tudta, mi fán terem az ilyesmi. Azt akarta látni, nem szimatolhat-e meg valami zsákmányt. Annyira természete lett a tolvajlás, hogy semmit sem pillanthatott meg, hogy észébe ne jusson, milyen könnyen el lehetne venni, milyen okosan el lehetne tűnni vele, meg csupa efféle.

Ware-ben semmi se kínálkozott neki, mert nem volt vásárnap. Ami engem illet, nemigen aggályoskodtam ugyan azon, hogy esetleg az ő alávaló szerzeményéből eszem-iszom, de elhatároztam, hogy nem szállok be semmibe, ahogy azt a magunkfajták mondták, és egy fabatkát se veszek el senkitől.

Mikor a kapitány látta, hogy határozottan elutasítok mindent, megkérdezte tőlem, hogyan szándékoszom utazni. Én viszont azt kérdeztem tőle, mit gondol saját magáról, hiszen egészen biztosan felakasztják, ha bármilyen csekélységért is elfogják. - Hogyhogy? Hiszen vidéken nem ismernek. - Nem ám - feleltem -, de azt hiszed, nem üzennek Newgate-be, amint vidéken elfognak egy tolvajt, és nem tudakolják meg, ki szökött meg tőlük, vagy ki oldott kereket, mielőtt lefűlelhetnék volna? Biztos lehetsz benne, hogy a börtönőrök igen akkurátusan leveleznek egymással, ha pedig téged elfognak itt, mert egy kosár tojást lopsz, leküldik hozzád a vádlódat, hadd lássák, ismer-e téged.

Ez egy kicsit megijesztette, és három-négy napig becsületes viselkedésre bírta - de bizony csak néhány napig. Hiszen sok csirkefogói cselhez folyamodott az én részvételem nélkül, míg végül ott is hagyta a fogát, ugyancsak az én részvételem nélkül, bár csak hosszú évek múltán, mint ezt hallani fogjátok a maga rendjén. Azonban e hőstettei nem az én történetemnek részei, hanem az övének, márpedig az ő élete és cselekedetei megtöltenének egy nagyobb kötetet, mint ezt itt mindenestül, így hát kihagyok mindent, amihez nem volt különösebb közöm a fáradságos utazáson.

Úgy adódott, hogy Ware-ből Cambridge-be mentünk, noha nem esett az utunkba. Egy Puckeridge nevű falun áthaladva megpihentünk a Sólomhoz címzett fogadóban. Míg ott voltunk, betért egy földműves, lovát az ajtófélfához kötötte, és inni ment. Mi a kapualjban ültünk, ott hajtottuk fel megrendelt bögre sörünket. Azelőtt beszélgettünk a fogadóssal a Skótországba vezető útról, és ő meghagyta nekünk, hogy azt tudakoljuk, hogyan juthatunk el

Roystonba. - De van egy elágazás nem messze - mondta -, arra ne forduljanak, mert úgy Cambridge-be érnek.

Kifizettük a sörünket, és pihentünk az ajtónál. Egyszerre csak egy úriember hintója ért elébe, három-négy lovas kíséretében. A lovasok beléptettek az udvarra, a fogadós pedig kénytelen volt velük menni, így szólt a kapitányhoz: - Fiatalember, legyen szíves, fogja meg ezt a lovat és vezesse félre az útból, hogy a hintó be tudjon jönni. - A földműves lovát értette, melyet fentebb említettem. A kapitány úgy is tett, és intett nekem, hogy kövessem. Együtt sétáltunk az elágazásig. Ott így szólt hozzám: - Menj előre és fordulj be a dűlőútra, én utol foglak érni. - Így hát én betértem a dűlőútra, ő felült a lóra, és pár perc múlva a sarkamban volt. - Gyerünk, ülj fel - mondta -, vitetjük magunkat kicsit, ha már nem alkudhatunk meg a lóra.

Könnyen fölszálltam mögé, és illa berek, szélesebesen eltűntünk, mert jó erős ló volt. Egy órát vagy még többet vágtattunk, egy percet se veszve. Akkor úgy gondoltuk, hogy odáig már nem üldöznek. Különben is, ha a földműves észreveszi lova eltűnését, hallani fogja, hogy Royston felé tudakoltuk az utat, tehát biztosan arra fog minket üldözni, nem Cambridge felé. Így az első órai lovaglás után könnyedebben haladtunk. Mikor át kellett mennünk egy-két városon, felváltva leszálltunk, és se ott, se falvakon nem lovagoltunk keresztül kettesben.

Mármost, bármi kézbe kaparintható mellett ment el a kapitány, képtelen volt rá, hogy el ne vegye, így pedig, hogy lova is volt, melyen elvihette, a kísértés annál erősebb lett. Egy faluban egy jó háziasszony mosott, és kiteregette holmiját az út menti sövényre. A kapitány ott haladt át, nem tudta megállni, elemelt egypár jó inget, mely csak félig lehetett megszáradva, sarkantyúba kapta lovát és utolért engem, mert én gyalog mentem előre. Rögtön felültem mögéje, és együtt vágtattunk el lóhalálában. Vándorlásunknak ezen a részén az ő jó szerencséje vagy az enyém teljesen eltérített minket célunktól. Senkit se láttunk, hogy tudakolózhattunk, eltévedtünk, és nem tudom, hány mérföldet bolyongtunk jobb kéz felé. Végül így és egy véletlen folytán éppen a Londonból Bishop-Stortfordon át Cambridge-be vezető kocsiutra értünk. A következő különös véletlen készített továbbvándorolni: a vidék csupa nyílt búzamező volt, körülkerítések⁹ nélkül. Mikor egy kissé emelkedett az út, arra kértem, állítsa meg a lovat. Le akartam egy kicsit szállni, hadd élesszem föl zsibbadt lábamat, mert már belefáradtam a hosszú, kengyel nélküli lovaglásba Jack kapitány mögött. Mikor lent voltam és körülnéztem, tisztán láttam a nagy, fehér utat, melyen mennünk kellett volna, majdnem két mérföldre tőlünk.

Amint egy kicsit visszafelé tekintettem az úton, balra, hirtelen négy vagy öt teljes sebességgel száguldó lovast pillantottam meg. Néhányan a többiek előtt voltak, és úgy vágtattak, mintha javában üldöznének valakit.

Ez rögtön feltűnt nekem. - Hé, Jack testvér, szállj le a lóról azonnal, azután kérdezd, miért! - Leugrott hát. - Mi van? - Az van, hogy szerencsénkre tévedtünk el. Nem látod, hogyan vágtatnak? Minket üldöznek, mérget vehetsz rá. Vagy az utolsó faluból eredtek utánunk az ingekért, vagy Puckeridge-ből a lóért. - Volt annyi lélekjelenléte, hogy nem kellett figyelmeztetnem rá, máris elrejtette a lovat egy éppen mellette emelkedő nagy galagonyabokor mögé, így aztán azok semmiképpen se láthatták az állatot, pedig az különben megeshetett volna, mert épp egy domb tetején voltunk. Vágtattak tovább taláalomra.

Amilyen lehetetlen volt megpillantaniuk a lovat, éppúgy nem vehettek észre minket sem olyan távolságból, mert leültünk a földre, hogy biztonságosabban figyelhessük őket.

---

⁹ A földesurak nagy darabokat hasítottak ki a közlegelőkből körülkerítéssel, mikor a juhtenyésztés jövedelmezővé vált.

Mivel épp egy kanyarban voltunk, sokáig láthattuk üldözőinket: olyan sebesen vágattak, ahogy csak lovaiktól kitelt. Mikor már teljesen elvesztettük őket szem elől, szintén felültünk, és igyekeztünk előre. Bár ketten ültünk egy lovon, nem csökkentettük a sebességet, amikor csak az út engedte, és senkitől se kérdeztük az irányt semerre, míg körülbelül kétórás lovaglás után egy városhoz nem értünk. Tudakozódásunkra azt mondták, hogy az Chesterford. Megálltunk, nem kérdezősködtünk semmilyen helyről, csak afelől érdeklődtünk, merre visz az út, amin jöttünk. Megmondták, hogy ez a cambridge-i kocs út, és ez vezet Newmarketbe, St. Edmundsburybe, Norwichba meg Yarmouthba, Lynnbe, Elybe és így tovább.

Jó ideig ültünk ott, mert biztonságban éreztük magunkat. Végre estefelé továbbmentünk egy Bournbridge nevű helyre, ahol a cambridge-i út elágazik a newmarketitől. Ott csupán két ház áll, mégpedig mind a kettő fogadó. A kapitány így szólt hozzám: - Ide hallgass, látod, hogy minket Cambridge felé üldöznek, elfognak hát, ha arra megyünk. Newmarket csak tíz mérföldre van, és ott biztonságban lehetünk, sőt talán alkalmunk nyílik egy kis üzletre is.

- Ide figyelj, Jack, ne beszélj többet üzletről, mert én semmi ilyesmiben nem tartok veled. Szívesen elvinnélek Skótországba, mielőtt hurkot kapsz a nyakadba, nem szeretném, hogy Angliában akasszanak fel téged, ha meg tudom akadályozni, ezért nem megyek Newmarketbe, hacsak meg nem ígéred, hogy ott semmilyen hamisságot se művelsz. - Nos, ha nem szabad, hát nem szabad - felelte. - De remélem, azt megengeded, hogy egy másik lovat szerezzünk, nem? Hiszen úgy gyorsabban utazhatunk. - Nem, nem egyezem bele! De ha hagyod, hogy tisztességesen visszaküldjem ezt a lovat, akkor megmondom neked, hogyan fogunk lovakat bérelni később, egy-két postányira, aztán pedig olyan messzire megyünk rajtuk, amennyire csak tetszik. Elég egy levelet meneszteni a tulajdonosnak, hogy küldjön érte, és akkor nem sok bajunk eshetik, ha meg is állítanak.

- Te aztán ravasz, politikás úriember vagy - mondta a kapitány. - De szerintem jobban vagyunk így, ahogy vagyunk, mert ha elhagyjuk ezt a helyet, túl leszünk minden veszélyen, meg nem állítanak az úton.

Nem sokáig diskuráltunk így. Késő éjszaka jött egy ember a másik fogadó ajtajához és kért egy bögre sört, de a népek mind ágyban voltak már és nem akartak fölkelni. Megkérdezte tőlük, nem láttak-e két fickót egy lovon arrafelé jönni. Azt felelték, hogy de igen, délután haladtak át, és a Cambridge-be vezető út iránt érdeklődtek, de nem álltak meg, csak egy korsóra. - Úgy! - szólt az ember. - Cambridge felé mentek? Akkor egykettőre a nyakukon leszek. - Én ébren voltam a szomszédos fogadó kicsi padlásszobájában, mert ott szálltunk meg. Mikor hallottam, hogy a fickó beszél a másik fogadó ajtaján, fölkeltem és az ablakhoz mentem, mert minden neszre valami nyugtalanság piszkált, így hallottam meg az egész történetet. Nos, világos volt az eset: még nem ütött az óránk, sorsunk más dolgokat szánt nekünk, és azokra tartogatott, íme, mi történt: mikor Bournbridge-hez értünk, az első fogadóba tértünk be, tudakoltuk az utat Cambridge felé, megittunk egy bögre sört, és továbbmentünk. De ránk esteledett, nagyon fáradtak voltunk, és attól féltünk, hogy eltévedünk. Visszafordultunk hát az esti homályban, és a másik házba mentünk, mert visszatértünkben az esett elsőnek utunkba. Az, amelyikben először megálltunk, jövet volt az első.

Gondolhatjátok, mennyire megriadtam, hiszen volt is rá okom. A kapitány aludt, mint a bunda, de én fölébresztettem, és kiugrasztottam az ágyból, olyan zajjal, hogy nagyon megijedt: - Kelj föl, Jack, végünk van, idejöttek utánunk! - Bizony hibáztam is, hogy ennyire megrémítettem, mert ő fölriadt, kiszökött az ágyból, nem tudta, hol van, és egyenesen az ablakhoz rohant. Még nem volt egészen ébren, és ki akart ugrani az ablakon, de megragadtam: - Mit csinálsz? - Nem akarom, hogy elfogjanak! Engedj el, hol vannak?

Félálmban teljesen meg volt zavarodva a félelemtől, úgyhogy alig tudtam visszatartani, ki ne ugorjék az ablakon. De erősen fogtam, teljesen felébresztettem, aztán egykettőre megnyugodott.

Elmondtam neki a történetet; az ágy szélén ülve latolgattuk, mitévők legyünk. A fickó, aki betért, szemmel láthatóan továbbment Cambridge felé, így hát mindent összevetve, nem volt mitől félnünk, elégnek látszott, ha csöndben maradunk hajnalhasadtáig, akkor pedig lóra ülünk és kereket oldunk.

Úgy is tettünk: alig kandikált be a reggel, mi már talpon voltunk. Szerencsére megtudakoltuk már az utat a másik fogadónál. Megmondták nekünk, hogy Cambridge felé bal kézre ágazik el, Newmarketbe egyenesen visz. Mivel ezt már tudtuk, a kapitány azt mondta nekem, hogy elindul gyalog Newmarket irányába, így én magányos utasként fogok megjelenni, mikor útra kelek. Ki is ment rögtön, el is indult, és olyan keményen gyalogolt, hogy mikor követtem, már-már azt hittem, faképnél hagyott, mert hiába lovagoltam gyorsan, egy óra hosszát nem pillantottam meg. Végre mikor túlhaladtam az Ördögárokknak nevezett nagy sáncon, rábukkantam, fölvettem magam mögé, és kettesben lovagoltunk majdnem Newmarket legszéléig. Éppen a város legelső házának a kapujában egy ló állt, pontosan, mint Puckeridge-ben. - No, ha az a ló a város másik végén lenne - mondta Jack -, akkor megszerezném, akárcsak a másikat Puckeridge-ben; de így nem tanácsos. - Ezzel leszállt, és gyalog ment át a városon, az út jobb szélén.

A ló valahogyan elszabadulhatott, mert még félig sem értünk át a városon, magától jött utánunk, szelíden ügetve, és senki se követte. A kapitány régi harcos volt az efféle munkában. Alighogy a ló jócskán megelőzte őt, és ő látta, hogy senki se követi, futásnak eredt utána. A ló hallotta lépteit, és gyorsabban szaladt. A kapitány kiabálni kezdett, hogy állítsák meg a lovat, mely közben már majdnem a város túlsó végéhez ért. Annak a háznak a népe, ahol meg volt kötve, egész idő alatt nem vette észre, hogy hiányzik.

A kapitány kiabálására a háznál lévő szegény emberek ugrottak az út mindkét oldaláról, és a lehető legkészségesebben megállították neki a lovat, még tartották is, míg csak oda nem ért! Ő nagyon méltóságteljesen ment a lóhoz, ütött rá egyet-kettőt, ebnek szidta, amiért elszaladt, adott két pennyt az embernek, aki megfogta, felült és usgyi, utánam!

Ez volt az elképzelhető legfurcsább kaland, mert a ló lopta el a kapitányt, nem a kapitány a lovat. Mikor cimborám utolért, azt mondta: - Nos, Jack ezredes, mit szólsz a jó szerencsémhez? Azt kívántad volna, hogy kosarazzam ki a lovat, mikor olyan udvariasan jött, és kért, hogy üljek föl rá? - Nem, nem - feleltem -, te leleményességeddel szerezted ezt a lovat, nem is szántsándékkal. Most mehetsz rajta tovább, és azt hiszem, kisebb veszélyben forogsz, mint én, ha elfognak minket.

A következő kérdés az volt, merre menjünk. Négy út nyílt előttünk, és egyiket sem ismertük. Először jobbra, alig egy mérföldre a várostól, St. Edmundsburybe vezetett széles út. Egyenesen előre, de aztán jobbra kanyarodva vitt egy országút Barton Millsen és Thetfordon át Norwichba. Szemben velünk is nyílt egy országút Brandonba és Lynnbe, balra pedig egy kisebb út Ely városa felé meg a mocsárvidékre.

Egy szó, mint száz, azt se tudtuk, melyiken induljunk, azt se, merre menjünk, hogy visszajussunk az Északi Országúira, melyet elhagytunk, így merő vakvéletlenségből Brandonon át Lynn felé tartottunk. Brand vagy Brandon városában azt mondták nekünk, hogy egy Downham Bridge nevű helységen áthaladva keresztüljuthatunk a Mocsárvidéken Wisbichbe, onnan a Nyne folyó partján kell mennünk Peterboroughig, majd tovább Stamfordba, ahol újra elérjük az Északi Országutat, de Lynn-nél át is kelhetünk a Wash-öblön Lincolnshire-be, és úgy

utazhatunk tovább északra. Csakhogy az volt a szokásom, hogy mikor tudakoltuk az utat valamely helység felé, biztonság kedvéért sosem arra mentünk, hanem valamilyen más irányba, melyet véletlenül tudtunk meg beszélgetés közben. Végeredményben így tettünk itt is. Főleg arról kérdezősködtünk, hogyan juthatunk el az Északi Országúira, de úgy döntöttünk, hogy egyenesen Lynn felé tartunk.

Nagyon könnyen, épségben értünk oda. Tűnődünk, merre tovább, és kiderült, hogy nem vezet semmilyen út tovább, csak a Wash-öblön át Lincolnshire-be, arról pedig azt állították, hogy igen veszedelmes. Kaptunk hát az alkalmon, hogy egy ember a Mocsárvidéken át utazott, felfogadtuk vezetőnknek, elmentünk vele Spaldingba, onnan Deeping városába, és így jutottunk el Lincolnshire-be, Stamfordba.

Ez nagy, népes város, és éppen vásárnapon érkeztünk oda. Megszálltunk hát egy házikóban a város innenső végén, és besétáltunk a piacra.

Lehetetlenség volt visszatartani az én kapitányomat mesterfogásainak a gyakorlásától, és szívem sajgott érte. Semmit sem akart ígérni, én pedig megmondtam neki, hogy nem megyek vele. Olyan rettenetesen aggódtam vállalkozó kedvének láttán, hogy ki sem akartam mozdulni szállásunkról. De hiába beszéltem a lelkére, csak elment a vásárra. Ott éppen egy szemfényvesztő mutogatta magát. Több se kellett a kapitánynak, negyedóra alatt két zsebet metszett meg, hazahozott a szállásunkra egy nyolc-kilenc rőfös vég új nyersvásznat meg egy vég szövetet. Két órán belül további három-négy hitvány csínyt követett el, utána pedig kirabolt egy orvosdokort. Hogyan tudta mindezt épségben megúszni, az az ő történetéhez tartozik, nem az enyémhez.

Alaposan lehordtam, mikor visszajött, azt mondtam neki, hogy egész biztosan romlásba dönt mindkettőnket, ha nem hagyja abba. Ékesszólóan fenyegettem, hogy elhagyom őt, visszafordulok, elviszem a lovat Puckebridge-be, ahonnan kölcsönöztük, és visszatérek Londonba egyedül.

Javulást ígért, de újra elszökött, mert ezúttal úgy határoztunk, hogy éjszaka fogunk utazni az országúton, és még nem esteledett be. Félóráig se volt távol, hát jön vissza egy aranyórával a kezében. - Gyerünk - mondja -, miért nem vagy készen? Én indulhatok abban a percben, mikor akarod. - Ezzel előhúzta az aranyórát. Elcsudálkoztam, hogy vidéki városban ilyen látok. De nyilván esti istentisztelet lehetett valamelyik templomban, ő kileste az alkalmat, sikerült olyan közel kerülnie egy hölgyhöz, hogy el tudta csenni az oldaláról, és észrevétlenül eljött vele.

Aznap éjszaka el is indultunk holdfényben, miután elégtétellel hallhattuk, hogy hirdetik az óra elvesztését, és tíz guineát ajánlanak fel visszahozásáért. A kapitány szívesen vette volna a tíz guineát az óra helyett, de nem kockáztathatta meg, hogy visszaszolgáltassa. - Látom,... félsz - mondtam -, és nem ok nélkül. Add ide nekem, én megkockáztatom. - De ő nem engedett. Azt mondta, hogy Skótországból bármit eladhatunk veszedelem nélkül. Ebben igaza is volt, mert ott senki semmit nem kérdezett tőlünk.

Este keltünk hát útra, holdfényben, és erősen igyekeztünk a nagyon sima, széles úton, míg Granthambe nem értünk, reggel két óra tájt. Az egész város mélyen aludt, így továbbmentünk Newmarkba, ahová reggel nyolc felé érkeztünk meg. Ott lefeküdtünk, és egész nap aludtunk, ezzel a hosszas napi alvással pedig visszatartottam testvéremet egy csomó galádságtól, amit különben elkövetett volna.

Newmarkban véletlenül kaptunk tanácsot valakitől, aki összehasonlította egymással a különböző útvonalakat. Úgy döntöttünk, hogy a legjobb lesz Nottingham felé mennünk, elhagytuk hát az országutat, és a Trent folyó mentén tartottunk a város felé. Ott a kapitány újra a maga mocskos mesterségét űzte, annyira, hogy az elképzelhető legnagyobb csoda volt, hogy

nem kapták rajta, de mégis megúsza épen. Annyi terjedelmes holmija gyűlt már össze, hogy vennie kellett egy útitáskát a szállításukhoz. Hiába próbáltam kordában tartani, továbbra is megmaradt szokásánál.

Nottinghamben, mondom, olyan sikerrel járt, hogy sietősebben kellett távoznunk a tervezettnél, nehogy visszatartsanak és lefüleljenek. Újra elhagytuk az Északi Utat és Mansfielden át Scarsdale-be meg Yorkshire-be indultunk.

Nem fogom többé saját történetemet az ő kiruccanásaival összekötni, hiszen azok nagyon is érdemesek külön elbeszélésre, hanem azt jegyzem föl, ami utazásunkkal függött össze. Egyszóval olyan sietve ráncigáltam egyre tovább, ahogy csak tudtam, míg a Yorkshire-ben lévő Leedsbe nem értünk. Ez nagy, népes város ugyan, de ő semmire se ment benne, aztán Wakefieldben sem. Hamarosan kijelentette, hogy az északi vidék népe biztosan csupa tolvaj. - Ugyan miért? - kérdeztem. - Úgy látom, az emberek itt éppen olyanok, mint másutt. - Nem, nem - felelte -, olyan éber szemmel figyelnek körös-körül, mindnyájan olyan szemfülesek, mindenkire, aki közelükbe megy, úgy néznek, mint valami zsebmetszőre, különben nem lennének ennyire résen. Meg aztán olyan szegények, hogy alig van mit megszerezni, és attól félek, minél messzibbre megyünk észak felé, annál rosszabb lesz. - Nos, mire akarsz kilyukadni? - Arra, hogy itt semmit se tudunk csinálni, és éppen úgy visszamehetnék délre, hogy felakasszanak, mint ahogy északra megyek, hogy éhen veszejtessenek.

Végre megérkeztünk Newcastle-upon-Tyne-ba. Egy vásárnapon nagy csődület volt, és sok városi ment a piacra élelmet venni. A kapitány ismét üzte kisdéd játékait, elcsent egy boltostól tizenöt-tizenhat font ára portékát, és szerencsére eltűnt vele, ellopott egy lovat, eladta azt, amelyiken jött, és annyi hitványságot követett el, hogy valósággal reszkettem érte. Azt mondom, hogy érte, mert magam miatt nem aggódtam, hiszen ki se léptem szállásunkról, legalábbis vele nem, sem úgy, hogy ne kísérjen valaki a fogadóból, aki tanúskodhat mellettem.

Óvatosságom korántse volt fölösleges, mert ő olyan közismertté tette magát gazságaival, hogy mindenütt lestek rá, és el akarták fogni. Szerencséjére eleinte nagy furfangosan azt állította, hogy Skótországból jön, Londonba igyekszik, és az arra vezető út meg ilyesmik iránt érdeklődött. Ezzel első nap megzavarta üldözőit, különben minden valószínűség szerint elfogták és ott helyben felakasztották volna. Ez a csel fél napi egérutat szerzett neki, de még így is annyira szorongatták, hogy kénytelen volt lovastul, mindenestül a Tweed folyóba ugratni és átúsztatni rajta, csak úgy tudott megmenekülni. Igaz, hogy már az előtt is skót földön járt, és így üldözői nem vihették volna el, ha bárki is tiltakozik ellene, de mivel a sarkában voltak, készen álltak minden kockázatra, és csak akkor engedték volna el, ha vallatóra fogják őket, hogyan került a kezükbe. Ámde ahogy átjutott a Tweeden és szerencsésen partot ért, se követni nem tudták, mert a víz túl nagy volt a szokásos helyen, se meg nem próbálhatták volna elvinni őt, ha elfogják. Egy gázlónál ment át, egy kicsit lejjebb Kelsónál. A folyó áradása miatt azonban a gázló nem volt járható, neki pedig nem maradt ideje, hogy a komphoz menjen, mely vagy háromszáz lépéssel odább járt, szemben a várossal.

Miután így megmenekült, Kelsóba ment. Nekem meghagyta, hogy menjek utána.

Nehéz szívvel követtem. Minden percben vártam, hogy találkozom vele az úton, poroszlók vagy ilyesfélék kíséretében, vagy azt hallom, hogy börtönben van. De mikor odaértem a határra, a Woller-haugh-head nevű helyre, megtudtam, hogyan kergették és hogyan menekült meg.

Kelsóban elég könnyen ráakadtam, mert sokan beszéltek a vakmerő fickóról, aki átúsztatott a nagy és sebes Tweed folyón, bár úgy látszik, se a dolog okáról, se az ő tulajdonságairól nem értesültek. Neki ugyanis volt elég esze, mindent eltitkolt, és a lehető legvisszavonultabban élt, míg én meg nem érkeztem.

Örültem ugyan, hogy biztonságban van, de még jobban bosszankodtam előző viselkedésén. Hiszen az ő helyzetében fittyet hányt vele a józan észnek, megszegte nekem tett ígérését, és azt kellett látnom, hogy mindez még csak föl sem ötlük benne, annál inkább mérgelődtem hát. De úgymint hiába próbáltam volna beleszólalni a fejébe rábeszéléssel bármit is, ezért csak annyit mondtam, örülök, hogy végre biztonságos helyre jutott, és megkérdeztem tőle, hogy ezután hogyan akarja intézni a dolgait ebben az országban. Röviden azt mondta, hogy nem tudja még, az a gyanúja, hogy az emberek nagyon szegények, de ha van pénzük, annak egy része az övé lesz, el van szánva rá.

- De tudod-e azt is - kérdeztem -, hogy ők a legszigorúbbak a világon a magadfajta bűnözőkkel szemben? - Azt felelte a maga együgyű, szűkszavú módján, hogy nem törődik vele, ő szerencsét próbál. Erre azt mondtam, ha így áll a dolog, ha ő ilyen veszélyekbe rohan, akkor búcsút veszek tőle és visszamegyek Angliába. Elkomorodott, vagy talán inkább makacs természetének durvasága látszott meg rajta. Azzal vágott vissza, hogy tegyék, amit akarok, ő is úgy tesz, amint alkalma nyílik rá. Mégsem váltunk rögtön szét, hanem elindultunk a főváros felé. Útközben túl nagy szegénységet találtunk és túl kevés embert ahhoz, hogy ő bármire is számíthasson; hiába fürkészett sasszemmel, világosan látta, hogy semmit se tehet. A férfiakból édeskevés pénz nézett ki; a nők pedig úgy voltak öltözve, hogy még ha lett volna is pénzük vagy akár csak zsebük, hozzá se lehetett férni, ugyanis térdig burkolóztak hosszú plédembe, olyan szorosan, hogy a legcsekélyebb próbát se lehetett tenni.

Kelso igen jófajta város volt, akad benne nép bőviben, de hiába maradt ő ott egy vasárnapra, hiába ment a nagy, zsúfolt templomba: mint elmondta, egyetlen nőt se lehetett ott másképp látni, mint plédbe burkolva, kivéve két padot, melyekben valami nemesemberek ültek. Mikor azok kifelé jöttek, úgy körülvették őket az inasok meg szolgák, hogy olyan megközelíthetetlenek voltak, akárcsak a testőrségével körülvett király.

Ennek a balsikernek titokban örültem. Utána útra keltünk Edinburgh felé. Egész úton nem haladtunk át egyetlen jelentősebb városon sem, és nagyon sanyarú utazásunk volt az ismeretlen vidéken, mert vízfolyások akadályoztak, melyeken a hirtelen esők miatt igen veszedelmes volt átkelni. Egy Lauderdale nevű helységnél az én kapitányom kicsi híján vízbe fűlt, mert lovát elragadta az ár, ő pedig alája került. Átáztak és tönkrementek lopott holmijai, melyeket Newcastle-ból hozott, és különös módon sikerült szárazon tartania, mikor átúsztatott a Tweeden, mert magasra emelte karjában. Itt azonban majdnem odaveszett lovastul, nem annyira a mély víz, hanem inkább a vad sodrás miatt. De az ő javára vált egy közmondás,¹⁰ és kikecmergett a vízből, ha eléggé nehezen is, mert nem arra született, hogy vízbe füljön, mint azt el fogom mondani a maga helyén.

Harmadnapra Kelso után Edinburgh-ba értünk. Közben egy teljes napra megálltunk egy Soutra-Hill nevű hely fogadóiban, hogy megszársítuk holminkat és felfrissülünk. Edinburghban különösen köszöntöttek minket az érkezésünk utáni napon. Az én kapitányomnak kedve szottyant sétálni meg körülszimatolni, és megkérdezt engem, nem akarok-e vele tartani, hogy megnézzük a várost. Igent mondtam. Elindultunk hát, átmentünk egy kapun, melyet Nether-Bownak hívnak, a Great High Streetre, mely fölfelé visz a Keresztig. Nagy meglepetésünkre

---

¹⁰ Kinek akasztófán a helye, nem fullad a vízbe.

töméntelen nép tolongott rajta. - Ez már döfi - szólt az én kapitányom. De én szavát vettem, hogy aznap nem bocsátkozik semmiféle kalandba, különben nem tartok vele, fogtam is a ruhaujját, és mozdulni sem engedtem magam mellől.

Aztán odaértünk a piactérre. A rengeteg járókelőn kívül egy nagy parádét vagy gyűlésfélélt láttunk, olyan volt, mint egy tőzsde, mindenféle rendű és rangú úriember tolongott a tömegben. Ez újra felbátorította az én kapitányomat, de egyelőre megelégedett a látvánnyal.

Míg nézelődtünk és báméskodtunk, újabb látnivaló lepett meg, melyet igazán nem vártunk. Észrevettük, hogy a nép hirtelen futásnak ered, mintha valami különös dolgot akarna megbámulni, mely éppen arra jön. Különös is volt az valóban. Két deréktől fölfelé meztelen férfi rohant el széleseben mellettünk. Csakis azt hittük, hogy versenyt futnak, mert fogadtak, mégpedig sok pénzbe. Egyszerre csak észrevettük, hogy egy-egy hosszú, vékony sodrony vagy hajókötel, mely addig lelógott róluk, kifeszült, a két versenyző pedig megállt, szorosán egymás mellett. El se tudtuk képzelni, mit jelenthet ez, de az olvasó gondolhatja, mennyire meglepődtünk, mikor egy ember követte őket. Kezében tartotta mindkét kötelnek a végét. Mikor utolérte őket, mindegyikre két rettenetes csapást mért egy sodronykorbáccsal, melyet másik kezében tartott. A két szegény, meztelen nyomorult pedig újra nekiiramodott, míg pályájára engedte, aztán várt ugyanarra a köszöntésre. Így táncolták végig teljes hosszában az utcát, mely lehet vagy fél mérföldnyi.

Ez komor kilátás volt az én kapitányomnak, és nemcsak azt juttatta eszébe, mit várhat itt, ha elcsúszik foglalkozásának gyakorlásában, hanem azt is, mit szenvedett el fiú korában a Bridewell nevű hírhedt helyen.

De ez még nem volt minden. Amint láttuk a fenyítést, kíváncsiak lettünk a vétekre is. Megkérdeztünk hát egy mellettünk álló fiatal fickót, mit cselekedett az a két ember, miért sújtják őket ilyen büntetéssel. A fickó, egy gondterhelt, mogorva skót, beszédünkről észrevette, hogy angolok vagyunk, kérdésünkből pedig, hogy idegenek. Kajánul felelte, hogy az két angol, zsebmetszésért meg más apró tolvajlásért korbácsolják, azután majd hazasuppolják őket Angliába.

Minden szava hamis volt bizony, és csak ürge képzeletének szüleménye, hogy sértegesen minket mint angolokat. Mikor ugyanis tovább kérdezősködtünk, kiderült, hogy skótok mind a ketten, és a szokásos büntettekért korbácsolják őket, melyekre ugyanilyen büntetés jár Angliában is, az pedig, aki pályájukat fogta és ostorozta őket, a városi hóhér. Az ott egyébként tekintélyes közhivatalnok, állandó fizetést húz, vagyonos ember, sőt igen ügyesen látja el hivatalát, és foglalkozása jó sok pénzt hoz neki.

A látvány nagyon megrázott minket. Az én kapitányom hozzám fordult: - Gyere, menjünk innen. Nem akarok tovább itt maradni. - Örültem, hogy így beszél, de nem hittem, hogy igazán ez a szándéka. Mégis visszamentünk szállásunkra, és elég sokat ültünk otthon, csak esténként jártunk ki sétálni. De a kapitány még olyankor se talált magának tennivalót, se bátorítást. Kétszer-háromszor zsákmányolt ugyan valami selyemárut és női divatholmit, de mikor már a kezében volt, nem tudott mit kezdeni vele. Egyszóval legjobb szándéka ellenére is becsületességre kényszerült.

Körülbelül egy hónapig maradtunk ott. Akkor az én kapitányom egyszerre csak lovastól, mindenestől eltűnt, és sejtelmem se volt, mi lett vele. Nem is láttam őt, se nem hallottam róla tizennyolc hónapig. A legcsekélyebb üzenetet se hagyta nekem, annyit se, hogy elutazott-e, visszatér-e Edinburgh-ba vagy sem.

Gyalázatosnak tartottam, hogy magamra hagyott, mikor nem tudtam, mihez fogjak, idegen voltam azon a helyen, és pénzem is rohamosan fogyott. Időm legnagyobb részében lovam gondozása foglalt el, mivel pedig Skótszágban nyomorúságos árat fizetnek a lovakért, nem sok hasznát láttam. Másrészt titkon elhatároztam, hogy amennyiben visszamegyek Angliába, visszajuttatom tulajdonosának Puckeridge-ben, Ware mellett, így semmi kárt sem okozok neki, eltekintve a hosszas használatától. De akadt egy alkalmam, hogy előnyösen valósíthassam meg a lóról szőtt minden tervemet.

Jött egy ember a lovasgazdához (így hívják Edinburgh-ban azokat, akik átvesznek lovakat megőrzésre), és érdeklődött, hogy nincsenek-e Angliába visszaküldendő lovak. A mi fogadósunk egyik nap odajött hozzám és nyíltan érdeklődött, hogy az én lovam sajátom-e? Adott helyzetemben furcsának találtam a kérdést, és az első pillanatban zavarba jöttem. Aztán megkérdeztem a fogadóstól, hogy miért kíváncsi rá, és miről van szó. - Azért, mert ha azt a lovat bérelték Angliában - felelte -, ami gyakori eset a Skótszágba jövő angoloknál, segíthetnék kegyednek a visszaküldésben, és még kaphatna is valamit a használatért.

Nagyon megörültem az alkalomnak. Hadd fogjam rövide: kezességet vettem attól a személytől, hogy épen és egészségesen fogja átadni a lovat, és tizenöt shillinget kaptam a használatért. Miután megegyeztünk, úgy rendelkeztem, hogy hagyja a lovat a Sólyomhoz címzett fogadónál Puckeridge-ben. Ottan tudtam meg jó néhány év múlva, hogy becsületesen ott hagyták, visszaszolgáltatták a tulajdonosnak, de az semmit se kapott a kölcsönzésért.

Miután így megszabadultam lovam költségeitől, és az égvilágon semmi elfoglaltságom se volt, azon kezdtem gondolkodni, mi lesz belőlem és mihez fogjak. Addig alig nyúltam pénzemhez. Az egész úton olyan óvatos voltam ugyan, hogy nem akartam a kapitány vakmerő vállalkozásaiban részt venni, de minden lelkiismeret-furdalás nélkül az ő költségén éltem. Ezt teljesen jogosnak tartottam, hiszen csak azért jöttem el Angliából, hogy társa legyek. Tudtam ugyan, hogy mindent, amit csak rám költhetett, becsületes emberektől rabolta, és én egész idő alatt lopott javak élvezője vagyok, de nem jutottam el olyan messzire, hogy ebből lelkiismereti kérdést csináljak.

Nem is aggódtam túlságosan amiatt, hogy kevés a pénzem, mert tudtam, milyen tartalékot tettem magamnak félre Londonban. Mégis nagyon szerettem volna valamilyen becsületes munkába fogni megélhetésemért, mert már igazán torkig voltam vándor életemmel, és elhatároztam, hogy többé nem lopok. Csakhogy aztán elszalasztottam két-három kínálkozó alkalmat, mert nem tudtam írni-olvasni.

Ez sokáig nagyon nyomasztott, de az istállótulajdonos megszabadított ettől az aggodalmamtól. Elvitt egy becsületes, de szegény fiatalemberhez, aki vállalkozott rá, hogy megtanít írni-olvasni, méghozzá rövid idő alatt és csekély költségért, ha iparkodom. Én megígértem minden lehető szorgalmat meg munkát, és álltam is a szavamat, az írás azonban sokkal inkább nehezemre esett, mint az olvasás.

Ennek ellenére körülbelül fél év alatt túrhetően megtanultam írni is, olvasni is, annyira, hogy már mertem munkát vállalni. Be is léptem egy vámtiszt szolgálatába, aki egy darabig alkalmazott. Számadásokat vezetett a leithi meg edinburgh-i vámbeszédőknek, ide-oda járatott azokkal az iratokkal a két város között, egyébként kevés munkát adott. Saját költségemre kellett élnem első fizetésemig, így elköltöttem kevés pénzemet ruhára meg élelemre, nem sokkal év vége előtt pedig, mikor angol pénzben tizenkét fontot kellett volna kapnom, gazdám bizony kirakták állásából. Sőt ami rosszabb, valami sikkasztásokkal vádolták, és kénytelen volt Angliába menekülni, így aztán minket, segédeket, mert hárman voltunk, hagyott, hogy másszunk ki a csávából, ahogy tudunk.

Ez kemény csapás volt nekem az idegenben, és végső szükségbe kerültem miatta. Elmehettem volna Angliába, mert éppen ott horgonyzott egy angol hajó, és amint elmondtam a tulajdonosnak szorult helyzetemet, felajánlotta, hogy elvisz, ha becsületszavamat adom tíz shilling kifizetésére érkezés után. De épp akkor felbukkant az én kapitányom. Új körülményei miatt nem tarthatott velem, nekem pedig nem volt kedvem elhagyni őt. Úgy látszik, még tovább is közös kellett hogy legyen a sorsunk.

Említettem már, hogy faképnél hagyott, és tizenhét hónapig nem láttam. Sokat bolyongott, sok kalandon ment keresztül. Glasgow-ban néhány rendkívüli gaztettet követett el, és csodával határos módon menekült meg a bitófától, átruccant Írországra, ott ide-oda vándorolt, felcsapott ír útonállóknak, nagy hitványságokat művelt, aztán átszökött Londonderryből az észak-skótsági Felföldre, mégpedig körülbelül egy hónappal azelőtt, hogy engem kismizmizve hagyott el a gazdám Leithben. És lám! Megérkezett az én nemes Jack kapitányom kompon Fife-ből. Sok kalandja és sikere után nagy méltóságba léptették elő: közlegény lett egy regrutacsapatban, melyet északon soroztak be a Douglas-ezredbe.

Balszerencsém miatt majdnem ugyanolyan mélyre süllyedtem, mint a kapitány, és nem láttam jobb kiutat, legalábbis pillanatnyilag, csak azt, hogy magam is felcsapjak katonának, így hát együtt állítottak minket sorba, mindkettőnknek muskéta nyomta a vállát. Megvallom, ez nem volt nekem oly terhes, mint eleinte hittem. Igaz ugyan, hogy nehéz sorban éltem, és rossz kvartélyban laktam, mert ez a sorsa a szegény katonának a világnak abban a részében; különösen az utóbbi, de én, aki hozzászoktam, hogy az üveghuta hamuján háljak, föl se vettem. Megvolt az a titkos elégtételeim, hogy nem kellett lopnom, és örökösen a börtöntől meg a hóhér korbácsától rettegtem. Ez utóbbi oly szörnyű volt nekem, mióta Edinburgh-ban láttam, hogy gondolni se tudtam rá iszonyodás nélkül. Kimondhatatlan könnyebbséget éreztem, hogy most biztonságos, becsületes életmódot folytatok, olyat, ami, mondhatom, úriemberhez sem méltatlan.

Bármennyire is meg voltam elégedve ezzel, más körülmények kevésbé tették számomra édessé a katonaéletet, miután ugyanis mintegy hat hónapot töltöttünk így, tudunkra adták, hogy az összes regrutának Angliába kell masíroznia, Newcastle-ban vagy Hullban hajóra szállunk és csatlakozunk az ezredhez, mely akkor Flandriában volt.

El kell mondanom nektek, hogy azelőtt nagyon tetszett nekem a katonaélet. Könnyedén sajátítottam el a gyakorlatokat. Mikor az őrmester, aki fegyverforgatásra tanított minket, látta gyorsaságomat, megkérdezte tőlem, nem viseltem-e már azelőtt is fegyvert. Megmondtam neki, hogy nem. Erre ő megesküdt, bár tréfásan: - Ezredesnek neveznek téged, és azt hiszem, ezredes is lesz belőled, vagy csakis valami ezredes fattya lehetsz, hiszen elég, ha egyszer-kétszer megmutatom neked, máris tudod, hogyan kell bánni a fegyverrel.

Ez rendkívül tetszett nekem, bátorított, és teljesen el voltam ragadtatva a katonaélettől, de mikor az én kapitányom jött a hírrel, hogy Angliába kell masíroznunk. Newcastle-upon-Tyne-ban hajóra szállítanak és Flandriába visznek, nagyon meglepődtem, és új gondolatok kezdtek rajzani a fejemben. Először is az én kapitányomnak különleges volt a helyzete, mert nem kockáztathatta meg, hogy nyilvánosan jelenjen meg Newcastle-ban, márpedig ezt kellene tennie, ha a zászlóaljjal masíroznak. (Négyszáz főnél többen voltunk, és ezért zászlóaljnak hívtak minket, pedig csak regruták voltunk, és a távoli ezred különböző századaikhoz tartoztunk.) Mondom, a csapattal kellene masíroznia, meglátják a nézelődők, felismerik, letartóztatják és kiszolgáltatják. Aztán pedig eszembe jutott, hogy szinte száz font pénzem van Londonban, és ha megkérdeznék az ezred összes katonáit, akár egy őrségen álló közbakát is, melyikük menne Flandriába, ha száz font volna a zsebében, azt hiszem, egy se válaszolna igennel. Hiszen abban az időben bármelyik új ezredben zászlósi rangot lehetett vásárolni száz fontért, bár a mi régi

ezredünkben nem. Ez tüzelte becsvágyamat, és egyébről sem álmodtam, csak arról, hogy nem csupán úriember és katona vagyok, hanem úriember és tiszt.

A két körülmény összejátszása miatt igen nyugtalanul és kedvetlenül kezdtem gondolni arra, hogy átmegegyek Flandriába szegény muskétásként, és agyonveretem magam heti három shilling hat pennyért. Nap mint nap azon tűnődtem, milyen lesz az, ha így küldenek el, és latolgattam, mit tegyek, egyik este pedig odajött hozzám az én kapitányom: - Hallod-e, Jack? Beszélnem kell veled, sétáljunk egyet a mezőkön, egy kicsit távolabb a házaktól. - Egy Park-End nevű helységben voltunk bekvártélyozva, Dunbar városának a közelében, körülbelül húsz mérföldnyire a Tweed-parti Berwicktől és tizenhat mérföldre a Tweed folyó legközelebbi pontjától.

Együtt sétáltunk, és komolyan megbeszéltük a dolgot. A kapitány elmondta, hogyan áll az ügye, és hogy nem mer a zászlóaljjal bemasírozni Newcastle-ba, mert ha megtenné, kihúznák a sorból, bíróság elé állítanák, halálra ítélnék, ezt én éppoly jól tudom, mint ő. - Mehetnék titokban Newcastle-ba - mondta, és elég jól keresztüljutnék a városon, de nyilvánosan menni annyi, mint a pusztulás karmaiba rohanni. - Nos, ez nagyon is igaz, de mit akarsz tenni? - Tenni? - mondta ő. - Azt hiszed, úgy köt engem a becsület, mint katonát és úriembert, hogy hajlandó vagyok felakasztatni magamat érte? Nem bizony, eszem ágában sincs! El fogok tűnni, el vagyok szánva rá! És szeretném, ha te velünk jönnél. - Mit értesz azon, hogy velünk? - Nos, itt van egy másik becsületes fickó, szintén angol - felelte -, az is meg akar szökni. Sokáig állott az ő szolgálatukban, azt mondja, ő tudja, hogyan fognak velünk bánni külföldön, és ő nem akar Flandriába menni, de nem ám!

- Szép, szép- mondtam -, de agyon fognak titeket löni mint szökevényeket, ha elcsípnek, márpedig reggel járőröket küldenek ki utánatok mindenfelé a vidékre, úgyhogy biztosan a kezükbe kerültek. - Ami ezt illeti - felelte -, az én pajtásom apróra ismeri a módját, és vállalta, hogy elvezet minket a Tweed partjára, mielőtt utolérhetnének, ha pedig már a Tweed túlsópartján leszünk, nem tudnak elfogni.

- És mikor indulnál?

- Ebben a percben. Nincsen veszteni való időnk. Szép holdfényes az éjszaka.

- Semmi sincs nálam a poggyászból, hadd menjek vissza, hozzam el a fehéreneműmet, meg egyéb holmimat.

- Gondolom, hogy a fehéreneműd nem sok - mondta ő -, én Angliában könnyen kerítünk többet is a régi módszerrel.

- Nem, nem kérek többet a régi módszerből. Miatta vagyunk ilyen szorultságban.

- Ugyan, ugyan, jobb az, mint ez az éhenkórász úriemberi élet, ahogy nevezzük.

- De üres a zsebünk. Hogyan fogunk utazni?

- Nekem van egy kis pénzem - felelte a kapitány -, éppen elég arra, hogy eljussunk Newcastle-ig, ha pedig útközben nem tudunk szerezni, majd csak találunk valami szénszállító hajót, mely fölvesz és elvisz Londonig.

- Ez tetszik nekem a legjobban összes eddigi terveid közül - mondtam. Beleegyeztem, hogy vele megyek, és azonnal el is indulunk. A ravasz csirkefogó egy mérfölddel arrább bújtatta el pajtását, a dombok alatt, és beszélgetés közben apránként arra vezetett. Végül is épp mikor beleegyeztem, már a szemünk előtt is volt, és a kapitány azt mondta, nézd, itt a cimborám. Rögtön ráismertem, mert már láttam a katonák között. Így a dombok alá jutottunk, megtettünk egy mérföldet az útból, és éppen ránk esteledett. Szaporán mentünk tovább, elhatároztuk, hogy

mire üldözőink észreveszik eltűnésünket vagy egyáltalán megsejtik szökésünket, lehetőleg olyan messzire jutunk, ahol már nem érhetnek el.

Nagy igyekezettel használtuk ki időnket, és olyan keményen gyalogoltunk, hogy hajnali öt órára egy falucskához értünk, melynek a neve nem jut eszembe. Mindenesetre azt mondták, hogy nyolc mérföldre se vagyunk a Tweedtől; amint pedig a túlpartra érünk, angol földön leszünk.

Egy kicsit kifűjtük magunkat, de rövid pihenés után továbbindultunk. Mégis reggel fél kilenc lett már, mielőtt elértük volna a Tweedet, így hát legalább tizenkét mérföld volt még hátra, mikor nyolcat mondtak nekünk. Ott utolértünk két másik katonát az ezredből, ők Haddingtonból szöktek meg, ahol a regruták egy másik csoportja volt elszállásolva.

Ezek skótok voltak és olyan szegények, hogy egy penny se lapult a zsebükben. Mikor megszöktek, együttesen csupán nyolc shillingjük volt. Tudták rólunk, hogy ugyanahhoz az ezredhez tartozunk, és amint megláttak bennünket, azt hitték, hogy üldözzük őket, és elfogásukra jöttek. Készen álltak védekezni mert náluk voltak az ezred kardjai, akárcsak nálunk is, de semmi egyéb a ruházatból vagy felszerelésből; a mundért ugyanis nem akarták kiadni nekünk, míg meg nem érkezünk Flandriába, az ezredhez.

Hamarosan sikerült értésükre adnunk, hogy ugyanabban a helyzetben vagyunk, mint ők, és így egykettőre egy társaság lett belőlünk. Egy kicsit pihentünk a folyó angol partján (mert alaposan elfáradtunk mi is, ők is), aztán továbbindultunk Newcastle felé. Onnan tengeren akartunk eljutni Londonba, mert nem volt már semmi a zsebünkben, hogy továbbutazhassunk.

Pénzünk nagyon is elapadt, habár akadt még egy aranyam, melyet végső tartalékként őriztem, de csak egy fél guinea. Az én kapitányom viselte összes költségeinket, ameddig futotta pénzből, így aztán, mikor Newcastle-ba érkeztünk, összevissza hat pennynk maradt, a két skót pedig egész útján koldulásból tartotta fenn magát.

Sikerült az est homályában érnünk Newcastle-ba; de még akkor se merészkedtünk a népesebb utcákba, hanem a folyó irányába osontunk lefelé, valamivel a város alatt, ahol néhány üveghuta áll. Itt aztán nem tudtuk, mitévők legyünk; de sorsunktól vezérelve jó arcot vágunk a dologhoz, bementünk egy sörházba, leültünk, és egy pint itókát kértünk.

A sörház tulajdonosa egyedülálló nő volt, azazhogy mi senki mást nem láttunk. Nagyon jószívűnek látszott, és nagyon vidáman látott vendégül, ezért végül is elmondtuk neki helyzetünket, és azt kérdeztük, nem hozhatna-e össze valami szeneshajó gazdájával, aki elvinne Londonba tengeren. A körmönfont boszorkány épp az ő horgára való halaknak talált bennünket, és a lehető legbarátságosabb szavakkal elmondta, mennyire sajnálja, hogy nem egy nappal előbb jöttünk, mert egy szenesgazda, ki személyes ismerőse, a reggeli dagállal indult el. A hajó leért Shieldshez, de ő azt hiszi, még nemigen juthatott túl a homokpadon. Ő elküld valakit haza a gazdához, hátha még nem szállt fel, mert néha a gazdák csak a következő dagálykor mennek a hajó után. Amennyiben a tulajdonos nem ment még el, ő biztosan rá tudja beszélni, hogy vegyen föl mindnyájunkat. De attól tart, hogy akkor aztán azonnal föl kell szállnunk, még ugyanezen az éjszakán.

Könyörögtünk neki, hogy küldjön valakit a tulajdonos házához, mert nem tudjuk, mitévők legyünk. Ha rá tudná bírni őt, hogy vegyen föl minket, nem bánjuk, milyen késő éjszaka lesz, mert nincs pénzünk s így szállásunk sincsen, semmire se vágyunk hát, csak arra, hogy a fedélzeten legyünk már.

Hatalmas nagy kegynek véltük azt, hogy küldött valakit a tulajdonos házához. Még nagyobb örömünkre egy óra múlva jött a hírral, hogy a gazda nem ment még el, hanem a városban van egy kocsmában, a fia odament érte, ő pedig azt üzenté, hogy hazafelé benéz ide.

Mindez kedvezett nekünk, és rendkívül elégedettek voltunk. A gazdasszony velünk ült a szobában körülbelül egy óra hosszat, aztán szolgálólánya azt az üzenetet hozta, hogy a tulajdonos lent van. Így az asszony lement hozzá, elbeszélni neki a mi esetünket, és megpróbálni meggyőzni őt, hogy vegyen föl mindnyájunkat a fedélzetre - legalábbis ezt mondta. Hamarosan fel jött vele, és behozta hozzánk. - Hol vannak azok a becsületes katona urak - szólt a hajótulajdonos -, akik olyan nagy bajba kerültek? - Mindnyájan felálltunk, és tisztelettel üdvözlöttük. - Nos, uraim, minden pénzüket elköltötték?

- El bizony - felelte egyikünk -, és végtelenül lekötelezne minket, uram, ha elvinne. Nagyon szívesen elvégzünk bármilyen munkát a hajón, bár nem vagyunk tengerészek.

- Egyikük se volt a tengeren soha életében?

- Nem bizony, egyikünk sem.

- Akkor semmiféle szolgálatot se tudnak nekem tenni, mert mindannyian betegek lesznek. Ámde sebaj, az én kedves fogadósém kedvéért megteszem. De készen állnak-e mindnyájan hajóra szállni? Mert én még ma éjszaka indulok.

- Készen, uram, akár ebben a pillanatban.

- Nem, nem - szólt ő nagyon nyájasan -, iszunk rá egyet. Nosza, fogadósém, készítse ezeknek a becsületes úriembereknek egy-egy kupa puncsot.

Összenéztünk, mert tudtuk, hogy nincs pénzünk, ő pedig észrevette: - Ugyan, ugyan, ne aggódjanak azért, hogy nincs pénzünk! Ez az én fogadósém meg én sose válunk el egymástól úgy, hogy ne igyunk egymás egészségére. Nosza, jó asszony, készítse el a puncsot, úgy, ahogy kértem!

Köszönetet mondtunk neki: - Isten áldja meg kegyelmedet, nemes kapitány uram, mind a két kezével. - Azt se tudtuk, hogyan örülünk jó szerencsénknek. Mi ittuk a puncsot, ő szólította a fogadósém: - Én hazaszaladok a holmimért meg búcsút venni, és szólok, hogy a csónak jöjjön ide dagálykor, és vegyen föl. Arra kérném, jó asszony, készítse valami vacsorát, mert ha el tudom vinni ezeket a becsületes embereket, egy kis harapnivalót is tudok adni nekik, hiszen nem sokat ehettek estebédre.

Ezzel el is ment, és hamarosan hallottuk a nyársforgatás nyikorgását. Egyikünk lement a földszintre szétnézni, és hozta a hírt, hogy jókora ürücomb sül a tűzön. A mi kapitányunk egy órán belül visszatért, feljött hozzánk és korholt, miért nem ittuk ki az egész puncsot! - Ugyan ne legyenek ilyen szégyenlősek! Ha ez elfogy, lesz másik. Ha szívességet teszek szegény embereknek, akkor meg akarom adni a módját.

Tovább ittunk, kiürítettük a puncsokupákat, újakat hoztak fel, és ő fürgén toltá azokat elénk, aztán feltálatlák az ürücomb is. Mondanom se kell, milyen derekasán láttunk neki, többszöri biztatásra, hogy semmit se kell fizetnünk. Vacsora után a hajóskapitány küldte a fogadósém tudakolni, hogy megérkezett-e a csónak. Az asszony azzal jött vissza, hogy nem, még sokára lesz teljes dagály. - No, ha nem - szólt a kapitány -, adjon nekünk még egy kis puncsot. - További puncsot hoztak hát be, s mint utóbb kiderült, tettek is belé valamit vagy több pálinkát a szokásosnál, mert mire kiittuk, mind nagyon berügtünk, én pedig el is aludtam.

Körülbelül mire az is elfogyott, szóltak, hogy megjött a csónak. Kitámolyogtunk hát, szinte egymás hegyén-hátán be a csónakba, és indultunk is, a mi hajóskapitányunk meg velünk. A legtöbben, ha ugyan nem mindnyájan, elaludtunk. Némi idő múlva a bárka megállt, bár nem tudtuk, mennyit és milyen messzire ment, minket meg fölébresztettek azzal, hogy a hajó mellé értünk, és ez úgy is volt. Sokat segítve, folyton fogva bennünket, nehogy a vízbe essünk, mindnyájunkat felhúztak a hajóra. Az egészről csak annyira emlékszem, hogy amint a fedélzeten voltunk, a mi kapitányunk, ahogy hívtuk őt, azt kiáltotta, hogy, hé, fedélzetmester, legyen gondja ezekre az úriemberekre, adjon nekik jó fülkéket, hadd menjenek és feküdjenek le, mert nagyon el vannak csigázva. Valóban úgy is voltunk, meg tökrészegek is; én először ittam puncsot életemben.

Nos, gondunkat viselték, a parancs szerint, nagyon jó fülkébe raktak, és persze azonnal lefeküdtünk. Közben a hajó, mely csakugyan éppen készen állt az indulásra és csak egy üzenetre, miértünk vetett horgonyt Shieldsnél, felhúzza a vasmacskát, a homokpad fölé emelkedett, és tengerre kelt. Mi föl sem ébredtünk másnap délig. Akkor kezdtünk körülnézni és láttuk, hogy jó messzire vagyunk a tengeren, a szárazföld látszik ugyan, de nagy távolságra, és vidáman vitorlázunk London felé, ahogy hittük. Mindnyájunkkal nagyon jól bántak, és nagyon meg voltunk elégedve helyzetünkkel - körülbelül három napig. Akkor kezdtünk kérdezősködni, hogy nem érkezünk-e meg hamarosan, és meddig tart még, míg beérünk a folyóba. - Miféle folyóba? - kérdezte az egyik ember: - Hát a Temzébe - válaszolta az én Jack kapitányom. - A Temzébe? - csudálkoztak a tengerészek. - Tán nem volt még elég idejük kijózanodni? - Így hát Jack kapitány egy szót se szólt többet, csak úgy nézett maga köré, mint egy bolond. Egy idő múlva egyikünk még egyszer fölvetette ezt a kérdést, a tengerészek pedig, akik mit se tudtak becsapásunkról, kezdték szimatolni a förtélyt. Az egyik odafordult a másik angolhoz, aki velünk jött: - Kérem szépen, mit képzelsz, hová megyünk, hogy olyan sűrűn kérdi? - Ejnye, hát Londonba, ugyan hová mennénk? Megegyeztünk a kapitánnyal, hogy Londonba visz.

- Merem mondani, hogy nem a kapitánnyal - válaszolta a tengerész. - Szegény emberek, magukat mindnyájukat becsapták. Gondoltam is, mikor azzal a gaz emberrabló Gillimann-nel láttam magukat a fedélzetre jönni. Szegény emberek! - tette hozzá. - Mindnyájukat elárulták. Hiszen Virginiába mennek, ennek a hajónak Virginia a célja!

Az angol tombolni és dühöngeni kezdett, mint egy őrült, mi pedig köré gyűltünk. Ki is tudná elképzelni, mekkora volt meglepetésünk és megdöbbenésünk, mikor megmondták nekünk, mi a helyzet. Egy szó, mint száz, kardot rántottunk, vagdalkozni kezdtünk magunk körül, olyan lármát és felbolydulást csináltunk a hajón, hogy végül is a tengerészek kénytelenek voltak segítségért kiabálni. A kapitány legelőször is elrendelte, hogy fegyverezzenek le minket, közben pedig bizony néhány sebet adtunk és kaptunk. Utána levitetett magához a nagy kajütbe.

Ott nyugodtan elmondta nekünk, hogy nagyon sajnálja azt, ami velünk történt. Ő észrevette, hogy lépre csaltak, és az a fickó, aki a fedélzetre hozott minket, nagy gazember, aki hozzá hasonló gonosz kereskedők szolgálatában áll. Azt mondta, feltételezi, hogy a csirkefogót a hajó kapitányaként mutatták be nekünk, és megkérdezte, nem úgy történt-e? Mi igent mondtunk rá, részletesen beszámoltunk róla, hogyan csöppentünk annak az asszonynak a fogadójába, ahol valami szenesgazda iránt kérdezősködtünk, aki elvinne minket Londonba, hogyan vállalkozott rá az az ember, hogy eljuttat minket saját hajóján és így tovább.

Erősködött, hogy neki semmi köze a dologhoz, és nagyon sajnálja, de segíteni nem tud rajtunk. Aztán világosan tájékoztatott helyzetünkről: rabszolgákként tettek minket a hajójára, akiket Marylandban át kell adnia egy ilyen meg ilyen nevű kereskedőnek. De ha nyugodtan és rendesen viselkedünk, útközben jól fog bánni velünk, gondja lesz rá, hogy ott is jó bánás-

módban legyen részünk, és mindent megtesz értünk, ami hatalmában áll. Ha azonban rakoncát-lankodunk és lázadozunk, kénytelen lesz olyan intézkedéseket tenni, melyekkel nyugalomra kényszeríthet, egyebet nem várhatunk tőle. Egyszóval, meg kell bilincseltetnie, le kell vitetnie a fedélközbe, és foglyokként kell őriznie, mert az ő feladata arról gondoskodni, hogy ne legyen zavargás a hajón.

Az én Jack testvérem tombolt, mint egy őrült, szórta a szitkokat a hajóskapitányra, fenyegetőzött, hogy feltétlenül elvágja a torkát vagy a hajón, vagy a parton, ha bármikor is keze ügyébe kerül, ha pedig nem sikerül neki mostan, majd sikerül Angliában, amennyiben a hajóskapitány valaha is merészeli megmutatni a képét otthon, mert ha elviszi őt Virginiába, ő majd szerét ejti annak, hogy visszakerüljön Angliába, és akár húsz év múlva is elégtételt fog venni tőle. - Jól van, fiatalember - mondta a kapitány mosolyogva -, ez nagyon becsületes beszéd. Így hát ügyelnem kell magára, míg nálam van; aztán ügyelnem kell saját magamra. - Tegyen, amit csak tud - mondta Jack vakmerően -, majd visszafizetem előbb vagy utóbb. - Vállalom a kockázatot - felelte a kapitány még mindig nyugodtan -, de egyelőre el kell viselnünk egymást. - Ezzel utasította a fedélzetmestert, hogy kötözze meg Jacket, amit az meg is tett. Én a lelkére beszéltem, hogy legyen nyugodt meg türelmes, és hogy a kapitánynak nem volt része a mi balsorsunkban.

- Nem volt része! Az isten... meg őt - mondta Jack hangosan. - Azt hiszed, nem volt cinkos ebben a gázságban? Megtenné-e bármelyik becsületes ember, hogy hajója fedélzetére vegyen ártatlan embereket, mit se kérdezzen helyzetükről, hanem vigye el őket, és ne beszéljen velük? Most pedig tudja, milyen embertelenül bántak velünk, mért nem tesz hát partra? Mondom neked, hogy gazember ő, de még mekkora gazember. Miért nem teszi teljessé gázságát, miért nem gyilkol le minket? Hiszen akkor nem kellene tartania a bosszúntó! De nem menekül a kezemtől, csak ha pokolra küld minket, vagy ha maga megy oda. Én meg becsületesebb vagyok, mint ő volt hozzám, mikor ilyen nyíltan megmondom neki, és semmivel se vagyok dühösebb nála.

A kapitány egy kissé meg volt döbbenve a vakmerőségétől, mert Jack még jó sokat beszélt ugyanígy, sok szellemmel, tüzzel és teljesen összefüggően, bármennyire dühös volt is. Igazán meglepett vele, mert soha életemben nem hallottam ilyen jól beszélni és ennyire a tárgyról. Mondom, a kapitány egy kissé meg volt döbbenve. De nagyon szépen válaszolt neki: - Nézze, fiatalember, magától sokat tűnök el, mert belátom, hogy esetük nagyon keserves, de mégsem engedhetem meg, hogy fenyegeessen. Ezzel arra kényszerít, hogy szigorúbb legyek, mint szándékoztam. De semmit sem teszek magával azonkívül, ami azért szükséges, mivel életemet fenyegeti. - A fedélzetmester azt kiáltotta, hogy kössék a csarnakzathoz, és kóstoltassák meg vele a kilencfarkú macskát. Ez csupa olyan kifejezés volt, melyet nem értettünk, és utólag magyarázták meg nekünk, hogy megkorbácsolták és megsózták volna, mert azt mondták, hogy ezt nem lehet tűrni. De a kapitány így szólt: - Nem, nem, ezt a fiatalembert valóban igazságtalanság érte, és okkal kelt ki magából, de nem én ártottam neki. - Újra tiltakozott az ellen, hogy neki része lenne a dologban. Őt is a tulajdonos megbízottja hozta a hajóra, akárcsak minket, saját meg gazdája hasznára. Igaz, hogy ők mindig rabszolgákkal kereskedtek, és minden úton jó sokat szállítottak, neki mint parancsnoknak ez nem hoz hasznot. Mindig a tulajdonosok csalják őket a fedélzetre, és nem az ő dolga, hogy kérdezősködjék róluk. Ő bebizonyítaná, hogy semmi köze a dologhoz, sőt nagyon bántja őt ez az aljasság, és nem vinne el akaratum ellenére, hanem ha a szél meg az idő engedné, ismét partra tenne minket. De mivel a szél délnyugatra fúj, méghozzá viharos erővel, mi pedig már elhagytuk az Orkney-szigeteket, ez lehetetlenség.

Ám az én Jack kapitányom kötötte az ebet a karóhoz: azzal vágott vissza, hogy fújjon a szél, ahogy neki tetszik, mégse kellene elvinnie minket akarunk ellenére. Hiába hivatkozik a tulajdonosokra, ezek üres ürügyek, hiszen ő, a kapitány visz el minket. Bármilyen csirkefogó csalt is minket a hajóra, most, hogy ő tudja, éppen annyira nem kellene továbbvinnie minket, mint meggyilkolnia. Ő, Jack, követeli, hogy tegyenek partra, vagy pedig a kapitány tolvaj és gyilkos.

A kapitány még mindig szelíden folytatta, akkor pedig én közbevettem egy érvet, mely valószínűleg mindnyájunkat visszahozott volna, ha az időjárás ténylegesen meg nem akadályozza. Mikor ugyanis jobban értettem már a tengerészethez, rájöttem, hogy a kapitány igazat mondott, csakugyan lehetetlenség lett volna partra tennie minket. Hangoztattam a kapitánynak, mennyire sajnálom testvérem túlságos heveskedését, de gazemberül bántak velünk, azt nem tagadhatja. Aztán úgy léptem föl, ahogy nem illett öltözetemhez, és azt mondtam, hogy nem rabszolgákként eladni való emberek vagyunk. Igaz, balszerencsénk miatt rejtegetnünk kellett kilétünket, és álöltözetet kellett vennünk magunkra, hogy szabadulhassunk a hadseregből, mert nem akartunk Flandriába menni, de azért jó módban élünk, és ki tudjuk eszközölni azt, hogy elbocsássanak a szolgálatból, ha sor kerül rá. Meggyőzésül elegendő biztosítékot ígértem neki arra, hogy fejenként húsz fontot fizetek magamért meg testvéremért, csak addig kell majd várnia, amíg érte tudunk küldeni onnan, ahol Londonban ki fog kötni, és megjöhet a válasz. Bizonyosságul, hogy ez módban áll, előhúztam a vámtiszt kilencvennégy fontos nyugtáját. Végtelen elégtételelre azonnal ráismert az aláírásra, amint megpillantotta a nyugtát. Ámuldozott, fölemelte kezeit: - Miféle varázslat hozta magukat ide?

- Elbeszéltük kegyednek a történetet, és semmit sem teszünk hozzá, de ragaszkodunk ahhoz, hogy most bánjon velünk méltányosan. - Nos - felelte ő -, nagyon sajnálom, de nem fordíthatom vissza a hajót. Még ha tudnám, akkor se tehetném.

Míg ez a beszélgetés folyt, a két skót meg a másik angol hallgatott, de mikor úgy látszott, hogy én belenyugszom, a skótok kezdtek el érvelni. Főlöszleges volna ismételnem, de következett egy mulatságos részlet. A kapitány csak azt hajtogatta a skótoknak is, hogy engedelmeskedniük kell. - És kegyed elvisz minket Virginiába? - Oda bizony. - Ott meg eladnak minket, ha megérkezünk? - El bizony. - Nos, uram - szólta a skót -, akkor kegyed az ördögé lesz az alku végén. - Rendben van - felelte a kapitány mosolyogva -, bízsa az ördögre meg rám, majd eligazítjuk egymással a dolgot. Maradjon nyugton, viselkedjék udvariasan, ahogy illik, akkor itt is, ott is olyan jól fognak bánni magával, amennyire csak tőlem függ. - A szegény skótnak nem volt mit szólnia ehhez, se nekem, se bármelyikünknek, hiszen nem láttunk más módot, csak azt, hogy bízzuk az ördögre meg a kapitányra, egyezzenek meg egymással, mennyire becsületes a dolog.

Egyszóval mindnyájan kénytelenek voltunk belenyugodni. De az én Jack kapitányom annál makacsabb lett, mikor megtudta, hogy nekem van egy pénzösszegem, melynek birtokában ilyen ajánlatot tehettem. Semmilyen rábeszélés se hatott rá, az utazás hátralevő részében még sok kellemes párbeszéde volt a kapitánnyal. Jack sose szólította másképp, mint emberrablónak meg gazembernek, és egyébről se beszélt, csak arról, hogy bosszút fog állni rajta. De ezt kihagyom, noha nagyon szórakoztató, de nem az én történetemhez tartozik.

Hogy rövidre fogjam, a szél továbbra is erősen fúj, bár nagyon kedvezően, mígnem elhagytuk a Skótország északi partjainál fekvő szigeteket, ahogy a tengerészek mondták, és nyugatnak fordultunk. Aztán néhány nap múlva semerre se volt már föld sok száz tengeri mérföldre (ezt azóta tanultam megérteni), így nem orvosolhattuk bajunkat, csak türelemmel és a lehető legnagyobb nyugalommal, egyedül az én mogorva Jack kapitányom nem változott meg az egész átkelés alatt.

Nagyon jól utaztunk, egy vihart se kaptunk egész idő alatt, és összesen csaknem húsz napon át északi szél fújt, úgyhogy harminckét nap alatt elértünk Virginia földfokaihoz, attól a naptól számítva, mikor nyugati irányba fordultunk, a szélesség hatvanadik fokán és harmincadik percén, északra Nagy-Britannia szigetétől. Azt mondták, hogy ez nagyon gyors átkelés volt.

Semmi különösebb nem történt velem az úton, hiszen nem is csinálhattunk semmit.

Egy Potomacnak nevezett nagy folyó torkolatában értünk partot. A kapitány megkérdezt minket, különösen engem, van-e valami javasolnivalónk. Jack azt felelte: - Igen, van valami javasolnivalóm kegyednek, kapitány úr: megígértem, hogy elvágom a torkát, és számíton rá, hogy szavamnak állok. - Jó, jó - mondta a kapitány -, ha meg nem akadályozhatom, hát el fogja vágni. - Ezzel hozzám fordult, és én nagyon jól értettem, mire gondol, de engem most már semmiféle segítség el nem érhetett, nyugtám pedig értéktelen papírdarabbá vált, mert senki föl nem vehette a pénzt rajtam kívül. Nem láttam semmilyen utat-módot, így hát hidegen beszéltem vele róla, mintha az egész ügy közömbös lenne számomra. És csakugyan közömbössé váltam a dolgok iránt, mert egész úton azon tűnődtem, hogy csavargónak nevelkedtem, zseb-metsző voltam, azután katona, megszöktem a zászló alól, nincs az egész világon megállapodott helyem, se foglalkozásom, mellyel bármit is megszerezhetnék, kivéve azt a hitványát, amire nevelkedtem és amire az akasztófa vet árnyékot. Csak arra juthattam, hogy a szolgasor éppen jó lesz nekem, mint minden egyéb foglalkozás. Különösen meg voltam elégedve, mikor megmondták nekem, hogy ötévi rabszolgaság után elnyerem az ország polgárjogát, ahogy azt nevezték. Ez annyit jelent, hogy kapok bizonyos földmennyiséget, melyet saját magamnak művelhetek és vethetek be, így hát valószínűleg olyasmire fognak tanítani, amiből megélhetek a lopásnak nevezett alávalóság nélkül, melytől lelkem mélyéig irtóztam, és mindörökre felhagytam vele attól a hitvány perctől kezdve, amikor kiraboltam a Kentish Town-i szegény özvegyet.

Ilyen lelkiállapotban érkeztem meg Virginiába. A kapitány tehát hiába faggatott, mit szándékoszom tenni, és van-e valami javaslatom, vagyis oda akarom-e adni a nyugtámat, hiába epedett, hogy megkaparintsa, hidegen azt feleltem neki, hogy az most már semmi hasznomra sincsen, senki sem előlegezne rá egy fityinget se, azazhogy csakis akkor, ha visszavisz engem és Jack kapitányt Londonba, mert akkor kifizetnék neki belőle fejenként húsz-húsz fontot. Erre semmi kedve se volt: - Mert ami a testvérét illeti, nem venném őt a hajómra kétszer húsz fontért, olyan megátalkodott, mindenre elszánt gonosztevő. Kénytelen lennék vasra verve vinni őt, ahogy hoztam.

Így váltunk el a mi kapitányunktól vagy emberrablónktól, hívjátok őt, ahogy akarjátok. Aztán átadtak minket a kereskedőknek, akikhez küldtek, azok viszont úgy rendelkeztek velünk, ahogy jónak látták, és néhány nap múlva el is választottak egymástól.

Ami az én Jack kapitányomat illeti, hogy rövidre fogjam, ennek az ádáz csirkefogónak olyan szerencséje volt, hogy nagyon jó, engedékeny gazdához került. Csúnyán vissza is élt a jólelkűségével, különösen, mikor kapott egy alkalmon: gazdája rá meg egy társára bízott egy csónakot hogy szállítsanak vele lefelé a folyón valami élelmet egy másik ültetvényre. Ők ketten megszöktek a csónakkal meg a készletekkel, észak felé hajóztak az öböl végéig, be egy Susquehannah nevű folyóba, a csónakot ott hagyták, vándoroltak a rengetegen át, míg Pennsylvaniába nem értek. Ott módot találtak rá, hogy Újangliába jussanak, onnan pedig haza. Otthon régi társai közé keveredett, régi mesterségét folytatta, végül is elfogták és felakasztották, egy hónappal azelőtt, hogy Londonba értem volna, majdnem húsz évvel később.

Az én sorsom kezdetben keményebb volt, bár jobban végződött. Egy Smith nevű gazdag ültetvényeshez irányítottak, vagyis neki adtak el, együtt a másik angollal, azzal a szökevénytársammal, akihez Jack vezetett, mikor Dunbarból elindultunk.

Rabszolgatársak lettünk, és egy folyócskán vagy öblön, mely a Potomacba torkollik, vagy nyolc mérföldet vittek fölfelé a nagy folyótól. Ott az ültetvényre vezettek, és besoroltak körülbelül ötven rabszolga közé, akik között voltak négerek is, mások is. Áadtak minket az ültetvény jószágigazgatójának vagy intézőjének, és ő tudomásunkra hozta, hogy munkára számíthatunk, mégpedig igen keményre, hiszen ezért vásárolt a gazdája rabszolgákat, nem egyébért. Nagyon alázatosan azt mondtam neki, hogy mivel balszerencsénk ilyen nyomorúságos helyzetbe sodort, nem is várunk egyebet, csupán azt kérjük, hogy fokozatosan tanuljuk meg, mert eliheti, hogy nem szoktunk hozzá a munkához. Azt is hozzátettem, főleg ha azt tudná, milyen módszerek és milyen árulás folytán kerültünk ilyen helyzetbe, talán jogosnak találná, hogy legalább ennyit kedvezzen nekünk, ha nem többet. Ezt olyan megható hangon mondtam, hogy kíváncsi lett történetünk részleteire. Ezeket elő is adtam neki bőségesen, egy kicsit ki is színezve a mi javunkra, erősebben, mint szoktam.

Mint reméltem, a történet némileg meghatotta, mégis azt mondta, hogy el kell végeznünk a munkát az ő urának, erről ő semmilyen címen se mondhat le. Robotoltunk hát, és három kemény dolog várt ránk: keményen dolgoztunk, rossz volt a szállásunk, rossz a kosztunk is. Az első teljesen idegen volt nekem, a másik kettőt elég jól bírtam.

Életemnek ebben a szakaszában jutott időm tünődni elmúlt óráimon meg azon, mit műveltem eddig a világon. Nem volt ugyan nagy jártasságom a világos ítéletalkotásban, a lelkiismeret sem indított sok elmélkedésre, de mégis elgondolkoztam, leginkább azon, hogy a rabszolga nyomorult helyzetébe valami különös irányító erő hozott, büntetésül ifjabb éveim gonoszságáért. Ezt a gondolatot meg is erősítette egy élmény. A birtokos, akinek az ültetvényén dolgoztam, vagyonos, előkelő embere volt az országnak, és sok rabszolgát tartott, nécert is, angolt is, azt hiszem, lehettek összesen vagy kétszázan. Ennyi sok között évente beteg és munkaképtelen lett néhány, mások elmentek, mert lejárt az idejük, ismét mások meghaltak. Ilyen és egyéb esetek miatt csökkent volna a számuk, ha nem töltik fel, ezért hát évente újakat kellett vásárolni.

Ottlétem alatt egy hajó érkezett Londonból egy csomó rabszolgával, köztük tizenhét deportált bűnözővel. Egyeseknek bélyeget égettek a kezükre, másoknak nem. Nyolcat közülük az én uram a deportálási parancsukban feltüntetett időre vásárolt meg, egyeseket több, másokat kevesebb évre.

A mi urunk jelentős ember volt az országban, és békebíró. Bár ritkán látogatta meg azt az ültetvényt, ahol dolgoztam, ha új rabszolgákat szállítottak partra és adtak át, öméltósága mégis eljött amolyan ünnepségfélére, megnézni és átvenni új alárendeltjeit. Mikor elébe vezették őket, néhány rabszolgával együtt engem is küldtek felügyelni, hogy miután ő megsejmelte, vegyem őrizetbe és vigyem munkába őket. Tengerészőrség hozta az embereket a hajóról, velük jött a másodtisz is, és átadta őket gazdánknak a deportálási parancssal.

Miután öméltósága átolvasta a parancsokat, egyenként szólította a jövevényeket, név szerint. Mindegyiknek külön-külön felolvasta a parancsot, hogy tudja meg, milyen bűnért deportálták. Mindegyikhez igen komolyan szólt, tudtára adta, milyen nagy kegyben részesült, hogy megmenekült az akasztófától, melyet a törvény bűneiért kiró. Hiszen nem deportálásra ítélték, hanem akasztásra, és csupán saját alázatos folyamodására engedélyezték számára a deportálást.

Ezek után kifejtette nekik, hogy úgy kell nézniük azt az életet, mely most vár rájuk, mintha újra kezdődne számukra a világ. Ha jónak látják, hogy szorgalmasak és józanok legyenek, akkor az ország alkotmánya támogatja őket a letelepedésben és saját ültetvény létrehozásában, sőt ő maga is kegyes lesz hozzájuk. Amennyiben megéri, hogy bármelyikük is hűségesen végigszolgálja kitűzött idejét, segíteni szokta rabszolgáit, annyira amennyire viselkedésükkel kiérdemlik, hogy telepedjenek le az országban. Látni és ismerni fognak maguk körül több ültetvényt, akik most nagyon jó körülmények között élnek, pedig azelőtt csak a rabszolgái voltak, ugyanolyan helyzetben, mint ők, és ugyanonnan jöttek, vagyis Newgate-ből, egyeseknek rajta van a kezükön a bélyeg, de most nagyon becsületes emberek, és nagyon jó hírük van.

Új rabszolgái között egy fiatal fickóhoz ért, aki nem volt több tizenhét-tizennyolc évesnél, és a parancsa megemléltette, hogy nagyon fiatal kora ellenére régi bűnöző. Többször elítélték, de haladékot vagy kegyelmet kapott, mégis javíthatatlan zsebmetsző maradt. Most azért deportálták, mert ellopta egy kereskedő levéltárcáját. Abban igen nagy összegre szóló kötelezvények voltak, és ő néhányért fölvette a pénzt, de aztán elment egy aranyműveshez a Lombard utcába egy másik kötelezvényel, kérte a pénzt, és lefoglák, mert értesítették az aranyművest a kötelezvény elvesztéséről. Halálra ítélték a büntetért. Mivel igen jól ismerték mint régi bűnözőt, bizonyosan meg is halt volna, de alázatos folyamodására a kereskedő elintézte, hogy csak deportálják, amennyiben visszaadja az összes többi kötelezvényt, amit meg is tett.

A mi urunk hosszasan beszélt ehhez a fiatal fickóhoz. Meglepőnek mondta, hogy ennyire ifjan már oly sokáig űzte gonosz mesterségét, és rászolgált arra, hogy régi és megrögzött bűnözőnek tartsák. Hiszen hiába korbácsolták meg kétszer-háromszor, hiába büntették többször is börtönnel és égettek egyszer bélyeget a kezébe, semmi se használt, ő maradt, amilyen volt. Mély vallásossággal beszélt a fiúhoz, és azt mondta neki: isten nem csupán az akasztófától mentette meg. Most kegyesen megszabadította az alkalmaktól is, melyek ismét ugyanarra a vétekre csábítanak, és az ő hatalmába adta, hogy becsületes életet éljen, bár eddig talán azt se tudta, hogyan fogjon hozzá. Meglehet, hogy mostani életének egy része nehéz munkában telik majd, de arra csupán úgy tekintsen, hogy inaskodik egy becsületes mesterségben, melyben önállósulhat, ha leszolgálta idejét, azután pedig tisztességesen élhet.

Azzal fejezte be, hogy amíg rabszolga lesz, nem nyílik alkalma a becstelenségre, mikor pedig önállóvá válik, már nem fog kísértést érezni reá. Így beszélt hozzá meg a többiekhez, hosszán és nyájasan, aztán elengedték őket.

Gazdánk beszéde módfelett meghatott. Ez nagyon is érthető, mert ugyanolyan fiatal csirkefogóhoz szólt, ki tolvajnak született és zsebmetszőnek nevelkedett, mint jómagam. Azt hittem, hogy urunk minden szavát egyenesen hozzám intézi, néha pedig az futott át a fejemen, hogy ő biztosan valami rendkívüli ember, és mindenről tud, amit én valaha is tettem életemben.

De végképp meglepődtem, mikor elbocsátotta az összes többi rabszolgát, rám mutatott, és így szólt főalkalmazottjához: - Hozzák ide hozzám azt a fiatal fickót ott ni.

Én majdnem egy éve dolgoztam már ott, és igazán igyekeztem. A főintéző vagy bátorított, vagy tényleg komolyan mondta, hogy nagyon jól viselkedem. De rettenetesen meg voltam ijedve, mikor hangosan kiáltották a nevemet, éppen, mint az olyanokét, akik rosszat tettek, és megkorbácsolás vagy egyéb fenyegetés vár rájuk.

Úgy mentem be, mintha csakugyan gonosztevő lennék, és azt hittem, olyan a képem, mintha tetten értek és a bíró elé vittek volna, amikor egy belső szobába vagy társalgóba vezettek. A többiekhez gazdánk egy nagy teremben beszélt, ahol úgy ült, mint valami méltóságos bíró úr a törvényszéken vagy egy király a trónusán.

Mondom, beléptem, ő pedig kiharcolta emberét. Félmeztelenül és hajadonfótt álltam az ajtónál, kapámmal kezemben (ez volt a megjelenésem munka közben). Felszólított, hogy tegyem le a kapát, és lépjek közelebb. Aztán már nem látszott olyan szigorúnak és rémítőnek, mint azelőtt képzeltem. De arca talán akkor is, azelőtt is más volt a képzeletemben, mint a valóságban, hiszen gyakran nem az illető tényleges természetéből ítélünk, hanem félelmeink mértéke szerint.

- Ide hallgass, fiatalember - szólt gazdám -, mennyi idős vagy? - És ezzel meg is kezdődött párbeszédünk.

Jack: Igazán nem is tudom, uram.

Az úr: Hogy hívnak?

Jack: Itten ezredesnek hívnak,¹¹ de a nevem Jack, parancsára méltóságodnak.

Az úr: De kérlek, mi a neved?

Jack: Jack.

Az úr: Mi hát akkor a keresztnéved. Ezredes? Ha a vezetéknéved Jack?

Jack: Valóban, uram, hogy megmondjam méltóságodnak az igazat, keveset vagy semmit se tudok magamról,¹² azt se, mi az igazi nevem, de így hívtak, mióta csak az eszemet tudom. Melyik a keresztnévem, melyik a vezetéknévem, vagy egyáltalán megkeresztelték-e vagy sem, azt nem tudnám megmondani.

Az úr: Nos, bárhogya is, ez becsületes válasz. Hogyan kerültél hát ide, és mi okból lettél rabszolga itt?

Jack: Kívánnám, hogy méltóságodnak legyen türelme végighallgatni egész történetemet. A legkeményebb és legigazságtalanabb dolog lesz, melyet valaha is hallott.

Az úr: Ha így van, beszélj el részletesen. Meg fogom hallgatni, ígérem neked, még ha egy óráig is tartana.

Ez felbátorított. Kezdem katonaéletemen meg azon, hogyan beszéltek rá Dunbarban a szökésre, elmondtam neki minden részletet, egészen partraszállásomig és addig, hogy a hajóskapitány beszélt velem a nyugtáról, miután ideérkeztem. Ő többször is fölemelte kezét, míg meséltem, iszonyodással szólt newcastle-i törbe csalásunkról, és tudakolta a hajó gazdájának a nevét, mert - mondta - bármilyen sima szavú is volt az a kapitány, gazembernek kell lennie. Föl is jegyezte a kapitány meg a hajó nevét könyvébe, aztán folytattuk.

Az úr: De kérlek, felelj nekem becsületesen egy másik kérdésemre is. Mi érintett olyan elevenen, mikor ahhoz a fiúhoz beszéltem, ahhoz a zsebmetszőhöz?

Jack: Parancsára, méltóságos uram, meghatódtam, mikor olyan nyájasan hallottam beszélni méltóságodat egy szegény rabszolgához.

Az úr: Ennyi az egész? Mondd meg az igazat.

---

¹¹ Nem Jack ezredesnek hívtak, mint Londonban, hanem ezredesnek, más néven nem is ismertek. (*A szerző jegyzete*)

¹² Megjegyzés. Ezúttal már nem beszélt olyan vaktában és gyerekesen, mint fiú korában, mikor a vámtiszt kérdezte tőle a nevét. (*A szerző jegyzete*)

Jack: Valóban nem, hanem egy titkos vágy futott át a fejemen: bár ismerné meg méltóságod, ki annyira jóságos, valamilyen úton-módon az én történetemet! Biztosan megsajnálna, és tenne értem valamit.

Az úr: Jó, jó, de nem volt-e semmi az ő esetében, ami egybevágott a tiédde, és ezért érintett annyira, hogy könnyeket láttam a szemedbe szökni? Ez indított arra, hogy hívassalak és beszéljek veled.

Jack: De bizony volt, uram! Én gonosz, dologtalan fiúként éltem, és magamra hagytak a világban. Csakhogy ez a fiú tolvaj és akasztásra ítélték, én pedig soha életemben nem kerültem bíróság elé.

Az úr: Nos, nem foglak túl aprólékosan faggatni. Ha sose voltál bíróság előtt és nem vagy deportált bűnöző, nincs semmi további kérdeznivalóm. Igazságtalanul bántak veled, az biztos. Ez érintett annyira?

Jack: Ez bizony, parancsára bíró uramnak.¹³

Az úr: Nos, most már ismerem az esetedet, mit tehetek érted? Említettél egy kilencvennégy fontos nyugtát, melynek összegéből negyven fontot adtál volna a kapitánynak szabadságotokért. Őröd-e még azt a nyugtát?

Jack: Őrzöm, uram, itt van. - (Előhúztam nadrágom övkorcából, ahol mindig módját találtam, hogy őrizzem, egy papirosba tekerve és a korchoz tűzve, de mégis majdnem teljesen el volt nyüve a sok tűzéstől és mozgatástól.) Odaadtam neki, és ő elolvasta.

Az úr: És él-e még az az úriember, aki neked ezt a nyugtát adta?

Jack: Igen, uram, életben és jó egészségben volt, mikor eljöttem Londonból, amit a nyugta dátumán láthat, mert én másnap eljöttem.

Az úr: Nem csodálom, hogy a hajóskapitánynak fáj a foga erre a nyugtára, mikor itt partra szálltál.

Jack: Neki adtam volna, ha visszavisz engem meg a testvéreimet Angliába, és kivettem volna belőle annyit, amennyit kér értünk.

Az úr: Igen ám, de ő tudta, hogy amennyiben vannak ott barátaid, azok felelősségre fogják vonni, azért, amit csinált. Csak az lep meg, hogy nem vette el tőled még a tengeren, akár csellel, akár erőszakkal.

Jack: Ezt valóban nem próbálta.

Az úr: Nos, ifjú ember, hátha tehetek valamit ebben az esetben. Szavamra, ha a pénz kifizethető, és épségben megkaphatod ide, elindíthatnák egy úton, melyen gazdádnál is külön ember lehetne belőled, ha becsületes és szorgalmas leszel.

Jack: Remélem, uram, arról fog engem megítélni egyebekben is, hogyan viselkedem méltóságod szolgálatában.

Az úr: De talán epekedel visszatérni Angliába.

Jack: Nem bizony, uram! Ha becsületesen megkereshetem a kenyeremet itten, eszem ágában sincs Angliába menni, mert ott nincs módom rá. Ha lett volna, nem álltam volna katonának.

---

¹³ Mindnyájan bíró úrnak vagy méltóságos úrnak hívtuk őt. (*A szerző jegyzete*)

Az úr: Rendben van, de volna még néhány kérdésem az ügynek erről az oldaláról, mert egy kissé furcsa bizony, hogy katonának álltál, mikor kilencvennégy font volt a zsebedben.

Jack: Részletesen be fogok számolni méltóságodnak erről is, akár életem egyéb részeiről, ha kedvét leli benne, de nagyon hosszú történet.

Az úr: Jó, ezt majd máskor. De ami a szóban forgó esetet illeti, ha akarod, küldök valakit Londonba, hogy beszéljen azzal az úriemberrel, aki neked a nyugtát adta, nem azért, hogy átvegye tőle a pénzt, hanem csupán kérdezze meg, hogy van-e nála ilyen nagy összege, és megválna-e tőle, ha te utasítást adsz rá és elküldöd a nyugtát vagy egy duplikátumát (vagy - mondta ő - másolatát). - És jól tette, hogy ezt megmondta, mert én egyáltalán nem értettem a „duplikátum” szót.

Jack: Igen, uram, odaadom magát a nyugtát, ha úgy tetszik. A kapitányra nem bízhattam, de méltóságodra nyugodtan.

Az úr: Nem, nem, ifjú ember, nem veszem el.

Jack: Szeretném, ha méltóságod lenne olyan kegyes megőrizni számomra, mert ha én elveszítem, teljesen tönkremegyek.

Az úr: Megőrzöm számodra, Jack, ha úgy akarod, de akkor saját kezű írással igazolom, hogy nálam van, és kérésedre visszaadom, ami biztonságot ad neked is, a nyugtának is. Másképpen el nem veszem.

Áadtam hát gazdámnak a nyugtát, ő írást adott nekem róla, és hűséges gondnokom volt, amint azt a maga helyén hallani fogjátok. A beszélgetés után elbocsátott, és mentem a munkámra. De két óra múlva az ültetvény intézője vagy felvigyázója arra lovagolt, odajött hozzám, miközben dolgoztam, egy üveget húzott elő zsebéből, magához hívott, és adott nekem egy hörpintés rumot. Illedelmesen csak egy kicsikét kortyintottam belőle. Újra tartotta nekem, biztatott, hogy ismétljem meg, és bámulatos udvariassággal szólt hozzám, egészen másképp, mint szokott.

Ez nagyon felbuzdított és felbátorított, bár el se tudtam képzelni, miként változhat meg sorsom ezután.

Egy-két nappal később, mikor reggel mindnyájan indultunk ki a munkába, a felvigyázó ismét magához hívott. Adott egy hörpintést meg egy jó karéj kenyeret, és meghagyta, hogy jöjjenek el a munkáról egy óra körül, be hozzá a házba, mert beszélnie kell velem.

Mikor beértem hozzá, természetesen a szegény félmeztelen rabszolgák szokásos öltözetében voltam. - Jöjjön ide, fiatalember - mondta -, és adja át nekem a kapáját. - Mikor átadtam, így szólt: - Nos, nem fog többé ezen az ültetvényen dolgozni.

Meglepett és meglehetősen ijedt képet vághattam. - Mit követtem el, uram? El fognak küldeni?

- Nem, nem, ne ijedjen meg - felelte igen nyájas tekintettel. - A javára történik, nem bántására. Parancsot kaptam, hogy csináljak magából felügyelőt, és nem lesz többé rabszolga.

- Ó, jaj! Én felügyelő? Nem lehetek, hiszen se felvevő ruhám, se fehérneműm, semmim, hogy saját lábamra állhassak.

- Jó, jó - mondta -, lehet, hogy jobban fognak bánni magával, mint gondolná, jöjjön velem. - Ezzel egy hatalmas nagy raktárba vagy inkább raktárak sorába vezetett, egyik a másikon belül volt. Hívta a raktárost: - Ide figyeljen, föl kell öltöztetnie ezt az embert. Adjon neki minden szükséges holmit. A lába ötös számú. A számlát átveszem én, urunk engedélyezte a Nyugati Ültetvény terhére. - Úgy látszott, ez az az ültetvény, ahová mennem kell.

A raktáros be is vitt egy belső raktárba, ahol több olyanfajta öltöny állt, amelyet a parancs említett. Ezek egyszerű, de jó minőségű készruhák voltak, jó, dupla széles szövetből. Angliában tizenegy shilling lett volna yardja. Adott nekem három kitűnő inget is, két pár cipőt, több pár harisnyát, kesztyűt, egy kalapot, hat nyakkendőt, egyszóval mindent, amire szükségem lehetett. Mikor mindent kikeresett és reám próbált már, beengedett egy külön kicsi szobába: - Nosza, menjen be rabszolgaként, és jöjjön ki úriemberként. - Ezzel mindent bevitt a szobába, becsukta az ajtót, és felszólított, hogy öltözzek fel, amit meg is tettem szíves örömmel. Elhihetitek, hogy ekkor már kezdtem valami szokatlanul jó változásban reménykedni.

Hamarosan jött a felvigyázó, szerencsét kívánt új ruháimhoz, és azt mondta, hogy vele kell mennem. Egy másik, nagyobb ültetvényre vittek, ahol két felvigyázó vagy alkalmazott dolgozott, egyik az irodában, a másik a szabadban. Ez utóbbit áthelyezték egy másik ültetvényre, és engem helyeztek el az ő szobájában mint szabadban szolgáló felvigyázót. Az volt a feladatom, hogy ellenőrizzem a rabszolgákat és négereket, ügyeljek, hogy végezzék el munkájukat, lássam el őket étellel, egyszóval vezessem őket, és parancsoljak nekik.

Úgy éreztem, hogy ezzel az előléptetéssel a lehető legmagasabb fokra jutottam, és le se tudom írni, mennyire örültem. De akkor egy nehézség szakadt rám, mely igen hevesen megrázott, és szögesen ellentmondott legbelsőbb természetemnek. Miatta majdnem eljártszottam a helyemet és nyilván a jóindulatot is, melyet gazdánk oly nemeslelkűen tanúsított irántam. Mikor ugyanis hivatalomba léptem, kaptam egy lovat meg egy hosszú lókorbácsot, olyasmit, amit Angliában vadászkorbácsnak hívnak, a lovat azért, hogy fel-alá lovagoljak mindenüvé az ültetvényen, és ügyeljek, hogy a rabszolgák meg a négerek végezzék dolgukat. Az ültetvény akkora nagy volt, hogy gyalog ez lehetetlen lett volna, legalábbis olyan gyakran és hatásosan, ahogy a szükség követelte. A lókorbácsot pedig azért kaptam, hogy fenýítsem meg vele a rabszolgákat meg deportáltakat, és húzzak rájuk, mikor hanyagok, veszekednek, egyszóval bármit is vétenek. Ettől a feladattól még a vérem is megfagyott, és nem bírtam nyugodtan gondolni rá. Lám, én, aki tegnap még rabszolga voltam, akárcsak ők, ugyanannak a korbácsnak a hatalma alatt most ugyanarra a kegyetlenségre emeljem kezemet, mely még a minap magamat is rettegésben tartott. Mondom, ezt nem bírtam megtenni, olyannyira, hogy a négerek észrevették, és hamarosan annyira fittyet hánytak a tekintélyemnek, hogy minden csupa rendtelenség lett.

Megvallom, hogy a hálátlanság, mellyel együttérzésemért fizettek, bosszantott, és egy kicsit megkeményítette a szívemet. A négereken kezdtem, akik közül kettőt kénytelen voltam megfenýíteni. Én azt hittem, hogy nagyon kegyetlenül csinálom. Megkorbácsoltam őket, de minden csapás nekem fáj, és közel álltam az ájuláshoz. Utána a csirkefogók kacagtak rajtam, és az egyik volt olyan pimasz azt mondani a hátam mögött, hogy amennyiben neki kellene korbácsolnia engemet, jobban megmutatná, hogyan kell egy négert korbácsolni.

Nos, mégsem volt erőm olyan embertelenül csinálni, ahogy szükségesnek láttam volna. Ez a hiba már-már hátrányára vált urunk üzletének, és én valóban kezdtem látni, hogy az a sokat hangoztatott kegyetlenség, mellyel Virginiában, Barbadosban és más gyarmatokon korbácsolják a néger rabszolgákat, kevésbé tulajdonítható az angolok zsarnokságának, indulatosságának és kegyetlenségének, mint azt híresztelik, hiszen az angolokat nem tartják kegyetlen természetűeknek, és valóban nem is azok. Az ok inkább a négerek vadállatiassága és makacssága. Őket nem lehet nyájassággal és udvariassággal vezetni, hanem vasvesszővel kell uralkodni rajtuk, skorpiókkal kell verni őket, mint azt az írás mondja. Úgy kell bánni velük, ahogyan bánnak is, különben fellázadnának, és mind legyilkolnák uraikat. Tekintve nagy számukat, ezt könnyen meg is tehetnék, ha természetük dühének és kegyetlenségének megfelelően lennének fegyvereik és lőszerük is.

De kezdtem látni azt is, hogy a négerek e vadállati természetét nem irányítják helyesen, nem a legjobb utat választják ahhoz, hogy fogékonnyá tegyék őket mind az irgalmasságra, mind a büntetésre. Világossá vált számomra, hogy még a legrosszabb hajlamúakat is engedékenységre lehet bírni korbácsolás nélkül is, vagy legalábbis kevesebbel a szokásosnál.

A mi urunk annyira emberséges volt, hogy néha megtiltotta felvigyázóinak és intézőinek szigorú fellépését, de látta, hogy mindez szükséges, és végül is kénytelen volt belátásukra bízni. Mégis gyakran intette őket, hogy legyenek irgalmasak, és vegyék figyelembe a négerek eltérő alkatát, hiszen egyesek kevésbé tudják elviselni a gyötrelmeket, mint mások, egyesek kevésbé makacsok is, mint mások.

Valaki fontoskodásból följelentett, hogy elhanyagolom az ő dolgát, és a raboknak nincsen felügyeletük, ültetvényét nem vezetem megfelelően, és minden a feje tetején áll.

Ez súlyos vád volt egy fiatal felügyelő ellen. Öméltósága bíróként jött összes kísérőivel, hogy lássa a dolgok állását és megvizsgálja az ügyet. Ámde igazságos volt irántam, mielőtt ítelt volna, végig akart hallgatni, mégpedig nemcsak nyilvánosan, hanem négy szemközti is. Ez volt az én különleges jó szerencsém, mert szabadon beszélhettem, megmagyarázhattam a helyzetet, és védhettem magamat.

Mit sem tudtam az ellenem tett panaszról, míg meg nem hallottam tőle, sem a jöveteléről, míg meg nem jelent az ültetvényen. Szemügyre vette birtokát, a megművelt és az újonnan beültetendő földdarabot, majd miután lóháton körbejárt és meggyőződött róla, hogy minden a megfelelő rendben van, a rabok meg a négerek mind végzik munkájukat, és mindenről képet alkotott magának, bement a házba.

Mikor láttam jönni az utakon, felé rohantam, tiszteletteljesen üdvözöltem, alázatosan megköszöntem, hogy olyan jó volt irántam, kiemelt nyomorúságos helyzetemből, alkalmazott és feladatot bízott rám. Eléggé nyájásnak látszott, bár eleinte nem sokat beszélt. Végigkísértem az egész ültetvényen, menet közben beszámoltam mindenről, megfelelttem minden kifogására és kérdezősködésére, ami láthatóan meglepte, és mint később elismerte, mindennel nagyon meg volt elégedve.

Említettem már, hogy még egy felvigyázó dolgozott azon az ültetvényen; nem volt ugyan a felettesem, de magasabb rangú munkát végzett, neki kellett ellenőriznie, hogyan csomagolják be a dohányt és rakják egyárbocos bárkák fedélzetére, vagy adják át másképp urunk rendelkezései szerint. Ezenkívül ő vette át az angliai javakat a nagy raktárból, mely a másik ültetvényen volt, mivel az feküdt a legközelebb a folyóparthoz, egyszóval ő vezette a számadásokat. Ez a felvigyázó becsületes, őszinte ember volt, és nem tett neki semmi olyasféle panaszt, hogy elhanyagolják a dolgait, bár gazdánk nagyon szigorúan faggatta róla.

Meg kellett volna említenem, hogy mikor urunk végiglovagolt az ültetvényen, kőrútjában elért arra a helyre is, ahol a rabokat rendszerint megfenyítették, ha valamit vétettek. Ott állt két néger hátrakötött kézzel, mintha el lenne ítélve, mikor pedig a közelükbe ért, térdre estek, és szájalmasan könyörögtek kegyelemért. - Ó, jaj, ó, jaj! - fordult hozzám - miért hoztál erre? Nem szeretem az ilyen látványokat! Mit tegyek most? Meg kell kegyelmeznem nekik. Ugyan mit csináltak? - Elmondtam, hogy az egyik lopott egy üveg rumot, leitta magát, részegen egy csomó bolondságot művelt, és egy emelőrúddal ki akarta loccsantani az egyik fehér rab agyát, de a megtámadott kitért az ütés elől, fellökte a négert, nyakon csípte és idehozta fogolyként. Itt feküdt egész éjszaka, én pedig megmondtam neki, hogy a mai napon és még három napig naponta kétszer meg fogják korbácsolni.

- Hogyan lehettél ilyen kegyetlen? - kérdezte őméltósága. - Hiszen meg is ölhetnétek volna a szegény nyomorultat! A te fejedre szállt volna a vére, ráadásul megfosztottál volna egy erős néger férfitől, aki legalább harminc-negyven fontomba került, és rossz hírbe hoztad volna egész ültetvényemet, sőt valamelyikük meg is gyilkolna engem bosszúból, ha egyszer módja nyílnék reá.

- Uram - feleltem -, azt hiszem, méltóságod meg van győződve róla, hogy ezeket a fickókat vaskézrel kell fogni. Méltóságodnak azt jelentették, hogy nem rettegnek tőlem, hanem tréfálkoznak rajtam, mert nem úgy bántam velük, ahogy rászolgálnak, én pedig elhatároztam, hogy nem leszek elnéző szolgálatom rovására, bármennyire is nehezemre esik. Ha tehát halálra korbácsoltattam volna... - Megállj, nem, nem, semmi esetre sem, ilyen szigorúság nem kell az én földjeimen. Ne feledd el, ifjú ember, te is voltál rab! Cselekedj úgy, ahogy magad számára is igazságosnak tartanád, ha az ő helyében lennél, és mindig keverj az elhatározásodba egy kis irgalmat is. Én kívánom így, és hadd írják az én terhemre a túlságos jóindulat következményeit.

Ez több volt, mit kívánhattam volna, mert nyilvánosan hangzott el. Négerek is, fehér rabok is, vádlóim is mindnyájan hallották, bár én nem tudtam róla. - Micsoda kegyetlen véreb felvigyázó - szólalt meg hátul az egyik fehér rab -, halálra korbácsoltatta volna szegény Vastagnyakút - (így hívták a négert, akire a büntetés várt) -, ha őméltósága nem éppen ma jön véletlenül.

Én hangsúlyoztam, milyen súlyos vétséget követett el a fickó, milyen veszély rejlik az ilyen elnézésben a négerek konok, javíthatatlan természete miatt, és hangoztattam, hogy példát kell mutatni. Gazdánk viszont azt felelte: - Jó, jó, tedd legközelebb, de ne így. - Erre én elhallgattam.

Továbbmentünk, arról beszélgetve, hogy a másik fickó vétke csekélység ehhez képest, odaértünk a házhoz, majd urunk, miután egy darabig pihent odabent, magához hivatott. Vádlóimat nem engedte a közelünkbe, míg végig nem hallgatta védekezésemet, így kezdte a beszélgetést:

Az úr: Ide figyelj, ifjú ember, panaszokat hallottam viselkedésedre, mióta ennek az ültetvénynek az élére állítottalak. Azt hittem, felfogod, milyen kötelességet róttam reád, és ez biztosítja, hogy szorgosan és hűségesen szolgálj engem.

Jack: Nagyon sajnálom, ha bármilyen panaszt is tettek ellenem, hiszen határtalanul le vagyok kötelezve méltóságodnak (amit vallok is szíves örömet). Méltóságod érdeke a legdrágább nekem. Lehet, hogy hibáztam munkámban, de biztosan nem hanyagolom el szántsándékkal.

Az úr: Rendben van, nem ítélek el, mielőtt meg nem hallgatnálak, ezért hívattalak mostan be.

Jack: Alázatosan köszönöm, méltóságos uram, és csak egy kérdésem lenne még. Szeretném tudni, mivel vádolnak, és ha méltóságodnak is úgy tetszik, azt is, hogy kik.

Az úr: Az elsőt meg fogod tudni, éppen ezért akarok veled négy szemközt beszélni, ha pedig szükség lesz további kihallgatásra is, azt is megtudod, kik a vádlóid. A vád szögesen ellenkezik azzal, amit éppen most láttam, és ezért kettőnknek új megegyezésre kell jutnunk. Azt gondoltam ugyanis, hogy túl ravasz vagyok neked, most pedig azt gondolom, hogy te voltál túl ravasz nekem.

Jack: Remélem, méltóságod nem veszi rossz néven, hogy nem egészen értem szavait.

Az úr: Meghiszem azt, hogy nem érted. Rajta, mondd meg nekem őszintén, valóban az volt-e a szándékod, hogy naponta kétszer korbácsoltasd meg azt a szegény négert, összesen négy napig, vagyis hogy halálra korbácsoltasd? Mert hiszen világosan szólva ennyit jelentett volna a dolog, és ez lett volna a vége.

Jack: Ha szabad kitalálnom, uram, azt hiszem, tudom, mivel vádolnak. Azt mondták méltóságodnak, hogy túl nyájas vagyok a négerekhez meg a többi rabokhoz. Megérdemelnék, hogy az ország szokásos szigorával bánjak velük, tőlem pedig még a felét se kapják meg, emiatt gondatlanul végzik a munkát méltóságod számára, az ültetvény nincsen jó felügyelet alatt és így tovább.

Az úr: Nos, helyesen találtad ki, folytasd.

Jack: A vád első részét jogosnak ismerem el, de az utolsót tagadom, és kérem méltóságod legszigorúbb vizsgálatát minden részletben.

Az úr: Az utolsó része talán igaz lehet, de örülnék, ha az első is igaz lenne, hiszen végtelen elégtétel lenne számomra, ha ezekkel a szegény nyomorultakkal emberségesebben lehetne bánni anélkül, hogy a munkát elhanyagolják vagy biztonságunk veszélybe kerüljön. Irtózom a kegyetlenségtől, és ez az egyetlen kellemetlen dolog, mely kísér engem, bármilyen jólétben is vagyok.

Jack: Készségesen megvallom, uram, hogy eleinte sehogy se tudtam rászánni magamat erre a szörnyű munkára, hiszen én magam is alighogy megszűntem rettegni tőle, magam is szegény, nyomorult, meztelen rab voltam még az előző napon, holnap pedig ismét ugyanabba a helyzetbe kerülhetek. Hogyan tudtam volna hát használni ezt a rettenetes fegyvert¹⁴ azok húsán, kik nemcsak volt rabtársaim, hanem embertársaim is? Legalábbis, uram, nem tudtam ilyet művelni a legnagyobb iszony nélkül, mikor kötelességem elengedhetetlenné tette. Könyörgök, bocsásson meg nekem, hogy ilyen érzékeny a természetem: alkalmas lehetek méltóságod szolgálatára, de képtelen vagyok hóhérnak lenni, mivel magam is voltam bűnöző.

Az úr: Jól van, de hát akkor hogyan lehet folytatni az én üzletemet? Hogyan lehet visszatartani a négereket attól, hogy elhanyagolják munkájukat, vagy éppen pimaszok legyenek, sőt fellázadjanak, ha megvan ez a szörnyű konokságuk, mely miatt azt állítják nekem róluk, hogy másképpen nem is lehet kormányozni őket?

Jack: Ez, uram, védekezésem második részéhez vezet. Remélem, hogy méltóságod kegyeskedik hivatni vádlóimat vagy saját személyében fáradni azzal, hogy a legpontosabban meg szemlélje az ültetvényt. Állapítsa meg méltóságod vagy mutattassa meg velük magának, hogy bármi is el van-e hanyagolva, érdekei csorbultak-e bármiben is, avagy négerei és többi rabjai kevésbé vannak-e irányítva, mint azelőtt. Hátha ellenkezőleg, rájöttem a szerencsés titokra, hogyan lehet jó rendet teremteni, az ültetvény munkáját elvégezni, mégpedig szorgalommal és serényen, a négereket pedig félelemben tartani, természetes dühüket akaratumknak alávetni, méltóságod családjának sérthetlenségét és békéjét biztosítani? Hátha mindezeknek szerét ejtjük finom eszközökkel is, nem csupán durvákkal, mérsékelt fenytéssel is, nemcsak kínzással és vadállatiassággal, az igazságos fegyelemtől való félelemmel is, nem egyedül a kibíratatlan gyötrelmek borzalmával? Remélem, méltóságod nem fogja ezt bűnömül felróni.

Az úr: Nem bizony, te lennél a legkiválóbb intéző, akit valaha is alkalmaztam. De hogyan fér mindez össze a kegyetlen ítélettel a szegény fickó ellen, aki ott van abban az átkozott odúban, és akit négy nap alatt nyolcszor kellene megkorbácsolni?

Jack: Nagyon jól, uram. Előbb elszenvedi a szörnyű félelmet ettől a büntetéstől, mely szigorúbb, mint amilyennel négert valaha is sújtottak. Engedelmevel, ezt a fickót holnap minden korbácsolás nélkül akartam elbocsátani; csak előbb beszélni szándékoztam vele a magam módján a vétkéről, és ki akartam csíráztatni az eszében valami fogalmat a megbocsátás

---

¹⁴ Megmutatta az úrnak a lókorbácsot, melyet új tisztségében kapott. (*A szerző jegyzete*)

értékéről, ha pedig ez jobb szolgává fogja tenni őt, mint a legszigorúbb korbácsolás, feltevésem szerint méltóságod is elismeri majd, hogy nyertem egy pontban.

Az úr: El én, de mi lesz, ha nem így fordul a dolog, mert ezeknek a fickóknak semmi érzékük a hálaára?

Jack: Ez azért van, uram, mert sose nézik el nekik, ha vétének, sose tudják, mi is az irgalom, és akkor ugyan miért lennének hálásak?

Az úr: Valóban igazad van, ha nem látnak kegyelmet, nem is kötelezi le őket semmi.

Jack: Ezenkívül pedig, uram, ha nagyon-nagyon ritkán meg is bocsátanak nekik, nem magyarázzák meg, miről van szó, nem fáradnak azzal, hogy elültessék eszükben a hála fogalmát, megmondják, milyen jóindulatban volt részük, mivel vannak lekötözve érte, és végeredményben mit nyerhetnek vele.

Az úr: De azt hiszed-e, hogy ilyen bánásmód meg fog felelni? Lesz-e foganatja? Te meggyőződ magad róla, hogy igen, de ne feledd el, hogy ez ellentmond az egész ország bevett felfogásának.

Jack: Lehetnek közkeletű, nemzeti tévedések és hibák az életfelfogásban, és egyikük ez.

Az úr: Kipróbáltad-e? Nem mondhatod, hogy ez hiba, míg ki nem próbálsz, és be nem bizonyítod, hogy úgy van.

Jack: Méltóságod egész ültetvénye bizonyíték rá. Ez a fickó nem viselkedett volna soha így, ha nem száll fejébe a rum, és el nem veszi önuralmát. Minden vétke, melyért meg kellett volna büntetnem, tulajdonképpen annyi hát, hogy ellopott egy üveg rumot és mind megitta. Akárcsak Noé, nem ismerte az ital erejét, és mikor az már a fejébe szállt, dühöngő örüllté tette, így hát minden egyébert szánalmat érdemel, mint büntetést.

Az úr: Igazad van, kétségtelenül igazad, és rendkívüli fickó vagy, ha ezeket a gondolatokat meg tudod valósítani a gyakorlatban. Bár kipróbáltad volna már valamelyik négeren is, bármelyiken, hogy példát láthassak. Ötszáz fontot adnék, ha sikerülne a dolog.

Jack: Nem kívánok semmit, uram, csak jóindulatát és azt a szerencsét, hogy szívességet tehessek méltóságodnak. Fogok mutatni egy példát saját négerei között, és az egész ültetvény el fogja ismerni.

Az úr: Nagy örömet szerzel a szívemnek, Jack. Ha elő tudod mindezt idézni, nem csupán visszaadom a szabadságodat, de embert is csinállok belőled egész életedre, szavam adom reá.

Erre nagyon tiszteletteljesen meghajoltam előtte, és a következő történetet mondtam el: - Van az ültetvényén, uram, egy néger, aki rabszolgája volt már évek óta, mikor én ide kerültem. Elkövetett egy hibát, mely önmagában véve jelentéktelen volt, de talán nagyobb bajt okozott volna, ha példája terjed. Én a szokott helyre vittem, összekötöttem a hüvelykujjait fenyítésül, és megmondtam neki, hogy megkorbácsolják és megsózzák rettenetes módon.

Miután gondoskodtam róla, hogy lelke elteljen a büntetéstől való rettegéssel, és úgy találtam, hogy ez eléggé megalázta, bementem a házba, kihozattam őt, pontosan úgy, ahogy szokás, mikor ilyen alkalmakkor fenyítésre viszik a négereket. Levetkőztették, megkötözték, és kettőt sújtottak rá a korbáccsal, valóban igen kegyetlenül. Kiáltottam nekik, hogy álljanak meg. - Álljatok meg - mondtam a két embernek, aki éppen kezdte verni a szegény fickót -, álljatok meg, hadd beszéljek vele.

Így hát leszedték őt a cölöpről. Aztán én hozzáfogtam és megmagyaráztam neki, milyen jóindulattal volt iránta méltóságod, vagyis az ő Nagy Gazdája;¹⁵ hogy méltóságod soha semmi rosszat nem tett neki, emberségesen bánt vele, és annyi év alatt soha meg nem büntették, bár elkövetett már néhány ballépést ezelőtt is. De ez a mostani súlyos vétség, mert rumot lopott, ő meg az a másik néger bolondra itta magát,¹⁶ és erőszakot követett el két néger nőn, kiknek férje szintén urunk rabszolgája, de egy másik ültetvényen. Ezenkívül több más gonosztettet is elkövettek, és ezért róttam reá ezt a büntetést.

Fejét rázta, és jelekkel mutatta, hogy *nagyon sajnáljo*, ahogy ő mondta. - És mit szólnál hozzá vagy mit tennél - kérdeztem -, ha kieszközölném a Nagy Gazdánál, hogy bocsásson meg neked? Az a szándékom, hogy elmegyek hozzá és kérlelem őt érdekedben. - Azt mondta, hogy lefekszik, hagyja, hogy megöljem. - Én fogsz - mondta - szaladni, menni, hozni; cipelni neked, amíg én csak élsz. - Ez volt az alkalom, amire törekedtem; hadd tehessek próbát. A négerekben megvan az értelmes lények minden egyéb képessége. Hátha van némi érzékük a jóságra is, hátha megvannak bennük a természetes nagylelkűség némi alapjai is, hiszen erre épül a hála, mert a hála a nagylelkűség terméke.

- Tetszik nekem történeted kezdete - mondta gazdám -, remélem, folytattad a próbálkozást.

- Igen bizony, uram, folytattam, talán tovább is, mint el tudná képzelni.

De én nem tulajdonítottam magamnak az érdemet, hiszen az orcátlanság lett volna, így szóltam a négerhez: - Nem, nem, nem arra kérlek, hogy járj vagy szaladj érterem. Mindezt a Nagy Gazdáért kell tenned, mert csakis ő bocsáthat meg, ha egyáltalán megbocsátanak neked, hiszen őellene vetkeztél. És mit fogsz mondani, hálás leszel-e neki, fogsz-e szaladni, menni, cipelni, hozni az ő számára, míg élsz, úgy, ahogy nekem ígérted?

- Igen bizony - mondta ő -, én sokot csinálni, sokot csinálni neked is (engem nem akart kihagyni), te kérj nála érettem.

Nos, kötelességem szerint elhárítottam egész megígért háláját, és méltóságodra irányítottam. Megmondtam neki, hogy méltóságod „sokot jó, sokot irgalmas”, és meg fogom győzni, ha tudom. Megnyugtattam, hogy megyek méltóságodhoz, és míg vissza nem jövök, nem fogják őt többet korbácsolni. - De ide figyelj, Mouchat - szóltam (mert ez volt annak a négernek a neve) -, mikor idejöttem, azt mondták nekem, hogy nem szabad semmiféle jóságot se mutatni egy négernek sem, mert ha megkímélünk titeket a korbáctól, csak kacagtok rajtunk, és annál rosszabbak vagytok.

Nagy komolyan nézett rám: - Ó, ez nem így, az urak mondják így, de nem így lenni! Nem így lenni, nem bizony, nem bizony - és így beszélgettünk.

Jack: Hát akkor miért mondják így? Biztosan kipróbáltak mindnyájatokat.

Néger: Nem, nem próbálni, mondani így, de nem próbálni.

Jack: Mindnyájuktól ezt hallom.

Néger: Én megmondani neked igazat, nincs kegyelemük, vernek minket kegyetlen, mind kegyetlen, sose mutattak kegyelem. Hogy mondhatják, mi nem lenni jobb?

---

¹⁵ Így hívják a négerek az ültetvény tulajdonosát vagy legalábbis így hívták, mert három vagy négy terjedelmes ültetvény birtokosaként nagy ember volt az országban. (*A szerző jegyzete*)

¹⁶ A négereknél a részegség egyenlő az örültséggel, mert ha rumhoz jutnak, veszedelmesebbek az örjögöknél, és képesek bármi rosszra. (*A szerző jegyzete*)

Jack: Micsoda, nem kímélnék soha?

Néger: Uram, én beszélni az igaz, ők sose adnak kegyelem, ők mindig korbácsolni, ráhúzni, leütni, mind kegyetlen. Néger lenni sokat jobb ember, csinálni sokat jobb munka, de ők nem mondanak nekünk kegyelem.

Jack: De hogy is van ez? Nem mutatnak soha semmi kegyelmet?

Néger: Nem, soha, nem, soha, mind korbácsolni, mind korbácsolni, kegyetlen, rosszabb, mint ők korbácsolni a lovat, korbácsolni a kutyát.

Jack: De jobban járnának, ha mutatnának kegyelmet?

Néger: Igen, igen, néger sokkal jobb lenni, ha nekik lenne kegyelem. Ha ők korbácsolni, néger sokat ordítani, sokat gyűlölni, megölné őket, ha lenne puska. De ha ők kegyelmet csinálni, akkor néger nagy köszönetet mondani, és szeretni dolgozni, és sokot dolgozni, mert jó ura lenni neki.

Jack: Azt mondják, hogy nem így van. Kikacagnátok és kicsúfolnátok őket, ha kegyelmeknek mutatkoznának.

Néger: Hogyan?! Azt mondják, hogy kegyelemüt mutatnak. Ők sose mutatnak kegyelemüt, én sose látni mutatni kegyelemüt, egyet se, mióta én élni.

- Nos, uram - mondtam -, ha ez így van, merem állítani, hogy emberei méltóságod hajlama ellen cselekszenek, hiszen látom, hogy méltóságod el van telve szánalommal a nyomorultak iránt; ezt saját esetemben is tapasztaltam. Feltételeztem, hogy szívesebben venné, ha a munkát szeretetből, nem pedig félelemből végeznék, anélkül, hogy rabszolgáit minden csekélységért véresre verjék, ha ez lehetséges lenne. Ennek a feltételezésnek az alapján bántam úgy azzal a Mouchat-val, ahogy hallani fogja.

Az úr: Soha semmi effélével nem találkoztam, mióta ültetvényes vagyok, pedig annak több mint negyven éve. Nagyon tetszik nekem a történet, folytasd, jó befejezést várok.

Jack: Remélem, uram, a befejezés éppannyira tetszésére lesz, mint a kezdet. Hiszen mindenben megfelelt várakozásaimnak, meg fog felelni méltóságodéinak is, és meg fogja mutatni, hogyan szolgálhatnak hűségesen, mert most bizony nem úgy szolgálják.

Az úr: Már az igaz, hogy nem. Engem éppen úgy szolgálnak csak, mint az ördögöt, mert félnek, hogy lesújtok rájuk, de egy értelmes léleknek semmiképp se tetszhetik az ilyen szolgálat. Magam is utálom, bárcsak tudnám, hogyan helyettesíthetném bármi egyébbel!

Jack: Könnyű bebizonyítani méltóságodnak, uram, hogyan szolgálhatnak jobb elvek alapján, tehát jobban és nagyobb megalégedésére. Én pedig merek vállalkozni rá, hogy meggyőzzem róla.

Az úr: Nos, folytasd a történetet.

Jack: Miután így beszéltem vele, azt mondtam neki, nos, Mouchat, meglátom, milyen lesz ezután, ha rá tudom bírni Nagy Gazdánkat, hogy ezúttal legyen hozzád irgalmas.

Néger: Igen, meg fogod látni, te sokot látni, sokot látni.

Erre kértem a lovamat, elmentem tőle, és úgy tettem, mintha ellovagolnék méltóságodhoz, mert azt mondták nekem, hogy a szomszéd ültetvényen van. Távol töltöttem négy-öt órát, visszajöttem, és megint beszéltem vele. Azt mondtam Mouchatnak, hogy megvártam méltóságodat, hogy méltóságod hallott az ő vétkééről, nagyon fel volt háborodva, és elhatározta, hogy szigorúan megbüntetteti, példaadásul az egész ültetvény összes négereinek. De én elmondtam

méltóságodnak, hogy ő milyen bűnbánó volt, és milyen jó lesz, ha a Nagy Gazda megbocsát neki, végre pedig sikerült meggyőzőnöm méltóságodat. Azt mondtam neki, hogy a Nagy Gazda osztja mindenki véleményét a négerekről: ha az ember kegyelmes hozzájuk, azt hiszik, hogy nem viselkedik komolyan, hanem tréfál és játszik velük. Ámde én elmondtam méltóságodnak, mit hallottam tőle saját magáról. Azt is, hogy nem igaz, amit a négerekről mondanak. A fehér emberek mondják, de ők nem tudhatják az igazat, mert sose gyakoroltak kegyelmet, és így sose próbálták ki. Én pedig meggyőztem méltóságodat, hogy próbálja ki, vajon a jóság el tud-e annyit érni, mint a kegyetlenség. - Most pedig, Mouchat - folytattam -, téged el fognak bocsátani. Kérlek, mutasd meg a mi Nagy Gazdánknak, hogy én igazat beszéltem. - Elrendeltem, hogy oldozzák fel köteleit, adtam neki egy kis rumot zsebbeli üvegemből, és ennivalót adtam neki.

Amint a fickót eloldozták, odajött hozzám, letérdelt előttem, megragadta lábszáramat és lábfejemet, a földre fektette fejét, aztán sírt-rítt, mint egy megfenyített gyerek, de a világért se tudott szóhoz jutni, így folytatta hosszasan. Föl akartam emelni, de ő nem akart fölkelni, én meg éppen olyan hevesen sírtam, mert nem tudtam elviselni, hogy a földön lássak magam előtt egy szegény nyomorultat, hiszen nemrég magam is ugyanolyan rab voltam, mint ő. Végre, de csak negyedóra elteltével, fel tudtam állítani, és akkor beszélt. - Én tudok most Nagy Gazda sokot jó, te is sokot jó gazda vagy. Néger nem hálátlan, én meghalni értük, ki oly sokot jót tett nekem.

Elbocsátottam, meghagytam neki, menjen a feleségéhez, mert nő volt, és ne dolgozzék aznap délután. De elmentében visszahívtam, és így beszéltem hozzá:

- Mostan láthatod, Mouchat, hogy a fehér ember tud kegyelmet mutatni. Mondd el az összes négereknek, hogy mit híresztelnek róluk: semmivel se törődnek, csupán a korbáccsal: ha jóságosan bánnak velük, nem jobbak, hanem rosszabbak; ezért nem mutat irántuk kegyelmet a fehér ember. Győzd meg őket, hogy sokkal jobban bánnának velük, és jóságosabbak lennének hozzájuk, ha ugyanolyan hálásaknak mutatkoznának az emberséges bánásmódért, amilyen alázatosak a kínzás után. Próbáld meg, tudsz-e hatni rájuk.

Én menni, én menni - mondta -, és sokot beszélni nekik, ők sokot örülni, mint én, és nagy munkát végezni, hogy Nagy Gazda jól bánjon velük.

Az úr: Jól van, de milyen bizonyítékod van erről a háláról, melyről beszélsz? Láttál-e valami változást közöttük?

Jack: Most érek ehhez a részéhez a történetnek, uram. Egy hónappal ezután elterjesztettem egy hírt az ültetvényen, hogy megharagítottam méltóságodat, a Nagy Gazdát, kidobtak engem az ültetvényről, és fel fognak akasztani. Méltóságod tudja, hogy nemrég elküldött engem egy külön megbízással a Potuxent folyóhoz, ahol tizenkét napig voltam távol, így éltem az alkalommal, hogy elterjesztessem ezt a hírt a négerek között, mert látni kívántam, hogyan fog hatni.

Az úr: Mit? Talán azt, hogyan fogadja Mouchat?

Jack: Igen, uram, és ez valóban fölfedett valamit. A szegény fickó eleinte nem hitte. De mikor látta, hogy még egyre távol vagyok, elment a főintézőhöz, megállt az ajtajában, egy szót se szólt, de olyan volt, mintha tíz éve megzavarodott volna már. Nemsokára kijött a főfelvigyázó. Meglátta őt, és eleinte ügyet se vetett rá, mert azt gondolta, valami megbízással küldték. De aztán kétszer-háromszor is bement meg kijött, és észrevette, hogy Mouchat ugyanott áll, ugyanabban a helyzetben, mint egy szobor. Legutoljára, mikor elhaladt mellette, megkérdezte: - Mit akarsz, hogy ilyen sokáig állsz itten tétlenül?

- Én beszélni, én mondani valamit.

A felvigyázó azt hitte, valami leleplezés készül, és figyelni kezdett rá: - Mit akarsz mondani?

- Én mondani, kérem szépen, hol lenni másik úr?

Azt akarta kérdezni, hol vagyok én. - Milyen másik úrra gondolsz? - faggatta a felvigyázó. - Miért nem akarsz beszélni a Nagy Gazdával? Te nem beszélhetsz vele. Mi a dolgod, kérlek, nem tudod-e nekem megmondani?

- Nem, nem, én nem beszélni Nagy Gazdáról, én a másik úrról - magyarázta Mouchat.

- Micsoda, az ezredesről?

- Igen, igen, az ezredesről.

- Hát te nem tudod, hogy holnap fel fogják akasztani, mert megharagította a Nagy Gazdát?¹⁷

- Igen, igen, én tudni, de én beszélni szeretnék, én mondani valamit.

- Nos, mit mondanál?

- Ó, én nem hagyni őt haragítani Nagy Gazdát. - Ezzel letérdelt az intéző előtt.

- Mi bajod van? - kérdezte az. - Mondtam, hogy föl kell őt akasztani.

- Nem, nem - erősködött Mouchat -, nem akasztani föl urat, én térdelni érte Nagy Gazdának.

- Te érte térdelsz? Mit gondolsz, a Nagy Gazda törődik majd veled? Ő megharagította a Nagy Gazdát, és fel fogják akasztani, ugyan mit számít a te könyörgésed?¹⁸

Néger: Ó! Én könyörögni, könyörögni Nagy Gazdának értem.

Intéző: Miért, ugyan mi bajod, hogy könyörögni akarnál érte?

Néger: Ó! Ő könyörögni Nagy Gazdának értem, most én könyörögni érte. Nagy Gazda sokot jó, sokot jó. Ő megbocsátani nekem, mikor másik úr könyörögni értem. Most megbocsátani neki, ha megint könyörögni, én értem.

Intéző: Nem, nem, a te könyörgésed nem lesz elég. Azt akarod, hogy téged akasszanak föl helyette? Ha ezt megtennéd, talán lehet valami.

Néger: Igen, igen, engem felakasztani szegény úrért, ki könyörögni értem, Mouchat-t felakasztani, Nagy Gazda akasztani fel engem, korbácsolni engem, bármit, hogy megmenteni szegény urat, ki könyörögni értem, igen, igen, igazán.

Intéző: Komolyan beszélsz, Mouchat?

Néger: Igen, igazán, én mondani igazat. Nagy Gazda majd tudni, hogy én mondani igazat, mert ő majd látni fehér embert felakasztani engem, Mouchat-t, szegény néger Mouchat-t majd felakasztani, megkorbácsolni, bármit a szegény úrért, ki könyörögni értem.

Ezzel a szegény fickó keservesen sírva fakadt, és semmi kétség se fért hozzá, hogy komolyan beszél. Egyszerre csak megjelentem, mert értem küldtek, hogy lássam ezt az egész jelenetet. Eleinte nem voltam a házban, mert éppen hazaérkeztem a megbízásból, melyre méltóságod

---

¹⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy az intéző tudott a cselről, és kapott az alkalmon, hogy ezt mondja neki, mert látni akarta, mit szól hozzá. (*A szerző jegyzete*)

¹⁸ Az intéző megértette őt: azt akarta mondani, hogy könyörögne méltóságodnak értem, ne akasszanak föl, amiért megharagítottam. (*A szerző jegyzete*)

küldött, és mindent hallottam. Valóban, sem az intéző, sem én nem tudtuk tovább elviselni, így hát az intéző kijött elém: - Menjen hozzá, kegyed felejthetetlen példát adott, hogy egy néger tud hálás lenni. Menjen hozzá - folytatta -, mert én nem tudok tovább beszélni vele.

- Megjelentem hát, rögtön megszólítottam Mouchat-t, hadd lássa, hogy szabadlábbon vagyok. De méltóságodnak csakis kedvére lehet hallani, hogyan viselkedett a szegény fickó.

Az úr: Kérlek, folytasd. Jólesik hallani, számomra ez csupa új jelenet a négerek életéből, és nagyon meghat.

Jack: Jó darabig úgy állt, mintha villám sújtotta volna, kábultan. Merőn, szótlanul bámult rám, végre valami nevetésfélével motyogta maga elé: - Igen, igen, Mouchat látni, Mouchat mostan látni. Én felébredni, én mostan felébredni. Nem felakasztani, nem felakasztani, ő igazán élni, nagyon élni. - Aztán hirtelen hozzám rohant, felkapott, mintha tízéves kisfiú lennék, a hátára vett, és elszaladt velem, míg kénytelen nem voltam kiabálni neki, hogy álljon meg. Erre letett, táncra perdült körülöttem, mintha megbabonázták volna, éppen úgy, ahogy feleségeik és gyerekeik körül szoktak, ha jókedvükben vannak.

Nos, aztán beszélgetni kezdett velem. Elmesélte, mit híreltek neki, hogyan akartak engem felakasztani. - És hagytad volna, hogy az én megmentésemre felakasszanak? - Igen, igen, igazán felakasztani, hogy könnyörögni éretted.

- De miért szeretsz engem ennyire, Mouchat?

- Nem könnyörögni te érettem Nagy Gazdánál? Te megmenteni engem, csinálni Nagy Gazdát jónak, sokot jónak, sokot nyájásnak, nem korbácsolni engem, én nem elfelejteni. Engem korbácsolni, felakasztani, hogy téged nem felakasztani, én meghalni, hogy te nem meghalni, én nem engedni semmi rosszat neked, amíg én élni.

Mármost, uram, méltóságod megítélheti, hogy a helyén alkalmazott jóság nem hat-e ugyanannyira ezekre az emberekre, mint a kegyetlenség, és van-e bennük hála vagy nincs.

Az úr: De mi lehet az oka annak, hogy ezt eddig sose hittük?

Jack: Bizony, uram, attól tartok, hogy Mouchat az igaz okát adta meg.

Az úr: Mi volt az, kérlek? Hogy mi túlságosan kegyetlenek voltunk?

Jack: Az, hogy ők sose láttak kegyelmet; sose próbáltuk ki őket, hogy hálásak lennének-e vagy sem. Ha vétettek valamit, sose kíméltük őket, hanem a legnagyobb kegyetlenséggel büntettük, így hát semmi érzés, semmi vonzódás nem mozgatta őket, csak a félelem, mely szükségszerűen hozza magával a gyűlöletet. De ha együttérzéssel bánnának velük, akkor ragaszkodással szolgálnának, akárcsak más szolgák. Minden teremtett emberben egyforma a természet, és az értelem helyes arányokban kormányoz minden teremtett embert. De ha a négereket sose hagyták belekóstolni a kegyelembe, nem tudhatják, hogyan cselekedjenek szeretetből.

Az úr: Meg vagyok győződve róla, hogy így van. De kérlek, most mondd meg, hogyan alkalmazod ezt a gyakorlatban azoknál a szegény négereknél, akik amott meg vannak béklyózva, ha olyan kegyetlen ítélettel sújtottad őket, hogy négy napig napi kétszer korbácsolják meg? Ez talán kegyelem?

Jack: Módszerem pontosan ugyanaz. Ha méltóztatik megkérdezni ... urat, másik alkalmazottját, ez ki is derül. Ugyanazokban az intézkedésekben egyeztünk meg ugyanis, mint Mouchat esetében. Vagyis először a legnagyobb borzalommal és rettegéssel kell eltölteni őket a legkegyetlenebb büntetéstől, melyről valaha is hallottak. Ezzel fokozott értéket nyer a megbocsátás, melynek látszólag méltóságodtól kell erednie, de nem a mi fontos közbenjárásunk nélkül.

Utána majd érvelek nekik, és igyekszem értelmükre hatni, hogy a kapott kegyelem mélyen eszükbe vésődjék és maradandó benyomást hagyjon. Meg kell magyaráznom nekik a hála jelentését, a lekötelezettség természetét és efféléket, ahogyan Mouchat-val tettem.

Az úr: Megfeleltél nekem, módszered kétségtelenül helyes. Azt kívánom, hogy folytasd, mert a világon semmit sem óhajtok inkább, mint azt, hogy négereim hálából szolgáljanak, jószágomért. Irtózom attól, hogy féljenek tőlem, mint egy oroszántól, mint egy zsarnoktól. Az mindenképpen erőszakot a természetben, és a legkínzóbb dolog a világon egy nemes elmének.

Jack: De attól tartok, uram, méltóságod nem hiszi el, hogy én így akartam cselekedni ezekkel a szegény fickókkal. Könyörgök küldjön ... úrért, hadd mondja el ő, miben egyeztünk meg, még mielőtt én beszélnék vele.

Az úr: Ugyan miért kételkednék a szavadban?

Jack: Remélem, hogy nem is méltóztatik. De elismertem méltóságod előtt, hogy kiróttam rájuk azt a kegyetlen ítéletet. Nagyon bántana, ha méltóságod képesnek hinne rá, hogy végre is hajtassam, és ez az egyetlen útja a dolog meggyőző tisztázásának.

Az úr: Nos, látom, mennyire fontos neked, hát hívassák.¹⁹

Jack: Remélem, uram, most már meggyőződött róla, hogy nemcsak beszámolólm igaz, hanem helyes a módszer is, melyben megegyeztünk, és meg fog felelni méltóságod céljainak.

Az úr: Tökéletesen meg vagyok győzve, és örülni fogok, ha mindez bebizonyosodik, hiszen, mint mondtam, semmi se lehet ilyen kellemes nekem, és semmi se keserített meg annyira, valahányszor vagyonomnak örültem volna, mint az a kegyetlenség, melyet nevemben gyakoroltak a szegény rabszolgák testén.

Jack: Helytelen az, uram, kétségtelenül, mégpedig nem csupán azért, mert embertelen és kegyetlen, hanem azért is, mert ezen a módon igazgatjuk és folytatjuk méltóságod üzletét a legrosszabbul.

Az úr: Visszataszít engem, lelkem mélyéig irtózáttal tölt el. Azt hiszem, ha arra járnék, mikor így kegyetlenkednek a szegény szerencsétlenekkel, összeesnék, vagy pedig úgy dühbe gurulnék, hogy megölném a fickót, aki műveli, habár ezt is az én tekintélyem alapján teszik.

Jack: De uram, merem mondani, hogy meg tudom győzni méltóságod róla: az érdekek szempontjából is helytelen ez. Jobban fognak dolgozni méltóságodnak, különb rend lesz ültetvényein, és többet fognak teljesíteni a kegyelemmel és elnézéssel lekötelezett négerek, mint azok, kiket egy irgalmatlan rabtartó korbácsa hajt és láncá rángat.

Az úr: Azt hiszem, a dolog természetéből adódik, hogy így kell lennie. Gyakran gondoltam, hogy így van, és ezerszer is kívántam, bár így lenne. De összes angol embereink mást állítanak, szerintük a négereket a jószág semmiféle megértésére rá nem lehet nevelni, tehát semmilyen szereteten alapuló engedelmességre sem.

Jack: Igaz lehet, uram, hogy akad itt-ott egy-egy értelmetlen, ostoba, gonosz természetű néger is, aki teljesen kezelhetetlen, taníthatatlan, és képtelen befogadni a jó hatásokat, különösen a nemeslelkűséget, melyről beszéltem. De méltóságod nagyon jól tudja, hogy a keresztények között éppen úgy akadnak ilyenek, mint a négerek között. Ugyan honnan jönne különben az angol közmondás: - Ha megmentesz egy tolvajt az akasztófától, ő vágja el elsőnek a torkodat.

---

¹⁹ Az úr hivatta, elmondatta vele, milyen intézkedésekben egyeztek meg ama négerek megbüntetésére és kezelésére, ő pedig pontosan ugyanazt mondta (*A szerző jegyzete*)

- De uram, ha ilyen konok, taníthatatlan fickó akad utunkba, először finoman kell vele bánni, hogy kipróbáljuk; aztán erőszakosan, hogy megtörjük a makacosságát, úgy, ahogy betörnek egy lovat, ha pedig semmi se használ, az ilyen nyomorultat el kell adni és másokat kell venni helyébe, mert az ültetvény békéjét nem lehet megzavartatni egyetlen ördögi természetű fickó miatt. Cselekedjünk így, és nem kételkedem benne, hogy méltóságod egész ültetvénye virágozni fog, a munkát jól fogják végezni, és nem lesz itt egyetlen néger vagy rab sem, aki ne volna kész nemcsak dolgozni, hanem meghalni is méltóságodért, ha kell, akár az a szegény Mouchat értem.

Az úr: Rendben van, folytasd intézkedéseidet, kívánom, hogy sikerrel jársz, és ígérem, hogy gazdagon megjutalmazlak. Azt óhajtom, hogy szűnjenek meg ezek a kegyetlenkedések, különösen az én ültetvényemen. Mások tegyenek, amit akarnak.

Miután urunk eltávozott, a foglyokhoz mentem. Először hagytam, mondják nekik azt, hogy itt járt a Nagy Gazda, és hajlott a megbocsátásra, míg meg nem tudta, mi a vétkük; de aztán úgy vélekedett, hogy ilyen nagy bünt nem lehet büntetlenül hagyni. Ezenkívül megemlézték nekik a Nagy Gazda további szavait: ha megbocsátana nekik, még rosszabbul viselkednének, mert a négernek sose hálásak a kíméletért, és a szigorúság az egyetlen mód, mellyel szófogadásra lehet szorítani őket.

Egyik a szegény fickók közül, az értelmesebbik, azt felelte: ha bármelyik néger is rosszabb a jó bánásmódtól, korbácsolják őket, míg meg nem javulnak, de ő erről nem tud, mert sose látta még, hogy négerrel jól bántak volna.

Ugyanezt mondta a másik is, és bizony igaz is volt, mert a felvigyázók nem ismertek irgalmat. Éppen azért nem próbáltak ki rajtuk sose más módszert, mert a közfelfogás szerint a négereket sehogy se lehet irányítani, csak kegyetlenséggel.

Ha nagy ritkán engedékenyek voltak is, nem válogatták meg az alkalmat, nem kegyelem gyakorlásának tüntették fel, és nem próbálták érveléssel meggyőzni a négereket, milyen természetű az elnézés, mi az oka és mivel kellene viszonzniuk. Ellenkezőleg, a felvigyázók azért cselekedtek így, mert hanyagul, rosszul viselkedtek; nem volt bennük odaadás az ültetvény ügyei iránt. Ilyenkor a négernek természetesen vissza is éltek a helyzettel.

Nos, ezzel a két négerrel ugyanúgy jártam el, mint Mouchat-val. Fölösleges ismételnem a részleteket: nem győztek hálálkodni, köszönetet mondani, és olyan szertelenül örvendeztek, ahogy már az ilyen emberek szoktak hasonló alkalmakkor. A két bocsánatot nyert fickót úgy eltöltötte a hála, hogy attól fogva ők voltak a leghűségesebb és legszorgalmasabb rabszolgák az ültetvényen, kivéve Mouchat-t.

Így vezettem tovább az ültetvényt, urunk teljes megelégedésére. Egy további év se telt el, és már alig ismerték rajta a fenyítést, kivéve néhány fiút, aki nem volt fogékony a jó bánásmódra, de még náluk is csak addig volt szükség rá, míg ki nem tapasztalták a különbséget.

Nem sokkal azután Nagy Gazdánk újra hívatott, mert választ kapott Angliából barátjától, kinek írt a nyugtámról. Egy kicsit félttem, hogy beleegyezésemet akarja kérni annak Londonba küldéséhez, de semmi ilyet nem említett. Megmondta viszont, hogy barátja járt az úriembernél, az elismerte a nyugtát, meg azt is, hogy az egész pénz nála van. De az a vámtiszt azt is megígérte a fiatalembernek, aki neki a pénzt adta (ezen engem értett), hogy senki másnak ki nem fizeti, csak neki magának, még ha be is mutatják az írást. Azért kívántam így, mert nem tudtam, ki veheti el tőlem a nyugtát.

- Most azonban, Jack ezredes - folytatta gazdánk -, így áll a helyzet: te írtál egy beszámolót, hol vagy, milyen hitvány csellel csaltak lépre, és nem szerezheted vissza szabadságodat, míg meg nem kapod a pénzt. Ezért londoni barátom most egy megfelelő közjegyzői másolatot kér a nyugtáról, meg tőled egy adóslevelet, ugyancsak hitelesítve. Abban kötelezed magad, hogy a pénz kifizetése után rendelkezésére elküldöd az eredetit, és akkor kifizetik neked a pénzt.

Azt mondtam, hajlandó vagyok bármit megtenni, amire öméltósága utasít. Kiállítottuk hát a kívánt másolatokat.

- Most pedig mit fogsz tenni ezzel a pénzzel, Jack? - kérdezte ő mosolyogva. - Megvásárolod-e tőlem szabadságodat, és ültetvényt alapítasz?

Ezúttal csakugyan túl ravasz voltam az ő számára, mert emlékeztem rá, mit ígért nekem, és túlságosan is jól ismertem becsületességét meg irántam mutatott jóságát. Eszem ágában se volt hát kételkedni szavában. Ezért az egész beszélgetést a visszájára fordítottam. Mikor azt kérdezte, szándékomban áll-e megvásárolni szabadságomat és ültetvényt alapítani, tudtam, hogy ki akar próbálni, vajon elhagynám-e őt. Így feleltem hát: - Ami azt illeti, uram, hogy megvásárolom-e szabadságomat, vagyis kilépek szolgálatából, sokkal szívesebben vásárolnék további időt méltóságod szolgálatában, és csak azt sajnálom, hogy már csupán két évem van hátra belőle.

- Ugyan, ugyan, ezredes - mondta -, ne hízelegj nekem! Én szeretem a világos beszédet, a szabadság mindenkinek becses. Ha ide akarod hozatni pénzedet, megkapod a szabadságot, nekem pedig gondom lesz rá, hogy jól bánjanak veled az országban, és jó ültetvényt szerezzek számodra.

Én továbbra is erősködtem, hogy Maryland legkülönb ültetvényéért se hagynám el az ő szolgálatát. Ő olyan jó volt hozzám, és én azt hiszem, olyan hasznos voltam neki, hogy gondolni sem akarok ilyesmire; végül pedig hozzátettem, remélem, elhiszi, hogy van bennem annyi hála, mint egy négerben.

Gazdám mosolygott, és azt mondta, nem akarja, hogy ilyen feltételekkel szolgáljam. Nem feledkezett meg ígéretéről, sem arról, mit végeztem én az ő ültetvényén, és szilárd elhatározása, hogy visszaadja nekem szabadságomat. Ezzel előhúzott egy papirost, és elém tette: - Itt van egy bizonyítvány, miszerint partra szálltál, eladtak nekem öt évre, melyből hármát töltöttél nálam, most pedig a magad ura vagy.

Meghajoltam, és azt mondtam, ha a magam ura vagyok, föltétlenül őt akarom szolgálni, míg csak elfogadja szolgálatomat. Erre versengeni kezdtünk az udvariasságban. Ő azt mondta, rendben van, szolgálatában maradok továbbra is, de csak két feltétellel: 1. Évi harminc fontot és ellátást ad nekem annak az ültetvénynek a vezetéséért, amelyiken alkalmazva vagyok. 2. Szerezni fog nekem egy új ültetvényt, hogy azon önállóan kezdjek dolgozni. - Mert, Jack ezredes - folytatta mosolyogva -, fiatalember vagy még, de azért ideje, hogy kezdjél saját magadnak is csinálni valamit.

Azt feleltem, hogy nem sokra tudnék menni egy saját ültetvényen, hacsak el nem hanyagolom az ő dolgait, márpedig azt semmi szín alatt nem akarom. Inkább hűségesen szolgálnám őt, míg csak él, ha elfogadja tőlem. - Ezt fogod tenni - ismételte ő -, és saját magadat is fogod szolgálni. - Így váltunk szét.

Nem akarok túlságosan sokat időzni egy-egy történeten. Ezért itt kell újra megjegyeznem, hogy a két néger, kit megszabadítottam a büntetéstől, attól fogva a legszorgalmasabb és legdolgosabb két szegény fickó volt az egész ültetvényen, kivéve Mauchatt, akiről apránként

még többet is fogok mondani. Nemcsak saját maguk voltak hálásak a jó bánásmódért, hanem hatottak az egész ültetvényre is.

Így az emberség és az engedékenységek ezerszer nagyobb hatást gyakorolt rájuk, és szorgalmasabbá tette őket, mint minden ütés, rúgás, korbácsolás és egyéb megszokott kínszájak tudták volna. Emiatt immár híre ment az ültetvénynek, úgyhogy több ültetvényes is megpróbálkozott vele, bár nem mondhatnám, hogy ugyanolyan sikerrel. Lehet, hogy azért, mert nem fáradtak eléggé, és nem igyekeztek helyes módon hatni indulataikra. Kiderült, hogy a négereket éppúgy meg kell győzni a dolgokról, mint más embereket, és a munka nagyját így lehetett elvégezni, értelmük irányításával. Akárhogy is, a marylandi ültetvényeken mégiscsak jobban bántak a négerekkel, és mind a mai napig kevésbé kegyetlenek és embertelenek, mint Barbadosban vagy Jamaicában. Azt is megfigyelték, hogy az észak-amerikai gyarmatokon a négerek nem olyan elszántak, nem is szöknek el vagy forralnak rosszat uraik ellen oly gyakran, mint ezeken az utóbbi helyeken.

Azért időztem ilyen hosszan a kérdésnél, mert szeretném meggyőzni az utánunk jövőket, hogy próbáljanak jóságosabb módszerekkel hatni ezekre a nyomorult istenteremtéseire, és bánjanak velük emberségesen. Párosítsák mindezt józan körültekintéssel, hiszen azt úgyis sugallja mindegyik egyéni eset. Biztosítom őket, hogy akkor a négerek hűségesen és vidáman fogják végezni dolgukat. Egyáltalán nem lesznek olyan mogorvák és konokak, mint mostanság panaszoznak. Ellenkezőleg, ugyanolyanok lesznek, mint keresztény rabjaik, csak hálásabbak, alázatosabbak és dolgozóbbak.

Ezután öt-hat évig folytattam munkámat azon a helyen. Közben egyetlen négert se korbácsolunk meg, kivéve olykor-olykor egy-egy szerencsétlen fiút, semmiségekért. Nem mondhatom, hogy nem volt néhány rossz természetű, irányíthatatlan négerünk is. Ha az ilyenek vétettek valamit, első alkalommal megbocsátottunk nekik, a fentebb leírt módon, másodszer pedig parancsot adtunk, hogy tegyék ki őket az ültetvényről. Figyelemre méltó, hogy sokkal inkább féltek az eltávolítástól, mint a korbácsolástól, hiszen az utóbbtól csupán mogorvák és komorak voltak, de a rettegés, hogy eltávolítják őket az ültetvényről, bármilyen kínszáznál nagyobb hatást tett rájuk, inkább buzdította őket szorgalomra, erre rájöttünk. Az ok pedig nyilvánvaló volt: a mi ültetvényünkön úgy bántak velük, mint emberekkel, a többiekén, mint kutyákkal.

Uram élete végéig hangoztatta, hogy nagy elégtételt szerez neki ez az áldott változás, ahogy ő nevezte. Lekötelezettnek érezte magát, mert hálásnak látta a négereket. Hálát keresett azokban, akiket szolgált, és ugyanolyan hálát mutatott azok iránt, kik szolgálták, különösen irántam. Röviden rátérek erre. Miután visszaadta szabadságomat és járadékot biztosított nekem, első dolga az volt, hogy megszerezze számomra az „ország adományát”, vagyis egy földterületet, melyen ültetvényt alapíthattam magamnak.

Ezt azonban titokban intézte el. Mint utólag megtudtam, megvásárolt nevemben körülbelül háromszáz angol holdnyi²⁰ földet, kedvezőbb fekvésűt, mint amilyenhez különben juthattam volna. Ezt azért tehette, mert befolyása volt a földesúrnál. Kijelöltek nekem egy földterületet, nem szomszédosan, de nagyon közel az ő ültetvényeinek egyikéhez. Mikor hálálkodtam, világosan megmondta, hogy egyáltalán nem vagyok neki lekötelezve érte, hiszen azért tette, hogy ne legyek kénytelen elhanyagolni az ő dolgait, ha sajátjaimat intézem. Ezért nem számítja föl nekem a pénzt, melyet kifizetett. Az ország szokásának megfelelően az nem volt nagyon nagy összeg, negyven-ötven font lehetett. Így hát nagyon nagylelkűen adta vissza szabadsá-

---

²⁰ 1 angol hold (acre) 4046.78 m².

gomat, előlegezte nekem ezt a pénzt, elhelyezett saját ültetvényemen, és évi harminc font fizetést adott, hogy felügyeljek az ő ültetvényeinek egyikére.

- Igen ám, ezredes - mondta -, csakhogy hiába adom neked ezt az ültetvényt, ha nem segítelek fenntartásában és igazgatásában. Adok tehát hitelt, hogy vezetni tudd az ültetvényt; például szerszámokra, élelemre a rabszolgáknak meg néhány rabszolgára, kezdetként. Anyagok kellenek a gazdasági épületekhez, mindenféle fölszerelések, disznók, tehenek, lovak tenyésztésre, meg más effélék. Abból a rakományból fogom fedezni, mely Londonból jön számodra, a nyugtádon lévő pénzért.

Ez nagyon lekötöző és jóságos volt tőle, csak később jöttem rá, mennyire. El is küldte két saját rabját, két ácsot. Épületfában, széles meg egyszerű deszkában meg minden ilyenfajta dologban nem lehetett hiány abban az országban, mely szinte egészében erdő. Az ácsok három hétnél is hamarabb felhúztak nekem egy kis faházat, melyben volt három szobám meg egy konyhám, egy gazdasági épületet, két nagy, csürnek is beillő szint egy kissé távolabb a háztól raktárnak, a végükben istállókkal. Egyszóval elindítottak pályámon. Hány lépcsőfok vezetett idáig! Zsebmetszőből elrabolt, nyomorúságos virginiai rab lettem (mert Maryland ugyanaz, mint Virginia,²¹ ha a távolból beszélünk róluk), aztán rabból vezető alkalmazott és a rabszolgák felvigyázója, abból pedig egy ültetvény gazdája.

Immár volt nekem, mint felsoroltam, házam, istálló, két raktáram meg háromszáz angol hold földem. De, mint mondani szokás, üres kamrának bolond a gazdasszonya, nekem pedig nem volt se fejszém, se szekercém, hogy kivágjam a fákat;²² se lovam, disznóm vagy tehenem, hogy a földre vigyem; sem ásóm-kapám feltörni a talajt, sem egypár munkáskezem, kivéve a sajátomat, hogy dolgozhoz foghassak.

Ám az ég és a jóságos gazdák mindezt pótolják a szorgalmas alkalmazottnak. Ezt azért említtem meg, mert a közhit szerint akit deportálnak vagy más módon, törbe csalással visznek azokra a vidékekre, az nyomorúságos helyzetbe kerül, és tönkre van téve, holott ellenkezőleg, saját tapasztalatom alapján bátorítani szeretném az ilyeneket: bizhatnak benne, hogy önállókká válhatnak, ha szolgálatuk idején szorgalmuk megbecsülést szerez nekik. Az pedig semmiképp se marad el, ha ki tudják érdemelni. Áll ez még a legszegényebb, legmegvetendőbb bűnözőre is; idővel még az is bizton számíthat rá, hogy jó ültetvényt alapíthat.

Példának olyan embert hozok fel, ki a rabok legalacsonyabb sorában volt, leszolgálta öt vagy hét évét (vegyünk hét évet egy nyomorult deportált esetében). Akkor az volt a vidék szokása, azóta mi, azt nem tudom, hogy ura bizonyítványt adott neki, miszerint hűségesen leszolgálta idejét. Erre juttattak neki ötven angol hold földet ültetvényre, és ezzel szerencsét próbálhatott.

Egyesek kaptak lovat, tehenet meg három disznót, melyek értékét bizonyos idő alatt, bizonyos részletekben visszatérítették.

Szokássá vált hitelt nyújtani az ilyen kezdőknek szerszámokra, öltözetre, szegekre, vasárura meg egyéb dolgokra, melyek ültetvényalapításukhoz szükségesek. A hitelezőket az ültetendő dohány terméséből fizetik ki, így az adósok nem tudják becsapni hitelezőiket. Mivel pedig a

---

²¹ Bár Marylandet Lord Baltimore-nak adományozták 1632-ben, sok tizenhetedik századi térkép Kelet-Virginia néven tünteti fel.

²² Jegyezzük meg, hogy az egész föld erdő, mielőtt ültetvényt csinálnának belőle. Be van növe hatalmas fákkal, melyeket ki kell vágni, és tönkjeiket ki kell ásni, mielőtt bármihez is hozzá lehetne fogni, ami ültetvényalapításnak nevezhető. *(A szerző jegyzete)*

dohány termékük is, pénzük is, bármit meg lehet vásárolni bizonyos mennyiségű dohányért, abban szabják meg az árát.

Így a nincstelen ültetvényes induláskor hitelt kap, és rögtön munkához lát, hogy megdolgozza a földet és dohányt ültessen. Ilyen szerény kezdetből emelkedtek föl egyesek Virginia és Maryland legtekintélyesebb ültetvényesei közül, mégpedig úgy, hogy eleinte még kalapjuk meg cipőjük se volt, most pedig negyven-ötvenezer fontos birtokok urai. És hozzátehetem, hogy ezen az úton sose vallott kudarcot egyetlen szorgalmas ember sem, ha jól szolgált egészsége, hogy dolgozhasson, és jó gazda volt. Hiszen minden évben gyarapodik egy kicsit, minden évben új földdel gyarapítja a magáét, több dohányt ültet, ami valóságos pénz. Így aztán fokozatosan gyarapodnia kell vagyonában is, míg végre elege van ahhoz, hogy négereket meg más rabokat vásároljon, azután pedig saját maga sose dolgozik többé.

Egyszóval bármelyik newgate-i nyomorult, bármelyik kétségbeesett, elveszett ember, a világ legmegvetendőbb tönkrementje is kedvező alkalmat kap itten az élet újrakezdésére, mégpedig biztos nyereség alapján és teljesen becsületes úton; hírnevén a múltja semmilyen foltot se hagy; és számtalan ember emelkedett föl így a világ legrosszabb állapotából, vagyis a newgate-i elítéltek odúiból.

De visszatérek saját történetemre. Immár ültetvényes voltam, és egy nyájas jótevő bátorított, hiszen önként és minden ellenszolgáltatás nélkül nekem adta hálás négeremet, Mouchat-t, hogy ültetvényem ne foglaljon el teljesen. Azt mondta, ezzel tartozik annak a szeretetnek, melyet az a szegény pára mindig is érzett irántam. És valóban úgy is volt, mert ahogy a fickó egyszer hajlandó lett volna fel is akasztatni magát helyettem, most és utolsó napjáig annyira szeretett, hogy szemmel láthatóan mindent szívesen csinált, amit értem tett. Mikor meghallotta, hogy az én négerem lesz, annyira erőt vett rajta az öröm, hogy az ültetvény népe azt hitte, bele fog szédülni és meg fog zavarodni.

Rajta kívül gazdám még két rabszolgát küldött nekem, egy férfit meg egy nőt, de azokat a fentebb említett módon a számlámra írta. Mouchat meg az a kettő rögtön dolgozni kezdett számomra. Körülbelül kétholdnyi földön fogtak hozzá, ahol már eleinte is kevés fa volt, és a legtöbbjét kivágta a két ács, aki felépítette a házamat (vagy inkább színemet, mert annak kéne nevezni).

Ezen a két holdon jól haladt a munka. Szépen beültettük dohánnyal majdnem mindenütt, bár egy részébe kerti veteményt kellett tennünk, hogy élelmünk legyen: krumplit, sárgarépát, káposztát, borsót, babot stb.

Nagy előnyt jelentett, hogy ilyen bőkezű uram van, ki minden esetben kisegít. Hiszen már ebben a legelső évben rettenetes csapás ért. Mint említettem, lemásoltattuk a nyugtámat, hitelesítettük és elküldtük Londonba. Nyájas barátom, a vámtiszt, kifizette nekem a pénzt, egy londoni kereskedő pedig jóságos uram utasítására válogatott árukból rakományt szerzett be számomra érte, mely egy csapásra embert csinált volna belőlem. De kimondhatatlan meglepetésemre és rémületemre a hajó odaveszett, mégpedig éppen a földfokok közötti bejáratban, vagyis az öböl szájában. Egyet-mást megleltek az árukból, de tönkremenve, egyszóval semmi se volt használható, csak a szegek, szerszámok meg a vasnemű. Habár elég tekintélyes értéket képviseltek az elpusztult holmihoz képest, pótolhatatlanul nagy veszteséget szenvedtem, éppen az áru pótolhatatlansága miatt.

Teljesen megdermedtem a veszteség első hírére, mert tudtam, hogy oly sokkal tartozom gazdámnak, amennyit csak több év múlva tudok visszafizetni. Mivel pedig ő maga hozta nekem a rossz hírt, észrevette megdöbbenésemet. Láta, hogy teljesen zavart és rémült vagyok. Hiszen voltam is, mivel akkora adósság nyomott. De ő vidáman szólt hozzám: - Ugyan, ne

veszítsd el annyira a bátorságodat, ezt a veszteséget pótolni tudod. - Nem, uram, soha többé, mert ez volt mindenem, és soha ki nem jutok az adósságból. - Rendben van - felelte -, de rajtam kívül nincsen hiteleződ. Most pedig emlékezz reá, egyszer megmondtam neked, hogy embert csinállok belőled, és szerencsétlenség ide, szerencsétlenség oda, nem fogsz csalódní bennem.

Ünnepelesebben és tiszteletteljesebben mondtam neki köszönetet, mint valaha is, mert úgy éreztem, soha nem voltam ennyire a hurokban. De ő szavának állott, mindig készségesen megadott nekem mindent, amire szükségem volt. Végül is több vasárut mentettek ki a hajóról, mint amennyi kellett volna nekem, egy részét neki adtam, cserébe pedig fehérneműt, ruházatot meg más nélkülözhetetlen holmit kaptam érte.

Kezdtém láthatóan gyarapodni, nagy földdarabot rendbe hoztunk már, vagyis megtisztítottuk az erdőtől, nagyon jó dohánytermés ígérkezett. További három rabot kaptam, meg egy négert, így már öt fehér rabom volt, meg két négerem, és ennyivel dolgaim nagyon jól mentek.

Az első évben csakugyan átvettem fizetésemet, tehát harminc fontot, mert igen nagy szükségem volt reá, de a második és harmadik évben úgy döntöttem, hogy nem veszem át semmiképpen, hanem jótevőmnél hagyom, hogy törlesszem adósságomat.

Itt pedig egy rövid kitérőre kell vinnem az olvasót. Meg kell jegyeznem, hogy most már egyre inkább beérkezettnek és függetlennek éreztem magamat, egyre inkább hittem, hogy idővel lehet belőlem valaki. Nyomorult neveltetésem minden hátrányának ellenére is azon vettem észre magamat, hogy változóban vannak érzelmeim, kezdem másképpen nézni a dolgokat. Mindenekelőtt szilárd felfogásom alakult ki az igazságról meg a becsületről, és titkos irtózás az elmúlt dolgoktól, ha visszatekintettem korábbi életemre. Az a kezdeti valami, nem tudom, micsoda, ami hajdanában visszatartott, ifjúságom első hitványságainak idején, ami azt sugallta nekem, mikor még gyermek voltam, hogy belőlem úriembernek kell lennie, hatott reám most is, olyan módon, melyet nem tudok leírni. Szüntelenül eszembe jutottak az öreg üveghutás szavai, ki a káromkodó úriembert korholta, hogy úriembernek lenni annyi, mint becsületes embernek lenni, hogy becsület nélkül az emberi természet elzüllik és elfajul, az úriember pedig elveszti születésének minden méltóságát, és alacsonyabbra süllyed egy becsületes koldusnál is. Új körülményeim között ezek az elvek erősödtek elmémben, és titokban leírhatatlan elégtétellel töltöttek el. Kimondhatatlan öröm volt számomra, hogy immár nem csupán ember, hanem becsületes ember is leszek; és nagyobb örömet szerzett nekem az, hogy meg vagyok váltva a gyermekkorom óta tartó tolvaj- és bűnözősorból, mint az, hogy kiszabadultam a rabszolgaságból meg a Virginiába eladott deportált nyomorult helyzetéből. Elég jól ismertem a deportált vagy rabszolga sanyarúságait, hiszen átéltem és éreztem őket. Úgy emlékeztem rájuk, mint a robot meg raboskodás, a szűkölködés meg szenvedés állapotára. Azelőtti életem viszont legbensőbb természetemet rázta meg, véretem dermesztette meg, lelkem legmélyét kavarta fel, úgy gondoltam reá, mint a pokolra meg az elkárhozott lelkekre, iszonyodtam tőle, undorító és félelmetes volt visszatekintnem reá, rohammal, reszketéssel, ideges zavarral gyötört.

Szokatlanul kellemes és vidító volt viszont a jövőbe nézni, és azon gondolkozni, mily nagyot változott számomra a világ; milyen boldog vagyok, hogy még tudok élni saját iparkodásomból, nem kényszerít már semmi arra, hogy csirkefogó legyek, saját bőröm kockáztatásával és becsületes családok tönkretételével keressem meg a kenyeremet. Erről az örömről addig sejtelmem se volt. Mily szomorú, ha az ember rászorul arra, hogy rosszat tegyen, mert meg kell szereznie magának a megélhetést, és nem bírja ki a nélkülözést, ha kénytelen az éhség kockázata helyett a bitófaét vállalni, és mindig gonosznak lenni, mert fél a szükségtől.

Nem mondhatnám, hogy bármiféle komoly vallásos gondolatok foglalkoztattak volna, vagy hogy mindez mégis lelkiismeretem nyugtalanságából eredt. Egyszerűen csak vitatkoztam önmagammal, és képebb voltam a dolgokat helyesen megítélni, mint azelőtt. Mégis, elismerem, annyira irtóztam korábbi hitvány életemtől, hogy titokban megkönnyebbültem, és valamiféle vidámságot is éreztem a szerencsétlenség miatt, mely a hajó pusztulásával ért. Azt gondoltam, kár ért ugyan, de csakis örülhetek, hogy az az ebül szerzett jószág ebül is veszett el, és attól fosztott meg a balszerencse, amit loptam; mert hiszen nem tartottam azt a magaménak, úgy éreztem, tüzet hoznék lenföldemre, ha a lopott jószágot összekeverném mostani javaimmal, melyekhez becsületesen jutottam, mintha az ég küldte volna, hogy megalapozza boldogulásomat, az a másik pedig csak elpusztítaná ezeket, mint a moly.

Ugyanakkor gondolataim azt sugallták, hogy ez alapja ugyan új életemnek, de még nem a rajta emelkedő ház. Lehet, hogy még ennél is különb dolgokra születtem, hiszen egyedül a becsület meg az erény teszi az embert gazdaggá, nagygyá, híressé, jelentős szereplőjévé a világnak. Nekem tehát ezekre kell építenem, és úgy várnom, mit hoz az idő múlása.

Mivel Skótorszámban megtanultam írni-olvasni, könyveket hívtam segítségül gondolataimhoz, és megszerettem őket, főleg, mert néhány nagyon figyelemreméltóval ismerkedtem meg. Így például Liviusról Róma történetével és egyéb történelmi munkákkal: a törökökről, a Speed-félével Angliáról, és másokkal. Ezenkívül Gusztáv Adolf svéd királyról, a spanyolok mexikói hódításáról, sok mással együtt. Némelyiket kölcsönkaptam, másokat egy ültetvényes házában vettem meg: a tulajdonos nemrég meghalt, és javait eladták.

Ifjúságomban semmit se tanultam, ezért jelenlegi állapotomat csupán ifjúságomnak tekintetem, pedig már betöltöttem a harminc esztendőt. Ha nagy napi elfoglaltságom engedte volna, szívesen mentem volna iskolába, ámde a sors, mely még egyebet is tartogatott nekem, elém vetette a lehetőséget, ugyanis egy értelmes fickó, akit deportált bűnözőként hoztak át Bristolból, hozzám került rabként. Kicsapongó életet folytatott, amit el is ismert, szorultságba jutott, útonálló lett, ezért pedig felakasztották volna, ha elcsípi. Később azonban csak apróbb gazemberségeket követett el, mert nem nyílt alkalmá rosszabbra, hurokra került, elítélték és deportálták, ő pedig örült, mint mondta, hogy így úszta meg.

Kitűnően értett az ókori nyelvekhez. Észrevettem ezt, és megkérdeztem, meg tudná-e nekem mondani, hogyan tanuljam meg a latin nyelvet. Mosolyogva felelte, hogy igen, ő meg tudna tanítani három hónap alatt, ha szerzek neki könyveket, sőt könyv nélkül is, ha volna rá ideje. Azt mondtam neki, hogy a könyv jobban illene a kezébe, mint a kapa, és ha megígéri, hogy segít nekem érteni latinul, ha csak annyira is, hogy olvasni tudjak, és a latin közvetítésével megértsek más nyelveket, felmentem őt a reá váró rabmunka alól, különösen, ha tudnám, hogy megérdemli ezt a kedvezést egy jóindulatú gazdától. Röviden azt tettem vele, amit az én jótevőm velem, és olyan tudáskincset nyertem tőle, mely hasonlíthatatlanul többet ért, mint egy rabszolga ára, melyet érte fizettem, de erről majd később.

Ezekkel a gondolatokkal vidáman végeztem munkámat. Mivel immár öt rabom volt, ültetvényem csöndesen, de biztosan haladt, és lassan, fokozatosan gyarapodott. A harmadik évben régi jótevőm segítségével még két négert vásároltam, így már hét rabom lett, és mivel elég földet megtisztítottunk ahhoz, hogy elláthassa őket étellel, fenntartásuk semmi nehézséget sem okozott, és ültetvényem kezdett magától bővülni, mivel pedig minden személyes kiadás nélkül éltem és régi Nagy Gazdám tartott el, sőt ráadásul évi harminc font fizetést is adott, minden nyereségemet félretehettem gyarapításra.

Ebben a helyzetben éltem tovább tizenkét évig, és nagyon sikeresen vezettem ültetvényemet. Gazdám jóvoltából, kit immár barátomnak neveztem, kaptam egy üzletfelet Londonban, akivel kereskedtem. Áthajóztattam hozzá dohányomat, és európai árukat küldött cserébe, melyek szükségesek voltak ültetvényem viteléhez, mégpedig annyit, hogy másoknak is eladhattam.

Ebben az időszakban jó barátom és jótevőm meghalt. Kétségbeestem a veszteség miatt, mert igen nagy veszteség volt ez nekem: igazi édesapámmá vált, és nélküle olyan lettem, mint egy elhagyott idegen, bár elég jól ismertem már az országot meg a mesterséget is, és egy ideje már főleg én folytattam az ő egész üzletét helyette. Most mégis elbizonytalanodtam: elvesztettem tanácsadómat és fő támogatómat, nem maradt egyetlen bizalmasom sem, akinek bármikor bármit elmondhattam, mint neki. Ennek bizony immár nem lehetett orvossága, ámde addigra sokkal jobb helyzetbe jutottam, mint valaha is, sokkal inkább meg tudtam állni a saját lábamon. Nagyon nagy ültetvényem volt, majdnem hetven négerem és egyéb rabom, egyszóval valóban gazdag lettem, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy úgyszólván a semmivel kezdtem. Helyesebben szólva, nem volt semmi tőkém, de mégis nagy előnnyel indulhattam, mert olyan ember támogatását és barátságát élvezhettem, hogy igazán nem volt szükségem semmi egyéb tőkére. Ha ötszáz fonttal vágok neki, de hiányzik gazdám tanácsa, segítsége és pártfogása, nem lettem volna jobb helyzetben, de ő megígérte, hogy embert csinál belőlem, és úgy is tett. Egy tekintetben, merem mondani, ki is érdemeltem jóindulatát, mert úgy rendbe hoztam ültetvényét, úgy szabályoztam négereinek igazgatását, hogy ha ötszáz fontot áldoz rá, azt se érezte volna elfecsérelt pénznek. Dolgai mindig rendben voltak, és elgondolásai szerint haladtak; minden virágzott; összes rabjai szerették, még a négerek is, mert ismeretlen volt közöttük a kegyetlen büntetés és szigorúság.

Saját ültetvényemet ugyanúgy vezettem: úgy hatottam négereim értelmére és érzelmeire, hogy örömmel szolgáltak engem, tehát hűségesen és szorgalmasan is. Szomszédom ültetvényén viszont alig telt el hét a rabok legszörnyűbb felzúdulásai, ordítózásai, sikoltozásai nélkül, vagy a kínzások miatt, vagy pedig azoktól való félelmükben. Mikor az ő négerai a mieinkkel beszélgettek, azt kívánták, bár haltak volna meg és mentek volna vissza (úgy látszik, azt hitték, hogy haláluk után visszajutnak) a saját országukba.

Ha mogorva, ostoba fickóra akadtam, ami olykor-olykor elkerülhetetlen, mindig megváltam tőle, és eladtam, mert egyet sem akartam magamnál tartani, aki nem érti meg a nyájas bánásmódot és nem érzi magát lekötve tőle. De ritkán botlottam ilyen rossz természetűbe, mert rájöttem, hogy az egyszerű, értelmes beszédre a legdurvábbak dühe is megtörik és meglágyul. Ha megértik saját érdeküket, az előbb-utóbb meggyőzi őket, ha pedig nem, ennek az ellenkezője olyan általános az én embereim között, hogy saját pajtásaik és földijeik fordulnak ellenük, és az észre téríti őket, semmivel se lassabban, mint bármi más. És aki nem sajnálja az idejét, könnyen rá fog jönni, hogy elég egy vezető emberüket kezelhetővé, elégedetté, hálássá tenni, az az összes többenél eléri ugyanezt, mégpedig rövid idő alatt és könnyebben, semmint el lehetne képzelni.

Immár ültetvényes voltam és egyúttal diák is, fentebb említett pedagógusom pedig igen szorgalmasnak és igazán rendkívüli embernek bizonyult: nem csupán nagy buzgalommal tanított, hanem bámulatos ítélete is volt tanítás dolgában. Hiszen azóta többször is láttam már, hogy nem minden jó tudós válik be iskolamesternek, és a tanítás művészete gyökeresen különbözik a tanított nyelv tudásának a művészetétől.

Ebben az emberben azonban egyesült ez a kettő, és igen nagy hasznomra vált vele. Olyan értéket jelentett nekem, hogy okkal voltam körülményeihez képest nagyon nyájas hozzá. Egyszer megengedtem magamnak, hogy megkérdezzem tőle: ő, akit biztosan bőkezűen neveltek, és nagy előnyökkel indult az életben, hogyan süllyedhetett olyan nyomorúságos helyzetbe, mint

átjövetelekor volt? Óvatosan kezdtem kérdezni, mert gondoltam, hogy talán nem kellemes neki mindezt elbeszélni, de kárpótoltam is azzal, hogy amennyiben nem akar belemenni ebbe a beszélgetésbe, készséggel elnézem neki, és korántsem veszem rossz néven. Ezt azért tettem, mert ha egy embert ilyen csapások értek, azzal mindig tapintatosan kell bánni, és nem szabad semmit se meséltetni vele, ami bánatot okoz neki, vagy amit szívesebben eltitkolna.

Ám ő azt felelte, hogy visszatekinteni múltjára csakugyan *renovare dolorem*;²³ de az ilyen önsanyargatás mostan hasznára válik, mert elősegíti a megbánást, amit, reméli, hogy immár őszintén kezd érezni. Elszörnyedve tekint ugyan vissza a kicsapongásban eltöltött időre meg rosszra fordított adományaira, melyekkel a bőkezű teremtő megáldotta és különb célokra ruházta fel, de mégis azt gondolja, hogy annyit kell magára vennie a szégyen terhéből, amennyit számára isten kimér, mivel máris szégyentelen módon magára vette a bűn terhét, míg isten meg nem állította benne (reméli még, hogy kegyelemből) és nyilvános gyalázatba nem hozta. Azt ugyan nem mondhatja, hogy igazságot szolgáltatott neki, mert akkor az öröklétbe küldték volna teljes kétségbeesésben, nem pedig Virginiába, hogy vezekeljen a leggonoszabb életért, melyet ember valaha is élt. - Folytatta volna, de szavait félbeszakította szenvedélyes belső küzdelme, és könnyek között úrrá lett rajta a bánat.

Úgy tettem, mintha nem szentelnék ennek több figyelmet. Csupán azt mondtam, sajnálom, hogy kérdeztem a tárgyról, csak kíváncsiságom vitt rá. Ha tudatlan, tanulatlan, kezelhetetlen alakokat látok nyomorba és gyalázatba süllyedve, nem faggatom őket dolgaikról, de ha tehetséges, tanult emberek jutnak ilyen helyzetbe, arra következtetek, hogy valami különös gonosz cselekedet volt az oka. - Így is van - hagyta rám. - Latinul kértem kegyelmet a bírótól. Az azt mondta, ha ilyen tanult ember esik ekkora vétkekbe, az még elítélendőbb, mint mások, hiszen tudománya egyengeti útját, előnyöket szerez neki, tehát kevesebb a kísértés, hogy bűnbe essék.

- Ámde, uram - folytatta -, azt hiszem, az én esetem ugyanaz volt, mint a gonosz emberek többségéé: szükségem szenvedni annyi, mint gonosznak lenni; mert a szükség nem akármilyen kísértés, hanem olyan, hogy az emberi természetnek nincs elég ereje ellenállni neki. Milyen jó is hát isten - tette hozzá -, aki megszabadít a kísértéstől, megszabadítván minket a szükségétől!

Annyira átéreztem szavainak igazát, ismervén azt saját esetemből, hogy nem tudtam mélyebben belebocsátkozni a beszélgetésbe, de ő önként folytatta: - Erre, uram, olyan érzékeny vagyok, hogy mostani helyzetemet sokkal kevésbé tartom nyomorúságosnak előző életemnél, mert megszabadultam a kényszertől, hogy rosszat tegyek, még betevő falatomért is. Hiszen az volt a romlásom és szerencsétlenségem akkor! Most nem vagyok kénytelen mások szájából ragadni ki kenyereket, bűnnel, erőszakkal, megvan a táplálékom, bár kezem kemény munkájával kell megkeresnem, és hálát adok istennek ezért a különbségért. - Itt szünetet tartott, de aztán így folytatta.

- Mennyivel különb egy virginiai rabszolga élete a világ legsikeresebb tolvajánál! Itt nyomorúságosan, de becsületesen élek; elszenvedem a rosszat, de nem cselekszem; testem bűnhődik, de lelkemen nincsen teher. Egykor azt mondtam, hogy nem érek rá lelkiismeretembe tekinteni, ezt majd akkor kezdem, ha lesz némi nyugtom, tudok egy kis időt szakítani rá, most pedig isten talált nekem időt, hogy vezekeljek. - Így folytatta sokáig. Hálát adott, azt hiszem, tiszta szívből, hogy megszabadult előző, hitvány életétől, és nem bánná akkor se, ha tízszer nagyobb lenne a nyomorúsága.

---

²³ Felújítani bánatát. (latin)

Szavai őszintén meghatottak, hiszen magam is jól ismertem a kétféle helyzet valóságos különbségét. Ezért nagyon elevenen érintettek, bár megvallom, hogy mindaddig keveset sejtettem a kérdés vallási oldaláról. Én is bűnöző voltam, akárcsak ő, ha nem is éppen olyan fokon, csakhogy mit se tudtam a vezeklésről. Nem is láttam semmit se bűnnek, ha visszatekinttem, csak szegyeteljes, úriemberhez méltatlan életnek, és ez sokszor foglalkoztatta gondolataimat.

- Jól van - mondtam -, most bűnbánóan beszél, és remélem, őszintén. De mi lenne, ha kiszabadulna az eladott rabszolga nyomorult helyzetéből? Mit gondol, nem lenne-e ismét ugyanaz az ember?

- Áldott legyen isten neve - felelte -, mert ha azt hinném, hogy ismét ugyanolyan leszek, őszintén imádkoznék azért, hogy ne szabaduljak ki, és maradjak inkább örökre rabszolgának, semhogy bűnös legyek.

- Jó, de tegyük föl, hogy ugyanolyan szűkséget szenved, ugyanúgy éhezik, akkor nem ugyanúgy cselekedne?

Nagyon hevesen felelte, hogy ez mutatja, mennyire szűkségünk van az Úr imájában foglalt könyörgésre: „És ne vígy minket a kísértésbe”; meg Salamon vagy Agur imájára: „Se pedig megszegényedvén, ne lopjak.”²⁴ Mindig könyörögnék istenhez, ne hagyjon olyan kelepcebe esni, melynek az emberi természet nem tud ellenállni, de egy kicsit remélem, hogy inkább próbálnék éhezni, mint lopni, ám azért is könyörgök, hogy szabadíttassak meg a veszedelemtől, mert nem ismerem önnön erőmet.

Ez igazán becsületes beszéd volt. Olyan őszintén szólt mindvégig, hogy nem gyanakodhattam reá. Mikor egyszer ismét erről a tárgyról beszélgettünk, előhúzott egy kis piszkos könyvet, abba beírta egy verses imáját, és azt hiszem, hogy nem sok olyan keresztény akad a világon, aki ilyet írhatna alá. Első dolgom volt, hogy följegyezzem, mert soha életemben nem láttam még semmi hasonlót. Sorai a következők:

*Uram! Vad bűmtől nyugtot sose adj,
Mígnem sok bűnöm is magamra hagy;
Bármily zord sorsba mardos gyötremelem,
Ne szűnjön, míg csak bűn lakik velem.
Krisztusért, hagyd meg rajtam mind a kint.
Míg csak győztes kegyelmed nem tekint
A trónról, melyet vétkem elhagyott,
S én szivvel-lélekkel foglyod vagyok,
Majd, ha irgalmad győzött teljesen,
S magam igaz hittal alávetem.*

Volt több is ugyanerről a tárgyról, ami így kezdődött, mivel pedig ezek a sorok érzékenyen érintettek, azóta is világosan emlékszem rájuk, és azt hiszem, ezerszer is elismételtem őket magamban.

Biztosak lehettek benne, hogy többet nem faggattam ilyen rendkívüli és megragadó válasz után. Könnyű volt belátni, hogy ez az ember őszintén vezekel, és nem bánkódik a büntetés miatt, melytől szenved, helyzete nem bántja őt, sőt inkább hálás érte. Azért gyötri nyugta-

---

²⁴ Példabeszédek, 30:9.

lanság, mert érzi, milyen gonosz, visszataszító életet folytatott, tudja, milyen förtelmes bűnöket követett el isten és ember ellen, és mennyire nem fogta fel helyzetét, mielőtt ide került volna.

Megkérdeztem, hogy nem voltak-e ilyen gondolatai, mielőtt vagy miután kiszabták rá az ítéletet? Azt felelte, hogy Newgate, mert úgy látszik, a bristoli börtönt ugyanúgy hívják, mint a londonit, ritkán tesz bárkit is vezeklővé, de gyakran még gonoszabbá keményíti a bűnözőket, és megtanítja őket istennek-ördögnek fittyet hányni. Azonban mégis elégtétellel tekinthet vissza, mert elmondhatja, hogy nem volt teljesen érzéketlen még akkor sem, bár szó se volt nála arról, hogy komolyan, lelkiismeretesen tekintsen föl, a mennyek felé. Valóban gyakran nézett vissza rosszul töltött életére, és gondolkozott rajta, még mielőtt a börtönbe került volna, mikor gonosz üzelmei között némi időt talált az elmélkedésre. Néha mondogatta magának: - Merre haladok? Hová visz engem mindez végül is? Hol fejeződik be minden? Bűn és gyalázat egymás nyomában jár, én pedig biztosan az akasztófára jutok. Olyankor vertem a mellemet, és így beszéltem: „Ó, te hitvány nyomorult! Mikor fogsz vezekelni?” És éppoly gyakran feleltem magamnak: „Soha! Soha! Soha! Hacsaknem a börtönben vagy az akasztófa alatt.”

- Olyankor - folytatta - sírtam, sóhajtoztam, és visszatekintettem egy kicsit alávaló életemre, melynek történetén elbámulna a világ. De ó, jaj! A látvány oly sötét volt, olyan rémülettel töltött el, hogy nem tudtam elviselni, ezért borban meg társaságban kerestem menekvést és könnyebbséget, de a bor szertelenséget hozott, a társaság pedig, ugyanolyan gonosz lévén, mint jómagam, kísértésbe vitt. Akkor aztán minden elmélkedés szétfoslott, én pedig ugyanaz az ördög lettem, mint azelőtt.

Annyi érzelmmel mondta ezt, hogy arca mindig mosolygott, ha ilyesmiről beszélt, de a szeme közben mindvégig könnyes volt; mert ha helyes lehet ez a kifejezés, örömteli bánat volt beszélnie róla.

Számomra ez különös elbeszélés volt, és kezdett valamilyen érthetetlen módon hatni rám. Szívesen hallgattam, ha ilyesmiről beszélt, de utána mindig ólomsúly nehezedett a szívemre, nem tudtam, mitől, el nem képzelhettem, mi végre, valami nyomasztotta lelkemet, de képtelen lettem volna leírni azt, vagy megmondani, mi bajom.

Ő pedig folytatta elbeszélését. - Ezek után egy semmiség miatt kerültem a törvény kezére, olyasmiről, ami tréfászamba megy a mi bűneink között, és engem, aki útonállást is, más rablást is elkövettem vagy százat, hogy részleteik megtöltenének egy egész könyvet, és ha bármikor elfognak, megvasalva kellett volna a bitófa alá vinniük, ha pedig nyilvánosságra kerül a dolog, minden bizonnyal legalább húszan tanúskodnak ellenem, engem sietve, titokban egy falusi börtönbe vittek hamis néven. Mivel jogom volt kérni, hogy egyházi bíróság elé állítsanak,²⁵ és csak egy csekélységgel vádoltak, melyben nem is voltam főbűnös, a deportálás kegyében részesültem.

Áldott változás ment végbe bennem - folytatta. - Remélem, elmondhatom róla, hogy isten műve. És mit gondol kegyelmed, mi idézte elő, mi érintett a legérzékenyebben? Nem bűneim nagysága, hanem a csodák, melyeket az irgalmas gondviselés tett. Ha az valakinek irgalmat tartogat, gyakran tövisbe, bánatba, nyomorúságba veti csekélyebb vétkekért is, hadd lássa a vétkező, hogyan kíméltetett meg a lelkén száradó nagyobb bűnért járó büntetéstől. Azt hiszi, érzéketlen maradhattam az iránt, hogy ez csakis az isteni jóság csodatétele lehet? Hiszen oly sokszorosan rászolgáltam a bitófa! Múlhatatlanul meg kellett volna halnom, ha tudják valódi nevemet, vagy megneszelik, hogy egy magamfajta hírhedt gonosztevőt tartanak őrizetben. Ez volt bűnbánatom első indítóoka, íme, a mi Nagy Teremtőnk jósága megkímélt engem, mikor

---

²⁵ Mert tudott írni-olvasni.

eljátszottam életemet az Ő ítélőszéke előtt. Kegyesen kiemelt engem a nyomorúságból, melybe magam vettem magam, és melyből szabadulni nem lett volna módom. Éppen e nyomorúságot tette szabadulásom eszközévé, jóra fordítván a rosszat, holott mi a legrosszabbra fordítjuk az Ő jóságát, márpedig ezek a legerősebb indítók, melyek bűnbánatra bírhatnak; és a tolvajok megkímélése az akasztófától bizonyára több bűnbánót teremt, mint maga az akasztófa.

Annyi igaz - folytatta -, hogy a büntetéstől való félelem erősen hat az elmére. A fenyegető halál előtt az ember lelkét borzalom tölti el, és ezt rögtön bűnbánatnak nevezik, bár szerintem nagyon is gyakran tévesen. Csak félelem az a lélekben az elszenvedendő büntetéstől, és rémület a bekövetkezendők borzalmas kilátásától. A kegyelem érzése azonban egészen más, az megragadja az összes indulatokat meg érzelmeket, és őszinte, tettetés nélküli iszonyatot kelt a bűn mint bűn iránt; megérteti, hogy az vétek Jótevőnk ellen, alávaló és hálátlan cselekedet Ellene, ki életet adott nekünk, annak minden áldásával és kellemességével, és ki meghódított minket folytonos jótéteményeivel, mikor arra ingereltük, hogy elpusztítson.

Ez volt, uram - folytatta -, a forrása ama bűnbánatnak, mely annyira felvidít engem; ez az az örömteli bánat, melyről az imént beszéltem; ettől ül mosoly az arcomon, míg könny hull két szememből. Csak azzal írhatom le ezt az örömet, uram, hogy miután elértem a tevékeny élet korát, soha egy boldog napom se volt, míg csak partra nem szálltam ebben az országban, és dolgozni nem kezdtem a kegyed ültetvényén. Meztelen voltam és éhes, elcsigázott és erőtlen, hideg kínozott télen, hőség gyötört nyáron. Aztán kezdtem felismerni helyzetemet, és felfogni a különbséget a test nélkülözései meg az elme gyötrelmei között. Azelőtt bőségben tivornyáztam, itt kemény sorssal küszködtem; amott henyességben és kéjes jólétben fetrengtem; itt robotoltam, míg néha majd összeroskadtam a teher alatt. De mennyivel boldogabb voltam itt, mint ott! Ottan poklot hordtam a lelkemben, borzalom és zűrzavar töltött el, mindennapos rémület voltam saját magamnak, állandóan készen álltam a nyomorúságos végre, itt viszont áldott nyugalom enyhíti lelkemet, a mennyország jelképe és előfutára. Hálásan és alázatosan imádom azt a kegyelmet, mely kiragadott az ördög karmaiból. Ezek az érzések foglalják el gondolataimat, legfárasztóbb óráimat kellemessé teszik, munkámat könnyűvé, szívemet felvidítják. Sose fekszem le kemény ágyamra anélkül, hogy istent túláradó szeretettel dicsérjem, nem csupán azért, mert nem vagyok az elítéltek odújában, és megmenekültem a megérdemelt haláltól, hanem azért is, mert nem leskelődöm a Lövészek Dombján;²⁶ nem vagyok már rabló, az igaz és becsületes emberek rémülete, az ártatlanok és szegények fosztogatója, tolvaj és gonosztevő, akit ki kell irtani a föld színéről a többiek biztonságáért. Megszabadultam a szörnyű kísértéstől, hogy bűnözök a fényűzés kedvéért, és egyik vétkem szükségessé tegye a másikat. És tanúbizonyságot teszek róla, hogy ez elegendő a legkeserűbb bánat megédesítésére, és hálássá tud tenni egy embert Virginiaért vagy akár egy rosszabb helyért is, ha van olyan.

Aztán fölött nekem egy kérdést: mi történne, ha az emberek világosan láthatnák a mennyországot meg a poklot, az egyiknek az örömeit, dicsőségét és leírhatatlan boldogságát, a másiknak a borzalmait? Mi lenne, ha mindkettőről ítélnének, amennyire az az emberi gondolkodás erejéből telik? Szerinte az előbbinek nagyobb ereje és hatalma lenne a világ megjavítására, mint az utóbbinak. De erről még más alkalommal is beszélgettünk.

Megkérdezhetik, hogyan hallgathattam mindezt végig felindultság nélkül, annál is inkább, mert oly sok tekintetben ráillett saját esetemre meg korábbi életkörülményeimre! Hamarosan külön fogok felelni rá. Neki azonban egy szót se szóltam erről a kérdéstről, mert egészen másképp

---

²⁶ Yhooters' Hill: dombvonulat London és Greenwich között.

látott engem, mint én saját magamat. Nem is bocsátkoztam semmilyen bizalmas közlésbe saját történetemről, mint az ilyenkor szokás, hanem csupán tudattam vele néhányszor, hogy nem bűnözőként vagy deportáltként jöttem át Virginiába. Ez eléggé szükséges volt, mert sok jó helyzetben élő virginiai lakos került oda úgy.

Ami engem illet, elég volt az, hogy jó helyzetben vagyok. Senkit sem érdekelt, hogy mi voltam: az ottaniak már elfeledték, mely balszerencse folytán kerültem az országba, vagy hogy valaha is másképpen szolgáltam, mint önként, és eszem ágában se volt szellőztetni titkaimat. Minderről hallgattam hát; de mégis lehetetlen volt elrejtennem zavaromat, valahányszor ő ilyesmiről beszélt. Mindaddig fogalmaim a dolgokról csak megjelenésükön alapultak, aszerint, hogy engem kedvezően vagy kedvezőtlenül érintettek-e. Úgy véltem, az élet boldog vagy boldogtalan oldala az, ami nekem nyugalmat, illetve szomorúságot szerez. Nem figyeltem arra, azaz tulajdonképpen nem is sokat értettem abból, mennyiben befolyásolja az élet fordulatait a teremtő, mennyiben irányítja mindet egy úristen, aki kormányozza a világot és az összes lényeket, melyeket megalkotott.

Csupán annyi neveltetésben volt részem, amennyiről hallottatok, tehát nem neveltek, nem oktattak vallásra, igazában azt se tudtam, hogy mit jelent. Ebben az időben már kerestem a vallást a magam módján, de az úgyszólván csak nézelődés volt a világban, hogy mi is az, és mit cselekednek benne. De ami alkotóját illeti, valóban nemigen akadt az összes lelkes lények között, akiket létrehozott, egy is, aki annyira híjával volt az ismeretnek istenről, mint én, és aki oly kevésbé érdeklődött volna iránta.

Ám ennek a fiatalembernek a komoly, szenvedélyes beszéde mindenféleképpen hatott rám, és kezdtem azt mondogatni magamnak, hogy ennek az embernek az elmélkedései kétségtelenül nagyon is helyesek; miféle istenteremtés vagyok hát én, és mit műveltem eddig? Én, ki soha életemben egyszer se tettem ilyet! Ki egyszer se mondtam csak annyit is: - Hála neked, istenem, hogy annyi mindentől megmenekültem és annyi mindent elértem ebben a világban. És mégis, életem teli volt változatossággal, csodálatosan megszabadultam veszélyektől meg bajoktól, ugyanolyan soktól, mint ez a fiatalember, ha pedig mindezt egy láthatatlan kéz művelte irántam való kegyelemből, mit tettem én, és hol éltem én, hogy a legérzékletlenebb és leghálátlanabb vagyok isten minden teremtménye közül?

Ezek a gondolatok valóban kezdtek hatalmukba keríteni, és nagyon búskomorrá tettek. De ami a vallást illeti, igen keveset értettem belőle. Ha bármi olyasfélére szántam volna magam, hogy új módon éljek vagy másképp közeledjek a valláshoz, azt se tudtam volna, melyik végén kezdjem.

Egyik napon az oktatóm, mert mindig így neveztem őt, történetesen kezében tartotta a bibliát és lapozgatta, mint általában naponta sokszor, bár én nem tudtam, minek. Egyszer kivettem a kezéből, és kezdtem nézegetni. Ezt nemigen tettem azelőtt, sőt azt hiszem, nyugodtan állíthatom, egész életemben soha el nem olvastam belőle egy fejezetet. Ő akkor a bibliáról csupán mint könyvről beszélt: honnan szerezte, hogyan hozta Virginiába. Aztán egy szenvedélykitöréssel megcsókolta: - Ez az áldott könyv! Ez volt minden kincsem, amit Angliából magammal hoztam, minden vigaszom. Sok bánatomban nem cseréltem volna el a világ semmi más kincsére. - Így folytatta hosszasan.

Egyáltalán nem értettem, mit akar mondani. Csupán gyermeki gondolataim voltak arról, mit művel a gondviselés a világon, és milyen kegyesen bánt velem. Kivettem kezéből a könyvet, és bele akartam nézni. A kötet az Apostolok Cselekedeteinél nyílt ki, a 26. rész 28. versén, ahol Agrippa így szól Szent Pálhoz: „Majdnem ráveszel engem, hogy kereszténnyé legyek.” - Azt hiszem - mondtam -, van itt egy sor, mely hajszálpontosan talál reám, miután kegyed ilyen

hosszan beszámolt önmagáról. Hadd olvassam föl a király szavait; ezzel fölolvastam neki a sort. Elpirult a szövegtől, és így szólt: - Bár válaszolhatnék magának az apostolnak a szavaival, ki így felelt a következő versben: „Kívánnám istentől, hogy ne csak majdnem, hanem nagyon is, ne csak te, hanem mindazok is, kik ma engem hallgatnak, lennétek olyanok, aminő én is vagyok, s bilincsektől megválva.”

Én immár harmincéves múltam saját számításom szerint, mégpedig jócskán, amennyire módomban állt számon tartani koromat, hiszen senkim se maradt, aki ismerte volna születésemet. Mondom, harmincéves múltam már, és jó néhány viszontagságon mentem át, de tökéletesen el voltam hagyatva gyermekkoromban, és semmiféle oktatásban se részesültem mint ifjú, így aztán nem volt tudomásom semmi olyasmiről, ami érdemes a vallás nevére. Ez volt az első alkalom, mikor szívem némi sejtelmet fogadott be vallási kérdésekről. Oktatómmal folytatott beszélgetéseink megleptek, különösen akkor, mikor annyi érzéssel szólt múltbeli körülményeiről, és azok oly nagyon hasonlítottak az enyéimre. Valahányszor vallásos tanulásra jutott saját helyzetéből, és egyik állapotából következtetéseket vont le a másikra, mindig puska-golyóként csapódott elmémbe az a gondolat, hogy nekem minden bizsonnyal ugyanannyi hálaadnivalóm és vezekelnivalóm van, mint neki, csak annyi a különbség, hogy ő sokat tudott a magasabb rendű dolgokról, én meg semmit, tehát nem is lehettem hálás értük. Viszont visszanyertem szabadságomat, talpra állítottak, úr lettem, jólétben, szerencsés körülmények között élek, pedig pontosan ugyanabból az alacsony, szerencsétlen állapotból emelkedtem föl, melyben ő van, vagyis az eladott rabéból; de ő az is maradt még. Így hát nagyobb bűnéért súlyosabb balsors is sújtotta.

A hálnak ez a hitkérdése mélyen behatolt elmémbe, és súlyosan nehezedett reá. Emlékeztem arra, milyen határtalanul hálás voltam régi uramnak, aki kiemelt alacsony helyzetemből, mennyire szerettem még a nevét is, mondhatni, a földet is, melyet taposott. De egyetlenegyszer se gondoltam semmilyen magasabb kötelezettségre, nem bizony, még annyira se, mint a farizeus, aki mondott egy „Köszönöm neked, istenem”-et, pedig az Ő gondviselése biztosan nagy hatással volt egész sorsomra.

Új oktatóm részletesen elmondta, hogy mindezek a dolgok nem történnek meg velünk egy isteni hatalom irányítása nélkül; hogy isten rendelt el mindent, még az élet legapróbb, legcsekélyebb eseményét is, olyannyira, hogy „Egy hajszál a fejünkről le nem esik a földre” az ő engedélye nélkül.²⁷ Hamarosan eszembe jutott, hogy amennyiben ez így van, én a leghálátlanabb kutya voltam a gondviselés iránt, mely annyi sokat tett értem. Rögtön így következtettem: ez a hatalom, melyet annyira megbántottam, nagyon is igazságosan újra elveheti gyapját meg lenét, melyben mostan öltözöm, és visszasüllyeszthet kezdeti körülményeim nyomorúságába.

Ez nagyon megzavart, nagyon elgondolkodó és bánatos lettem. Új oktatóm azonban állandóan vigasztalt, és mindennap tanultam tőle egyet-mást. Erre azt mondtam neki egy reggel, hogy azt hiszem, jobb lenne, ha nem latinra tanítana ezentúl, hanem inkább vallásra.

Nagyon szerényen azt állította, hogy képtelen bármiről is tájékoztatni, amit ne tudnék, és azt ajánlotta, hogy naponta olvassam a szentírást, mert az az okulás egyetlen és biztos forrása. Azt feleltem neki, amit az eunuch Szent Fülöpnek, mikor az apostol megkérdezte tőle, megértette-e, amit olvasott: „Mi módon érthetném, hacsak valaki meg nem magyarázza nékem?”²⁸

---

²⁷ Királyok I. könyve, 1:52.

²⁸ Apostolok cselekedetei, 8:31.

Gyakran beszélgettünk erről, és úgy láttam, minden okom megvan rá, hogy megtérését őszintének tartsam. Ezért nem is tudom őt másképpen jellemezni, akármennyit beszéljek is róla. Ámde nem mondhatom, hogy saját gondolataim is érettek voltak már a megtérésre. Múltam némileg nyugtalanított. Most nagyon szabályos, józan életet éltem, mindig elfoglalt ültetvényem, tartózkodtam minden szertelenségtől, már mielőtt ismertem volna őt, de nem állíthatom, hogy elegendő meggyőződés volt bennem úgy vezetkenni, ahogyan oktatóm tette, sem azt, hogy alapos vallásos ismeretekre támaszkodhattam volna, így szándékom fokozatosan elenyészett, ahogy az általában történik, ha az első benyomások nem elég mélyek.

Eközben oktatóm hosszú előadásokat tartott nekem saját szerencsétlen eseteiről, és ezek pontosan illettek rám is. Ezért beszélgetéseink mindig nagyon komolyak és súlyosak voltak. Akkor se tudtunk könnyedek lenni, mikor valláson kívüli kérdésekre fordult a szó. Ő történelmet olvasott fel nekem, ha pedig nem akadt könyv, magyarázott olyan dolgokról, melyeket a modern történelmi művek nem jegyeztek föl, vagy legalábbis a rendelkezésünkre álló könyvek nem tárgyaltak. Ezzel olthatatlan szomjat keltett bennem, hogy lássak valamit abból, ami a világon történik, annál is inkább, mert akkor az egész világ többé-kevésbé bele volt bonyolódva a nagy háborúba, melyet a francia király Európának úgyszólván összes hatalmai ellen vívott.²⁹

Most már úgy éreztem, hogy elevenen el vagyok temetve a világ egy eldugott sarkában, ahol egyáltalán semmit sem láthatok az eseményekből, hallani is csak keveset hallhatok róluk, azt is csak fél évvel, de néha egy évvel is megtörténtük után. Egyszóval újra gyakran illetem magamat a régi szemrehányással, hogy még ez sem úriemberhez illő élet.

Igaz, hogy sokkal közelebb állt hozzá, mint a zsebmetszőé és még inkább, mint az eladott rabszolgáé. De egy szó, mint száz, ennyi nem volt nekem elég, és nem lelhettem benne örömet. Volt immár egy második, igen tekintélyes ültetvényem is, mely nagyon szépen gyarapodott, majdnem száz különféle rabom dolgozott rajta meg egy felvigyázóm, kiről elég jó okkal mondhattam, hogy megbízom benne, sőt kezdett csírájából kibontakozni az újonnan alapított harmadik, így hát semmi se tarthatott vissza attól, hogy menjek, ahová akarok.

Kezdtém foglalkozni egy angliai út gondolatával. Elhatároztam, hogy amint lehet, nekivágok, de titokban többet is meg akartam nézni a világból, ha lehetséges. A valóságban is látni kívántam mindent, amiről eddig csak könyvekből voltak elképzeléseim.

Így hát siettettem harmadik ültetvényem elrendezését, hogy bérbe adhasam vagy felvigyázóra bízhasam, amint alkalom nyílik reá.

Ha rászánom magam, hogy egy felvigyázóra vagy intézőre hagyjam, senki a világon nem lehetett volna megfelelőbb oktatómnál, de gondolni sem akartam arra, hogy megváljak tőle, ki felkeltette bennem az utazás vágyát, és úgy döntöttem, hogy magammal viszem útjaimra.

Eltelt további három év, míg úgy elrendezhettem dolgaimat, hogy elhagyhasam az országot. Közben felszabadítottam oktatómat rabszolgaságából, és visszaadtam neki szabadságát, de nagy csalódásomra kiderült, hogy nem jogosíthatom fel angliai utazásra, míg le nem jár az ideje, bejegyzett deportálási végzésének megfelelően, így hát megtettem felvigyázóim egyikének, ezzel pedig fokozatosan új reményeket adtam neki az életre, ugyanolyan módon és hasonló lépésekben, ahogy engem emelt föl atyai jótevőm. Csak annyi volt a különbség, hogy én nem segítettem őt saját ültetvény megindításában úgy, ahogy engem segítettek, mert nem voltam jelen, hogy megtehessem. Az, hogy felvigyázóvá léptettem elő, csak azonnali könnyítés

---

²⁹ Jack az augsburgi liga 1688-1697-es háborújára céloz.

volt számára, felszabadítás a robot meg a nehéz rabsors alól. De ő maga sokkal inkább hozzájárult saját felszabadulásához, szorgalmával és becsületes igyekezetével.

Akárhogy is, ezt a bizalmi állást olyan hűséggel és odaadással töltötte be, hogy híre ment a vidéken. Mikor visszatértem, egészen más körülmények között találtam őt, mint eljövetelemtől, közben pedig húsz évig fő jószágigazgatóm volt.

Azért emlegetem minél bővebben ezeket a dolgokat, hogy bármelyik szerencsétlen nyomorult, kit balsorsa ilyen körülmények közé vethet, láthassa ezt a beszámolót, és a következő rövid tanulságokat vonhassa le példáimból.

1. Virginia egész életének legboldogabb helyévé, a deportálás pedig legboldogabb szakaszává válhatik. Ha ugyanis őszintén vezekel és odaadó szorgalommal dolgozik, sikeresen megszabadulhat életének botránnyos gonoszságától, teljesen új helyzetbe kerül, melyben nem kísértik korábbi bűnei, és van reménye rá, hogy a jövőben jobban éljen.

2. Virginiában bárki, a legalávalóbb, legmegvetendőbb nyomorult is biztos lehet benne, hogy rabságidejének lejártá után jól élhet, és meggazdagodhatik, ha szorgalmasan, iparkodva végzi az országban szokásos munkát. (Föltéve, hogy él és egészséges.)

Mivel erre az alapra a világ legszerencsétlenebb nyomorultja is jogosult, véleményem szerint egy deportált bűnöző sokkal boldogabb, mint az ország legsikeresebb lefüleletlen tolvaja. Vannak szegény fiatalok, akik önként átmennek amaz országokba: elszegődnek, hogy szállítsák át őket és helyezték el ott. Azok nem is olyan bolondok, mint sokan képzelik, különösen, ha új gazdáik tisztességesen bánnak velük. Lehet, hogy azelőtt nem tudták, mihez fogjanak, vagy helytelenül viselkedtek, Virginiában viszont azonnal gondoskodnak róluk, ez biztos, de idejük letelte után olyan helyzetbe segítik őket, hogy tudjanak gondoskodni magukról. De visszatérek saját történetemhez, mely most új szintérré vezet.

Immár készülődtem angliai utamra, miután tökéletesen megbízható kezekben hagytam ültetvényemet. Először is nagy áru és pénzkészlettel láttam el magamat: legyen elegendő úti szükségleteimre, és küldhessek vissza nagy értékeket Marylandbe valamennyi ültetvényem használatára és ellátására. De mikor jobban megfontoltam az utazást, eszembe jutott, hogy nem lenne okos dolog teljes készletemet arra a hajóra rakni, melyen magam utazom. Ezért többször ötszáz nagyhordónyi³⁰ dohányt küldtem különböző hajókon Angliába, értesíttem londoni üzletfeletemet, körülbelül mikor fogok hajóra szállni, hogy magam is átmenjek, és megbíztam, hogy kössön tekintélyes összegű biztosítást, arányban rakományom értékével.

Körülbelül két hónappal azután útnak indultam. Tengerre szálltam Anglia felé egy erős, huszonnégy ágyús hajón, mely hatszáz nagyhordónyi dohányt szállított. Augusztus elsején elhagytuk Virginia földfokait. Az első két héten igen kellemetlen, viharos utazásunk volt, bár a közhit szerint ez az évszak jó időt szokott hozni.

Tizenegy napja voltunk már tengeren, a szél pedig többnyire nyugatról vagy nyugat-északnyugatról fújt, igen erősen, így sokkal messzibbre vitt minket kelet felé, mint az Angliába vezető úton szokás. Akkor meg tomboló vihar tört ránk, mely öt napig dúlt szinte enyhülés nélkül, úgyhogy kénytelenek voltunk futni a szél elől, ahogy a tengerészek mondják, akármerre vessen is a véletlen. Ez a vihar nagy kárt tett hajónkban, lékeket is kaptunk, de nem olyan súlyosakat, hogy a szorgalmas tengerészek be ne tudják tömni. A kapitány újra a szárazföld felé kormányozott, amennyire csak tudott a szél meg a hatalmas hullámok ellen, de végül is úgy döntött, hogy eltér a Bermudák felé.

---

³⁰ Egy nagyhordó Angliában 286,4, az Egyesült Államokban 238 liter.

Nem konyítottam eléggé a tengerészeihez, hogy megértsem, min vitatkozik a kapitány meg az első tiszt. De úgy látszott, hogy túlfutottunk a megfelelő szélességi fokon, és már nem érhetjük el a Bermudák szigeteit. A kapitány meg az első tiszt merőben ellentétesen vélekedtek, számításaik szokatlanul távol estek egymástól, mert a viharban elvesztették tájékozódásukat. A kapitány, magabiztos ember lévén, sértegette az első tisztet, és fenyegetőzött, hogy elbocsátja, ha Angliába érnek. Az első tiszt kitűnő művésze volt a tengerészetnek, tapasztalt hajós, de szerény ember is. Erősködött ugyan, hogy igaza van, de illő, tiszteletteljes modorban. Több nap után a szél alábbhagyott, és az ég kitisztult, elvégezheték megfigyeléseiket és megtudhatták, hol vannak. Kiderült, hogy az első tiszt számítása volt helyes, és a kapitány tévedett, mert a szélesség huszonkilencedik fokán jártunk, igen távol a Bermudáktól.

Az első tiszt egyáltalán nem használta ki illetlen módon a fölfedezést, udvariasan fogadtatta el, a kapitány meggyőződött róla, így a kölcsönös heveskedés megszűnt. De a következő kérdés az volt, mit tegyenek? Egyesek az egyik útvonal mellett kardoskodtak, mások egy másikat ajánlottak, de abban mindnyájan egyetértettek, hogy nem tarthatunk egyenesen Anglia felé, hacsak nem kapunk délies vagy délnyugati szelet, amit megtagadott tőlünk a sors, mióta tengerre szálltunk.

Végül is abban egyeztek meg, hogy eltérünk a Kanári-szigetek felé. Ez a legközelebbi földdarab, eltekintve, a Zöldfoki-szigetektől, melyek túlságosan délre vannak számunkra, ha elkerülhetjük őket.

Erre eltértünk északkelet felé. A szél még nyugatias volt, vagy egy kissé északra tért a nyugattól, így jól haladtunk, és körülbelül tizenöt napi hajózás után megpillantottuk a Pico de Teneriffét, egy óriási hegyet a Kanári-szigetek egyikén. Ott kipihentük magunkat, friss vizet és élelmet vettünk fel, kitűnő bort is bőven. Sajnos nem volt kikötő, melyben rendbe hozhattuk volna a hajót, pedig lékeket kapott, és gyenge állapotban volt annyi rossz idő után. Kénytelenek voltunk hát úgy boldogulni, ahogy tudtunk. Csak négy napig horgonyoztunk a Kanári-szigeteken, és újra tengerre szálltunk.

A Kanári-szigetektől kezdve tűrhető időnk volt és csendes tengerünk, míg a Zugokba nem értünk, mert így hívják a Csatorna bejáratát. A szél erősen fújt észak meg északnyugat felé, így kénytelenek voltunk nagyobb parttávolságot tartani, ahogy azt a tengerészek mondják, mikor behajóztunk a Csatornába. Ekkor íme! Egy huszonhat ágyús francia cirkáló vagy kalózhajó bukkant fel és utánunk eredt, kifeszítve minden vitorláját. A mi kapitányunk egy-két oldal-sortüzet váltott vele. Számomra ez rettenetes volt, mert sose láttam még ilyesmit. A francia hajó ágyú végigsepertek rajtunk, megöltek és megsebesítettek hatot legjobb embereink közül.

Egyszóval harcoltunk, míg rá nem jöttünk, hogy nincs más választásunk, mint megadni magunkat. Ha nem így teszünk, elsüllyedünk a francia hajó oldalán, mert szabadulást semmiképp se várhatunk. Harcoltunk tehát, elég hosszan ahhoz, hogy a kapitány megmentse becsületét, utána elfogtak, és St. Malo felé tartottunk.

Nem búslakodtam túlságosan a hajóban lévő árum elvesztésén, mert tudtam, hogy van elegendő imitt-amott a világon, de mivel szó szerint megfosztottak minden holmimtól, úgyszólván még a testemen lévő ruháktól is, igen rossz helyzetben voltam. Valaki azonban tájékoztatta a kalózkapitányt, hogy én utas és kereskedő vagyok. Hívatott engem, kikérdezett körülményeimről, és amint meghallotta, hogyan bántak velem, megparancsolta embereinek, hogy adjanak nekem vissza egy kabátot, kalapot meg egy pár cipőt, melyet rólam húztak le. Odaadta egy saját reggeli köpenyét, hogy viseljem, míg a hajón vagyok, és meg kell adnom, nagyon jól bánt velem.

Fogságba esésem kivül volt még egy bánatom. A cirkáló fedélzetén tartottak fogva, a mi hajónkra pedig francia legénységet tettek, és elküldték St. Malo felé. Ez később még nagyobb keserúséget szerzett nekem, mikor St. Malóba vittek, mert ott megtudtam, hogy a mi hajónkat útban arrafelé visszafoglalta egy angol hadihajó, és Portsmouthba kísérte.

A mi hajónk elküldése után a kalóz ismét a Csatorna bejáratánál cirkált széltében-hosszában egy ideig, mégsem találkozott zsákmánnyal. Végre megpillantottunk egy hajót, de kiderült, hogy az a saját nemzetükből és mesterségükből való. Azoktól megtudták, hogy eljutott a hír Angliába, miszerint valami francia kalózok ide-oda hajóznak a Zugokban, erre három angol hadihajó kifutott Plymouthból cirkálni a Csatornában, és biztosan reánk fognak akadni. A francia bator, vakmerő fickó volt, eszébe se jutott visszakozni, hanem eltért északkeletre, a Szent György-csatorna irányába. A negyvennyolc és feledik szélességi fokon elég szerencsétlen módon találkozott egy nagy, gazdag angol hajóval, mely Jamaicából tartott hazafelé. Nagyon tisztán látszott a hajnali szürkületben, mikor egy ember az árbockosárban elkiáltotta magát: - Au voile! Vitorla! - Azt reméltem, hogy az angol hadihajók, és a kapkodó sietségből, amivel a harcra készülődtek, arra következtettem, hogy csakugyan azok. Kiszálltam függőágyamból, mert nem volt külön fülkém, melyben háljak, hadd lássam, mi megy végbe, de hamarosan rájöttem, hogy reményeim hiúk, a hajó nem azon az oldalon látszik, ahol lennie kellene. Ugyanis orrunktól balra volt, mert északra tartott, Írország partja felé. Mire kiértem, az összes vitorlák kifeszítve dagadtak, kezdődött az üldözés, sebesen haladtunk. Látszott azonban, hogy az a hajó is észrevette a miénket, és tudta, mifélek vagyunk, mert minden kifeszíthető vásznával igyekezett távolodni Írország partja felé, hogy ott befusson egy kikötőbe.

Világos volt, hogy a mi kalózhajónk sokkal, de sokkal gyorsabb, két lábat tesz meg, míg az egyet, és estefelé utolérte a másikat. Ha csak hat órával tovább tudták volna tartani a távolságot, bejuthattak volna a Limerick folyóba vagy valahová a part közelébe, ahol nem merésztük volna megtámadni a menekülőket. De utolértük őket, és mikor kapitányuk látta, hogy nincs más mód, bátran megállította a hajót, és készült a harcra. Annak a hajónak harminc ágyúja volt, de mélyen merült a vízbe, mert fedélközét megrakták áruval. Nem tudta kidugni alsó fedélzeti ágyúit, mert a tenger nagy hullámokat vetett. Végül mégis megkockáztatta, hogy kinyissa lőréseit, és tüzelt három ágyúval egyik oldalán. De legnagyobb baja az volt, hogy nehezen mozgott súlyos rakományja miatt. A francia hajó máris az oldalánál termett, rázúdította oldalsortüzet, és hamarosan újra készen állt. Ámde a másiknak is erős legénysége volt, az angol tengerészek nekilódultak, és ők is részesítettek minket oldalsortüzeikben, nagyon fürgén és bőségesen. Megtudtam, hogy az első csetepatéban a francia hajó máris egy csomó embert vesztett, a következő azonban még rosszabb volt. Az angol hajó nem vitorlázott ugyan olyan jól, mint a francia, de nagyobb volt és erősebb építésű. Mikor mi (a francia hajó) újra rárontottunk, az angolok merészen nekünk jöttek, keresztbe a hajónkra, orra meg horgonya között, és hozzánk kötözték magukat. Akkor zúdította ránk az angol kapitány alsó ágyúinak sortüzét, és úgy megszagatta a francia hajót, hogy amennyiben tartani tudta volna, a kalóz megjárja. De a franciák valóban bámulatos gyorsasággal és bátorsággal mozogtak, a kapitány mindenütt ott volt, karddal kezében, elvágták magukat az angol hajótól, rudakkal eltaszították, és olyan sűrű puskatúz alá fogták, hogy azok nem mutatkozhattak a fedélzetén. Mondom, így elszabadították magukat, oldalukkal fordultak a másik oldala felé, aztán hosszas tüzelés következett, és az angol hajó harc képtelenné vált. Tatárbocát meg alsó vitorlarúdját ellőtték, és ami a legrosszabb volt, kapitányuk elesett, így aztán kénytelenek voltak megadni magukat, miután egész éjszaka és a következő nap egy részében is harcoltak.

A francia kapitány udvariasan azt kívánta tőlem, hogy menjek le a rakodótérbe, míg a harc folyik. Udvariassága ellenére láttam, hogy nincs inyére, ha a fedélzetén vagyok. Talán attól félt, hogy alkalmam nyílik valami kárt tenni, bár el nem tudom képzelni, hogyan tehettem volna.

Különben is készségesen mentem, mert eszem ágában se volt megöletni magamat, különösen honfitársaimmal. Lementem hát, és leültem a seborvos mellé. Ott megtudhattam, hogy az angolok első oldalsortüze után hét sebesültet hoztak le hozzá, azután még harminchármat, mikor pedig az angolok keresztbe fordították előttünk a hajóorrukat, és miután a franciák elszabadították magukat, további tizenegyet, így a franciáknak összesen ötvenegy sebesültjük meg huszonkét halottjuk volt, az angoloknak tizennyolc halottjuk és sebesültjük, köztük a kapitány.

A francia kapitány azonban diadallal fogadta a zsákmányt, mert az angolok rendkívül gazdag rakományt szállítottak, bőven volt ezüst a fedélzetükön. Miután a franciák elfogták a hajót és elrabolták a nagy rakodótér összes javait, ami igen tekintélyes érték volt, az angol első tiszt titkos alkut kötött a francia kapitánnyal. Megígérte, hogy megmutatja egyedül neki hatezer pezó³¹ rejték helyét, úgy, hogy egy embere se tudjon róla. A kapitány ráállt, és szavát adta, hogy szabadon bocsátja, amint partot érnek. Ennek megfelelően éjszaka, mikor mindenki fújta a kását, amint mondják, vagy örségben volt, a kapitány meg a zsákmányolt hajó első tisztje átment a másik hajóra, és ott az első tiszt megmutatta a pénz rejték helyét, ígérete szerint. A kapitány elhatározta, hogy ott hagyja, míg meg nem érkeznek, utána pedig partra szállította saját magának, így sem a tulajdonosok, sem a tengerészek nem kaptak belőle semmi részt, ami melleleg szólva csalárdság volt a kapitánytól. Az első tiszt viszont megfizette a váltságdíjat a titok felfedésével, és a kapitány szabadon is bocsátotta, pontosan ígérete szerint. Ezenfelül adott neki kétszázat a pezókból, hogy eljuthasson Angliába, és pótolhassa veszteségeit.

E zsákmány után a kapitány egyeden célja az volt, hogy épen eljusson vele Franciaországba, mert annak a hajónak a rakományából összes emberei és hajójának tulajdonosai is meggazdagodhattak. A rakomány jegyzéke, melyet kimásoltam a kapitány könyveiből, a következő volt:

- 260 nagyhordó cukor,
- 187 kisebb hordó cukor,
- 176 hordó indigó,
- 28 kisebb hordó szegfűbors,
- 42 zsák vatta,
- 80 kereskedelmi súlyegység elefántcsont,
- 60 kis hordó rum,
- 18 000 pezó, az elrejtett 6000-en kívül, több csomag orvosság, teknősbékapáncél, cukrozott gyümölcs, csokoládé, citromlé, meg más nagy értékű áru.

Ez szörnyű veszteség volt az angol kereskedőknek és fejedelmi zsákmány a gazembereknek, akik megkaparintották, de mivel nyílt háborúban történt és úgynevezett becsületes küzdelemben, ahogy azt hívják, semmilyen kifogást se lehetett emelni ellene, és ami igaz, bátran harcoltak érte.

A kapitány már azelőtt se kockáztatta meg, hogy találkozzék az angol hadihajókkal, most pedig még óvatosabb lett, mert ilyen értékű zsákmányt semmiképp sem akart elveszíteni. Délnek tartott hat, olyannyira, hogy már-már azt hittem, át akar menni a Gibraltár-szoroson és Marseille-ben köt ki. De miután elérte körülbelül a negyvenöt és háromnegyedik szélességi fokot, elfordult keletre, be a Vizcayai-öbölbe, és mindnyájunkat Bordeaux folyójába vitt.

---

³¹ Régi spanyol ezüstpénz, melyet mexikói vagy dél-amerikai dollárnak is hívtak. Nyolc realét ért. Innen angol neve: piece-of-eight, vagyis nyolcas pénz, melyet Defoe használ. Négy shillinget tett ki, vagyis öt pezó ért egy fontot. Főleg a spanyolok amerikai gyarmatain volt forgalomban.

Tulajdonosai vagy felettesei a nagy zsákmány hírére szárazföldön odautaztak, találkozni vele és megbeszélni, mit csináljanak a szerzeménnyel. A pénzt meg a rakomány egy részét természetesen biztonságba helyezték, de azután a hajó továbbment a part mentén Saint-Malo felé, élve az alkalommal, hogy néhány francia hadihajó a part hosszában cirkál, és kíséretül szolgál neki egészen Ouessant-ig.

Ott a kapitány megjutalmazta és elbocsátotta az angol első tisztet. Az tengeren ment onnan Dieppébe, majd tovább Angliába útlevéllel, Flandrián, Ostendén át. Úgy látszik, a kapitány nagyon is szívesen küldte el a hajóról, nehogy másoknak is elárulja, amit neki fölfedett.

Bordeaux-ban voltam hát, Franciaországban, és egy reggel a kapitány megkérdezte tőlem, mit szándékszom tenni. Eleinte nem értettem, mire céloz, de hamarosan tudtomra adta, hogy vagy átadnak az államnak mint angol hadifoglyot és elszállítanak Dinant-ba, Bretagne-ba, vagy pedig módot találok rá, hogy kicseréljenek, vagy váltságdíjat fizetek magamért. Ez a váltságdíj, mint azonnal megmondta, háromszáz koronát tett volna ki.

Nem tudtam, mitévő legyek, és arra kértem, adjon nekem időt, hogy írjak barátaimnak Angliába, ugyanis küldtettem nekik egy rakományt Virginiából, de nem tudhattam, hogy az nem került-e egy ugyanolyan kapitány kezére, mint ő, mert ha igen, akkor nem tudom, mi lesz a sorsom. Készségesen beleegyezett, levelet küldtem hát postán, és nagy elégtételemmel megtudtam a válaszból, hogy a hajót, melyen elfogtak, az angolok visszafoglalták és Portsmouthba vitték. Attól féltem, hogy foglyul ejtőm szigorúbb lesz ettől, talán még pimasz is, de ő egy szót se szólt a fordulatról, sem én neki, bár utóbb megtudtam, hogy már értesült róla.

Ez mindazonáltal nagy segítségemre volt, nemcsak abban, hogy kifizessem a váltságdíjat a kapitánynak. Amint londoni üzletbarátom megtudta, hogy élek, és Bordeaux-ban vagyok, azonnal küldött nekem egy hitellevelet egy bordeaux-i angol kereskedőhöz, bármilyen szükség esetére. Alighogy megkaptam, elmentem a kereskedőhöz, aki elismerte a levelet, és azt mondta nekem, annyi pénzt kapok, amennyit kívánok. Ráadásul én, aki teljesen idegen voltam ott, és nem tudtam, mihez kezdjek, úgyszólván baráthoz jutottam, elmondhattam neki dolgaimat és tanácskozhattam vele. Alighogy elmeséltem esetemet, így szólt: - Lassan a testtel! Ha ez történt kegyeddel, talán találok módot reá, hogy váltságdíj nélkül is kiszabaduljon.

Ha jól emlékszem, egy hajó hazafelé tartott Martinique-ből Franciaországba, a Finisterre-fok magasságában elfogta egy angol hadihajó, az angolok fedélzetükre vettek egy rochelle-i kereskedőt és Plymouthba vitték. Ez az ember könyörgő kérelmeket adatott be barátaival, hogy cseréljék ki, mert ő szegény, mint bizonygatta, és nem tud váltságdíjat fizetni. Barátom elejtett nekem valamit erről, de nem sokat, csupán annyit hagyott meg, hogy ne siessek fizetni a kapitánynak, még csekély pénzt se, hanem tegyék úgy, mintha semmi hírt se tudnék kapni Angliából. Meg is fogadtam tanácsát, míg észre nem vettem, hogy a kapitány kezd türelmetlenkedni.

Nemsokára azt mondta nekem, hogy visszaéltem jóindulatával, elhittem vele, hogy váltságdíjra számíthat tőlem, ő udvariasan bánt velem, költségekbe verte magát ellátással, én pedig bizonytalanságban tartottam őt. De nem sokat teketóriázik: ha tíz napon belül elő nem kerítem a pénzt, elküld engem Dinant-ba, a király foglyai közé, míg ki nem cserélnek. Kereskedő barátom tanácsára és utasítására azt feleltem, hogy nagyra becsülöm udvariasságát, és szívből sajnálom, ha elveszti, amit rám költött, de megtudtam, hogy barátaim elfelejtettek engem, sejtelmem sincs róla, hogy mit tegyek. Semhogy nyűg legyek a nyakán, inkább alávetem magam sorsomnak, és megyek Dinant-ba vagy bárhová, ahová küldeni kíván, ha azonban valaha is visszanyerem szabadságomat és eljutok Angliába, föltétlenül megtérítem neki eltartásom költségét. Egyszóval nagyon feketének festettem helyzetemet az egész beszélge-

tésben. Ő fejét csóválta, nem sok szót vesztegetett rám, de másnap felíratott a király költségén lévő, Bretagne-ba küldendő angol foglyok lajstromára, melyet a városparancsnok rendeletére készítettek.

Ezzel kikerültem a kapitány hatalmából. Kereskedő ismerősöm azonnal elment a városparancsnokhoz másik kettővel együtt, ki a Plymouthban fogva tartott francia kalmár barátja volt, és szerzett egy fogolycsere-parancsot. Az én barátom biztosítékot adott helyettem arra az esetre, ha a másik foglyot nem adnák át. Rögtön szabadon engedtek, és hazamentem vele az ő házába.

Így elűtöttük a kapitányt a váltságdíjtól. Barátom azonban mégis elment hozzá, tudtára adta, hogy engem kicseréltek a kormányzó parancsára, és ki is fizette neki minden rám fordított költségét, amit csak fel tudott sorolni. Ekkor a kapitány már nem tiltakozhatott, és mit se kérhetett váltságdíj fejében.

Onnan Dunkerque-be mentem egy francia hajón. Mivel volt egy bizonyítványom a bordeaux-i városparancsnoktól, miszerint kicserélt fogoly vagyok, kaptam útlevelet, hogy menjek Németalföldre, aztán meg, ahová tetszik.

El is mentem Centbe, ... áprilisában, éppen mikor a hadseregek csatára indultak. Nem volt ellenemre a hadi mesterség, de úgy gondoltam, hogy immár fölébe emelkedtem egy kicsit. Meg aztán egyéb tennivalóm is akadt, mert véleményem szerint csak az vonul hadba, aki otthon nem tud megélni. Mégis úgy határoztam, hogy megnézegetem ezt is. Megismerkedtem egy Gentben beszállásolt angol tiszttel, és elmondtam neki szándékomat. Meghívott, hogy tartsak vele önkéntesként, és felajánlotta védelmét. Lakhatok vele a sátrában, élhetek, ahogy akarok, járhatok fegyverben vagy anélkül, ahogyan az alkalom sugallja.

A hadjárat korántse volt a legsúlyosabb az addigiak vagy a várhatók közül. Megvolt hát az a szórakozásom, hogy úgyszólván különösebb kockázat nélkül megfigyelhettem a hadi szolgálatot. Valóban, nem láttam egyetlen említésre méltó hadműveletet se, mert abban a hadjáratban nem sokat harcoltak. Mi a harc oka bármelyik oldalon is, arról mit se tudtam, és bármilyen vitát is hallottam róla, elhessegettem gondolataimból. Oránia hercegeből Anglia királya lett, az angol csapatok mind az ő oldalán álltak, a katonák kiadósan káromkodtak és szitkozódottak Vilmos király tiszteletére, de ami a harcolást illeti, többször is megfigyelhettem, hogy a franciák megverik őket. Barátom ezredét pedig éppenséggel bekerítették egy faluban, melyet őrizetükre bíztak, és mindnyájukat foglyul ejtették. Rajtam azonban segített a szerencsés véletlen: mivel nem voltam szolgálatban, nem is parancsnokoltam, hanem aznap elcsatangoltam a környéket nézni, mert nagy gyönyörűséget szereztek nekem a megerősített városok, és szerettem szemügyre venni erődítéseik szépségét. Míg így szórakoztam, ezúttal szerencsésen megúsztam azt, hogy a franciák foglyul ejtsenek.

Mire visszaérkeztem, az ellenség már elfoglalta a várost, de mivel nem voltam katona, nem bántottak. Elővettem zsebemből a francia útlevelet, és megengedték, hogy Newportba menjek. Ott postahajóra szálltam, és átjöttem Angliába, de Dover helyett Dealnél kötöttünk ki, mert a szél a dél-angliai dombvidék felé hajtott minket, így végződött rövid hadjáratom és második próbálkozásom a katonai mesterségben.

Mikor Londonba érkeztem, üzletbarátom, kinek elküldtem értékpapírjaimat, nagyon jól fogadott, és igen jó körülmények közé kerültem, ugyanis az összes áru, melyeket hozzá küldtem, épségben megérkezett. Ezenkívül hátrahagyott felügyelőim több alkalommal is hajóra raktak négyszáz-négyszáz nagyhordónyi dohányt, mely ültetvényeim terméke volt vagy annak egy része, és elküldték hozzá, így aztán több mint ezer fontom volt megbízottam kezében, azonkívül pedig még négyszáz nagyhordónyi eladatlan dohány.

Semmi dolgom sem akadt hát, csak az, hogy teljesen elrejtőzzek mindenki elől, aki azelőtt valamennyire is ismert, ez pedig a legkönnyebb volt a világon. Hiszen én mindenkinek kihullottam az emlékezetéből, és a legtöbbben, akiket ismertem, kihullottak az enyémből. Tudakozódtam a megfelelő helyen az én Jack kapitányomról, aki velem ment Skótországba, helyesebben magával vitt engem. Megtudtam, hogy bolyongott a világon, Londonba jött, visszaesett régi mesterségébe, melytől nem tudta megtartóztatni magát, kiváló útonálló lett belőle, és az akasztófán végezte, tizennégy évi válogatott és sikeres gaztettek után. Ezek részletezése bámulatos történetet tenne ki. Másik Jack testvérem, kit őrnagynak neveztek, ugyanezt a hitvány mesterséget folytatta, ő azonban lovagiasabb, nemeslelkűbb volt. Számítalanszor fosztogatta az emberiséget, de mindig ügyesen kisiklott üldözői kezéből. Végre zár alá tették Newgate-ben, és megrakták bilincsekkel. Minden bizonnyal követte volna a kapitány útját, de olyan talpraesett gazember volt, hogy se börtön, se bilincs nem tarthatta vissza. Két cimborájával együtt sikerült levernie bilincseit, éjszaka átjutottak a börtön falán, és leereszkedtek a külső oldalán; majd miután így megszöktek, sikerült eljutniuk Franciaországba, és ott folytatta ugyanazt a mesterséget. Megtanította három pajtását a rablás úgynevezett angol, nemes lelkű módjára, melyben nem gyilkolják vagy sebesítik meg a kirablottakat, és nem is bánnak velük rosszul. Ezt oly sikeresen üzték, hogy híressé vált Anthony néven, és abban a becsületben részesült, hogy három társával együtt kerékbe törték Párizsban, a Grève téren.

Tudomást szereztem néhány cimborájukról, kik szerencsésen megmenekültek. Módot találtam rá, hogy tőlük minderről hiánytalanul értesüljek, és hosszan beszámoltattam magamnak viselt dolgaik részleteiről, közben pedig még találgatni se hagytam őket kilétem felől vagy kérdezősködésem okáról.

Immár jó szerencsém tetőpontjára jutottam, igazán nagyon kedvező körülmények közé kerültem, és mivel kezdettől mértékletes természetű voltam, félreraktam a jövedelmemet, és ráadásul mégis nagyon jól éltem. Főleg igen jelentős üzletember hírében álltam, ki dúsgazdagon jött át Virginiából. Mivel gyakran indítottam oda készleteket ültetvényeim és a rajtuk élő családok részére, mikor levélben kértek rá, fontos kereskedőnek számítottam.

Magányosan éltem, és bérelt lakásokban, mégis kezdtek nagyon jól ismerni. Üzletbarátoknak szóló leveleimben csupán Jacknak írtam ugyan alá a nevemet, de a franciák, kik között egy évig éltem, nem értették, mit jelent a Jack, és Monsieur Jacques-nak meg Colonel Jacques-nak hívtak, így lettem náluk fokozatosan Colonel Jacques, így neveztek a fogolycsere-bizonyítványban is, ennél fogva így mentem Flandriába is. Erre meg bizonyítványom láttán barátom és üzletfelem Colonel Jacquesnak nevezett Angliában, így aztán külföldinek és franciának tartottak, nekem pedig nagyon tetszett, hogy mindenki annak néz. Nagyon jól beszéltem franciául, mert megtanultam a köztük töltött hosszú idő alatt. Állandóan a londoni francia templomba jártam, minden alkalommal annyit beszéltem franciául, amennyit csak lehetett, sőt, hogy teljessé tegyem a látszatot, francia alkalmazottat fogadtam kereskedelmi ügyeim intézésére. Ez csupán abból állt, hogy fogadjunk évi öt-hatszáz nagyhordónyi dohányt saját ültetvényeimről, rendelkezünk vele, és lássuk el embereimet a szükséges árukkal, mikor kériek.

Ilyen visszavonultan éltem még vagy két évig. Ekkor az ördög, aki bosszút koholt ellenem, mióta nem akartam tolvaj lenni, kamatostul megfizetett nekem, és egy kelepécét állított utamba, mellyel majdnem tönkretett.

A mi házunkkal átellenben egy rendkívüli megjelenésű hölgy lakott. Igazán nagyon jól öltözködött, és igen szép volt, kitűnő nevelésben részesült, és gyönyörűen énekelt. Ezt nagyon tisztán hallhattam néha, mert a két ház egymással szemben állt egy szűk udvarban, mely eléggé hasonlított a Lombard utcai Háromkirály udvarhoz.

Ez a hölgy oly gyakran került elé, hogy észre kellett őt vennem, és ha nem akartam nevetlen lenni, kalapot kellett emelnem neki, mikor megpillantottam ablakában vagy az ajtónál, vagy találkoztam vele az udvarban. Szinte ismerősök lettünk hát a távolból. Néha a mi házukba is ellátogatott, és közösen kieszelték azt, hogy bemutatnak neki, ha jön; így aztán fokról fokra közelebbi ismeretségbe kerültünk, és gyakran beszélgettünk családi körben, de mindig mások előtt, legalábbis hosszú ideig.

Szerelem dolgában még csak gyerek voltam, és egyetlen korombeli férfi sem akadt Európában, aki olyan keveset tudott volna a nőkről, mint én. Soha még csak meg se fordult a fejemben a gondolat, hogy feleségem is lehetne, még kevésbé, hogy szeretöm, és mindaddig oly tökéletesen ismeretlen és közömbös volt számomra a szépem, mint tízéves koromban, mikor egy rakás hamun hevertem az üveghutában.

De ennek a nőnek volt valami varázsereje a társalgásban, többször is kitüntetett engem mások között, és én kezdtem lépre menni, nem tudtam, hogyan vagy mi végre. Egyszerre azon vettem észre magamat, hogy egyedül őreá tudok gondolni, örökösen fogva tart bűvös körében. Ha nem lett volna egyike a legkőrmönfontabb nőknek a világon, soha el nem éri, hogy a legkevésbé is törődjek vele, de lóvá tett engem varázslatos ügyességével, mely egy nálam sokkal óvatosabb elmét is be tudott volna csapni, és lehetetlenség volt ellenállni neki.

Szünet nélkül ostromolt engem finom viselkedésével és olyan fogásokkal, melyek semmiképp se maradhattak hatástalanok. Úgyszólván szakadatlanul szemem előtt volt, gyakran időzött társaságomban is. Észrevehette, mennyire keresem az alkalmat, hogy beszéljek vele, de még több hónap múlva is oly tartózkodóan viselkedett, annyira körülvette magát örökös akadályokkal, hogy ezt lehetetlenné tette. Meglepetésszerűen se tudtam rátörni, oly éberem őrizkedett.

Ez a merev viselkedés a lehető legnagyobb rejtély volt, hiszen ugyanakkor sose tagadta meg tőlem a találkozást vagy társalgást mások jelenlétében. De ragaszkodott magatartásához, ügyelt, hogy sose üljön mellettem, és ne csúsztathassak semmiféle papírt a kezébe, ne is beszélhesek hozzá halkan. Mindig ültetett valakit kettőnk közé, úgyhogy sose férhettem hozzá, így tartott sakkban több hónapig, mintha csakugyan az volna határozott szándéka, hogy semmi közünk se legyen egymáshoz.

Egész idő alatt mi sem volt bizonyosabb annál, hogy meg akar kaparintani engem, ha tud. Valójában az egész afféle férjvadászat volt. Mindent furfanggal intézett, és a lehető leghatározottabb lassúsággal vetette ki rám hálóját, úgyhogy szinte lehetetlenség lett volna lépre nem menni. Másrészt nem tűnt megvetésre méltó nőnek, nem is volt szegény, sem olyan állapotban, hogy ennyi furfangra legyen szükség bármely férfi törbe csalására. A becsapás valójában az én részemről történt, ugyanis szerencsétlen módon azt mondták neki, hogy én jelentékeny, dúsgazdag kereskedő vagyok, és ő királynóként élhetne mellettem, ezt pedig korántse nyújthattam neki, és nem is tudtam, hogy ez az indok mozgatja őt.

Ravaszabb volt annál, semhogy észrevétesse velem, milyen könnyen kapható. Ellenkezőleg, még azt is folyton kockáztatta, hogy végképp elriaszt magától. Mindent meg is tett ezért, amire csak egy nő képes lehet. Azóta sokszor csodálkoztam is, hogy nem utáltatta meg magát velem végképp, hiszen teljesen közömbös volt számomra egész neme, addig soha semmiféle fogalmam se volt róluk, és nem jelentettek számomra többet egy falon függő festménynél.

Mikor fesztelenül beszélgettünk mások jelenlétében, minden alkalmat megragadott, hogy nevetségessé tegye a férfiakat és gyengeségüket, amiért hagyják, hogy a nők a szokásos módon sértegensék őket. Szerinte, ha a férfiak nem lennének bolondok, a házasság merő békeszerződés lenne két szomszéd között, védelmi és támadó szövetség, melyet néha szükségszerűen személyes beszélgetéseknek és tárgyalásoknak kell előmozdítaniuk; de gyakrabban követek-

nek, ügynököknek és küldötteknek, mindkét részről. Ám a nők túljártak eszünkön, térdre kényszerítettek, úgyhogy nyüsztünk értük, megalázkodunk, és sose számíthatunk arra, hogy visszanyerjük egyenlőségünket.

Azt mondtam neki, szerintem illik megadni a hölgyeknek azt az előnyt, hogy egy kicsit visszautasítsák az udvarlást, és nem szeretnék kevésbé egy nőt azért, mert visszautasít. - Fel is készülök rá, hölgyem, mikor tiszteletemet teszem kegyednél holnap - adtam tudtára szándékomat. - Nem fog csalódní, uram - felelte -, mert máris visszautasítom, most, mielőtt feltenné a kérdést.

Annyira zavarba hozott ez a gonoszkodó, ördögi válasz, hogy egy kicsit mogorván viszonoztam: - Nem fogom háborgatni, hölgyem, és ha egyszer megpróbálnám, nagyon vigyázni fogok, hogy meg ne bántsam.

- Ez tiszteletének legnagyobb záloga, uram, mellyel engem kitüntethet, és a legkellemesebb is, egy kivételével, és remélni szeretném, hogy azt rövidesen megkapom kegyelmedtől.

- Minden szívességgel, mely hatalmamban áll, hölgyem, bármikor rendelkezésére állok, különösen abban a tekintetben, melyről beszélünk. - Ezt még igen őszinte nehezteléssel mondtam.

- Csupán azt az ígéretet kérném kegyedtől, uram, hogy ugyanolyan őszintén gyűlöljön engem, ahogy én azt igyekezni fogok megfelelően viszonzni.

- Ennek a kérdésnek eleget tettem már hét évvel azelőtt, hogy kimondta volna, hölgyem. Hiszen szívből gyűlöltem egész nemét, és alig mondhatnám meg, hogyan is sikerült elrejtennem érzéseimet a kegyeddel való beszélgetés tiszteletére. De biztosítom felőle, érzéseim oly erősek, hogy kérésének nagyon könnyen eleget tehetek.

- Ebben van valami rejtélyes, uram, mert én minél inkább támogatni kívántam a nők iránti utálatát, és reméltem, hogy az sose fog tompulni az én irányításom alatt. - Ezek után még ezernyi epességet mondtunk egymásnak, de ő lepipált engem, mert a keserű szavak olyan készletével rendelkezett, hogy soha még nő túl nem tett rajta. Mégis egész beszélgetésünkben a lehető legkellemesebb és legelőzékenyebb teremtés maradt, és egyetlenegy szavát se gondolta komolyan. Meg kell azonban vallanom, hogy ez semmiképpen se felelt meg az ő céljainak, mert igazán egészen lehűtött iránta. Világéletemben teljesen közömbösen néztem a női nemet, és ő könnyen visszazökkentett ebbe a lelkiállapotba. Kezdtem nagyon hideggé és közönyössé válni, valahányszor csak találkoztunk.

Hamar rájött, hogy elvetette a sulykot, egyszóval rájött arra, hogy rendkívül nagyot tévedett politikájában. Engem még nem lehet a nyüsztő szerelmesek fajtájába sorolni, én nem tudom, mit jelent azért imádni egy szeretőt, hogy aztán rá lehessen szedni, nem vagyok olyan, mint a szokásos férfiak, akiket felhevít a jegesség, és akikben annál inkább nő a szenvedély, minél lanyhábban viszonzózzák. Ellenkezőleg, rá kellett jönnie, hogy egészen megváltoztam: udvarias maradtam hozzá, mint azelőtt, de nem olyan buzgó. Ha láttam őt szobájának ablakában, nem tártam ki a magamét korábbi szokásom szerint, hogy beszélgessek vele; ha ellátogatott a mi házukba, nem mindig mentem le, vagy ha igen, dolgom volt, mely a városba szólított. Mégis egész idő alatt éppoly bizalmasan bántam vele, mint valaha is, ha az ő társaságába kerültem.

Könnyen észrevehettem, hogy ez vérig bosszantotta őt, és a legnagyobb zavarba ejtette, hiszen rájött, hogy újra kell játszania egész játékát. Az a teljes tartózkodás, mely egészen a gorombaságig vagy a rossz modorig ment, egy kissé több volt a kelleténél. De ő merőben csak szerephölgy volt a szerelemben, és olyan alakot tudott magára öltetni, amelyet csak akart.

Bölcsebb volt annál, semhogy nyájasságnak tűnő gyöngédséget vagy buzgalmat mutasson. Tudta, hogy ez a legközönségesebb és utolsó lépés, melyet egy nő tehet, és annak a férfinak a lábai alá helyezi őt, akit meg akar nyerni. A gyöngédség igazában nem az utolsó kegy, melyet egy nő megadhat, de az utolsó előtti, és majdnem ugyanolyan mélyre süllyeszti. Ezen azt értem, hogy kényre-kedvre kiszolgáltatja annak a férfinak, aki iránt mutatja. De az én hölgyem ehhez se folyamodott. Ez a kaméleon új szint öltött magára: hirtelen a legkomolyabb, legjózanabb, legméltóságteljesebb asszonyság lett belőle, és bárki azt hihette volna, hogy egy hét alatt a huszonnégy éves kortól ötvenig lépett előre, ezt pedig olyan önuralommal művelte, hogy a legkevésbé se látszott tettetésnek, és ha csupán megjátszása volt is a komoly természetnek, annyira hasonlított magára a természetre, hogy nem akadt teremtett lélek, aki meg tudta volna különböztetni tőle. Nagyon gyakran énekelt társalgójában egyedül is, két ifjú hölgygel is, aki sűrűn látogatta, láthattam kottáikról meg a kezében lévő gitárról, hogy énekel, de sose nyitotta ki az ablakot, mint azelőtt, és ha én az ablakhoz mentem, ő mindig zárva tartotta a magáét, vagy ha nyitva, varrogatott, és föl se tekintett, legfeljebb egyszer félóránként.

Ha ez alatt az idő alatt véletlenül meglátott, rendszerint mosolygott, és éppoly vidáman beszélt, mint valaha, de csak egy-két szóval üdvözölt, és már ment is. Egyszóval pontosan úgy beszélgettünk egymással, mint mikor csak egy hete voltam ott.

Teljesen kimerített engem ezzel a harcmodorral, hiszen valójában én kezdtem idegen módjára viselkedni, de mégse szándékoztam ilyen messzire menni. Ő viszont a végsőkéig folytatta, ugyanúgy, ahogy elkezdte. Szokás szerint járt a mi házukba, gyakran voltunk együtt, vacsoráztunk együtt, kártyáztunk együtt, táncoltunk egymással. Franciaországban ugyanis tökéletesítettem magam mindenben, ami szükséges, hogy azzá váljak, aminek gyerekkoromtól hittem magamat, vagyis úriemberré. Mondom, beszélgettünk egymással, mint régebben, de ő merőben más volt társalgásának minden pillanatában, mint azelőtt, annyira, hogy hamarosan az ötlött eszembe, hátha korábbi viselkedését valami zavar vagy szeszély okozta. Talán valami rendkívüli léhaság jött rá akkor, vagy utánozni kívánta a város kacér nőit, mert azt hitte, hogy azzal hat rám, hiszen franciának tartott, és úgy vélhette, hogy az ilyesmit szeretem. Új komolyságát viszont valódi, eredeti természetének tartottam. Ez csakugyan annyival jobban állt neki, vagy inkább azt kéne mondanom, olyan jól játszotta meg, hogy valóban megfordított engem, annyira, hogy még inkább hajlottam felé, mint valaha is.

Mégis hosszú idő telt el, mielőtt megnyilatkoztam volna, mert vártam, hogy jöjjenek rá, ha lehet, vajon valódi-e ez a változás vagy színlelt? Nehezen tudtam ugyanis elhinni, hogy szokásos vidámsága színlelés lehet. Ezért majdnem egy és negyed év telt el, míg valamilyen döntésre jutottam magamban felőle. Ékkor egy merő véletlenség úgy hozta, hogy beszélgettünk egymással.

Szokás szerint látogatóba jött házukba, és véletlenül az összes hölgyek elmentek hazulról. Én történetesen éppen a lépcső felé haladtam a ház folyosóján, mikor ő kopogott. Visszafordultam hát, ajtót nyitottam, ő pedig fesztelenül bejött, és előresietett a társalgóba, abban a feltevésben, hogy a nők ott vannak. Én beléptem utána, hiszen egyebet nem tehettem, mivel ő nem tudta, hogy a család a városba ment.

Belépésem után a hölgyek után tudakozódott. Azt feleltem, remélem, most engem jött meglátogatni, mivel a hölgyek mind elmentek. - Igazán? - kérdezte, mintha meg volna lepve (bár utólag rájöttem, hogy ő előre tudta ezt is meg azt is, hogy én otthon vagyok), és fölkel, hogy elmenjen. - Nem, hölgyem - mondtam én -, kérem, ne menjen el. Ha hölgyek jönnek hozzám látogatóba, - nem szoktam ilyen hamar eluntatni őket társalgásommal. - Ennél nyeresebben nem is beszélhetne - mondta ő. - Kérem, ne tegyen úgy, mintha kegyedhez jöttem

volna. Engem kielégítenek azok, akikhez látogatóba jöttem, és örülök, hogy kegyed tudja ezt. - Igen, hölgyem - feleltem -, de ha történetesen egyedül én maradtam itthon az egész családból, akkor hozzám jött látogatóba.

- Én sose fogadom el olyanok látogatását, akiket gyűlölök - mondta ő.

- Kegyed valóban itt lelt engem - szoltam -, de sose hagyott nekem időt megmondani, miért gyűlölöm. Azért gyűlöltem, mert sosem adott alkalmat megmondani, hogy szeretem. Biztosan valami szörnyetegnek nézett, aki sose fog annyira közel kerülni kegyedhez, hogy fülébe súghassa, mennyire szereti.

- Sose szeretek ilyen kellemetlen dolgokat hallani - felelte ő -, bármilyen halkán is mondják.

Így ingerkedtünk egymással egy óra hosszat. Egyszóval ő megmutatta szellemességének bőségét, én pedig a magaménak bőséges hiányát. Háromszor-négyszer a végsőig felbosszantott ugyan, és egyszer már azt akartam mondani, hogy elegendő volt a társaságából, és ha úgy tetszik, elkísérem az ajtóhoz. Mégis olyan varázserő volt a nyelvében, hogy ismét kimentette magát. De hogy rövidre fogjam a történetet, végül is mind a ketten komolyan kezdtünk beszélni a házasságról. Én tartózkodás nélkül ajánlatot tettem neki, ő pedig kerekén válaszolt nekem sok eshetőségre. Például, mondta, én el fogom vinni őt Franciaországba vagy Virginiába, és ő gondolni se tud arra, hogy elhagyja Angliát, szülőföldjét. Azt feleltem, hogy remélem, nem néz emberrablónak. Egyébként nem említettem meg neki, hogyan raboltak el engem, saját magamat. Azt válaszolta, hogy nem, de úgy látszik, ügyeim főleg külföldön bonyolódnak le, és megkívánhatják, hogy útra keljek. Ő viszont gondolni se szeretne arra, hogy olyan férfihez menjen, akit nem követne szívesen mindenüvé a világon. Ezt igazán nagyon szépen fejezte ki. Megnyugtattam őt e tekintetben, és így megkezdtük a nagy egyezkedést. Páratlan művészettel meg furfanggal vont engem belé. Mindez jellemző volt rá, és végtelenül nagy előnyére szolgált házasságunk megtárgyalásában. Hiszen igen hatásosan elérte azt, hogy én udvaroljak neki, közben pedig végrehajtotta szándékát, és ő udvarolt nekem, olyan hallatlanul ügyesen, hogy fondorlata kifürkészhetetlen maradt az utolsó pillanatig.

Egy szó, mint száz, egyre közelebb kerültünk egymáshoz, különösen egy újabb véletlen látogatás alkalmával. Akkor abban az óriási kegyben részesültem, hogy négyszemközt beszélhettem vele. Azután mindennap meglátogattam saját házában, azazhogy lakásán. Egyetértésben láttunk munkához. Körülbelül egy hónap múlva lóvá tettük a világot, és titokban házasodtunk össze, hogy elkerüljük a külsőségeket és egy nyilvános esküvő kényelmetlenségeit.

Hamarosan találtunk magunknak egy házat, mely megfelelő lakást nyújtott, és háztartásra rendezkedtünk be. Nem sok ideje éltünk együtt, amikor tapasztaltam, hogy feleségem vidám természete visszatért. Az asszony levetette komolyságának és jó viselkedésének álarcát, melyet én oly sokáig természetes hajlamának képzeltem. Immár semmi oka se volt az alakoskodásra, elhatározta hát, hogy csakis annak fog látszani, ami valóságos mivolta, vagyis vad, szelídítetten csikónak, aki teljesen szabados, és nem is igyekszik elrejtteni természetének semmilyen oldalát, még a legrosszabbat sem.

Ezt a léha fellépést olyan túlzásba vitte, hogy én csakis bosszankodhattam. Olyan társaságban forgott, mely nem tetszett nekem, nagyobb lábon élt, mint amennyire tőlem telhetett, és néha többet vesztett kártyán, mint amennyit kedvem volt kifizetni. Egy napon szóvá tettem ezt, de csak könnyedén. Tréfás formában megjegyeztem, hogy vidáman élünk, ameddig csak lehet. Hirtelen nekem támadt: - Mit értesz ezen? Tán csak nem akarod azt állítani, hogy nyugtalan vagy, mi? - Nem, nem, asszonyom, eszem ágában sincs, hiszen, ugye, nem az én dolgom faggatózni, mit költ a feleségem, többet-e, mint amennyit megengedhetek magamnak, vagy kevesebbet. Csak arra a kegyre vágyom, hogy tudjam oly megközelítően, ahogyan kegyelmed

kitalálhatja, mennyi idő alatt látja jónak, hogy a másvilágra küldjön, mert nem szeretnék túl sokáig haldokolni.

- Nem tudom, miről beszélsz - szólt ő. - Olyan ráérősen vagy sietősen halhatsz meg, ahogy tetszik, mikor eljön az időd, nekem tudtommal nem áll szándékomban, hogy megöljelek.

- De éhen veszejteni készül engem, asszonyom, és az éhenpusztulás éppoly lassú halálnem, mint a kerékbetöretés.

- Én éhen veszejteni téged? Talán bizony nem vagy gazdag virginiai kereskedő, és nem hoztam neked ezeröttszáz fontot? Mit akarsz még? Biztosan el tudsz tartani mindebből egy feleséget, vagy talán nem?

- De igen, asszonyom, el tudnék tartani egy feleséget, de nem egy szerencsejátékost; és bár évi ezeröttszáz fontot hozott nekem, semmiféle uradalom sem elég nagy a kockás doboznak.

Ő tűzbe jött ettől, dühbe gurult, és ádáz szóváltás után röviden azt mondta, hogy nem lát okot viselkedésének megváltoztatására. Ami azt illeti, hogy én eltartom-e őt, ha többé nem leszek rá képes, majd lel rá valamilyen utat-módot, hogy elartsa saját magát.

Valamivel az első ilyen összezördülés után méltóztatott tudatni velem, hogy hál' istennek gyereket vár. Eleinte megörültem neki, mert reméltem, hogy ez enyhíteni fogja szertelenségét, de áldott állapota mit se használt, sőt még csak megtetézte a bajokat. Olyan előkészületeket tett gyermekágyára meg a szülés többi velejáróira, hogy egyszerűen úgy találtam, teljesen meg van zavarodva. Egy nap bátorkodtam megmondani neki, hogy mindkettőnk hamarosan tönkrejuttat, könyörögtem, gondolja meg, hogy az ilyen összegek messze meghaladják lehetőségeinket, és nem a magunkfajtaéknak valók, egyszóval se nem tudok, se nem akarok megengedni ilyen kiadásokat. Ilyen költségek mellett két vagy három gyerek a szó szoros értelmében tönkretesz, és elvárom tőle, gondolja meg, mit cselekszik.

Megvetően felelte, hogy nem az ő dolga bármi effélet meggondolni. Ha én nem engedhetem meg, majd megengedi ő magának, én pedig tegyek, amit akarok.

Kértem, hogy mégis gondolja meg a dolgokat, ne hajtson a végletekbe. Azért vettem őt feleségül, hogy szeressem, dédelgessem, és úgy bánjak vele, ahogy egy jó feleséggel kell, nem pedig azért, hogy tönkretegyen és pusztulásba vigyen. Hiába, semmi se tudta meglágyítani, semmilyen érvelés se bírhatta mértékletességre, sőt a legádázabb gyűlölködéssel fogadta óhajomat, bőbeszédűen fenyegetett, hogy rám fogja sózni terhét, aztán meg, ha nekem nem tetszik így, majd gondoskodik ő magáról. Egy órát se fog velem élni, mert nem tűri, hogy korlátozzák, de nem ám! Ezen a hangon beszélt hosszasan.

Azt mondtam, hogy ami a gyerekét illeti, kit terhének nevez, az nekem nem lesz teher, egyebekben pedig tegyen, amit akar. Nekem az a kegy származhatik belőle, hogy nem terhelnek majd gyermekágyak egyenként százharminchat fontos összeggel, mert megtudtam, hogy ennyit akar költeni. Visszavágott, hogy ezt nem tudná megmondani, de ha nem lesz több gyereke tőlem, reméli, majd lesz mástól. - Ezt mondja, asszonyom? - kérdeztem. - És majd azok is tartják el őket, akiktől lesznek? - Azt felelte, ezt se tudja, így fejezte be gúnyolódva, szinte kikacagva engem.

Megvallom, hogy ez az utolsó beszélgetés felingerelt, annál inkább, mert jó néhány követte és igen gyakran, míg végre barátságos tárgyalásba kezdtünk a szétválásról.

Semmi se lehet visszataszítóbb, mint a mi többrendbeli megbeszéléseink erről a tárgyról. Ő évi háromszáz font tartásdíjat követelt, én biztosítékot kívántam, hogy nem ver engem adósságokba. Ő a gyerek tartását követelte, és évi száz font járadékot erre a célra, én biztosítékot az

ellen, hogy megterheljenek bármely gyerek tartásával, aki a másé, úgy, ahogy ő fenyegetett vele.

Míg ez a civódás folyt, ő lelökte terhét, ahogy kifejezte magát, és egy nagyon szép fiút szült.

Míg gyermekágyban feküdt, belenyugodott abba, hogy egy kicsit, de igazán csak nagyon kicsit mérsékeljük a pazarlást, mely szándékában állt. Nagy nehezen és nagy rábeszélésre beérte egy rend tizenöt fontos gyermekágyi fehérművel az eredeti szándéka szerinti hatvanfontos helyett, ezt pedig úgy magasztalta, mint előzékenységének különleges bizonyosságát és engedményt, melyet az én fukar természetemnek tett, ahogy ő nevezte.

Miután azonban ismét fölkel, minden maradt a régiben. Folytatta szeszélyeit, annyira, hogy rövidesen további túlkapásokig vitte. Olyasfajta fickók kezdték látogatni, akik sehogy se tetszettek nekem, egyszer pedig éppenséggel egész éjszaka kimaradt. Másnap, mikor hazajött, ő kezdett el elsőnek kiabálni. Megmondta nekem (az ő szavaival élve), hol hált, és hogy az alkalom egy keresztelő volt, ahol a társaság túl későig lakomázott. Ha én elégtelen vagyok, tájékozódhatom az összes részletekről ott, ahol ő hált, és így folytatta még. Hidegen válaszoltam: - Asszonyom, helyesen teszi, ha említi, hogy elégtelen vagyok, mert biztos lehet benne, hogy vagyok is, és mást nem is várhatott. A kegyed tanyáit járnai értesülésekért nem az én dolgom. A kegyed dolga tanúbizonyosságot szerezeni viselkedéséről, bebizonyítani, hol hált, milyen társaságban. Nekem elég, hogy házon kívül hált, férje tudta és beleegyezése nélkül, mielőtt pedig ismét beszélgetnénk, meg kell tudnom egyet-mást a részletekről.

Szívából jövő dühvel válaszolta, hogy neki az éppoly kevésbé dolga, mint nekem, de jól látja, milyen rosszul fogadom, ha ő egy barátja házában alszik egy rendkívüli alkalommal. Tudtomra adja hát kívánságát, hogy éppen erre számítsak mindig, és éppen ez álljon szabadságában, amikor csak jónak látja.

- Nos, asszonyom - mondtam -, ha erre kell számítanom, amit nem engedhetek meg, kegyednek arra kell számítania, hogy nappal be fogom zárni ajtómat azok előtt, akik éjjel kívülről maradnak.

Ő azt mondta, hogy nagyon hamarosan ki fog engem próbálni, és ha bezárom előtte az ajtót, majd talál rá módot, hogy kinyitassa velem.

- Asszonyom - mondtam -, kegyed keményen fenyeget, de azt tanácsolnám, gondolja meg a dolgot, mielőtt ilyen eszközökhöz nyúl, mert én állom a szavam. - Ámde nem sokáig tudtunk együtt élni ilyen módon, én ugyanis igen hamar megtudtam, miféle társaságban forog, meg azt, hogy olyan útra tért, melyet nem szabad túrnöm, így hát én kezdtem a különválást, és nem voltam hajlandó megosztani vele ágyamat. Valójában két hónapja tartózkodtunk már minden férj-feleség kapcsolattól, mert én nagyon világosan megmondtam neki, hogy nem leszek apja más kölykeinek. Viszonyunk így fokról fokra a legvégsőkig kiéleződött, annyira, hogy már nem is folytathattuk úgy, ahogy volt. Egy délután elment, és hagyott nekem néhány sort, miszerint a dolgok végképpen elfajultak közöttünk, ő pedig nem ad alkalmat nekem, hogy bezárjam előtte az ajtót, ezért visszavonul erre meg erre a helyre. Itt megnevezte egy rokonát, aki éppoly megbotránkoztató volt, mint ő maga. Továbbá kifejezte reményét, hogy nem kellemtelenkedem neki és nem kényszerítem a szokásos törvényes úton pereskedni tartásdíjáért. Alkalomadtán kötelezvényeket fog kiállítani nevemre, és elvárja, hogy ne utasítsam azokat vissza.

Nagyon meg voltam elégedve az eljárással, és gondoskodtam róla, hogy ez a fülébe is jusson, bár egyáltalán nem válaszoltam levelére. Azelőtt gondom volt rá, hogy amennyiben bármikor ilyen csínytet tesz, ne vihessen sok mindent magával; most pedig, miután elment, azonnal megszüntettem a háztartást, nyilvános árverésen eladtam a bútoromat és minden egyebet,

különösképpen az ő holmijait. Ezek után egy cédulát függesztettem ki az ajtóra, és abban tudtára adtam, hogy átlépte a Rubicont, mert mivel saját elhatározásából ilyen lépést tett, soha többé nem gondolhat arra, hogy visszatérjen.

Sokan azt hihetnék, hogy éppen ezt nem kellett volna megtennem, ha bármilyen reményt is látok az ő megjavulására. De ő beszédes bizonyítékait adta annak, hogy éppen a férjétől idegenült el, hogy folytatni akarja tűrhetetlen, züllött életmódját, és így igazán nem volt lehetőség semmiféle későbbi kibékülésre.

Én mindenesetre egypár megbízható ügynökkel figyeltettem oly közről, hogy teljes bizton-sággal kimerítő értesüléseket szereztem viselkedéséről, bár sose tudattam vele semmit saját magamról, kivéve azt, hogy átmentem Franciaországba. Ami nevemre kiállítandó kötelez-vényeit illeti, megtartotta szavát, ki is állított egy harminc fontra szólót, melynek elfogadását megtagadtam, és sosem adtam neki módot rá, hogy újabbal zavarjon.

Való igaz és el kell ismernem, hogy mindez életemnek igen szomorú szakasza volt. Ha ő nem viselkedik a végletekig kihívóan, és nem sérteget folytonosan, nem tudtam volna ilyen határozottan fogni a váláshoz, mert igazán nagyon őszintén szerettem őt, és szívesen lettem volna vele együtt bármi is, csak koldus meg agancsos férj nem. E kettő azonban tűrhetetlen volt számomra, különösen, hogy annyi sértegetéssel és durvasággal erőszakolta rám.

Végül is odáig vitte a dolgokat, hogy mindent egyszerűvé és könnyűvé tett nekem, ugyanis tetszésének megfelelő társaságban forgott, és valamivel több, mint egyévi szétválás után újra gyereket várt. Meg kell adni azonban, volt annyi becsület benne, hogy nem állította, hogy nekem bármi közöm is lenne hozzá. Milyen nyomorúságban élt ezután, és hogyan juttatta magát végső szükségbe és szerencsétlenségbe, erről beszélhetek majd később.

Nem sokkal szétválásunk után rájöttem, milyen helyesen okoskodtam, mikor első dolgom volt olyan helyzetet teremteni, hogy semmit elő ne ír hasson nekem. Igen hamar megtudtam ugyanis, hogy ő többfelé nagyon tetemes adósságokba verte magát, mert azt hitte, azokat be lehet hajtani rajtam. De engem már nem lehetett előkeríteni, és föltétlenül szükséges volt, hogy így tegyek. Ő viszont ezek után kénytelen volt saját maga kifizetni legtöbb adósságát, saját alávaló jövedelmeiből, bármennyire is rúgtak azok.

Értesüléseim jók voltak, elegendő bizonyítékkal rendelkeztem gyerekének megszületéséről, és amint ez megtörtént, pert indítottam ellene az egyházi bíróságnál, hogy kieszközöljem a válást. Mivel nem kerülhette el a pert, megtagadta a védekezést. Én az ilyen pereknél szokásos idő elteltével törvényes válási határozatot kaptam. Immár ismét szabad embernek éreztem magamat, és teljes szívemből megundorodtam a házasságtól.

Visszavonultan éltem, mert tudtam, hogy ő adósságokat csinált, melyeket ki kellene fizetnem. El voltam szánva rá, hogy minél hamarabb elmegyek olyan messzire, ahol nem érhet el, de meg kellett várnom a virginiai flotta érkezését, mert legalább háromszáz nagyhordó dohányra számítottam onnan, és tudtam, hogy az betömi anyagi helyzetem minden részét; mert bizony a háromévi tékozlás e hölgy mellett igen mélyre süllyesztett, hiába, hogy saját vagyona is volt, eléggé tekintélyes, ha nem is éppen ezerötszáz font, mint állította.

De még mindig nem múlt el minden kellemetlenség, melyet ez a házasság szerzett. Körülbelül három hónapja szétváltunk már, és én visszautasítottam említett harminc fontos kötelezvényét. El is költöztem első szállásomról, és azt hittem, eléggé biztosítottam magamat, hogy rám ne akadjanak. Egy nap mégis megjelent egy jól öltözött úriember a lakásomon, és beengedték őt, mielőtt tudomásomra jutott volna, kicsoda, különben aligha fogadom.

Bevezették a társalgóba, én pedig papucsban és köpenyben mentem le hozzá. Mikor beléptem a szobába, olyan bizalmasan szólított nevemen, mintha húsz éve ismerne már. Előhúzott egy levéltárcát, és egy kötelezvényt mutatott nekem, melyet feleségem állított ki, ugyanazt a harmincfontos papírt, amit azelőtt nem fogadtam el.

- Uram - mondtam -, ezt a kötelezvényt már bemutatták nekem, és akkor megadtam a választ.

- Választ! Uram - mondta gúnyos, kötekedő hangon -, fel se foghatom, mit ért kegyed azon, hogy válasz. Hiszen ez nem kérdés, hanem kötelezvény, melyre fizetni kell.

- Nos, uram, tudom jól, hogy ez kötelezvény, és már megadtam rá válaszomat.

- Uram, uram - mondta ő nagyon pimaszul -, a kegyed válasza nem válasz egy kötelezvényre. A kötelezvényeket ki kell üzetni, nem válaszolni kell rájuk. Azt mondják, hogy kegyed, uram, kereskedő, és a kereskedők mindig kifizetik kötelezvényeiket.

Kezdtém mérgelődni egy kicsit. Sehogy se tetszett nekem az az ember, mert úgy láttam, hogy kötekedni akar. Mégis így szóltam: - Uram, látom, hogy kegyed nemigen szokott kötelezvényeket bemutatni. Egy kötelezvényt előbb mindig bemutatnak, a bemutatás, az kérdés, annak megkérdezése, hogy el akarom-e fogadni vagy ki akarom-e fizetni, aztán pedig, ha igent vagy nemet mondok, az ilyen vagy olyan válasz. Elfogadás után nem kell már válaszolni, csak fizetni, mikor esedékes. Ha kegyed tájékozódni óhajt, hát ez az a szokás, mely szerint minden kereskedő vagy iparos cselekszik, akinek a nevére kötelezvényeket állítanak ki.

- Nos, uram, mit jelentsen ez? Kifizeti nekem a harminc fontot?

- Nem, uram. Megmondtam már egyszer annak, aki elhozta, hogy nem fizetem ki.

- Nem fizeti ki? De bizony ki fogja fizetni! Igen bizony, ki fogja fizetni.

- A hölgynek, aki kiállította, nincs jogcíme rá, hogy bármilyen kötelezvényt is kiállítson az én nevemre, annyi szent, és én semmiféle kötelezvényt, melyet ő állít ki, ki nem fizetek, biztosíthatom felőle kegyedet.

Erre hirtelen nekem támadt: - Uram, e kötelezvény kiállítója tiszteletreméltóbb személy annál, semhogy jogcím nélkül kiállítson bármilyen kötelezvényt is. Ilyet mondani róla sértés, és önmagában ezért is elégtételt fogok várni kegyedtől, de előbb a kötelezvény, uram, a kötelezvény, ki kell fizetnie a kötelezvényt.

Én éppoly hirtelenül válaszoltam: - Uram, én senkit meg nem sértek. Remélem, a kérdéses személyt éppoly jól ismerem, mint kegyed, amit pedig róla mondtam, az nem sértés. Neki nem lehet jogcíme rá, hogy kötelezvényeket állítson ki az én nevemre, mert semmivel se tartozom neki.

Kihagyom a káromkodásokat, melyekkel szavait felcicomázta, mert papírom túlságosan utálkozik tőlük. Azt mondta, hogy én gyaláztam azt a hölgyet, de ő meg fog tanítani rá, hogy annak vannak barátai, akik melléállnak, és igazságot fog szerezni neki, mindenekeelőtt azonban ki kell fizetnem a kötelezvényt.

Röviden feleltem: - Nem fogom kifizetni a kötelezvényt, se bármilyen más kötelezvényt, melyet ő állítana ki.

Erre az ajtóhoz lépett, egy istenkáromlással bezárta, erősködött, hogy kifizetteti velem a kötelezvényt, mielőtt szétválnánk, és megragadta kardját, de nem húzta ki.

Megvallom, halálosan meg voltam rémülve, mert nem volt kardom, de hiába is lett volna. El kell ismernem, hogy sok minden hasznosat tanultam Franciaországban, ami segíthetett úriembernek látszani, de megfeledkeztem a fő dologról: nem tanultam meg a kardforgatást, amit

ott olyan általánosan gyakorolnak. Mi több, merőben ismeretlen volt számomra az ilyen veszekedés, teljesen meg voltam hát lepve, mikor bezárta az ajtót, és nem tudtam, mit mondjak vagy tegyek.

Ámde a ház népe történetesen meghallotta eléggé hangos szóváltásunkat, az ajtóhoz jött, zajt csapott az előszobában, hadd tudjam meg, hogy kéznél van, az egyik szolga pedig megpróbálta kinyitni az ajtót. Amint zárva lelte, bekiáltott nekem: - Uram, az isten szerelmére, nyisson ajtót, mi baj van? Hívjunk rendőrt? - Nem válaszoltam, de felbátorodtam. Higgadtan leültem az egyik székre, és így szóltam az úriemberhez: - Uram, nem ez a módja annak, hogy kifizettesse velem a kötelezvényt. Sokkal jobban tenné, ha megnyugodna, és más úton keresne elégtételt.

Ő azt hitte, meg akarok vívni vele, bár szavamra, eszem ágában se volt, hanem arra gondoltam, hogy inkább próbálkozzék a törvényes úttal.

- Nagyon szívesen - felelte. - Azt mondják, hogy kegyed úriember, és ezredesnek nevezik. Ha pedig kegyed úriember, elfogadom a kihívását, uram. Ha ki fog sétálni velem, azt a kötelezvényt teljes kifizetésének veszem, és úgy fogjuk eldönteni a dolgot, ahogyan az úriemberek között illik.

- Én kihívtam volna kegyedet, uram? Nem én, szó sincs kihívásról. Nem ez a módja annak, hogy kifizettessenek velem egy kötelezvényt, melyet nem fogadtam el, vagyis kegyed jobban tenné, ha a törvény előtt keresne elégtételt.

- Törvény! - mondta - törvény! Az én törvényem az úriemberek törvénye. Egy szó, mint száz, uram, kegyed vagy fizet nekem, vagy megvív velem. - Aztán pedig, mintha hibázott volna, hirtelen nekem támadt: - Nem úgy! Fizet is, meg vív is velem, mert meg fogom védelmezni a hölgy becsületét. - Közben hat-hét istenakárhovátegyével és egyéb káromkodással szerencsételt csak úgy melleleg.

A közben eltelt időnek köszönhettem szabadulásomat, mert éppen mikor az hangzott el, hogy „meg vív is velem, mert megvédelmezem a hölgy becsületét”, visszaérkezett a szolgálóleány egy rendőrrel és három-négy szomszédal.

Az úriember hallotta jöttüket, dühbe gurult, és azt kérdezte, fizetség helyett csöcseléket szándékszo-e ráuszítani? Ezzel megragadta kardját, és azt mondta, hogy bárki be merészel törni, abban a pillanatban átdöf engem, hogy aztán eggyel kevesebb ellenféllel legyen dolga.

Azt feleltem neki, tudja, hogy nem hívtam segítséget, hiszen nem hittem, hogy komolyan beszélhet. Ha bárki is megpróbál bejönni, azért teszi, nehogy ő bajt csinálhasson fenyegetőzése szerint, melynek, mint láthatja, nem állhatok ellent, mert nincsen nálam fegyver.

A rendőr közben kiáltott, és mindkettőnket felszólított a király nevében, hogy nyissunk ajtót. Én egy széken ültem, és fel akartam állni, ő olyan mozdulatot tett, mintha kardot akarna rántani, erre ismét leültem. Mivel nem nyitottak ajtót, a rendőr belerúgott, és bejött.

- Nos, uram - szólt az én úriemberem -, most meg mit akar? Mi dolga van itt? - Nem úgy, uram - felelte a rendőr -, kegyed látja, mi dolgom. Rendőr vagyok, az a feladatom, hogy ügyeljek a közrendre. Rémületben találtam a háznépet, mely idehívott, hogy ne engedjek bajt történni kegyetek között. - Ugyan milyen bajtól tartottak? - kérdezte az úriember. - Úgy gondolom, attól féltek, hogy vívni fognak - felelte a rendőr. - Ez azért van, mert ők nem ismerik ezt a fickót itt ni. Ez sose vív. Ezredesnek nevezik őt - folytatta a betolakodó -, és talán ezredesnek is született, de merem mondani, hogy biztosan gyávának született. Sose vív, nem mer egy férfi szemébe nézni. Ha vívni akart volna, kísétált volna velem. De ő csúfot üz a bátorságból, és ezek az emberek sose beszéltek volna kegyednek vívásról, ha ismernék őt. Mondom, biztos úr, hogy ez gyáva fickó, aki pedig gyáva, az gazember. - Ezzel hozzám lépett, jó erősen

végighúzta ujját lefelé az orromon, és a legocsmányabbul kacagott meg gúnyolódott, mintha én gyáva lennék. Mármost, amennyire tudom, igaz is lehetett volna. De akkor az voltam, amit megvadított gyávának neveznek, márpedig ilyen emberrel szembekerülni a legveszedelmesebb a világon. Dühömben arcába vágtam a fejemet, összecsapunk, teljes erőmből földhöz vágtam annak rendje és módja szerint, ha pedig közbe nem lép a rendőr és nem húz el tőle, agyontaposom, úgy lánggra gyúlt a vérem. A ház népe éppúgy megijedt most ellenkező okból, nehogy megöljem őt, bár egyáltalán nem volt fegyver a kezemben.

A biztos is megrótt engem, de én azt feleltem neki: - Biztos úr, nem gondolja-e, hogy eléggé kihívtak engem? Eltűrhet-e bárki ilyesmit? Tudni szeretném, ki ez az ember, és ki küldte ide.

- Én úriember vagyok - mondta ő -, egy kötelezvényel jöttem hozzá pénzért, ő pedig megtagadja a fizetést. - Jó, jó - mondta a biztos nagyon okosan -, ez nem az én dolgom. Én nem vagyok békebíró, hogy meghallgassam az ügyet, ez kettejük dolga. Én csak azt kívánom, hogy ne nyúljanak egymáshoz, így hát, uram - fordult a betolakodóhoz -, mivel látja, hogy ez az úr nem akarja kifizetni a kötelezvényt, és ebben az ügyben a törvénynek kell döntenie, azt tanácsolnám, hogy egyelőre hagyja annyiban, és kérem, menjen nyugodtan el.

A betolakodó sokat és szentelenül szájalt a kötelezvényről, erősködve, hogy saját feleségem állította ki. Dühösen azt feleltem, hogy akkor egy lotyó állította ki. Erre ő gorombáskodott velem, és azt hajtogatta, hogy ezt én sehol másutt nem merném mondani. Én visszavágtam, hogy igen hamarosan nyilvánosan fogom ócsárolni őt, és világgá kürtölöm, milyen szajha. Így veszekedtünk majdnem félóra hosszat, mert én felbátorodtam a biztos jelenlétében, hiszen tudtam, hogy nem enged minket vívni, ami igazán eszem ágában se volt. Ily módon végre megszabadultam a fickótól.

Vérig bosszantott ez az összetűzés, annál inkább, mert megtaláltak szállásomon, holott azt hittem, hogy sikerült titokban tartanom. Akárhogy is, elhatároztam, hogy másnap elköltözöm. Egész nap a házban maradtam, estig, akkor pedig elmentem, azzal a szándékkal, hogy sose térek oda vissza.

Amint kiértem a Grace-church utcára, észrevettem, hogy egy ember követ. Fél lába fel volt kötve madzaggal, a másikon ugrált, két mankó segítségével. Egy negyedpennyst koldult tőlem, de én nemigen akartam neki adni. A fickó tovább követett, míg egy udvarba nem értem, akkor sietve azt mondtam neki: - Nincs semmim a számára, kérem, ne tolakodjék így. - Erre ő egyik mankójával leütött.

Az ütéstől kábultan semmit se tudtam róla, mit műveltek velem azután, de mikor ismét magamhoz tértem, rájöttem, hogy félelmetesen megsebesítettek több helyen is. Egyebek közt alulról felmetszették az orromat, fél fületem szinte levágták, homlokom egyik oldalára egy nagy kardvágást kaptam, testembe egy döfést, bár az nem volt veszélyes.

Nem tudtam, ki lehetett a közelemben, és ki sújthatott rám a nyomorékon kívül, aki mankójával leütött, és máig se tudom. Mindenesetre borzalmasan megsebesítettek, és egy darabig vérezve hevertem a földön, míg annyira magamhoz nem tértem, hogy volt erőm segítségért kiabálni. Odajött néhány ember, és hazavittek szállásomra. Két hónapig feküdtem, míg eléggé jól lettem ahhoz, hogy kiléphessek a házból, mikor pedig kimentem, okkal hittem, hogy gazemberek lesnek rám, és várják az alkalmat, hogy megismételhessék a támadást.

Ez nagyon nyugtalanított. Elhatároztam hát, hogy elmenekülök a veszély elől, ha lehet, átmegek Franciaországba vagy Virginiába, haza, ahogy neveztem, így akartam kitérni a gonosztevők és gyilkosok útjából. Ugyanis valahányszor kimozdultam a házból, úgy éreztem, hogy életveszélybe megyek, ezért most már sose léptem ki, csak fényes nappal, hogy biztonságban

legyek, és soha egy-két testőr-szolga nélkül, éppúgy, ahogy azelőtt csak éjszaka jártam ki, mert azt hittem, hogy akkor rejtve vagyok.

Feleségemről azonban ezúttal is meg kell mondanom az igazat. Mikor meghallotta, mi történt velem, levelet írt nekem, tisztességesebb hangon, mint szokása volt, nagyon sajnálkozott a történeten, annál is inkább, mert megtudta, hogy bemutatták nekem a kötelezvényt, és azután ért a támadás. Reméli, legelkeseredettebb hangulatomban se gondolok róla olyan rosszat, hogy tudtával, beleegyezésével vagy éppenséggel parancsára vagy irányításával követték el a gaztettet, ő iszonyodik az ilyesmitől, és ünnepélyesen kijelenti, hogy amennyiben a legcsekélyebb tudomása vagy akár sejtelme is volna a gonosztevőkről, leleplezné őket előttem. Tudatta velem annak a személynek a nevét és címét, akinek a kötelezvényt adta, és rám bízta, hogy vallattassam ki az illetőt, ki volt az, aki elhozta és oly pimaszul bánt velem. Ő azt kívánja, hogy találjam meg a betolakodót, vigyem bíróság elé, és büntettessem meg a törvény legnagyobb szigorával.

Ez nagyon jólesett nekem. Ha utána személyesen is eljött volna látni, hogy vagyok, szinte biztosan visszafogadtam volna, de ő meglegedett azzal az udvariassággal, hogy még egy levelet írt. Abban kért, hogy tudassam vele hogylétemet, amilyen gyakran csak tehetem. Végtelenül örülne, ha hallaná, hogy kigyógyultam a sebeimből, és a tettetést felakasztották Tyburnben.

Ha jól értettem egyes kifejezéseit, nagyon szenvedett különválásunk miatt, és továbbra is tisztelt engem, de egy hanggal se célzott arra, hogy visszatérne. Aztán érvekkel próbált rávenni kötelezvényeinek kifizetésére, mert, úgymond, nagy vagyont hozott nekem, mostan pedig nincs miből megélnie, ami nagyon keserves.

Erre a levelére válaszoltam, bár a másokra nem. Tudtára adtam, mi történt velem, és mennyire örülök levelének, mely szerint az ő keze nem volt benne a dologban, hiszen nem felel meg az ő természetének, hogy így bánjon velem, aki sose tettem neki semmi rosszat, soha nem alkalmaztam erőszakot ellene, nem voltam oka különválásunknak, és nem is kívántam azt. Ami az ő kötelezvényét illeti, nagyon jól tudja, milyen szorult helyzetbe hozott engem költséges életmódja, mennyi bajt okozott nekem, és tönkre is tett volna, ha folytathatja, mert három év se telt el, és ő többet költött hozományánál. Hiába kérleltem szép szóval, hiába mondtam meg neki többször is ünnepélyesen, hogy nem bírok ki ekkora kiadásokat, mégsem akarta mérsékelni a tékozlását, nem tűrte meg az ésszerű korlátokat, inkább szétszakította családját. Elhagyott engem, bár sosem erőszakoskodtam vele, csak könyörögtem meg rábeszéltem, nyomós okokkal: megismerttem vele vagyoni helyzetemet, és igyekeztem meggyőzni, hogy pazarlása legalábbis szegénységbe dönt minket. Mindezek ellenére, ha visszavonja kötelezvényét, elküldöm neki az abban említett harminc fontot, és lehetőségeim szerint ezután se hagyom szükségét szenvedni, ha ő hajlandó illő korlátok között élni. Továbbá közöltem vele, hogy igen kedvezőtlen értesüléseket szereztem viselkedéséről, meg is neveztem a züllött fickót, akinek a társaságában szokott mutatkozni, és megírtam, mennyire viszolygok attól, hogy ilyesmit higgyek el róla. Inkább teljesen véget szeretnék vetni az ilyen szóbeszédnek, és helyre kívánnám állítani jó hírét, ezért mindazok után is, amiket hallottam róla, hajlandó lennék visszafogadni őt és fátylat borítani a múltira. Elég, ha ő elhatározza, hogy korlátozások nélkül fog élni, de az én lehetőségeim ésszerű határai között, és ugyanolyan nyájas, ragaszkodó meggyöngéd lesz hozzám, amilyen én mindig is voltam és mindig is lennék hozzá. De ha most visszautasít, az örökre szól, mert én elhatároztam, hogy amennyiben nem fogadja el ajánlatomat, többé nem maradok itt, ahol oly sokszor rosszul bántak velem, hanem vissza szándékszom menni saját országomba, és ott nyugalomban fogom tölteni napjaimat, visszavonulva a világtól.

Nem úgy válaszolt, mint vártam. Megköszönte ugyan a harminc fontot, de erősködött, hogy minden másban igaza volt. Nem tagadta meg ugyan a visszatérést, de azt se mondta, hogy hajlandó reá, egyszóval keveset vagy semmit se felelt az egészre, csupán hangoztatott valami igényt megcsorbított jó hírének a helyreállítására, meg efféléket.

Ez eleinte meglepett egy kicsit, mert úgy vélekedtem, hogy az ő helyzetében bármely nő nagyon szívesen véget vetett volna minden nyomorúságnak és minden ránehezítő gyalázatnak a kibéküléssel, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy ő akkoriban igen szűkösen tengődött. De volt egy különleges gátló oka, melyet nem tárhatott elém levelében. Különben örült volna ajánlatomnak, de eléggé nyomós oka abban állt, hogy mint fentebb említettem, rossz társaságba keveredett, áruba bocsátotta erényét néhány hízelgőjének, és gyereket várt, így aztán nem merészelte elfogadni ajánlatomat.

Ámde, mint említettem, nem is utasított kereken vissza. Mint később megtudtam, az volt a szándéka, hogy elhúzza az egyezkedést, míg le nem tudja lökni terhét, mint korábban kifejezte magát. Remélte, hogy titokban szülhet, aztán elfogadhatja javaslatomat. Valóban ez lett volna lehető legokosabb lépése, vagy inkább azt mondhatnám, egyetlen megmaradt lehetősége, de bennem itt is emberére talált. Jobban figyelemmel követtem őt, semhogy elrejthette volna előlem ezt az ügyet, hacsak nem ment volna el, mielőtt láthatóan kikerekedett, és nem messzibbre, mint tette, így viszont hajszálpontos beszámolót kaptam róla, mikor, hol, milyen fattyat hozott a világra. Akkor aztán véget vetettem visszafogadási ajánlataimnak, bár ő több, nagyon töredelmes levelet írt nekem, bevallotta bűnét, és bocsánatért esedezett. De nekem immár semmi kedvem se volt hozzá, gondolni sem akartam reá ezek után, válópert indítottam és meg is nyertem.

Ebben a helyzetben elhatároztam, hogy átmegegyek Franciaországba, miután megkaptam árumat Virginiából. Meg is érkeztem Dunkerque-be a ... évben. Ott a Dillon ezredébe tartozó ír tisztek társaságába kerültem.³² Ők lépésről lépésre bevezettek engem a hadseregbe, és egy ír ember, ... altábornagy, meg némi pénz segítségével kaptam egy századot az ezredében, így egyenesen beléptem a hadseregbe.

Rendkívül tetszett nekem új helyzetem. Ettől kezdve azt mondogattam magamban, hogy elértem azt, amire születtem, hisz eddig sosem éltem úriemberi életet.

Miután már eltöltöttem egy kis időt ezredünkben, azt Olaszországba vezényelték.³³ Az egyik legfigyelemreméltóbb haditett, melyben részt vettem, a Milánó közelében lévő Cremona elleni roham volt. Ott éjszaka, titkon, árulással beengedték a németeket a városba valami csatorna-félén át. Azok meglepetésszerűen elfoglalták a város legnagyobb részét, ugyancsak meglepetésszerűen elfogták Villeroy herceg marsallt is, aki éppen jött ki a szállásáról, és beszorították a kevés hátramaradt francia csapatot a fellegvárba. De mikor javában diadalmaskodtak, határozottan és merészen megtámadta őket két ír ezred, mely a Pó folyóhoz vezető utcában volt elszállásolva. Ezek kezükben tartották a város Vízi- vagy Pó-kapuját, melyen a német

---

³² Akárcsak sok más ír nemes, Arthur Dillon (1670-1733) egy ír ezred élén csatlakozott XIV. Lajos hadseregéhez. Ezrede az 1702-1705-ös olaszországi hadjáratban tüntette ki magát.

³³ Jack ezredét Észak-Olaszországba küldték, az első hadjárat idején, melyet Ausztria Franciaország ellen indított (1701). Ez a hadjárat hamarosan spanyol örökösödési háborúvá (1701-1713) szélesedett. Az olaszországi háború egyik főszereplője Szavojai Jenő herceg volt. Mikor Jack németekről beszél, az osztrákokat érti rajtuk. Defoe szokása szerint gondosan ügyel a történelmi pontosságra. Az összes fontosabb parancsnokok, akiket említ, valóban részt vettek a hadjáratban. A cremonai roham leírása pontos. Az írek valóban megmentették a várost a franciák számára.

erősítéseknek be kellett volna jönniük. Rendkívül ádáz küzdelem után elragadták a győzelmet a németektől. Azok nem tudtak áttörni rajtuk, hogy beengedjék az öveiket, és végül kénytelenek voltak ismét elhagyni a várost, ezeknek az ír ezredeknek és egész nemzetüknek örök dicsőségére. A haditettért nagyon szép dicséretet kaptunk a francia királytól.

Most már elégtétellel érezhettem, hogy nem vagyok az a gyáva, kishitű nyomorult, aki voltam, mikor az a fickó erőszakoskodott velem a lakásomon a harmincfontos kötelezvényért. Ha mostan támadott volna meg, akár pontosan ugyanabban a helyzetben is, meztelenül és fegyvertelenül, ahogy voltam, a képének rontok és eltaposom. De az ember sosem ismeri saját magát, míg ki nem próbálja, a bátorságot pedig meg lehet szerezni idővel és tapasztalattal.

Philippe de Commines azt írja, hogy a monteleri csata után Charolais hercege, aki addig szívből utálta a háborút és irtózott tőle, meg minden velejárójától, úgy megváltozott a dicsőségtől, melyet azzal a haditettel szerzett, hogy azután a hadsereg lett a szerelme, és a hadi fáradalmak legkedvesebb gyönyörűségei. A példa túl nagy ahhoz, hogy saját esetemre alkalmazzam, de valóban annyira hízelegtek nekem vitézségemért, ahogy e hadművelet után nevezték, hogy vitéznek képzeltem magam, akár az voltam, akár nem. Sikerem olyan büszkeséggel töltött el, hogy azután mindig bátran, sőt vakmerően viselkedtem. Még valami tetézte dicsőségemet: valaki külön jelentette az udvarnak, hogy döntő részem volt a város meg az egész cremonai környék megmentésében, mert páratlan vitézséggel védelmeztem a Pó-kaput, és miután elesett a csapatomat vezénylő alezredes, irányítottam a védelmet. Erre a király hivatalos írásban fogadta el szolgálataimat, elküldte alezredesi kinevezésemet, a következő futár pedig csakugyan alezredesi megbízást hozott nekem a ... ezredbe.

Már előbb is több csetepatéban meg apróbb összecsapásban vettem részt, és megszereztem a jó tiszt hírnevét, de történetesen különleges posztokra is kerültem, ahol olyasmit kaptam, amit még sokkal jobban szerettem, vagyis jó sok pénzt.

A mi ezredünket tengeren küldték Franciaországból Olaszországba. Toulonban szálltunk hajóra, és Savonában kötöttünk ki, Genova környékén, onnan pedig a milánói hercegségbe masíroztunk. Alessandria volt az első város, melynek megszállására küldtek. Ott a polgárok ádáz dühvel támadtak a mi embereinkre és teljesen kikergették a városból az egész helyőrséget, mely nyolcszáz franciából és francia szolgálatban lévő katonából állt.

Én egy polgárházban voltam elszállásolva nyolc emberrel meg egy szolgálóval, éppen az egyik városkapu mellett. Gyors tanácskozást tartottunk embereimmel, és elhatároztuk, hogy mindenáron tartjuk a házat, míg nem kapunk parancsot a vezénylő tiszttől, hogy hagyjuk el. Ezután láttam, hogy embereim nem tudják tartani állásaikat az utcán, olyan erősen szorongatják őket a városiak. Kikergettem az egész családot az utcára, és megszálltuk a házat, mint egy várat, melynek én vagyok a kapitánya. Mivel pedig a ház közvetlenül a városkapu mellett volt, elhatároztam, hogy tartani fogjuk a végsőkig, és mi leszünk az utolsók, akik elhagyják a helységet, hiszen a kapu közelsége biztosítja visszavonulásunkat.

Miután így kiebrudaltuk a lakókat, minden aggály nélkül megtöltöttük a zsebünket bármi mozdíthatóval, semmit se hagytunk ott, amit csak el tudtunk vinni. Sorsot húztunk, és rám esett a házigazda dolgozószobája. Körülbelül kétszáz pisztolnyit vettem magamhoz pénzben, ezüstben és egyéb értéktárgyakban. Ezért az erőszakosságért panaszt tettek Vaudemont hercegnek, a milánói vidék akkori kormányzójának. De az ellenállás, mellyel a város lakói fogadtak minket, ellentétes volt az ő rendelkezésével és általános szándékával, mert ő akkor

teljesen Fülöp király³⁴ oldalán állt, és emiatt a polgárok semmit sem érthettek el. Rájöttem, hogy akár az egész várost is kifoszthattuk volna, a polgármesternek ugyanis parancsa volt, hogy el kell szállásolni ezredünket, és nyílt lázadásba ment az ellenállás, mellyel fogadtak. Nekünk viszont parancsunk volt, hogy ne tüzeljünk a polgárokra, hacsak nem kényszerülünk rá. Inkább elhagytuk hát a helységet, semhogy küzdjünk érte a mindenre elszánt népséggel. Minden előny azok oldalán volt velünk szemben, kivéve azt, hogy mi rendelkezünk két bástyával és egy városkapuval, visszavonulásunk számára. Eleinte háromszor annyian voltak, mint mi, mert a polgárokhoz csatlakozott a sorkatonaság hét százada, és együtt több mint ezerhatszáz embert tettek ki. Ezenkívül még sokkal több gyülevész népség is mellénk állt, mi pedig összesen nyolcszáz körül lehettünk. Kezükben volt a fellegvár is meg több ágyú, úgyhogy semmire se mentünk volna, ha megtámadjuk őket. De három-négy nap múlva engedelmessé váltak más csapatoknak, mert a köztük lévő katonák ellenük fordultak, és elvették tőlük a fellegvárat.

Ezután nyugodtan ültünk szállásainkon nyolc hónapig, mert a herceg megszerezte az egész milánói vidéket Fülöp király számára. Egy darabig semmi ellenség se mutatkozott, és semmi dolgunk se volt, csak a Franciaországból érkező segédcsapatok fogadása. Amint pedig érkeztek, a herceg terjeszkedett, ahogy csak tudott, ugyanis minél távolabb akarta tartani a császáriakat, akik nagy sereggel készültek betörni Olaszországba. Ezért elfoglalta Mantovát és a legtöbb arrafelé eső várost, egészen a Garda-tóig meg az Adige folyóig.

Egy ideig Mantovában állomásoztunk, de aztán de Tessé gróf (később Franciaország marsallja) parancsára kivontak minket onnan, hogy megalakítsák a francia hadsereget a főparancsnoknak, Vendôme hercegnek az érkezéséig. Itt kemény hadjáratban volt részünk 1701-ben, mert Szavojai Jenő herceggel és negyvenezer némettel kellett küzdenünk, akik mind régi katonák voltak. A francia hadsereg huszonötezer fővel meghaladta ugyan az ellenség létszámát, de védekezett, és nagyon sok hadállást kellett megszállva tartania, mivel nem tudhattuk pontosan, hol szándékszik megtámadni minket Szavojai Jenő herceg, a császári hadsereg főparancsnoka. Így a franciák kénytelenek voltak megosztani csapataikat és oly távol tartani őket egymástól, hogy a németek nagy sikerrel hajtották végre tervüket, mint azt az akkori időkről szóló történetírás bőven elmondja.

1701 júliusában részt vettem a carpi hadműveletben, ahol a németek bizony legyőztek minket. Kénytelenek voltunk elhagyni táborunkat, és feladni Szavojai Jenőnek az egész Adige folyót. Ezredünk némi veszteséget is szenvedett ott, de ez nem sokat használt az ellenségnek. Monsieur Catinat, az akkori parancsnok, hadirendbe állított minket, szemben a német sereggel. Két napon át csatára vártuk őket, de nem mozdultak a kihívásra, hiszen teljesítették feladatukat, mert megnyerték az átkelést az Adigén azzal, hogy mi kivonultunk Rivoliből, melynek akkor nem vehettük hasznát.

Mikor a mi tábornokaink látták, hogy ők kitérnek minden döntő hadművelet elől, szállásaikon szorongatták és küzdelemre kényszerítették őket minden arasznyi helyért, amit elfoglaltak. Végre megtámadtuk őket chiari körülsáncolt állásaikban, betörtünk táboruk kellős közepébe, és ott szörnyű mészárlást vittünk végbe. De nem tudom, mi történhetett, talán tábornokaink hibáztak, talán rosszul hajtották végre parancsaikat, elég az hozzá, hogy a normandiai dandár meg a mi ír dandárunk, mely oly vitézül tört át a német sáncokon, nem kapott megfelelő támogatást, így kénytelenek voltunk az egész német sereg, csapásával szembeszállni, és végül föl kellett adnunk a szerzett előnyt, mégpedig nem veszteség nélkül, de idejében erősítésünkre

---

³⁴ A spanyol örökösödési háborúnak az volt a kiváltó oka, hogy XIV. Lajos elfogadta a spanyol koronát unokája számára, aki II. Károlyt követte a trónon, V. Fülöp néven.

jött egy nagy lovascsapat. Most már mi vertük vissza az ellenséget, és visszaűztük őket táboruk sáncai mögé. A németek nagy győzelemmel dicsekedtek; és azzal, hogy visszavertek minket, miután elfoglaltuk a táborukat, valóban fölény kerekedtek, de ha monsieur de Tessé idejében segítségünkre jön tizenkétezer főnyi gyalogságával, ahogy az öreg Catinat szerint tennie kellett volna, annak a napnak az ütközete véget vet a háborúnak, Jenő herceg pedig örülhetett volna, hogy visszamehet Németországba, gyorsabban, mint jött, ha ugyan el nem vágjuk volna útját.

A sors azonban mást akart. A németek az egész hadjárat alatt egyre tovább nyomultak előre, és egyik állást a másik után foglalták el, míg ki nem vertek minket az egész milánói vidékről.

A hadjárat későbbi fele csatározásokkal telt. A franciák, fürge természetüknek megfelelően, naponta portyákra indultak, vagy élelmet szerezni, vagy meglepni az ellenség élelemszerzőit, fosztogatni vagy törbe csalni a másik fél fosztogatóit, bár igen gyakran megfogyatkozva tértek haza, mert a németek jó néhányszor erőt vettek rajtuk. Nagyon sokan vesztették életüket ilyen csetepatékban, sokan betegségekben pusztultak el a kemény szolgálat meg a rossz szállás miatt, hiszen gyakran még december közepéig is a csatatereken állomásoztak, folyók meg mocsarak között. Köztudomású ugyanis Olaszországnak erről a részéről, hogy tele van folyókkal meg csatornákkal. Ha mindenkit számításba veszünk, mondhatom, hogy több embert vesztettünk mi is, az ellenség is, mint egy általános döntő ütközetben történt volna.

Meg kell adnunk Szavoja hercegének a magáét: komolyan sürgette, hogy tűzzenek ki egy napot, és kényszerítsük ütközetre Szavojai Jenőt. Ám Villeroy herceg, Monsieur Catinat és de Tessé gróf mind ellenezte ezt, főleg mert tudták, milyen gyengék a csapatok, hiszen azok oly sokszor oly sokat szenvedtek, hogy nem vívhatnak csatát a németek ellen, így hát három hónapig zaklattuk egymást portyázással, azután téli szállásra mentünk.

Mielőtt elvonultunk volna a harcmezőről, a mi ezredünk egy hatszáz főnyi dragonyos osztaggal meg mintegy kétszázötven lovassal elindult, hogy elfogja Commercy herceget, Szavojai Jenő egyik neves tábornokát, mégpedig határozott terv nélkül. Eredetileg csak lovasokból meg dragonyosokból akarták összeállítani ezt az osztagot, de a császáriaknak jól szolgált a szerencse, és sok portyacsapatunkat verték meg, állítólag sokkal többet, mint mi az ellenséget. Felette-seink arra is gondoltak, hogy a herceg, a németek egyik hírneves parancsnoka, nem indul útnak erős kíséret nélkül. Ezért az ír gyalogezred parancsot kapott, hogy csatlakozzék, hadd ütközzenek a németek egyenlő erőbe, ha lehet.

Engem körülbelül két órával korábban utasítottak, hogy vigyek mintegy kétszáz gyalogost meg ötven dragonyost egy kis erdőcskéhez, mert tábornokunk értesülése szerint a herceg oda akar küldeni néhány embert áthaladásának biztosítására. Ezt meg is tettem. Ám de Tessé gróf nem tartotta csapatunkat elég erősnek, saját maga is odamasírozott hát ezer lovassal meg háromszáz gránátossal támogatásunkra, és nagyon jól tette. Commercy herceg ugyanis értesült első csapatunkról, a vártnál hamarabb érkezett meg, rájuk rontott, és teljesen felmorzsolta volna őket, ha a gróf meg nem hallja a tüzelést, és el nem indul ezer lovasával oly sebesen, hogy sikerült a harc leghevében embereinek segítségére érkeznie, így erőt vettek a németeken, és visszavonulásra kényszerítették őket, de a herceg nagyon ügyesen húzódott vissza, és az összeütközés után az erdőhöz ért, ahol én posztoltam. Ám veresége miatt nem tudott egy osztagot küldeni az erdőhöz áthaladása biztosítására, ahogy szándékozta.

De Tessé gróf, tudván, hogy az erdőhöz küldték osztagomat, a sarkukban maradt, nehogy elvágjanak minket, ha pedig mi esetleg meg tudnánk állítani őket az erdőben, avatkozzék be, és kezdjen velük újabb csetepatét. Majdnem éjszaka lett már, mire a németek az erdőhöz értek, így nem tudták megállapítani számunkat, de mikor a ligethez közeledtek, ötven dragonyos

előrejött, felderíteni az áthaladást, és látni, minden rendben van-e. Ezeket hagytuk nagy darabot megtenni az erdőt átszelő szűk mélyúton vagy ösvényen. Aztán hirtelen elzártuk az utat köztük meg a bejárat között, és úgy elvágtuk visszavonulásukat, hogy mikor észrevettek és tüzeltek, egy pillanat alatt be is kerítettük, fel is koncoltuk őket. Csupán vezénylő tisztjüket ejtettük foglyul, nyolc dragonyossal együtt.

Erre a herceg megállt, mert nem tudta, mi a helyzet, és milyen erősek vagyunk. A jobb tájékozódás kedvéért kiküldött kétszáz lovast, hogy kerítsék be az erdő szegélyét, és riasszanak fel minket. Közben mögöttük megjelent de Tessé gróf. Saját csapataink távoli zajából rájöttünk arra, hogy az ellenség milyen kutyaszorítóba jutott. Elhatároztuk hát, hogy azonnal harcba szállunk a kétszáz lovassal. A mi kis lovasscsapatunk fel is vonult az ösvény bejáratához, és csetepatét kezdett, gyalogságunk meg az erdőt övező sövény mögött lapult és leste az alkalmat a közbelépésre. Lovasságunk, melyet megtámadtak, visszahúzódott az ösvényre, de a németek öregebb rókák voltak, semhogy felüljenek nekünk. Megelégedtek azzal, hogy visszanyomtak minket a bejáratához, nem hagyták magukat becsalogatni a keskeny útra, mikor nem tudták, megvan-e szállva a sövény vagy sem.

A herceg azonban, aki franciákat talált a hátában, és nem volt elég ereje újra harcba bocsátkozni, elhatározta, hogy áttör. Leszállította dragonyosait, és parancsot adott nekik, hogy hatoljanak be az erdőbe és tisztítsák meg a sövényt az ösvény mindkét oldalán, hadd mehessen ő át a lovasságával. Ezt olyan eréllyel tették és annyival erősebbek voltak nálunk, hogy embereinknek majdnem a felét felkoncolták, bár sokáig tartottuk állásainkat, így azonban időt adtunk a francia lovasságnak, hogy odaérjen, megrohanja a herceg csapatait, elvágja útjukat, és rengeteg foglyot ejtsen. Ezután mi is visszavonultunk, rést nyitva lovasságunknak, hogy betörhessen rajta. Háromszáz német dragonyos elesett, kétszáz fogságba jutott.

Az összeütközés első hevében egy jól fedezett német dragonyos tiszt leütötte három közvetlenül mellettem álló emberemet, és nekem kegyelmet ajánlott fel. Kénytelen voltam elfogadni és átadni neki kardomat, mert embereim már éppen készültek kereket oldani, ki hogyan tudott. De egyszerre csak megfordult a kocka, mert a mi lovasságunk áttört, és pozdorjává zúzta a dragonyosokat. A tiszt, ki foglyul ejtett, hozzám fordult: - Mindnyájan el vagyunk veszve. - Megkérdeztem, hogy állhatok-e valamiben a szolgálatára. - Várjunk egy kicsit - mondta, mert emberei igazán mindenre elszántan küzdöttek. De mikor a hátában is megjelent vagy kétszáz főnyi francia lovasság, így szólt hozzám franciául: - A kegyed foglya leszek. - Ezzel visszaadta kardomat, és átnyújtotta nekem a sajátját is. Egy mellette álló dragonyos ugyanazt készült tenni, de abban a pillanatban agyonlőtték.

Lovasságunk odaért, egy szempillantás alatt megtisztította a harcteret, Commercy herceg visszavonult csapatának maradványaival, és nem üldöztük tovább.

Tizenhat vagy tizenhét emberünk megszabadult a fogságtól, akárcsak én. De nekik nem volt olyan szerencsájük, mint nekem, hogy foglyul ejthessék a tisztet, akinek a kezére kerültek. Az enyém olyan nagylelkű volt irántam, hogy nem kérdezte, mennyi pénzem van, bár nálam nem volt sok, ha nála volt is. Én azonban vesztettem az ő udvariassága miatt, mert aztán már nem lehettem olyan arcátlan, hogy én kérdezősködjek tőle pénzről, bár megtudtam, hogy majdnem száz pisztolnyit tart magánál. De éjszaka, mikor sátrainkba értünk, ő igen gavallérosan húsz pisztolt ajándékozott nekem, én meg viszonzásul engedélyt szereztem neki, hogy becsületszóra menjen át Szavojai Jenő herceg táborába. Ezt meg is tette, és így sikerült kicseréltetnie magát.

Ez után a hadjárat után voltam beszállásolva Cremonába, mikor ott végbement az ütközet, melyről beszéltem már. Abban mentette meg a mi ír ezredünk a várost a meglepetésszerű elfoglalástól, és bizony megverte a németeket, miután hat óra hosszat kézben tartották a város nagy részét, ezzel pedig igen nagy hírnevet szerzett magának.

Én azonban sietek folytatni saját történetemet, mert nem annak a háborúnak a naplóját írom, melyben nem is vettem hosszasan részt.

A rákövetkező nyáron a mi két ír ezredünket a csataterre küldték. Ott sokszor csaptak össze keményen a németekkel, mert Szavojai Jenő, az éber hadvezér, nemigen hagyott minket nyugton, és sok előnyre tett szert a folytonos ide-oda mozgással, saját embereinek meg a mieinknek a zaklatásával. A franciák sose tértek ki a németek elől, hanem mindig a leghatározottabban és legbátrabban megütköztek velük. Ezt bárkinek el kell ismernie, ha igazságos akar lenni irántuk és tudja, hogyan viselkedtek. Ezúttal Vendôme herceg parancsnokolt, noha maga Fülöp király is ott volt a seregnél. Maradékaltalul visszaadta a kölcsönt Szavojai Jenőnek az ő saját harcmodorával. Egymás után üzte el megerősített állásaiból, míg már-már egész Olaszország elhagyására kényszerítette, habár ez végtelenül sok finom úriember és egyszerű katona vérebe került. Kétségtelenül nem járt Olaszországban külön annál a vitéz seregnél, melyet Szavojai Jenő hozott magával, de mind ott hagyták a fogukat, utánuk meg sok ezren mások is. A franciák csak akkor voltak kénytelenek engedni sorsuknak, mikor helyzetük másutt kezdett hanyatlani, mint az akkori idők történelméből látható, de ez nem az én dolgom.

Az én szerepem ezekben az eseményekben rövid volt, de viharos. 1702 júliusának elején vonultunk a csataterre, mert Vendôme herceg parancsot adott az egész seregnek, hogy gyülekezzenek minél hamarabb fölmenteni Mantova városát, melyet a császáriak ostromzárban tartottak.

Szavojai Jenő herceg ravasz és igazán szerencsés hadvezér volt, az előző évben jó néhányszor visszaszorította a mieinket, de idén szerencséje kezdte cserbenhagyni, mert a mi seregünk számosabb volt az övénel, a mi hercegünk pedig nála hamarabb termelt a csatateren. Mivel pedig Szavojai Jenő az egész télen szoros ostromzárban tartotta Mantovát, a mi hercegünk elhatározta, hogy mindenáron fölmenti a várost. Ő volt a csatater ura, és Szavojai Jenő nem akadályozhatta meg, hogy kierőszakolja a zár megszüntetését, visszavonta hát hadát, hátrahagyott néhány erős csapattestet, védeni Bersellót, melyet Vendôme herceg fenyegetett, meg Borgofortét, ahol a raktára volt, és összes többi erőit összevonta, hogy szembeszálljon velünk. Addigra megérkezett a sereghez Spanyolország királya, Vendôme herceg pedig harmincötezer emberrel Luzarához közel állomásozott, melyet meg akart támadni, hogy csatára kényszerítse Szavojai Jenőt. Vaudemont hercege másik húszezerrel körülsáncolta magát Rivaltonál, Mantova mögött, hogy Milánó határait fedezze, és majdnem tizenkétezer voltak magában Mantovában. Monsieur Pracontal készenlétben állt tízezerrel, éppen az egyik erőd ágyúja alatt, melyek a Mantovába vezető töltésutat tarthatták tűz alatt. Szavojai Jenőt az a veszély fenyegette, hogy néhány nap alatt mindezek egyesülnek. Előre látta, hogy akkor kereket kell oldania, és éppen elég bajos lesz egyáltalán tartania magát Olaszországban, hiszen igen jól tudta, hogy egyetlen olyan hely sincs birtokában, mely kibírna tizenöt napi nyílt sáncos ostromot. Úgy látszik, ezért történt az, hogy míg Vendôme hercege készült megtámadni Luzarát, mert lehetőleg harcra akarta kényszeríteni az ellenfelet, meglepetésünkre 1702. július 15-én az egész császári sereg hadirendben bukkant fel, és javában masírozott a mi megtámadásunkra.

Történetesen a mi egész seregünk már harmadik napja oszlopokban menetelt felénk. Vendôme herceg három nappal azelőtti értesülését is említenem kellett volna: Visconti tábornok három császári lovas meg egy dragonyos ezreddel San Vittoriánál áll a Tessonán. A herceg el is szánta magát megtámadásukra, és ezt a tervet a legteljesebb titokban hajtotta végre. Noha a mi

hadseregünk három mérföldnyi távolságra haladt egy másik úton Modena vidéke felé, monsieur Viscontit váratlanul hatezer francia lovas meg dragonyos rohanta meg. Nagyon vitézül védekezett, majdnem egy óra hosszat, akkor felülkerekedett a túlerő, ő látta, hogy rendetlen hátrálásra fogjuk kényszeríteni, és visszavonulót fúvatott. A századok hátraarcot csináltak, de alig negyedóra múlva azon vették észre magukat, hogy egy nagy gyalogsági csapattest elvágta útjukat. Csak a Tessona hídján mehettek volna át, de az teli volt zsúfolva mamáikkal, és nem mozdulhattak se előre, se hátra, így hát egymást taszigálták és döntötték le lábukról, úgyhogy minden rend felbomlott. Rengetegen a folyóba zuhantak és belefelladtak, sokat megöltünk, még több fogságba esett, egyszóval a három lovas- meg egy dragonyosezred teljes vereséget szenvedett.

Ez nagy csapás volt Szavojai Jenőnek, mert azok egész seregének legválogatottabb csapatai közé tartoztak. Négyszáz embert fogtunk el egész málhájukkal együtt, ami nagyon tekintélyes zsákmány volt, és nyolcszáz lovat. Ezek a csapatok kétségtelenül nagyon hiányoztak a 15-én bekövetkezett csatában. A mi seregünk javában menetelt Luzara megtámadására, mikor egy körülbelül hatszáz főnyi német lovasosztag jelent meg, és nem egészen egy további óra alatt egész hadseregük csatarendben.

A mi seregünk azonnal felsorakozott. Vendôme herceg olyan előnyösen helyezte el az érkező ezredeket, hogy Szavojai Jenő kénytelen volt megváltoztatni rendelkezéseit. Kellemetlen helyzetbe került, mert a sajátjánál nagyobb hadsereget kellett megtámadnia, mely a lehető legkedvezőbb állásokat foglalta el. Ha csak egy napot is vár, feleúton találkozunk vele. Minderre a német tábornokok gögje indította, akik határtalanul el voltak telve csapataik nagyszerűségével. A királyi sereg balszárnyával a nagy Pó folyóra támaszkodott. A víz túloldalán Vaudemont herceg csapatai ágyúzták a császáriak borgofortei sáncait. Mikor a herceg hallotta, hogy valószínűleg döntő ütközet lesz, tizenkét zászlóalj és körülbelül ezer lovast küldött a királyi sereg erősítésére. Miközben Szavojai Jenő kiadta új rendelkezéseit a támadásra, mindnyájuknak volt idejük csatlakozni a sereghez. Ez nagyon felbátorított minket. Mégis az ő jövetelük miatt döntött Szavojai Jenő a harc megkezdése mellett, mert remélte, hogy megvívhatja az ütközetet érkezésük előtt. Csalódott, de mégis kénytelen volt harcolni, késő volt már jóvátenni a hibát.

Öt óra lett már estefelé, mire egész arcvonalát harcba tudta küldeni. Félóra hosszat ágyúztak minket, nem sok hatással, aztán az ő jobbszárnyuk de Commercy herceg vezényletével ádáz dühvel támadta meg a mi balszárnyunkat. A mieink nagyon ügyesen fogadták őket, és pontosan segítettek egymásnak, így aztán nagy vérontással verték vissza a támadást. Commercy herceg (számukra szerencsétlen módon) az első rohamban elesett, nem volt, ki vezényelje az ezredeket, melyek meglepődtek egy ilyen fontos ember elvesztésétől, felbomlott a rendjük, és egy dandár teljesen fölmorzsolódott.

Am második vonaluk, mely Herbeville tábornok parancsnoksága alatt nyomult előre, helyreállította az elsőnek a rendjét. A zászlóaljok újra gyülekeztek, merészen rohamra indultak másodszor is, erősítéseket is kaptak derékhaduktól. Most aztán a mieinkre került a sor. Egy csatornához szorították őket, mely balszárnyukon húzódott, köztük meg a Pó között. E mögött újra rendezték soraikat, és friss csapatok jöttek támogatásukra, mind lovasság, mind gyalogság. Mindkét oldalon a legnagyobb elszántsággal küzdöttek, nagyon bátran és ügyesen. Lehetetlen lett volna megítélni, ki kerekedik felül, ha végigvihették volna a harcot.

A királyi hadsereg jobbszárnyán helyezkedett el a francia lovasság színe-virága, mégpedig a *gens d'armes*, a királyi karabélyosok meg a királyné testőrsége, további négyszáz lovassal. Mellettük állt a gyalogság, közte a mi dandárunk. Előbb a lovasság indult rohamra, kivont karddal, két császári vértés ezred tüzébe, anélkül, hogy egyetlenegyszer is elsütötték volna

fegyverüket, közük törtek, és lovaik erejével elsöpörték őket, zűrzavart vittek soraikba, és olyan tisztán hagyták számunkra a mezőt, hogy gyalogságunk első vonala, mely követte őket, csatarendben állt a terepen, melyet az előbb még az ellenség tartott megszállva.

Ebben az első támadásban elesett de Créqui márki, aki az egész jobbszárny parancsnoka volt. Ez a veszteség éppoly érzékenyen érintett minket, mint de Commercy herceg halála a németeket. Miután így visszaszorítottuk az ellenség lovasságát, ügyes tábornokaik újra csatarendbe állították csapataikat, és három császári gyalogezred támogatásával ismét támadtak, olyan dühvel, melynek semmi sem állhatott ellent, ír ezredünk két zászlóaljának rendje felbomlott, és rengeteg emberünket megölték. Ekkor balszerencsémre egy muskétalövés eltörte bal karomat, és ráadásul egy óriási német katona leütött. Azt hitte, hogy megölt, és reám lépett, de azonnal agyonlőtte őt egyik emberünk. Éppen rám zuhant, ami törött karommal igen nagy bajt jelentett nekem, mert a ló nagyságú fickónak akkora volt a súlya, hogy moccanni se tudtam.

Ezután a mieinket visszaszorították az elfoglalt helyről, és így én az ellenség kezében maradtam, de nem ejtettek foglyul (pontosabban nem leltek reám) másnap reggelig, mikor szokás szerint kiküldtek egy csapatot seborvosokkal, hogy keressék meg a sebesülteket a halottak között. Majdnem megfulladtam a halott németek és más rajtam heverők súlyától, mire rám bukkantak, de meg kell adni nekik, hogy emberségesen bántak velem, a seborvosok pedig nagyon ügyesen és jól helyreigazították a karomat, négy-öt nap múlva pedig becsületszóra elengedtek Pármába.

Mindkét sereg folytatta a küzdelmet, különösen balszárnyunkon, míg annyira be nem sötétedett, hogy nem tudhatták, kire lőnek, a tábornokok eddig nem láthatták, mi történik, így fokozatosan csökkentették a tüzelést, és a szó szoros értelmében az éjszaka választotta őket szét.

Mind a két oldal a magáénak tekintette a győzelmet, és lehetőleg eltitkolta veszteségeit. Annyi biztos, hogy soha ütközetet vitézebbül és elszántabban meg nem vívtak, ha pedig lett volna elég nappali fény a végigharcolásához, kétségtelenül sok ezerrel többen esnek el nálunk is, ott is.

A németek egyetlen jogcíme a győzelemre abban állt, hogy visszavonulásra kényszerítették a mi balszárnyunkat a csatornához meg a Pó partján lévő magas töltéshez és földhányásokhoz. De a mieinknek megvolt az az előnyük a visszavonulásból, hogy onnan az ellenség legsűrűbb soraiba tüzelhettek, és semmi se tudta kimozdítani őket elfoglalt állásaikból.

A mieink kétségtelenül nyomósabb okkal tarthattak igényt a győzelemre. A királyi sereg két nappal a küzdelem után megtámadta Guassallát, úgyszólván a németek szeme láttára, megadásra kényszerítette a helyőrséget, és megeskette, hogy hat hónapig nem fognak harcolni ellenünk. Mivel azok ezerötszázan voltak, ez nagy veszteséget jelentett a németeknek, Szavojai Jenő mégse próbálta fölmenteni őket. Azután a császáriak több más állását is elfoglaltuk, és kénytelenek voltak elhagyni azokat a francia sereg közeledtére, mert abban az évben nem vívhattak még egy ütközetet.

Az én hadjáratom immár véget ért. Karomat nem tudtam használni ugyan, de sokkal jobban jártam, mint rengeteg úri ember, hiszen abban a véres csatában négyszáz tisztünk esett el vagy sebesült meg, köztük három tábornok.

A hadjárat decemberig folytatódott, Vendôme herceg elfoglalta Borgofortét és több más helyet a németektől, akik napról napra teret vesztek Olaszországban. Engem sokáig fogságban tartottak. Mivel nem kötöttek írásbeli egyezményt a fogolycseréről, Szavojai Jenő parancsára Magyarországra küldték a francia hadifoglyokat, ami indokolatlan kegyetlenség volt, ámde

sokaknak éppen ez a száműzetés tette lehetővé, hogy a törökökhöz szökjenek. Azok barátságosan fogadták őket, a konstantinápolyi francia nagykövet pedig gondjukat viselte, és a király költségére visszahajóztatta Olaszországba.

Ám Vendôme herceg most már annyi német foglyot ejtett, hogy Szavojai Jenőnek általános fogolycsere-egyezséget kellett kötnie. Abbahagyta hát foglyainak Magyarországra küldését, sőt kénytelen volt költeni sok odaküldött visszahozására.

Említettem, hogy egy időre becsületszóra elengedtek Pármába. Ott maradtam negyven napig, és vártam sebem meg törött karom gyógyulását. Utána kötelességem szerint jelentkeztem Ferrara parancsnokánál. Hamarosan odaérkezett Szavojai Jenő, engem pedig más hadifoglyokkal együtt Milánó vidékére küldtek, hogy ott tartsanak a fogolycseréig.

Trento városában töltöttem körülbelül nyolc hónapot. Az az ember, akinél elszállásoltak, rendkívül udvarias volt hozzám, nagyon lelkiismeretesen viselte gondomat, és igen kellemesen éltem. Részemről teljesen szándékolatlanul bizalmas viszonyba keveredtem házigazdám leányával. Nem tudom, milyen balsors folytán, később hagytam magamat rábírní, hogy feleségül vegyem. Ez olyan becsületesség volt részemről, melynek vétkét, megvallom, sose szándékoztam magamra venni, de a leány sokkal ravaszabb volt nálam. Sikerült ugyanis több bort itatnia velem, mint szoktam, és bár az nem szállt annyira fejembe, hogy ne tudjam nagyon jól, mit művelnek, szokatlanul széles jókedvemben mégis beleegyeztem a házasságba. Ez a meggondolatlan becsületesség sok kellemetlenséget szerzett nekem, mert nem tudtam, mit kezdjek az új kölönccel, melyet saját nyakamba akasztottam. Nem maradhattam vele, de nem is vihettem magammal, úgyhogy roppant tanácstalan voltam.

Hamarosan eljött az idő, mikor fogolycserével kiváltottak, így az ezredhez kellett mennem, mely akkor Milánó vidékén volt elszállásolva. Onnan elengedtek Párizsba, mert megígértem, hogy újoncokat toborzok Angliában az ír ezredek számára, ottani üzletfeleim segítségével. Ezzel az engedéllyel útlevelet szereztem az ellenség hadseregétől, mellyel Trentóba mehettem. Hosszú kerülővel visszatértem oda, nagyon becsületesen összepakoltam poggyászatot, feleségemet meg mindent, aztán Tirolon, Bajorországon, Svábföldön meg a Fekete-erdőn át Elzászba, onnan Lotaringiába jutottam és így végre Párizsba.

Titokban ezt terveztem, hogy otthagynom a háborút, mert igazán elegendem volt már a harcból. De olyan becstelenségnek tekintették a csatatéren küzdő hadsereg elhagyását, hogy nem tehettem volna meg, ha egy véletlen meg nem könnyíti nekem a dolgot. Kiújult a háború egyrészt Franciaország, másrészt meg Anglia és Hollandia között, pontosan, mint azelőtt volt. A francia király nem tervezett se többet, se kevesebbet, csak azt, hogy figyelemeltérítő támadást intéz az angolok ellen. Ezért hadihajókból meg fregattokból álló erős hajórajt szerelt föl Dunkerqueben, körülbelül hatezer-ötszáz főnyi csapattal hajózott be rá, ezenkívül önkénteseket meg az új királyt, ahogyan neveztük őt, bár általában inkább Chevalier de Saint-Georgenak hívták,³⁵ és Skótországba irányította mindnyájukat.

Színből nagyon lelkesedtem ezért a vállalkozásért. Felajánlottam, hogy amint a Chevalier megérkezik Nagy-Britanniába, csapatokat állítok neki, beállok önkéntesnek, és saját költségemre szolgálok. Csak annyit kértem, hogy kapjak engedélyt ír ezredbeli századom eladására, és a Chevalier nevezzen ki címzetes ezredesnek. Mindez nagyon előnyömbre szolgált a Chevalier-nál, mert immár fontos embernek tartottak, akinek biztosan nagy befolyása van saját hazájában, így engedélyt kaptam, hogy eladjam századomat, csinos, kerek summát küldtettem

---

³⁵ Szent György lovagjának. A régi trónkövetelőről van szó, aki sikertelenül próbált francia csapatokkal partra szállni 1708-ban.

magamnak Londonból Hollandián át, nagyon szemrevaló útihintót készítettem magamnak, és mentem Dunkerque-be, hajóra szállni.

A Chevalier nagyon jól fogadott. Hallott már róla, hogy én tiszt voltam az ír dandárban, és szolgáltam Olaszországban, tehát régi katona vagyok. Mindez hozzáadódott addigi hírnevemhez, és nagy tiszteletet szerzett nekem, bár nem ragaszkodtam különösebben se személyéhez, se ügyéhez. Valóban nem is sokat fontolgattam sem egyik oldal ügyét, sem a másikat, mert ha megtettem volna, alig kockáztatom nemcsak életemet, hanem vagyonomat is. Hiszen azt attól a pillanattól fogva eljátszottam, és az angol kormánynak teljesen nyilvánvalóan jogában állt, hogy tetszése szerint elkobozza.

De éppen akkor kaptam Londonból háromszáz fontot, és majdnem ugyanannyiért eladtam századomat az ír ezredben, így nem csupán belesodródtam ebbe a szomorú ügybe, magam se vettem észre, hogyan, hanem teljesen önkéntesen el is indultam velük minden kockázatra. Nagyon kevésbé tartozik történetemhez, hogy beszámoljak erről a meddő hadi vállalkozásról. Csupán annyit kell elmondanom, hogy az angol hajóhad, mely erősebb volt a franciánál, szorosán a sarkunkban járt, és nagyon hatásosan vadászott ránk. Megmeneküléssel szó szerint az akasztófát kerültem el.

Jó szerencsénk volt a franciáknak, hogy túlmentek a célukon. A Forth-öbölbe kívántak jutni, melyet Edinburghi-öbölnek is neveznek, de messze északra érték el a partot, egy Montrose nevű helynél, ahol nem akartak kikötni, így kénytelenek voltak visszamenni a Forth-öbölhöz, elérték a bejáratát, és horgonyt vetettek az árapály miatt. De ez a késedelem vagy akadály időt adott az angol hajóhadnak, hogy Sir George Bing parancsnoksága alatt feljöjjön az öbölhöz és horgonyt vessen, akárcsak mi, csupán arra várva, hogy felhajózzon az öbölben a dagállal.

Ha nem mentünk volna túl a kikötőn, két nap alatt egész hajórajunkat megsemmisítik. Legfeljebb annyit tehattünk volna, hogy a kisebb fregattokkal bemegyünk Leith kikötőjébe, és partra tesszük a csapatokat meg a lőszert. De föl kellett volna gyűjtanunk a hadihajókat, mert az angol hajóhad legfeljebb huszonnégy órányival volt mögöttünk.

Erre a meglepetésre a francia tengernagy vitorlát bontott az öböl északi fokánál, ahol veszteltünk. Eliskoltunk észak felé, egéruat nyertünk az angol hajóhadtól, és megmenekültünk. Csupán egyetlen hajót veszítettünk, mely elmaradt a többitől, és nem tudott elszökni. Csak a harmadik éjszakán nyugodhattunk meg, hogy az angolok felhagytak üldözésünkkel, mikor irányt változtattunk, és elvesztettük őket szem elől. Norvégia partjai felé fordultunk és a közelükben maradtunk, egészen a Balti-tenger bejáratáig. Ott ismét horgonyt vetettünk, kiküldtünk két felderítőt, hogy híreket szerezzünk és megtudjuk, szabad-e az utunk. Miután fellélegeztünk, hogy az ellenség nem üldöz, nyugodtabban vitorláztunk tovább, és mindnyájan visszaértünk Dunkerque-be. Nagy örömmel léptem ismét partra, mert egész idő alatt, míg életünket mentettük, az elképzelhető legnagyobb rettegés gyötört. Egyébre se tudtam gondolni, mint hurkokra meg bitófákra, hiszen arra a következtetésre jutottam, hogy amennyiben elfognak, biztosan felakasztanak.

De immár elmúlt ez a gond, búcsút vettem a Chevalier-től meg a hadseregtől, és siettem Párizsba. Oly váratlanul érkeztem a városba meg lakásomra, hogy balszerencsémre föl kellett valamit fedeznem feleségemről, ami korántse szolgált megelégedésemre. Megtudtam ugyanis, milyen társasággal szórakozott önagysága, márpedig okkal vélhettem úgy, hogy az olyannal becsületes asszonynak nem kellene szóba állnia, mivel pedig saját tapasztalatomból ismertem természetét, nagyon nyugtalan és féltékeny lettem. Meg kell vallanom, hogy nagyon elevenembe vágott a dolog, mert ő kezdett rendkívül becses lenni számomra, és elbűvölően tudott viselkedni, különösen, miután Franciaországba hoztam. De mivel hajlama volt a

léhaságra, lehetetlenség lett volna visszatartani őt az ilyesmitől, különösen olyan városban, mint Párizs, melyben annyira általános az úgynevezett galantéria.

Bosszantott az a gondolat is, hogy végzetem szarvak viselésére ítél, otthon és külföldön egyaránt; néha olyan düh fogott el miatta, mely elvette minden önuralmam. Egész napokon, sőt, mondhatnám, egész éjszakákon át tűnődtem és töprengtem, mit tegyek a feleségemmel, különösen pedig a gazemberrel, bárki legyen is az, aki így csúfot űzött belőlem és kitért helyemből. Ilyenkor bizony nem is egyszer, sőt nem is százszor követtem el gyilkosságot képzeletemben, az ördög pedig szeret gonoszságot sugallni nekünk, ha ugyan nem ő a fő mozgatója, ezért éjjel-nappal ingerelt, buzdított, hogy öljem meg a feleségemet.

Vad gondolatokat szított bennem, felforralt a véretem, mikor a „felszarvazott” szón rágódtam; úgy feltűzelt arra a borzalmas tervre, hogy már nem is vitáztam önmagammal, öljem-e meg vagy sem, mintha ez már nem is lenne kérdés, hanem eldöntött dolog. Gondolataimat csupán az foglalkoztatta már, hogyan öljem meg, és hogyan szökjek meg utána.

Egész idő alatt nem volt elegendő bizonyítékom bűnösségére, sőt meg se vádoltam őt, és nem is adtam tudtára gyanúmat. Látnia kellett, hogy valami zavar engem, de mégse mutatta nekem, hogy ezt észrevette, hanem jól fogadott, és úgy tett, mintha nagyon örülne visszatérésemnek. Azt sem állíthattam, hogy túlságosan költekezett volna, míg én távol jártam, de féltékeny ember dühös ember, mint a bölcs mondja. Jó gazdálkodása hátrahagyott pénzzel azt sugallta beteg képzeletemnek, hogy valaki más tartotta el őt, és így nem volt alkalma költeni.

Meg kell vallanom, hogy nehéz helyzetbe került, bár ebben a tekintetben valóban becsületes volt. Én ugyanis elfogultságomban mindenképpen becstelennek láttam őt. Ha tékozolt volna, azt mondom, hogy szeretőire költötte, mivel pedig mértékletes volt azt mondtam, hogy szeretői tartották el. Mondom, gondolkodásom ilyen módon bomlott meg, szentül hittem, hogy csúffá vagyok téve, és éjjel-nappal ezen rágódtam.

Ez a feszültség egész idő alatt nem robbant ki láthatóan közöttünk, de engem úgy uralmában tartott hiedelmem, hogy fölöslegesnek is véltem minden bizonyítékot, és ferde szemmel néztem mindenkire, aki feleségem közelébe ment vagy vele beszélgetett. Ugyanabban a házban lakott egy testőrtiszt, egy nagyon becsületes és rangos úriember. Történetesen a kis szalonban ültem, feleségem a szomszédos fogadószobában. Bejött hozzá ez az úriember, aki a háziak családjához tartozott, így hát tehetett, anélkül hogy bármilyen megütközést is keltsen. Nem tudta, hogy ott vagyok a szalonban, helyet foglalt, és beszélgetett a feleségemmel. Minden szavukat hallottam, mert az ajtó nyitva volt, de nem mondhattam volna, hogy bármi is történt közöttük felületes csevegésen kívül. Közömbös dolgokról tereferéltek: egy ifjú hölgyről, aki tizenkilenc éves polgárlány létére egy hete ment férjhez egy hatvanhárom éves, dúsgazdag ügyvédhez, a párizsi legfelsőbb bíróság egyik tagjához, emlegettek egy gazdag párizsi úriasszonyt, aki hozzáment elhunyt férje komornyikjához. Csupa ilyen mindennapi apróság került szóba, úgyhogy semmi kifogásom se lehetett.

Mégis megtelt a fejem féltékeny gondolatokkal, és tűzbe jöttem. Hol azt képzeltem, hogy az az úriember túlságosan közvetlen a feleségemhez, hol azt, hogy a feleségem őhozzá. Egyszer-kétszer már éppen be akartam rontani hozzájuk, és szembe akartam nézni velük, de uralkodtam magamon. Végre a vendég egy kissé vidáman emlegetett egy hölgyet, aki odadobta leányságát, ha jól értettem, egy öreg embernek, de még ebben se volt semmi illetlen. Bennem azonban már forrt a méreg, nem tűrhettem tovább, felugrottam, beléptem a szobába és hozzáfűztem feleségem szavaihoz: - Szóval azt mondja, asszonyom, igazán túl öreg volt a leányhoz? - Ezzel rápillantottam a tisztre vasvillaszemekkel, és kimentem az utcára.

A márki, mert ezen a címen tisztelték, becsületére kényes, bátor ember volt. Annak vette a dolgot, aminek szántam, egy pillanat múlva követett, és torkát köszörülte nyomomban az utcán. Erre megálltam, ő pedig hozzám lépett: - Uram - mondta -, Franciaországban igen szerencsétlen helyzetben vagyunk, mert ha igazságot szerzünk magunknak, a legszigorúbban bánnak velünk. De történjék bármi is, kegyednek magyarázatot kell adnia iménti viselkedésére.

Egy kissé lecsillapodtam, és nagyon is jól tudtam, hogy igazságtalan voltam hozzá. Ezért nagyon őszintén így feleltem: - Uram, kegyed úriember, akit igen jól ismerek és nagyon tisztelek, de egy kissé zavart engem feleségem viselkedése, és hasonló helyzetben kegyed mit tehetett volna kevesebbet?

- Nagyon sajnálom, ha bármilyen nézeteltérés merült fel kegyed és felesége között - mondta ő -, de nekem mi közöm hozzá? Nem vádolhat engem semmiféle modortalansággal, csupán azzal, hogy így meg így beszéltem hozzá - ezzel elismételte szavait -, mivel tudtam, hogy kegyed a szomszéd szobában minden szót hall, és minden ajtó nyitva van. Úgy gondoltam, nincs ember, aki ilyen ártatlan kifejezéseket félreérthetne.

- Nem is érthettem másképpen félre - feleltem -, csak úgy, hogy azt gondoltam, messzebbre menő bizalmasságot foglal magában, és egyetlen becsületére kényes embertől se lehet elvárni, hogy azt elviselje. Ámde, uram, én csak feleségemhez beszéltem, semmit se mondtam kegyednek, és kalapot emeltem, mikor elhaladtam kegyed mellett.

- Az ám - felelte -, és olyan dühvel pillantott reám, mint maga az ördög. Talán bizony az ilyen pillantás nem beszél?

- Erről semmit se mondhatok, mert nem láthatom saját arcomat, de dühöm, ahogy nevezi, feleségemnek szólt, nem kegyelmednek.

- Ide hallgasson, uram - vágott vissza, fokozatosan felhevülve, amint én fokozatosan megnyugodtam -, kegyed a velem való beszélgetésért haragudott feleségére, szerintem pedig ez engem is érint, és meg kellene torolnom.

- Nem hinném, uram - mondtam. - Hiszen még akkor se veszekedtem volna kegyeddel, ha feleségem ágyában találok; mert ha feleségem megengedi, hogy egy ágyban feküdjék velem, akkor ő a vétkes, és nekem semmi dolgom kegyelmeddel. Kegyed nem feketne velem, ha ő nem lenne hajlandó reá, ha pedig ő hajlandó szajhának lenni, őt kellene megbüntetnem, de nem lenne semmi vitám kegyeddel, hanem a kegyed feleségével kellene lefeküdnöm, és akkor ki lenne egyenlítő a tartozás.

Mindezt derűsen mondtam, hogy megbékítsem őt, de nem sikerült. Azt kívánta, hogy adjak neki elégtételt, ahogy ő nevezte. Hangoztattam, hogy idegen vagyok az országban, és aligha irgalmazna nekem az ő igazságszolgáltatásuk; hogy nem dolgom megvívni bárkivel, aki igazolni igyekszik azt, hogy feleségem társaságában volt, hiszen én vagyok a sértett, ha rossz asszonnyal vert meg a sors. Ha bármely férfi is eljutott az én ágyamba, semmi értelme nekem, a sértettnek, egyenlő eséllyel kockára tennem életemet azok ellen, akik csúfot üttek belőlem.

Semmivel se lehetett lecsillapítani a márkit. Én megsértettem őt, és nem fogadott el mást, csakis fegyveres elégtételt, így hát abban egyeztünk meg, hogy együtt elmegyünk Lisle-be, Flandriába. Én immár eléggé katona voltam, nem féltem bárkinek is a szemébe nézni, és feleségem miatti haragom még szította bátorságomat. Ő elejtett egy szót, mely úgy felbőszített és felforraltta épemet, hogy vége szakadt minden türelmemnek. Feleségem iránti bizalmatlanságomról beszélve azt mondta, hogy nem kellene gyanakodnom, ha nincsen megbízható értesülésem. Azt feleltem, hogy amennyiben megbízható értesüléssel rendelkeznek, túl lennének a gyanakváson. Ő azt válaszolta, hogy ha ő lenne az a boldog ember, akinek ekkora része van

feleségem kegyeiből, gondoskodnék róla, hogy túljuttasson engem a gyanakváson. Erre olyan gorombán vágtam neki vissza, ahogy csak kívánhatta, ő meg így szólt: - *Nous verrons à Lisle* - vagyis tovább beszélgetünk róla Lisle-ben.

Mivel most már észrevettem, hogy ő az az ember, akit keresek, azt mondtam, nem látom egyikünk számára se hasznát, hogy olyan messzire menjünk, egészen Lisle-be. Eldönthetjük a vitát *au champ* is, vagyis helyben. Bárki is lesz olyan szerencsés hogy életben maradjon, utólag éppolyan jól elmenekülhet Lisle-be, mint előzetesen.

Így mentünk egyre tovább, míg ki nem jutottunk Párizs külvárosaiból, a Charenton felé vezető útra. Közben nagyon dühösen, de kifogástalan jó modorban beszélünk egymással. Mikor láttam, hogy az út néptelen, rámutattam egy fasorra, mely monsieur ... kertjének kőkerítését szegélyezte, mondván, hogy azok alatt a fák alatt van egy hely, mely nagyon megfelel nekünk. Odamentünk hát, és rögtön munkához láttunk. Némi vívás után hosszú, ferde sebet hasított a karomba, de ugyanakkor az én kardom az ő testébe fúródott, és ő hamarosan elesett. Szólt még néhány szót, mielőtt összeroskadt volna. Előbb azt, hogy végeztem velem, aztán, hogy csakugyan rosszat cselekedett ellenem, és mivel tudta, nem kellett volna vívnia velem. Azt kívánta, hogy azonnal meneküljek el. Ezt meg is tettem, de csak a városba, nem messzibbre, mert úgy gondoltam, hogy senki se látott minket együtt. Délután, körülbelül hat órával az esemény után, egymás sarkát taposva hírhozók jöttek az újsággal, hogy a márki halálosan megsebesült, és egy charentoni házba vitték. Ez a beszámoló, mely szerint nem halt meg, egy kicsit meglepett. Nem kételkedhettem benne, hogy ő biztos volt elmenekülésében, és megvallotta, ki a tettes. Ámde senkinél se mutattam nyugtalanságomat, fölmentem szobámba, kivettem egy fiókos szekrényből egész pénzemet. Biztos voltam benne, hogy elég lesz kiadásaimra, de mivel volt egy elfogadott kötelezvényem kétezer livre-re, nyugodtan elsétáltam egy ismerős kereskedőhöz. Ötven pisztolt kaptam tőle a kötelezvényre, tudtára adtam, hogy üzleti ügyeim Angliába szólítanak, és az összeg hátralévő részét majd átveszem tőle, ha megkapta.

Miután így elláttam magamat, szereztem egy lovat szolgálom számára, mert nekem volt már egy kitűnő, és még egyszer hazamerészkedtem lakásomra. Ott ismét hallottam, hogy a márki nem halt meg. Feleségem egész idő alatt olyan jól leplezte a márki miatti nyugtalanságát, hogy nem adott nekem alkalmat semmiféle megjegyzésre. De miután ott időztem egy kicsit, nyilvánvalóan látta a mélységes harag és düh jeleit viselkedésében, és észrevette, hogy útra készülök. - Elutazik a városból? - kérdezte tőlem. - Igen, asszonyom, hogy kegyed zavartalanul gyászolhassa barátját, a márkit. - Összerezzen, és nem titkolja, hogy rettenetesen meg van rémülve. Ezerszámba hányta magára a keresztet, sűrűn szólongatta a Szent Szület és hazai szentjeit, végre pedig kibökte: - Lehetséges lenne? Kegyed ölte meg a márkit? Akkor vége van, és nekem is.

- Az lehet, asszonyom - mondtam -, hogy kegyed veszíteni fog a márki halálával, de nekem gondom lesz rá, hogy oly kevésbé legyek vesztes kegyed miatt, amennyire csak lehet. Elég az hozzá, hogy a márki becsületesen megvallotta kegyed vétkét, és mi végeztünk egymással. - Ő karjaimba akarta vetni magát, esküdözött ártatlanságára, azt mondta, hogy velem menekül, és meggyőz engem hűségéről, olyan bizonyítékokkal, melyek föltétlenül kielégítenek, de én hevesen ellöktem őt magamtól: - *Allez, infame!* Eredj, pimasz teremtés! Ha veled maradok, el kell hogy küldjétek drága barátod, a márki társaságába. Szabadíts meg ettől a kénytelenségtől! - Olyan erővel löktem el, hogy hanyatt vágódott a padlóra. Rettenetesen fölsikoltott, és bizony volt is oka rá, mert nagyon megütötte magát.

Igazán sajnálom, hogy ilyen erővel löktem el, de vegyétek figyelembe, hogy valósággal őrjöngtem dühömben. Mégis fölemeltem őt a padlóról, az ágyra fektettem, hívtam a szobalányát, és meghagytam neki, hogy menjen föl és viselje gondját asszonyának. Azután hamarosan ott-

hagytam a házat, lóra szálltam, és igyekeztem, ahogy csak tudtam, mégpedig nem Dunkerque vagy Calais, se Flandria felé, amerre számíthattak menekülésemre, és üldöztek is, még aznap este, hanem egyenesen Lotaringia irányába. Egész éjszaka nagyon erősen lovagoltam, következő éjszaka Châlons-nál átkeltem a Marne-on, harmadnap pedig szerencsésen megérkeztem a lotaringiai herceg földjére. Ott pihentem egy napot, főleg azért, hogy megfontoljam, merre tartsak, hiszen még mindig nagyon nehéz volt bármilyen irányba is átjutni anélkül, hogy Franciaország királyának birtokain haladjak keresztül, vagy a franciák szövetségesei fogjanak el mint francia alattvalót. De jó tanácsot kaptam Bar le Ducben egy paptól. Nem meséltem ugyan el esetem részleteit, de ő kitalálta, miről van szó, azt mondta, hogy az én helyzetemben lévő úriemberek gyakran menekülnek erre. Az a nyájas padre ebben a feltevésben egyházi útlevelet szerzett nekem, vagyis a ...-i apátság szállítójának tüntetett fel, és kaptam egy útlevelet Deux Ponts-ba, a svéd király birtokára. Mivel ott svéd hatóságok voltak, és a pap adott nekem ajánlólevelet egy helybeli egyházi emberhez, onnan kaptam útlevelet Kölnbe, a svéd király nevében. Ott már teljesen biztonságban érezhettem magamat, minden nehézség nélkül továbbmehettem Németalföldre, Hágába érkeztem, onnan pedig, habár nagy titokban és több álnéven, Angliába, így megszabadultam olasz feleségemtől, bár inkább rimának kellene neveznem, hiszen miután magam is azzá tettem, mi egyebet várhattam volna tőle?

Londonba érkezésem után levelet küldtem párizsi barátomnak, Hágából keltezve, és arra kértem, hogy oda címezze válaszait. Főleg azért írtam, mert meg akartam tudni, beváltották-e neki kötelezvényemet, üldözőbe vettek-e engem, és mi egyéb híre van rólam meg feleségemről, különösen pedig, mi lett a márkival.

Néhány nap múlva válaszolt, hogy megkapta a pénzt, és kész kifizetni, rendelkezéseim szerint. „A márki él ugyan, de - szólt a levél - kegyed megölte más módon, mert elvesztette tisztí rangját a gárdaezredben, ami húszezer livre-t ér neki, és még mindig szigorúan őrzik őt a Bastille-ban.” Folytatta azzal, hogy gyanúba fogtak és elrendelték üldözésemet. Követtek Amiensbe, a Dunkerque és a Château de Cambrésis felé vezető úton. Flandria irányába, de mivel nem értek utol, felhagytak vele. A márki okosabb volt, semhogy elismerje párbajozásunkat, és azt állította, hogy megtámadták az úton. Hacsak engem el nem fognak, meg fog szabadulni a tárgyaláson, bizonyítékok híján. Az én szökésem valóban erősen ellene szólt, mert tudtak róla, hogy aznap összeszólalkoztunk, és láttak minket együtt sétálni, de mivel egyik félre se bizonyíthattak rá semmit, a márki meg fogja úszni tisztí rangjának elvesztésével, ezt viszont elég jól el tudja viselni, mert nagyon gazdag.

Ami feleségemet illeti, barátom megírta, hogy az asszony vigasztalan volt, és szinte halálra sírta magát, de (tette hozzá elég rosszmájúan) nem tudja megállapítani, hogy értem-e vagy a márkiért. Azt is tudtomra adta, hogy feleségem igen rossz, sanyarú körülmények között van, és ha nem gondoskodom róla, nagy ínségbe fog kerülni.

A történet utóbbi része meghatott bizony, mert úgy véltem, bármi történt is, nem hagyhatom őt éhezni. Ezenkívül pedig a szegénység olyan kísértés, melynek egy nő nem tud egykönnyen ellenállni, és nekem nem szabad a bűn szörnyű kényszerébe kergetnem őt, ha megóvhatom tőle.

Ismét írtam hát barátomnak, hogy menjen el hozzá, beszéljen vele, és tudjon meg minél többet és minél pontosabban körülményeiről. Ha valóban szükséget szenved, különösen pedig, ha nem él botrányosan, adjon neki húsz pisztolt, és mondja meg, hogy amennyiben becsületes, visszavonult életet ígér meg, évente meg fogja kapni ezt az összeget, melyből meg tud élni.

Feleségem átvette az első húsz pisztolt, de felkérte barátomat, adja át nekem üzenetét: méltatlanul bántam vele, alaptalanul vádoltam, és jóvá kellene tennem igazságtalanságomat. Tönkretettem őt, mikor így eltaszítottam magamtól, pedig semmivel se bizonyíthattam vádamat, semmi okom se volt a gyanúra, ami pedig a húsz pisztolt illeti, az szűkmarkú járadék az olyan feleségnek, aki az egész világon át követte férjét, és így tovább. Évi negyven pisztolt követelt tőlem barátom útján, amibe bele is egyeztem. De az első év után soha nem terhelt többé a pénz fizetésével, mert a márki újra megkedvelte, annyira, hogy magához vette, mint barátomtól megtudtam, és évi négyszáz koronát adott neki. Én soha többé nem hallottam róla.

Immár Londonban voltam, de nagyon visszavonultan kellett élnem, meg kellett változtatnom nevemet, minden honfitársam előtt titkolnom kellett kiléteimet. Kivételt csak azzal az üzletfelemmel tehettem, akinek útján virginiai embereimmel tartottam fenn a kapcsolatot, különösen oktatómmal. Ő most már ügyeim fő intézője lett, és saját maga is nagyon jó körülmények közé került az én segítségével. De mindent megérdemelt, amit érte tettem vagy tehettem, mert senkit olyan hűségesen nem szolgáltak, mint ő engem, senkinek olyan hű barátja nem volt, mint ő nekem, legalábbis abban az országban.

Én korántse voltam a világ leggondtalanabb embere ebben a visszavonult, magányos életmódban, és tapasztaltam, mennyire igazat mond az írás: „Nem jó az embernek egyedül lenni”,³⁶ ólomsúlyú búskomorság nyomta szívemet, és bizony nem tudtam, mit kezdjek magammal. Hiszen szinte börtönben éreztem magamat, mivel túlságosan féltem kijárni a városba. Végre elhatároztam, hogy végképp elmegyek, vissza Virginiába, és ott élek olyan visszavonultan, ahogy csak lehet.

Mikor azonban alaposabban meggondoltam a dolgot, nem tudtam rászánni magamat a magányosságra. Rájöttem a vándorélet ízére, sok mindennek a megismerése azt a vágyat szülte, hogy még többet ismerjek meg, hiszen páratlan gyönyörűséget leltem benne. Nem volt már semmi dolgom a hadseregekben vagy a háborúban, és eszem ágában se volt újra belekeveredni, de mégse bírtam többé úgy élni a világban, hogy ne tudjam, mi megy benne végbe. Gondolni sem akartam arra, hogy Virginiában éljek, ahol évente kétszer hallhatok híreket, és akkor olvashatok beszámolókat az éppen zajló eseményekről, mikor azok már a múlt történelmévé lettek.

Döntöttem hát. Immár szülőházamban éltem, mégpedig kényelmesen. Külföldön nem volt ugyan szerencsém, mert semmit se hozhattam haza, de egy kis jó gazdálkodással hamarosan pénzt gyűjthettem. Senkit se kellett eltartanom, csak magamat, virginiai ültetvényeim pedig évi négyszáz és hatszáz font között hoztak nekem, megesett, hogy hétszázat is. Arra a következtetésre jutottam, hogy visszamenni oda annyi, mint élve eltemetkezni, kivertem ezt a fejemből, és elhatároztam, hogy Angliában telepszem le, valahol, ahol én mindenkit ismerhetek, de engem senki se fog ismerni. Nem soká haboztam, hol rakjak fészket, mert tökéletesen beszéltem franciául annyi sok köztük eltöltött év után, és könnyen el tudtam érni, hogy franciának tartsanak, így hát Canterburybe mentem,³⁷ a franciák között angolnak vallottam magamat, az angolok között pedig franciának. Ez okból monsieur Charnot-nak hívtam magam az angolok, Mr. Charnocknak pedig a franciák között, és így még tökéletesebben rejtőztem el.

---

³⁶ Mózes első könyve, 2:18.

³⁷ Jack feltételezhetően azért telepedett le Canterburyben, mert Erzsébet uralma óta a város szívesen fogadta a francia protestánsokat. Azok virágzó szövőipart létesítettek ott. Az ezredes könnyen vallhatta magát francia menekültnek.

Valóban teljes ismeretlenségben éltem. Nem kötöttem közelebbi ismeretségeket, nehogy bizalmas viszonyba kerüljek bárkivel is, mégis ismertem mindenkit, és engem is ismert mindenki. Társaságban franciául beszélgettem a vallonokkal, angolul az angolokkal. Mivel pedig visszavonultan és mértékletesen éltem, mindenféle ember eléggé barátságosan fogadott. Senki ügyeibe be nem avatkoztam, így hát senki sem avatkozott az enyéimbe se. Úgy vélekedtem, hogy egészen jól élek.

Mégsem voltam teljesen elégedett; megállapodott családi életre vágytam. Kétszer is próbálkoztam már, csakhogy balsikerrel. De addigi kudarcaim egyáltalán nem szegték kedvemem, és elhatároztam, hogy megnősülök. Kerestem egy minél megfelelőbb leányt, de hol ez, hol az riasztott el. Kivételt képezett egyszer egy jó társaságbeli úriember leánya, de annyi visszautasítást kellett lenyelnem hol így, hol úgy, hogy kénytelen voltam feladni szándékomat. Ebben a leánykérésben igaz szerelem vezetett, és jól boldogultam az ifjú hölgnél, csak olyan nehézségek maradtak, melyeket hamar el lehetett volna igazítani, de édesapja kibírhatatlan nehéz természetű volt, számtalan kifogást emelt, ma ez nem tetszett neki, holnap az, soha meg nem maradt saját javaslatánál, soha el nem lehetett érni nála, hogy két egymásra következő napon ugyanaz legyen a szándéka, így hát végül is lemondunk a tervünkről, mert a leány nem akart édesapja ellenére férjhez menni, én nem akartam megszőktetni őt, és így az egész ügy véget ért.

Nem mondhatnám, hogy nem bosszantott egy kicsit ez a csalódás, elhagytam hát Canterburyt, Londonba utaztam postakocsin, és közben párját ritkító jelenetet láttam.

Egy fiatal nő utazott szolgálólányával. Búskomor testtartásban ült előttem, egész úton szívszaggatóan sóhajtozott, és valahányszor a leány megszólította, patakzottak a könnyei. Nem sokáig ültem vele a kocsiban, de látván, hogy ilyen gyászos hangulatban van, próbáltam vigasztalgatni, kérdezősködtem bánatának okáról, ő azonban egy szót sem akart szólni. A lány szintén keservesen sírva fakadt, azt mondta, hogy gazdája meghalt, és erre a hölgy ismét hangos zokogásban tört ki. Ez volt minden, amit délelőtt kiszedhettem az úrnőből és szolgálólányából. Mikor ebédre került a sor, felajánlottam a hölgynek, hogy tartson velem, ha nincs ellenére, föltételezem ugyanis, hogy nincsen kedve a társaság többi tagjaival enni, mivel azok külföldiek, én viszont külön szobában fogok étkezni. A szolgálólány megköszönte a hölgy nevében, de úrnője semmit se tud enni, és magára szeretne maradni.

Ekkor azonban beszélgettem egy kicsit a leánnyal. Megtudtam tőle, hogy a hölgy egy hajóskapitánynak felesége volt, férje elindult valahová, a Gibraltári-szoroson túlra, azt hiszem, Zantéba vagy Velencébe, de alig jutott túl a dél-angliai dombvidék partjain, megbetegedett, és körülbelül tíznapos betegség után meghalt Dealben. Az asszony hallott betegségéről, utánament Dealbe, és éppen idejében érkezett ahhoz, hogy meghalni lássa. Ott maradt, hogy eltemesse, most pedig megy Londonba, bizony nagyon vigasztalanul és bánatosan.

Igazán szívből szántam az ifjú úrhölgyet, és egy-egy szóval tudtára is adtam ezt a kocsiban. Ő nem felelt, csak udvariasságból bólintott olykor-olykor, de egyszer sem adta nekem a legcsekélyebb alkalmat sem, hogy arcába nézhessek, sőt még annyit se, hogy megtudhassam, van-e egyáltalán arca; még sokkal kevésbé, hogy sejtthessem, milyen formájú, ha van. Tél volt, a kocsi éjszakára megállt Rochesterben, nem tette meg az egész utat egy nap alatt, mint nyáron szokás. Egy kicsivel Rochester előtt azt mondtam a hölgynek, láttam, hogy semmit sem evett aznap, így biztosan megbetegszik, saját magának bajt szerez, elhunyt férjének pedig semmit se használ vele. Könyörögtem hát neki, hogy engedjen egy kicsit a szokásoknak, és vacsorázzunk együtt mint utasok, hiszen idegen vagyok, és csupán azért ajánlom fel neki ezt az udvariasságot, mert szeretném, ha nem emésztene magát ilyen keservesen. Ami a külföldieket illeti, úgy látszik, ők nem ismerik a szokást, vagy nem óhajtanak élni vele.

Fejet hajtott, de nem felelt, csak miután sürgettem, és nem tagadhatta volna, hogy nagyon udvarias és nyájas vagyok. Azt válaszolta, hogy köszöni, de nem tud enni. - Jól van, asszonyom - mondtam -, de legalább üljön asztalhoz, ha azt gondolja is, hogy nem tud enni, hátha mégis sikerül egy falat. Igazán ennie kellene, különben tönkreteszi magát ezzel az életmóddal, még hozzá utazás közben. Egy szó, mint száz, igazán meg fogja betegíteni magát. - Én érveltem neki, a leány is közbeszólt: - Igazán, asszonyom, próbálja meg egy kicsit elterelni gondolatait. - Én megint sürgettem, Ő nagyon tisztelettudóan bólintott felém, de még mindig nemet mondott, ő bizony nem tudna enni. A leány tovább erősködött: - Drága asszonyom, igazán tegye meg, ez nagyon udvarias úriember, kérem, asszonyom, üljön asztalhoz. - Aztán hozzám fordult: - Remélem, uram, az én úrnőm hajlandó lesz, úgy látom, nincsen ellenére.

Én azonban folytattam a rábeszélést, nem törődtem a lány szavaival, hogy udvarias úriember vagyok, és azt mondtam: - Én idegen vagyok kegyednek, asszonyom, de ha azt hinném, hogy bármely okból nem bízik udvariasságomban, felküldöm a vacsorát a kegyed szobájába, magam pedig lent maradok. - Erre ő kétszer is fejet hajtott felém, feltekintett most először, és azt mondta, semmiféle gyanút se táplál. Ajánlatom oly udvarias, hogy éppúgy restelli visszautasítani, ahogy restellené elfogadni olyan helyen, ahol ismerik őt. Egyébként azt gondolja, hogy nem vagyok teljesen idegen számára, mert már látott. Elfogadja ajánlatomat annyiban, hogy az asztalhoz ül, mert én óhajtom, de nem ígérheti, hogy enni fog, és reméli, másik engedményét úgy veszem, hogy kötelességének érezte ennyi nyájasságot viszonzni.

Megijesztett azzal a megjegyzésével, hogy látott már, mert én a legkevésbé sem ismertem őt; még csak arra sem emlékeztem, hogy hallottam volna a nevét, mert azt megkérdeztem a leánytól. Igazán majdnem megbántam előzékenységemet, mert sok szempontból fontos volt nekem, hogy ne ismerjenek, ámde nem fordulhattam már vissza, és különben is, ha ismernek, életbevágó szükség volt megtudnom, ki és hogyan ismert meg. Továbbra is szolgálatkészen viselkedtem hát.

Közvetlenül sötétedés előtt értünk a fogadóhoz. Segítettem özvegy ismerősömnek kiszállni, és nem utasíthatta vissza. Csuklyája akkor nem volt erősen az arcába húzva, de a sötétben édeskeveset láthattam vonásaiból. Elkísértem a lépcső aljáig, a fogadós felajánlotta, hogy mutat egy ebédlőtermet az egész társaság számára, és én fölvezettem oda a hölgyet a lépcsőn. De ő nem volt hajlandó belépni, azt mondta, hogy inkább egyenesen a szobájába menne, a szolgálólányhoz fordult, és utasította, beszéljen a fogadóssal, hogy mutassa meg nekik a szobáját, így hát elkísértem ajtajáig, és azzal búcsúztam, hogy várom vacsorára.

Jól akartam őt megvendégelni, de mértéktartóan, nem fényűzően, mert az udvariasságon túl semmiféle szándékom se volt. Csupán a szerencsétlensége miatti szánalom indított rá, hiszen ő volt a legőszintébben vigasztalan nő, akivel valaha is találkoztam. Mondom, szépen akartam megvendégelni, de nem fényűzően. Gondoskodtam hát arról, amit a ház nyújthatott, vagyis egy pár fogolyról meg egy tál nagyon finom párolt osztrigáról. Aztán még marhanyelvet is hoztak föl nekünk, meg egy szinte hiánytalanul levágott sonkát, de semmit sem ettünk belőle, mert az előző fogás bőven elég volt mindkettőnknek, a szolgálólány pedig jóllakott az osztrigával, melyet meghagytunk.

Azért említem mindezt, hadd tűnjék ki, hogy nem udvarló módjára vendégeltem meg őt, hiszen ilyesmi eszem ágában se volt, merőben csak szántam a szegény asszonyt, kit igazán szerencsétlen helyzetben láttam.

Miután szóltam a szolgálólánynak, hogy kész a vacsora, ő hozta úrnőjét, és előtte jött be, gyertyával kezében. Akkor láttam először a hölgy arcát. Háziruhában volt, s így nem fedte se csuklya a szemét, se gyászkendő a fejét. Nagy meglepetésemre a világ egyik legszebb arcát

pillantottam meg. Köszöntöttem őt, s a kandallóhoz vezettem, mivel a terített asztal túl messze állt a tüztől, és hideg idő járt.

Ezúttal egy kissé közlékenyebb volt, bár nagyon komoly, és sűrűn sóhajtozott helyzete miatt. Nagyon bájosan uralkodott ugyan bánatán, de mégis oly ügyesen vegyítette társalgásába, hogy ezzel még kimondhatatlanul vonzóbbá tette páratlanul finom viselkedését. Hosszan beszélgettem vele mindenféléről, és lassacskán megtudtam a nevét, pontosabban szólva, tőle magától, mert a szolgálólány már azelőtt is elárulta nekem, és azt is, hol lakik, vagyis Ratcliff vagy inkább Stepney közelében. Engedélyt kértem tőle, hogy ott meglátogathassam, mikor jónak látja majd, hogy társaságot fogadjon, ő pedig mintha arra célzott volna, hogy erre nemsokára sor kerülhet.

Túlságos fényűzés olyan személy szépségével szórakoztatni az olvasót, akit sose fog látni. Elég az hozzá, sem előtte, sem utána nem bámulhattam olyan gyönyörűséges teremtet. Nem csoda, hogy elbűvölt az első perctől, mikor megpillantottam arcát. Viselkedése önmagában is olyan páratlan bájt sugárzott, hogy le sem tudom írni.

Másnap már sokkal fesztelenebb volt, mint az első estén, és annyit beszélgettünk, hogy mind a ketten részletekbe is bocsátkozhattunk. Azt is megengedte nekem, hogy meglátogassam, de csak vagy két hét múlva éltem engedélyével. Hiszen nem tudtam, mennyire tekint el a külsőségektől, melyeket tiszteletben kell tartania gyászának kezdetén.

Én azonban üzletfélként látogattam hozzá, azzal a hajóval kapcsolatban, melyen férje meghalt, és első alkalommal, mikor megjelentem, fogadott is. Egy szó, mint száz, első látogatásomkor már szerelmet is vallottam neki. Ő megvetéssel fogadta; nem mintha a legkevésbé is tiszteletlenül bánt volna velem, de azt mondta, hogy irtózik ajánlatomtól, és hallani sem akar róla többé.

Kezdetől fogva nagyon is szándékomban állt ilyen ajánlatot tenni neki, de akkor magam se tudtam, hogyan szaladt ki a számon.

Közben tudakozódtam helyzetéről meg jelleméről, és mind a kettőről csakis nagyon jókat hallottam. A legfontosabb az volt, hogy a városnak abban a részében a legjobb kedélyű és nevelésű hölgy hírében állt. Immár úgy véltem, ráleltem arra, amire oly sokszor vágytam, hogy boldog lehessen, és amiben kétszer is kudarcot vallottam. Elhatároztam hát, hogy el nem szalasztom őt, ha csak egy módomban is van megnyerésére.

Gondolkodóba ejtett ugyan egy kicsit, hogy házasember vagyok, és van egy élő második feleségem. Igaz, hogy az hűtlen volt hozzám és céda, de azért nem váltam el tőle törvényesen, tehát mégiscsak a feleségem még. De hamarosan túltettem magamat ezen, hiszen lotyó módjára viselkedett, a márki pedig megvallotta ezt nekem. Jog szerint elválhattam volna hát tőle, és eltaszíthattam volna magamtól, csak azért nem indíthattam törvényes eljárást, mely jogomban állt, mert balszerencsémre párbajoztam, és kénytelen voltam elhagyni az országot. Úgy éreztem hát, hogy éppen annyira elválnak tekinthetem magam, mintha ténylegesen végbement volna a per, és aggályom elenyészett.

Ezután két hónapot hagytam eltelni, s közben nem sürgettem az özvegyet, csupán árgus szemmel figyeltem, vajon nem pályázik-e rá más is. Két hónap múlva ismét meglátogattam, és azt tapasztalhattam, hogy fesztelenebbül fogad, és nem sóhajtozik meg zokog többé boldogult férje miatt. Nem hagyta ugyan, hogy annyira sürgessem korábbi ajánlatommal, amennyire lehetőnek tartottam, de kiderült, hogy újra meglátogathatom, csak az illendőséghez ragaszkodik mindennél inkább. Úgy láttam, hogy nem vagyok neki kellemetlen, és nagyon a kegyeibe fogadott, mert olyan jól bántam vele az úton.

Csak lassacskán próbáltam előrejutni nála, és további két hónapig hagytam, hogy kitérjen. Akkor viszont megmondtam neki, hogy az illendőség csupán külsőség, és nem versenyezhet a vonzalommal, egyszóval további halasztást nem bírok ki, hanem ha ő helyesnek látja, összeházásodhatunk titokban. Hogy éppoly rövidre fogjam a történetet, mint udvarlásomat, körülbelül öt hónap alatt meggyőztem, és összeházásodtunk, mégpedig annyira titkosan, hogy még a szolgálólánya se tudott róla egy további hónapig, pedig fontos szerepet játszott benne.

Immár nemcsak képzeletben, hanem valóban is a legboldogabb ember lettem a föld kerekiségén. Kimondhatatlanul meg voltam elégedve feleségemmel, igazán a legjobb indulatú nő volt a világon, a legtökéletesebb szépségű teremtés, kifogástalan nevelésű, egyetlen rossz tulajdonsága sem akadt. Ez a boldogság körülbelül hat évig tartott a legcsekélyebb megszakítás nélkül.

De nekem az volt a végzetem, hogy a világ legszerencsétlenebb fickója legyek házasság dolgában, és végül még ezúttal is a legkeservesebb csalódás ért. Feleségem három szép gyereket szült nekem. Utolsó gyermekágyában meghült, sokáig nem tudott kigyógyulni, egyszóval nagyon beteges lett. Folytonos gyengélkedése és rosszullete miatt igen szerencsétlen módon rákapott a szíverősítők és forró folyadékok ivására. Az ivás olyan, mint az ördög: ha csak egy kicsit is ráakaszodik valakire, lassan-lassan vesztébe viszi. Mivel gyomra gyenge volt, előbb ilyen szíverősítőt szedett, aztán olyat, míg végül élni se tudott már nélkülük. Egy cseptől egy kortyocskáig jutott el, egy kortyocskától egy hörpintésig, egy hörpintéstől egy pohárig, aztán kettőig, végül pedig rászokott az ivásra.

Az ördöghöz hasonlítottam az italt, mert fokozatosan veszi birtokába szokásainkat és személyünket, de még hasonlőbb az ördöghöz abban, hogy teljesen uralma alá hajt minket, ha erőt vett józan eszünkön. Szépséges, jólelkű, szerény, jól nevelt feleségemből bestia lett, az erős ital rabja, aki be szokott rúgni saját asztalánál, sőt egyedül is, saját szobájában. Végül is csinos, szép alakja olyan kövérré dagadt, mint egy kocsmárosnéé, gyönyörű arca puffedt, pörsenéses lett, már alig-alig őrizte romjait a világ legszebb asszonyának, semmi se maradt belőle, csak szép szeme, azt valóban megtartotta a végsőkig. Egyszóval elvesztette szépségét, alakját, jólneveltségét, végül pedig erényét is. Miután ivásra adta magát, másfél év alatt tönkre is ment. Közben kétszer is a legbotránysabban összeszűrte a levét egy hajóskapitánnyal, aki gazemberül kihasználta azt, hogy az asszony részeg, és nem tud magáról. Feleségem iszákosságának megvolt az a szerencsétlen hatása is, hogy nem szégyellte és nem bánta botlását, mikor magához tért, sőt megátalkodott vétkében, és végül éppúgy elvesztette minden erkölcsösségét, mint józanságát.

Ó, jaj, a mértéktelenség hatalma! Hogyan gyűri le a világ legjobb hajlamait! Hogyan kerít minket karmaiba fokozatosan, észrevétlenül, milyen végzetesen hat erkölcsünkre! Hogyan változtatja a legerényesebb, rendszerető, legjobbra oktató és legjobb hajlamú természeteket az állaténál is rosszabbra! Akár igaz, akár kitalálták, jó történet az, mely szerint az ördög megkísért egy fiatalembert, hogy gyilkolja meg édesapját. - Nem - felelte az -, hisz ez természetellenes volna! - Jól van - szólt az ördög -, akkor eridj, és hálj édesanyáddal. - Nem, az förtelmes. - Nos, ha semmi egyebet sem akarsz tenni kedvemért, menj, és idd le magad. - Jó, jó - felelte a fickó -, azt megteszem. - Be is rúgott disznó módra, részegségében pedig meggyilkolta apját, és édesanyjával hált.

Sose volt feleségemnél erényesebb, erkölcsösebb, szemérmesebb, józanabb asszony. Soha semmilyen erős italt nem kívánt, egy-két pohár borra is csak a legnagyobb rábeszéléssel tudtam rávenni őt, egy-két pohárnál többet pedig csak nagyon ritkán ivott meg egyszerre, vagy talán sohasem; még társaságban se hajlott reá. Soha egy illetlen szót ajkára nem vett, és másoktól se tűrte neheztelés meg utálokzás nélkül. De utolsó gyermekágyában, betegségében, valahányszor gyengének és kedvetlennek érezte magát, az ápolónő nógatta, hogy hörpintse fel hol ezt a

szíverősítőt, hol azt a pohárkát, hadd élessze kedvét. Végül már élni se tudott nélküle, szokásává lett, többé nem orvossága volt már, hanem élelme. Étvágya romlott, és teljesen elenyészett, keveset vagy semmit sem evett. Oda jutott rettenetes süllyedésében, hogy rendszerint az öltözőszobájában berúgott, már délelőtt tizenegy órakor, végül pedig sose volt már józan.

Mint már említettem, ebben a pokolian kicsapongó életben veszendőbe ment minden korábbi értéke. Egy bizalmas ismerőse, aki nagy gazember volt, ha helyes így nevezni egy úriembert, eljött hozzá látogatás címén. Úgy leitatta együttesen őt is meg a szolgálólányát is, hogy aztán mind a kettővel hált, az úrnővel a szolgálólány jelenlétében, a szolgálólánnyal az úrnőében, azután, úgy látszik, ugyanezt megengedte magának mind a kettővel, ahányszor kedve tartotta. Végül gyereket csinált a fehércselédnek, és az bevallott mindent, magáról is, asszonyáról is. Bárki megítélheti, milyen helyzetbe kerültem. Én, ki hat évig a világ legboldogabb emberének tartottam magamat, immár a legnyomorultabb, legzaklatottabb lélek lettem. Annyira szerettem feleségemet, annyira átéreztem részegességének szerencsétlenségét, mely mindennek oka volt, hogy nem tudtam úgy haragudni rá, mint elődjére, sőt szívből szántam; de mégis elküldtem összes szolgálót, és szinte zár alatt tartottam őt, vagyis új emberekkel vettem körül, akik senkit sem engedtek a közelébe tudtom nélkül.

Kérdés maradt azonban, mit tegyek azzal a csirkefogóval, aki így csúfot űzött belőle is, belőlem is. Úgy gondoltam, nem lenne igazság egyenlő feltételekkel megküzdenem vele, hiszen miután így viselkedett velem, nem érdemli meg, hogy becsületesen harcolhasson életéért. Elhatároztam hát, hogy meglessem a stepneyi mezőkön, ahol gyakran jár haza jó későn, és pisztollyal lelövöm őt a sötétben, ha pedig lehet, előbb megmondom neki, miért ölöm meg. De mikor végiggondoltam ezt, irtózott tőle a természetem, tiltakoztak ellene elveim, képtelen voltam a gyilkosságra. Bármi egyébre kapható lettem volna, bármire ingerelhetek volna, de erre nem.

Mégis elhatároztam, hogy keményen megfenyítem, és hamarosan alkalom is adódott reá. Egy reggel ugyanis azt hallottam, hogy megy át a mezőkön, Stepneyből Shadwellbe, és jól tudtam, hogy gyakran teszi meg ezt az utat. Meglestem hazajövetelét, és becsületesen elébe léptem.

Nem vesztegettem rá sok szót, csak annyit mondtam, hogy régóta keresem. Jól tudja, milyen gázságot követett el családom ellen, azt is tudja, hogy én teljesen tisztában vagyok vele. Nem hiheti hát, hogy békésen lenyelem, mert akkor éppen olyan nagy gyáva lennék, amilyen agancsos vagyok. Most azonban itt a legalkalmasabb idő, hogy számot adjon róla. Azt mondják felőle, hogy egy hadihajó kapitánya volt, ha pedig meg akarja védelmezni ezt a méltóságát és mer felelni tettéért, rajta, rántsón kardot.

Meglepettnek látszott, kezdett csűrni-csavarni, kisebbíteni próbálta vétkét, de én megmondtam neki, hogy rosszkor beszél így, mivel nem tagadhatja a tényt, kisebbíteni a vétkét pedig annyit jelent, hogy annál jobban befeketíti a nőt, márpedig én biztos vagyok benne, hogy ha le nem itatta volna őt előbb, soha rá nem tudja venni a többire. Amint tapasztaltam, hogy a fickó semmiképp se hajlandó kardot rántani, botom egyetlen csapásával leütöttem. Nem akartam még egyet sújtani rá, míg a földön hevert, hanem vártam, hogy térjen magához, mert világosan láttam, hogy nem öltem meg. Néhány perc múlva felocsúdott, akkor megragadtam a csuklóját, és oly pogányul megbotoztam, amennyire csak tőlem telt és amíg ki nem fogytam a lélegzetből, a fejét azonban kíméltem, mert azt akartam, hogy mindent érezzen. Ő végül kegyelemért könyörgött, de sokáig süket voltam rá, míg végül úgy nem bögött, mint egy alaposan megkorbácsolt fiú. Akkor elvettem tőle kardját, szeme láttára összetörtem, kettőt-hármat rúgtam a hátuljába, és meghagytam, hogy menjen és hívasson törvény elé, ha jónak látja.

Megszereztem immár minden elégtételt, amit egy gyávától vehettem, és több mondanivalóm nem is volt számára. Tudtam azonban, hogy nagy zajt fog ütni a városban, ezért rögtön elköltöztem családotul. Hogy tökéletesen elrejtőzhessek, ... észak-angliai városkában telepedtem le, nem messze Lancastertől. Ott éltem visszavonultan két évig, senki se hallhatott rólam többé. Feleségem jobban el volt zárva, mint addig, és így meg lehetett őrizni a bujálkodástól. Azt hiszem egyébként, hogy józan pillanataiban őszinte szégyenkezéssel meg irtózáttal gondolt a történetekre. Nem tudta azonban elhagyni az ivást, mert az létszüksége lett, ezzel hamarosan tönkretette egészségét, és körülbelül másfél évvel északra költözésem után meghalt.

Így ismét szabad emberré lettem, s azt lehetne hinni, immár elegendő volt a házasságból, és rájöttem, hogy a végzet az én számomra nem rendelt boldogságot benne.

Meg kell még említenem, hogy az a csirkefogó kapitány, akit elnászpángoltam, nagy hűhót csapott abból, hogy én megtámadtam őt az országúton. Azt kürtölte, hogy három haramiával rontottam rá, és meg akartam gyilkolni. A szomszédok kezdték elhinni a meséjét. Üzentem neki, hogy remélem, nem ő maga híreli, de amennyiben igen, elvárom, hogy nyilvánosan cáfolja meg és jelentse ki, miszerint nagyon is jól tudja ő maga, mennyire hamis ez a mendemonda. Ha nem teszi meg, kénytelen leszek megismételni az egész jelenetet, míg jobb modorra nem szoktatom, ha meg tovább is azt állítja, hogy bárki is volt velem, mikor megfenyítettem őt, nyomtatásban teszem közzé az egész történetet, arra mérget vehet, sőt ráadásul újra megbotozom, bárhol is akadok reá, míg jónak nem látja úriember módjára karddal védekezni.

Nem válaszolt erre a levelemre. Úgy vettem magamnak elégtételt, hogy húsz-harminc példányát szétszórtam a szomszédságban. Ez úgy elterjesztette a történetet, legalábbis mindkettőnk ismeretségi körében, mintha kinyomtatott volna. Emiatt olyan nagyon megutálták őt és annyira gyalázták, hogy el kellett költöznie egy másik városrészbe, nem tudakoltam, melyikbe.

Feleségem halála után nem tudtam, mihez kezdjek. Annyira vigasztalan voltam, úgy elvesztettem minden bátorságomat, hogy közel jártam a megzavarodáshoz, és néha igazán kételkedtem már eszem épségében. De az egész csak levertségnek, a veszteségem miatti elkeseredésnek bizonyult, és körülbelül egy év alatt el is múlt.

Elkeseredett, zaklatott lelkiállapotban bolyongtam föl-alá egy évig. Azután meggondoltam, hogy három ártatlan gyermekem van, és nem tudom gondjukat viselni. Vagy elmegyek hát, és sorsukra hagyom őket, vagy letelepszem itt, és kerítek valakit, aki törődjék velük. Akkor pedig már jobb egy mostohaanya, mint semmilyen, hiszen ha folytatom a vándoréletet, az nem visz semmi jóra. Így hát elhatároztam, hogy megnősülök, amint bárki is kerül, még ha alacsony sorú is, sőt mennél alacsonyabb, annál jobb. Úgy döntöttem, hogy következő feleségem csupán magasabb rangú szolgáló lesz, vagyis gyerekeimnek dajka, nekem pedig házvezetőnő. Legyen szajha vagy tisztességes asszony, ahogy neki tetszik, bánom is én, mert elkeseredett ember vagyok, nekem minden mindegy.

Ebben a könnyelmű, hebehurgya, bolondos hangulatban így okoskodtam: ha tisztességes nőt veszek el, gondját viseli gyermekeimnek, ha pedig ringyót, aki csúfot üz belőlem, mint mindenki eddigi tapasztalataim szerint, akkor elrabolom, és virginiai ültetvényeimre küldöm. Ott eléggé keményen dolgozik majd és eléggé sanyarúan él ahhoz, hogy tisztességes maradjon, erről kezeskedem.

Jól tudtam az első pillanattól, hogy ezek örült, tyúkeszű ötletek, éppúgy nem hittem komolyan tervemben, ahogyan abban sem, hogy én vagyok a holdbéli ember. De nem tudom, mi üthetett belém, addig okoskodtam és beszéltem rá az én Jack ezredes barátomat ezen a képtelen

módon, míg igazán belelovaltam magamat a kétségbeesett elszántságba, egyszóval elhatároztam, hogy ismét megnősülök, bármilyen szerencsétlenséget hozzon is reám.

Mégis, még ebből az elhamarkodott elhatározásból se lett rögtön cselekvés. Eltelt fél év is, míg egyáltalán kiszemeltem valakit. De aki bajt keres magának, az biztosan talál is, és így jártam én is. Történetesen egy fiatal vagy inkább középkorú nő lakott a szomszéd városban, csupán fél mérföldnyire. Ha nem volt rossz idő, rendszerint mindennap megjelent házamban, gyerekeim között. Csak szomszédként járt ugyan hozzánk, látogatóba, de mégis sokat segített: irányította és rendezte dolgaikat, nagyon ügyesen bánt velük, feleségem halála előtt is, azután is.

Apját gyakran megbízta azzal, hogy menjen Liverpoolba, néha pedig Whitehavenbe, és intézze ügyeimet, ugyanis miután Angliának ebben az északi részében telepedtem le, úgy rendelkeztem, hogy áruimat szállítsák e két város valamelyikébe, valahányszor a hajóknak alkalmuk van rá. Biztonságosabb is volt így, mert a háború igen ádázul folyt tovább, és a csatornán át kerülni London felé több veszéllyel járt a kalózok miatt.

Végül is erősen a fejembe vettem, hogy ez a leány megfelel céloknak, különösen, mivel láttam, hogy igen hasznossá tudja magát tenni a gyerekek körül, és a gyerekek is nagyon szeretik. Elhatároztam hát, hogy én is szeretni fogom őt. Váltig áltattam magam azzal, hogy két úrihölgyet meg egy polgárlányt vettem el ugyan eddig, és mind a három szajhának bizonyult, de most majd megtalálom azt, amire vágyom; egy ártatlan vidéki fehércselédben.

Sokáig gondolkoztam ezen a kérdésen. Igazán érett megfontolással kötöttem meg szinte mindegyik házasságomat. Másodszor vigyáztam a legkevésbé, de ezúttal igen komolyan gondolkoztam vagy négy hónapig, csak aztán szántam rá magam, és éppen ez az óvatosság rontott el mindent. De végül is döntöttem, egy nap megállítottam Margaret leányzót, mikor fogadószobám ajtaja előtt haladt el, és behívtam, azzal, hogy beszélni akarok vele. Készségesen bejött, de fülig pirult, mikor hellyel kínáltam, mert éppen a mellettem lévő székre ültettem.

Nem ünnepélyeskedtem sokat, megmondtam, hogy észrevettem, milyen nagyon kedves az én gyerekeimhez, és azok mind szeretik őt. Ha tehát mi ketten meg tudunk egyezni, szeretném gyerekeim anyjává tenni őt, amennyiben nincsen elkötelezve másnak. Ő szótlanul hallgatott végig, de én nem törődtem vele, csak ennyit mondtam: - Ide figyelj, Moggy - mert így hívják őket falun -, ha elígérkeztél másnak, ne hallgasd el: - Mindnyájan tudtuk ugyanis, hogy valami fiatal fickó, egy derék lelkész hitvány fia, sokáig kerülgette őt, két-három évig is, tette neki a szépet, de úgy látszik, sose nyerhette meg.

A leányzó tudta, hogy én értesültem erről. Első meglepetése után azt felelte hát, hogy ... úr sokat járt utána, mint tudom, de ő soha semmit sem ígért neki, és több évig kikoszarolta. - Édesapám mindig azt hajtogatta - tette hozzá Moggy -, hogy az hitvány semmiházi, és romlásba döntene, ha elvenne.

- Jól van, Moggy, mit szólnál hát énhozzám? Szabad vagy-e, lehetnél-e feleségem? - Elpirult, a földre sütötte szemét, sokáig nem akart megszólalni. De mikor sürgettem, hogy feleljen, fölneézett, és azt mondta, hogy biztosan tréfálok vele. Megmondtam neki, hogy nagyon is komolyan beszélek, józan, becsületes, szerény leánynak tartom, tudom, hogy gyerekeim nagyon szeretik. Ha ő beleegyezik, szavamra, elveszem, akár holnap reggel is. Erre ismét fölneézett, mosolygott egy kicsit, és azt felelte, az túl hamar lenne ahhoz, hogy igent mondhasson. Reméli, hagyok neki egy kis időt, hogy meggondolhassa a dolgot és megbeszélhesse édesapjával.

Azt válaszoltam, hogy nincs miért hosszasan töprengeni, de várok másnap reggelig, az sok idő. Közben kétszer-háromszor megcsókoltam, és kezdett fesztelenebbül viselkedni velem. Másnap reggel ismét sürgettem, hogy jöjjön hozzám. Kacagva mondta, hogy nem lesz szerencséje, ha régi ruháiban megy férjhez.

Rögtön elvágta a szavát azzal, hogy nem régi ruháiban fog férjhez menni, mert adok neki újakat. - Jó, azután lehet - mondta Moggy, és megint kacagott. - Nem, ebben a szent percben - vágta rá -, gyere velem, Moggy. - Ezzel fölvittem őt feleségem szobájába, és megmutattam neki a megboldogultnak egy új délelőtti ruháját, melyet az legfeljebb kétszer-háromszor vett fel, meg több más finom holmit. - Ide nézz, Moggy - mondtam -, íme egy nászruha számodra. Adj kezet rá, hogy holnap reggel hozzám jössz. Ami édesapádat illeti, tudod, hogy elutazott Liverpoolba az én üzleti ügyemben. De én felelek érte, hogy nem haragszik meg, ha visszatérése után vejének hívhatja gazdáját, és én nem kívánok tőle hozományt. Adj hát kezet rá, Moggy - mondtam neki nagyon vidáman, és megint megcsókoltam. A leány kezet adott rá, mégpedig igen kedvesen, én meg bizony nagyon megörültem neki.

Körülbelül három házra tőlünk egy idős úriember lakott. Orvosdoktornak tartották, de valójában fölszentelt pápista pap volt, mint sokan az országnak abban a részében. Este üzentem neki, hogy beszélni szeretnék vele. Tudta, hogy rájöttem a foglalkozására, meg azt is, hogy pápista országban éltem, egyszóval azt hitte rólam, hogy szintén katolikus vagyok, mert külföldön annak is számítottam. Mikor megjelent nálam, elmondtam neki, milyen ügyben küldtem érte, és hogy másnap reggel kellene nyélbe ütni. Készségesen azt felelte, hogy amennyiben eljövök hozzá este Moggyval, összead minket saját dolgozószobájában, mert este sokkal titkosabban lehet azt lebonyolítani, mint reggel, így hát újra magamhoz hívtam Moggyt, és megmondtam neki, hogy noha másnapra egyeztünk meg a dologban, azt éppen olyan jól tető alá lehet hozni az éjszaka folyamán is, aztán elismételtem a doktor szavait.

Moggy ismét elpirult, és azt mondta, hogy előbb haza kell mennie, meg aztán nem is tud elkészülni másnap reggel előtt. - Ide figyelj, Moggy - feleltem -, te immár a feleségem vagy, és én nem engedlek el leányként. Tudom, mi a szándékod. Azért akarsz hazamenni, hogy fehérneműt váltsál. Gyere csak, gyere velem föl megint. - Ezzel egy fehérneműs szekrényhez vittem. Abban tartottam elhunyt feleségem több váltásnyi új holmiját, amit föl se vett, meg olyat is, amit viselt. - Itt van számodra egy tiszta ing, Moggy, holnap meg a tiéd lesz az egész, most pedig eridj, és öltözz át. Kopogj, mikor elkészültél. - Ezzel bezártam őt, és lementem a földszintre.

Moggy nem kopogott, hanem kisvártatva lejött a szobába. Teljesen föl volt öltözve, mert akadt ott mindenféle egyéb holmi is, és meghagytam neki, hogy vegyen belőle. Úgy állt rajta a ruha, mintha ráöntötték volna. Úgy látszik, sikerült visszacsúsztatnia a zár reteszét, ezért nem kellett kopognia.

- Na, Moggy, most már láthatod, hogy nem a régi ruhádban mész férjhez. - Ezzel átöleltem, megcsókoltam, és úgy örültem, mint még soha semminek életemben. Alig sötétedett be, Moggy előreosont az öreg úriember házvezetőnőjéhez, ahogy annak gazdájával megegyeztem. Én körülbelül félórával később követtem. Meg is tartottuk esküvönket, a doktor dolgozószobájában, pontosabban imaszobájában vagy kápolnájában, ami egy kicsi helyiség volt, mely dolgozószobájából nyílt. Utána nála maradtunk, és vele vacsoráztunk.

Még egy kicsit időztem ott, aztán elsőnek indultam haza. Le akartam ugyanis fektetni a gyerekeket, és el akartam küldeni utunkból a cselédséget. Moggy hamarosan utánam jött, és így együtt háltunk akkor éjszaka. Másnap reggel tudattam az egész háznépvel, hogy Moggy az én feleségem. Az én három gyerekem alig fért a bőrébe örömeiben, így hát negyedszer is nő

ember lettem, s hogy rövidre fogjam, csakugyan boldogabb voltam ezzel az egyszerű falusi leánnyal, mint bármelyik addigi feleségemmel. Nem volt fiatal, harmincharmadik évében járt, de már az első évben fiat szült nekem. Nagyon csinos volt, nagyon jó formájú és derűs, vidám kedélyű, de nem szépség. Csodálatos családanya lett, szerette korábbi gyerekeimet, és egyáltalán nem bánt velük rosszabbul, miután sajátjai is születtek, egyszóval kitűnő feleségem volt. Sajnos csak mintegy négy évig élhettünk együtt, mert áldott állapotban elesett, és belehalt sérülésébe. Bizony nagyon sokat vesztettem vele.

De mégis balszerencsés voltam feleségeimmel, hiszen bármennyire is pirulós meg félénk volt eleinte Moggy leányzó, kiderült, hogy ifjabb éveiben félrelépett egy környékbeli nagybirtokos úrral, aki házasságot ígért neki, aztán elhagyta őt. Moggynak tíz évvel esküvőnk előtt gyereke is lett, de hát mindez hosszú idővel odatelepedésem előtt történt, az a gyerek pedig meghalt, és feledésbe merült. Az emberek olyan jók voltak hozzá és oly kedvesek hozzám, hogy senki egy szót se szólt az egész esetről, mikor megtudták, hogy elvettem őt, soha nem hallottam, még csak nem is gyanítottam róla semmit, csupán akkor, mikor ő már a sírban nyugodott, akkor pedig már igazán édeskeveset számított nekem. Különben is, hűséges, erényes, kedves feleségem volt. Míg vele éltem, igen kegyetlen csapás sújtott: annak a vidéknek egy félelmetes nyavalyája, a feketehimlő, betört a házamba, elvitte három gyerekemet meg egy szolgálóleányt, így csak egy maradt nekem előző feleségemtől és egy az én Moggymtól, az előbbi fiú, az utóbbi leány.

Miközben mindezek zajlottak, jött a skótok betörése³⁸ és a prestoni csata. Minden okkal áldhatom az én Moggym emlékét. Én csupa tűz és láng voltam a trónkövetelőért, és már éppen lóra akartam szállni, hogy fegyveresen csatlakozzak Derwentwater lordhoz, de Moggy addig rimázkodott, úgy csüngött rajtam könnyét hullatva és erőszakoskodva, hogy csöndben ültem, néző maradtam, ezért pedig aztán nagyon is hálás lehettem neki.

Igazán bánatos apa voltam, gyermekeim halála elevenembe vágott, de feleségemé mindennél inkább. Hallottam korábbi ballépését, de ez nem enyhítette fájdalomat, nem tompította a legkevésbé sem a szeretetet, mellyel rá gondoltam, hiszen botlása oly sokkal ismeretségünk előtt történt, és én semmit se tudtam meg róla, míg élt.

Ez a sok csapás megfosztott minden vigaszomtól. Arra gondoltam, hogy immár az Ég szava küld engem visszavonulni Virginiába, hiszen az volt az a hely, mondhatnám, az egyetlen hely, amely áldást hozott rám, és ahol egyáltalán sikernek örvendhettem. Ott igazán jó kezekben voltak a dolgaim. Ültetvényeim annyira megnövekedtek, hogy egyik-másik évben nyolcszáz fontot is jövedelmeztek, egy évben pedig kicsi híján ezret, így hát elhatároztam, hogy ismét elhagyom szülőházamat, magammal viszem fiamat. Moggy leányát pedig nagyapjánál hagyom. Apósomat megtettem fő ügynökömnek, tekintélyes összeget hagytam nála a gyermek eltartására, és kezébe adtam végrendeletemet. Az úgy szólt, hogy amennyiben meghalnék, mielőtt másképpen gondoskodom a leánykáról, kétezer fontnyi hozományt hagyok rá, melyet a virginiai birtokból kell kapnia fiamtól, és az egész birtok rá marad, ha fiam nőtlenül hal meg.

---

³⁸ 1715. szeptember 6-án Mar grófja kibontotta Skótországból a jakobita felkelés zászlaját (a jakobiták a megdöntött Stuart királyi ház hívei voltak az új Hannoveri-házzal szemben), és a régi trónkövetelőt királlyá kiáltotta ki. III., illetve (Skótországból) VIII. Jakab néven. A felkelők betörték Angliába, de nem volt hozzáértő vezetésük. A túlerőben lévő angol királyi csapatok hamarosan szétverték őket a prestoni ütközetben.

Hajóra szálltam Virginia felé a ... esztendőben, Liverpool városában. Tűrhető utazásunk volt arrafelé, eltekintve attól, hogy a negyvennyolcadik szélességi fokon egy kalózhajóval találkozunk. Mindenből kifosztottak minket, amihez hozzáfértek, és kedvükre való volt, vagyis elvették az élelmet, lőszert, kisebb fegyvereket és a pénzt, de meg kell adni a gazembereknek, hogy nem bántak velünk rosszul, bár züllöttségük páráját ritkította. Az én veszteségem jelentéktelen volt, mert csak olyan árut vittem erre az útra, melyet ők nem használhattak. Különben is át kellett volna kutatniuk érte az egész hajót, arra pedig sajnálták az idejüket.

Virginiában minden ügyemet a legnagyobb rendben találtam. Ültetvényeim csodálatosan megnövekedtek, és intézőm, aki először sugallta nekem az útra kelés gondolatát, és akinek minden említésre méltó tudásomat köszönhettem, kitörő örömmel fogadott huszonnégy esztendei bolyongásom után.

Meg kell említenem minden hűséges alárendelt buzdítására, hogy számvetést mutatott be nekem ültetvényeim összes ügyeiről, mindegyikéről külön-külön, szerintem teljesen pontosat. Évenkénti mérlegeket készített, minden év termékeit hiánytalanul feltüntette, és levonta belőlük az összegeket, melyeket utasításomra Londonba utalt át.

Szerfölött meg voltam elégedve igazgatásával, és bizony minden okom meg is volt rá. Nyugodtan mondhatom, hogy ugyanolyan gondosan vezette az én birtokaimat, mint saját hatalmas nagy ültetvényét, melyet az Országos Földjuttatás segítségével indított el az én buzdításomra.

Miután végigmondta nekem egész örömszerző, kellemes beszámolóját, érhetően látni kívántam az ültetvényeket, és szemügyre akartam venni az összes rabokat. Ezek száma mindkét helyen meghaladta a háromszázat. Oktatóm általában minden Angliából jövő hajórajról vásárolt néhányat, így aztán kínos érzéssel ott kellett látnom kettőt-hármat a prestoni csatában részt vett úriemberek közül. Hadifoglyok voltak, megkímélték őket a nyilvános kivégzéstől, és átküldték hozzánk rabszolgamunkára, ami úriembereknek rosszabb lehet a halálnál is.

Most nem említem, mit tettem vagy mondtam velük kapcsolatban, majd részletezem, mikor a többiekre kerül sor, kiknek sorsa közelebbről érintett.

De történt egy eset, mely meg is lepett és a végsőkéig meg is rémített. Mint említettem, közlő szemügyre vettem az összes rabokat, és gyakran megtekintettem az ültetvényeket. Közben egyik napon egy olyan helyre értem, ahol asszonyok dolgoztak magukra hagyva. Komolyan elgondolkoztam az emberi élet mostoha mivoltán, mikor megpillantottam néhány ilyen szegény nyomorultat. Eszembe jutott, hogy talán vidáman és kellemesen éltek világukat, de a balszerencse változatos szeszélyei ide juttatták őket, ha pedig valaki meghallhatná most egyikük másikuk történetét, az talán éppoly szívhez szóló és helyénvaló prédikáció lenne, mint bármelyik lelkészé a szószéken.

Míg így töprengtem az asszonyokat nézve, hirtelen valami nyugtalanságot hallottam más rabszolganők között, akik ugyanazt a munkát végezték, szinte közvetlenül a hátam mögött. Hangos segélykiáltás hallatszott, mert az egyik nő elájult. Azt mondták, hogy rögtön meghal, ha nem segítenek rajta valahogyan. Semmi se volt nálam, csak egy kis üveg rum, ilyet mindig magunkkal hordoztunk ott, hogy adjunk egy-egy kortyot az olyan raboknak, akik megérdemlik ezt a kegyet. Megfordítottam hát lovamat, és odaléptettem, de mivel a szegény teremtés elnyúlva hevert a földön és a többi rabnő köréje sereglett, nem láthattam őt. Odaadtam hát nekik az üveget, a halántékát dörzsölték a rummal, nagy nehezen föléllesztették, és adni akartak neki egy kicsit belőle, de ő egy cseppet se tudott inni, és nagyon rosszul volt. Elvitték hát a gyengélkedőbe, így nevezik az olaszországi kolostorokban azt a helyiséget, ahová a beteg apácákat vagy szerzeteseket viszik, de azt hiszem, itt, Virginiában, az elítéltek odújának kellene

hívni, mert igazán csak arra való hely, hogy az emberek meghaljanak benne, nem arra, hogy gyógyítsák őket.

Miután a beteg rabnő visszautasította az italt, az egyik rabnő visszahozta nekem az üveget. Odaadtam nekik, hogy igyák meg ők, és kicsi híján hajba kaptak, mert nem futotta belőle mindenkinek egy kortyocskára.

Azonnal visszatértem házamba, és azon gondolkodtam, milyen nyomorúságosan gondoskodunk a szegény rabokról, ha megbetegszenek. Tudakolóztam intézőmtől, hogy még mindig így állnak-e a dolgok. Azt mondta, hogy szerinte az én birtokomon jobban, mint bárhol az országban, de azért meg kell vallania, hogy az bizony siralmas szállás, ámde azonnal megy és utánanézi, hogy milyen.

Körülbelül egy óra múlva visszajött, és azt mondta, hogy az asszony nagyon rosszul van, és meg van rémülve állapotától, nagyon bűnbánónak látszik életének valamilyen eseményei miatt, melyek súlyosan nyomják a lelkét, mert azt hiszi, meg fog halni. Azt kérdezte, nincs-e lelkész, aki vigaszt nyújtson a szegény, haldokló raboknak. Intézőm azt felelte neki, hogy tudtával nincsen ennél meg ennél a helysénél közelebb, de ha megéri a másnapot, odaszalajtunk valakit a papért. Arról is beszámolt nekem, hogy átvitette a beteget a főfelügyező szobájába, ott adatott neki, amit csak tudott, egypár lepedőt és mindent, amire szüksége lehet, egy másik rabnőt pedig megbízott azzal, hogy ápolja és virrasszon mellette.

- Helyes, nagyon helyes - mondtam -, mert nem viselhetem el, hogy az ilyen szegény teremtések pusztulásra ítélve heverjenek, mikor betegek és segítségre van szükségük, csupán azért, mert egy nyomorúságos odúban vannak. Ezenkívül pedig egyik-másik szerencsétlen pára, akit elítéltek neveznek, finom neveltetésben részesülhetett. - Valóban, uram - szolt intézőm -, mindig mondtam, hogy ebben a szegény teremtésben van valami az úriasszonyokból. Láthattam ezt a viselkedésén is, és hallottam a többi asszonytól, hogy valamikor jó sorban élt, és ezeröttszáz fontnyi hozománya volt. Mondhatom, hogy a maga idején szemrevaló nő lehetett, és most is olyan finom a keze, mint egy úriasszonyé, bár kicserizette a zord időjárás. Merem állítani, hogy sose nevelték olyan robotolásra, mint az itteni, és gyakran mondta a többieknek, hogy bele fog pusztulni.

- Valóban így lehet - feleltem -, és talán emiatt ájul el a munkától. Nem tudja-e valamilyen szobában végezhető, kevésbé súlyos dologra fogni, mely nem teszi ki őt annyira a hőségnek meg a fagynak? - Intézőm igenlően válaszolt: felhasználhatja házvezetőnőnek, mert az eddiginek lejárt a büntetési ideje, férjhez ment, és ültetvényesné lett belőle. - Nos, akkor hadd legyen ő az, ha felépül - mondtam -, és addig is menjen, adja ezt tudtára, hátha ez a vigasz segítheti a gyógyulását.

Úgy is tett. Ennek, a jó gondozásnak meg a jó meleg étkezésnek a hatására az asszony rendbe jött, és rövidesen újra ki tudott járni, hiszen csupán a kemény robot súlya, a rossz szállás meg a durva koszt sújtotta a földre őt, kit valaha dédelgetve neveltek, és ezért ájult el munka közben.

Amikor házvezetőnő lett, mintha kicserélték volna. Olyan remekül rendbe rakta az egész háztartást, olyan kitűnően kezelte a készleteket, hogy oktatóm bámulta viselkedését, és újra meg újra magasztalta, hogy milyen kitűnő gazdasszony. - Kezeskedem róla - hajtogatta -, hogy úriasszonynak nevelték, és az is volt a maga idején. - Egyszóval annyi jót beszélt róla, hogy kedvem kerekedett megnézni azt az asszonyt, így hát egy napon alkalmat kerítettem rá, hogy az Ültetvény Házába menjek, ahogy azt hívták, egy fogadószobába, mely mindig az ültetvény gazdájának volt fenntartva. Ott az asszonynak módjában állt látni engem, mielőtt én szemügyre vehettem volna őt. Alig pillantott meg, máris megismert, de én bizony akár százszor is láthattam volna, akkor sem ismerek rá. Úgy látszik, egy teremtett lélek se lehetett volna nála

nagyobb zavarban és erősebben meglepődve, mikor látta, ki vagyok. Utasítottam intézőmet, hogy hozza elém a szobába. Az asszony sírva fakadt előtte, bocsánatért könyörgött, hogy annyira meg van rémülve, és bele fog halni, ha elém kell jönnie.

Csakis azt képzelhettem, hogy a szegény teremtés retteg tőlem, mert Virginiában a gazdák szörnyűségesek. Meghagytam intézőmnek, nyugtassa meg, hogy mit se kell aggódnia azért, mert hivatom őt, eszem ágában sincsen bántani vagy bármilyen kellemetlenséget szerezni neki, csupán néhány utasítást kell adnom. Az asszony ugyan egészen más okból vonakodott, de intézőm azt hitte, hogy ezzel fölbátorítja, és elém vezette őt. Mikor bejött, zsebkendőt tartott a kezében, és szemét törülgette, mintha sírt volna. - Házvezetőnő asszonyság - szóltam vidáman -, ne aggódjék, amiért hívtam. Nagyon hízelgő beszámolót hallottam gazdálkodásáról, és azért kértem magamhoz, mert meg akarom mondani, hogy nagyon meg vagyok vele elégedve, ha pedig módomban lesz valamit tenni a javára, amennyiben helyzete engedi, nagyon szívesen ki fogom segíteni nyomorúságából.

Mély meghajtásokkal köszönte meg, de semmit se szólt. Mégis felbátorodott annyira, hogy levette kezét arcáról, melyet most már teljesen láthattam. Azt hiszem, azért tette, mert szeretne volna, ha rájövök, hogy ő kicsoda, de én igazán semmivel se sejtettem többet, mintha nem is láttam volna soha életemben. Folytattam azonban, hogy felbátorítsam, ahogy szokásom volt tenni mindenkivel, akiről az volt a véleményem, hogy megérdemli.

Közben oktatóm kiment a szobából, nem tudom már, milyen ügy miatt. Alig tette ki a lábát, a nő szenvedélyes kitöréssel borult térdre előttem: - Ó, uram, látom, hogy kegyelmed nem ismer rám! Legyen irgalmas irántam, én a kegyelmed nyomorult elvált felesége vagyok!

Kővé dermedtem, meg voltam rémülve, hideglelősként reszkettem, meg se tudtam mukskanni, egyszóval kicsi híján összeroskadtam. Ő arcra borult, és úgy feküdt előttem, mintha meg lenne halva. Mondom, én sóbálvánnyá meredtem, meg se tudtam szólalni, csak annyira futotta lélekjelenléteimből, hogy bereteszeltem az ajtót, nehogy oktatóm bejöhessen, aztán visszamentem hozzá, fölemeltem, nyugtatgattam, és megmondtam neki, hogy sehogy sem ismerek rá, mintha soha nem is láttam volna.

- Ó, uram - szólt ő -, a sorscsapások szörnyűek, és éppen eleget szenvedtem el ahhoz, hogy megváltozzék az arcom. De az isten szerelmére, bocsássa meg nekem a sok rosszat, amit kegyed ellen vétettem! Drágán megfizettem minden gonoszságomért, és igazságos dolog, rászolgáltam arra, hogy isten a kegyelmed lába elé vessen, bocsánatot kérni minden embertelen cselekedetemért. Könyörgök, uram, bocsásson meg, és engedje meg, hogy rabszolgája vagy szolgálója legyek érte, míg élek. Semmi egyébire nem kérem! - ezzel újra térdre borult, és oly hevesen zokogott, hogy képtelen volt abbahagyni vagy akár egy szót is szólani. Újra fölemeltem, leültettem, felszólítottam, hogy szedje össze magát, tudtára kell adnom valamit, és hallgassa meg, bár igazán olyan érzékenyen érintett a találkozás, hogy magam is alig tudtam szóhoz jutni.

Először is megvallottam, hogy nagyon meg vagyok lepődve, szinte beszélni se tudok. Valóban majdnem ugyanúgy patakzottak a könnyek az én arcomon is, mint az övé. Figyelmeztettem, hogy ezt az intésemet csakis ez egyszer, itt és most mondhatom el neki: mivel még senki semmit meg nem tudott a múltakról, semmi szín alatt se szabad kitudódnia egyetlen szónak sem. Az, hogy így az én kezembe vetődött ismét, nem fog kárára válni, de mit se tudok tenni érte, ha bármi is kiszivárog, és ezért jövődöbeli jó vagy rossz sorsa attól függ, hogy teljesen titokban tudja-e tartani a történeteket. Intézőm mindjárt be fog jönni megint, így hát ő menjen vissza saját szobájába, és folytassa munkáját, mint eddig. Én majd fölkeresem egy-két nap múlva, és bővebben beszélek vele. Vissza is vonult, de előbb biztosított engem arról, hogy ő

egy szót se fog kiszalasztani a száján. Örült is, hogy elmehet oktatóm jövelele előtt, nehogy az meglássa vívódását.

Annyira megzavart ez a meglepő esemény, hogy egész este alig tudtam, mit teszek vagy mondok. Reggelig nem is sikerült semmiféle határozott döntésre jutnom. Reggel azonban hívtam oktatómat, és megmondtam neki, hogy rendkívüli részvétellel tölt el engem a szegény szerencsétlen teremtés, a házvezetőnő. Említettem, hogy hallottam egyet-mást az asszony igen szomorú történetéből. Ez a nő valamikor nagyon jó körülmények között élt, nagyon jó nevelésben részesült, és én örülök, hogy a mezei munkáról a házba helyeztük, de azért ő még mindig majdnem meztelen, és szeretném, ha az áruraktárba menne vele és adna neki némi fehérneműt, különösen pedig lássa el fejre való holmival, meg mindenféle aprósággal: főkötővel, kesztyűvel, harisnyával, cipővel, alsószoknyával meg effélével, és hagyja, hogy ő maga válasszon magának. Juttasson neki egy kalikó reggeli ruhát meg egy köpenyt finomabb kalikóból, egyszóval öltöztesse fel újonnan. Mindezt meg is tette, de aztán beszámolt nekem arról, hogy az asszony könnyét hullatta, mikor belépett hozzá, azelőtt egész éjszaka sírt, egyszóval azt hiszi, hogy bele fog pusztulni a sok sírásba. Egész idő alatt, míg átvette a holmit, patakzottak a könnyei. Olykor-olykor megpróbált erőt venni zokogásán és visszatartani, de aztán egyetlen szóra ismét kitört belőle, úgyhogy mindenki megszorodott, ha látta.

Igazán mélyen érintett engem az eset, de keményen küzdöttem magammal, hogy elrejtsem felindultságomat, és egyébre fordítottam a szót. Nem kerestem ugyan fel másnap, sem egészen harmadnapig, de közben éjjel-nappal törtem a fejemet, hogyan cselekedjek, mit tegyek ebben a rendkívüli helyzetben.

Mikor harmadnap elmentem az Ültetvény Házába, ő tetőtől talpig az én utasításomra kapott holmiba öltözve jött be hozzám a szobába. Hálát adott istennek, hogy ismét az én szolgám, és az én cselédeim öltözetét viseli, megköszönte nekem a küldött ruhákat, és azt mondta, hogy ez sokkal több, mint amit megérdemelt tőlem.

Aztán négy szemközt álltam vele szóba. Először is azt mondtam, hogy ne emlegesse a múlt kellemetlen dolgait, hiszen a kelleténél is jobban megalázta magát miattuk, én pedig soha semmit se fogok a szemére vetni, hiszen látom, hogy ő sokkalta többet szenvedett nálam. Megmondtam neki, hogy itt, jelen körülményeim között, nem fogadhatom őt feleségül, hiszen elítéltként jött át, és tisztában van vele, hogy ilyet nem kívánhat. - De - tettem hozzá - közreműködhetnék abban, hogy vége szakadjon balsorsának, különösen pedig nyomorúságának, ami jelenleg kegyed legsúlyosabb terhe, ám csakis akkor lehet róla szó, ha sikerül megtartania ígéretét, és soha semmilyen részletet ki nem szalaszt a száján. Ha ezt megtenné, attól a naptól számíthatja visszavonhatatlan romlását.

Ő éppúgy belátta a titoktartás szükségességét, mint jómagam. Azt mondta, nem is kérhetne másra, mint hogy szabadítsam meg jelenlegi szerencsétlen helyzetéből, melyet képtelen elviselni, azután, ha nekem is úgy tetszik, megmaradt napjait teljesen a vezeklésnek szentelhetné. Szívesen elvégzi számomra a legeslegalantasabb szolgálatokat is. Bár örömmel hallaná, hogy megbocsátom neki előző életét, mégse törekednék semmi többre, csupán arra, hogy szolgálóm legyen, míg csak él, közben pedig még csak nem is sejtetné egyetlen teremtett lélekkel sem, hogy valaha is látott engem azelőtt, ebben biztos lehetek.

Megkérdeztem tőle, hogy hajlandó-e beavatni engem élete történetébe attól kezdve, hogy szétváltunk, de nem faggatóztam, és teljesen az ő kedvére bíztam. Azt mondta, hogy szakításunk részéről bolondsággal kezdődött és bűnnel végződött, így egész későbbi élete szerencsétlenségek, bűn és bánat, bűn és gyalázat folytonos láncolata volt, és nyomorúságba vezetett. Kicsapongó társaságba csalták, költekező életmódra szoktatták, és ez többször is hitvány

cselekedetekre csábította, hogy fedezni tudja a költségeket. Ezernyi baj és nehézség után nem bírta többé fenntartani magát, és a legsötétebb nyomorba süllyedt.

Sokszor szeretett volna a lehető legmélyebben és legengedelmesebben megalázkodni előttem, mert őszintén bánta első bűnét, de sose sikerült hallania rólam vagy megtudnia, hová lettem, így annyira süllyedt, hogy betevő falatja se volt, a nyomor és balsors meg másféle rossz társaságba vitte. Egy tolvajbandába került, velük volt egy darabig, és sokáig elég pénzhez jutott, közben azonban az elképzelhető legnagyobb rettegésben élt, folytonosan reszketett a megszegyenüléstől, aztán félelme igazolódott. Ide küldték egy nagyon csekély próbálkozásért, melyben nem is játszott főszerepet, csak véletlenül vett részt. Az ő élete a szerencse örök váltakozása volt, fönt és lent, bőségben és nyomorban, börtönben és szabadon, jólétben és gyötrelemben, olyannyira, hogy sok-sok nap kellene neki történetének elmondásához. Én megérkeztem a végére, miután láttam a kezdet legszebb részét. Én tudom, hogy őt finoman nevelték, és jólétben élt, de immár a tékozlók közé került, immár oda jutott, hogy kívánja a sertéseknek vetett korpát, és áhítozzék az ilyen eledelre. Közben úgy szakadt a könnye, hogy szava sűrűn el-elfulladt, alig tudta folytatni, végül pedig már egyáltalán nem. Így hát azt mondtam neki, ezúttal fölmentem attól, hogy tovább mesélje történetét, hiszen látom, hogy csak megújítja vele bánatát, márpedig én inkább segíteni szeretnék neki, hogy feledje, ami elmúlt. Azt kívántam hát, hogy hagyja abba, és félbeszakítottam az elbeszélést.

Biztattam, hogy mivel a gondviselés így a kezem közé vezette őt ismét, gondom lesz rá, hogy ne szenvedjen több szükségét, és ne is éljen nehezen, bár pillanatnyilag többet nem tehetek. Ezzel váltunk el akkor. Ő folytatta házvezetői munkáját, én viszont, hogy könnyítsek rajta, egy segédet adtam mellé. Habár nem akartam úgy hívatni, az se több, se kevesebb nem volt, mint egy szolgáló, akinek ki kellett őt szolgálnia, mindent el kellett végeznie számára, és ezt meg is mondtam neki.

Miután az asszony egy darabig ilyen helyzetben volt, visszanyerte kedélyét és vidám lett. Összeaszott húsa megtelt, szögletes, beesett vonalai kigömbölyödtek, úgyhogy kezdett visszanyerni valamit abból a ragyogásból és elbűvölő arcból, mely valamikor olyan nagyon kellemes volt nekem. Néha nem tudtam megállni, hogy ne érezzek forró vágyakat iránta, melyek azt sugallták, hogy vegyem vissza egykori helyzetébe, de egy csomó nehézség merült fel, melyen sokáig nem tudtam úrrá lenni.

Közben még egy furcsa véletlen is bajos helyzetbe hozott. Nem is gondoltam volna, hogy az ilyesmi ennyire kínossá válhatik számomra. Oktatóm szellemmel megáldott, tanult ember volt, nemes elveket vallott. Eleinte szánalmat érzett ennek az úriasszonynak a nyomorúsága iránt, és már akkor is, mint említettem, úgy vélte, hogy van benne valami, ami több a megszokottnál. Most, mikor az asszony összeszedte magát, erőre kapott, és helyreállt eleven kedélye, társalgása úgy elbűvölte oktatómat, hogy beleszeretett.

Korábbi leírásomban említettem már, hogy az asszony búbájosan tudott csevegni, szikrázott a szellemességtől, páratlanul szépen énekelt, tökéletesen jó nevelésben részesült. Mindez megmaradt benne, és igen kellemessé tette őt. Egyszer csak oktatóm egyik este hozzám jött, és engedélyemet kérte, hogy feleségül vehesse házvezetőnőnk.

Ez a javaslat rendkívüli zavarba hozott, ámde óvakodtam attól, hogy észrevétessem vele. Azt feleltem, remélem, jól meggondolja a dolgot, mielőtt olyan messzire mentek volna vele, hogy elébem terjeszti, és föltételezem, hogy alapos megfontolással állapotok meg a kérdésben. Az én beleegyezésemén múlik, legfeljebb azért, mert az asszonynak még szinte négy évet le kell töltenie ítéletéből.

Oktatóm azt felelte, hogy erről szó sincsen. Ő túlságosan is tisztel engem, semhogy egy lépést is tegyen ilyen ügyben tudtom nélkül, és biztosított felőle, hogy még csak meg sem említette az asszonynak. Igazán nem tudtam, mit feleljek rá, de végül is úgy határoztam, hogy az asszonyra háritom a választ, mert akkor előzetesen beszélhetek vele. Azt mondtam hát oktatómnak, hogy tökéletesen szabadságában áll úgy cselekedni, ahogyan jónak látja, én se szándéka mellett, se ellene nem szólhatok, és nincs is jogom beavatkozni az ügybe. Ami azt illeti, hogy az asszonynak le kell töltenie nálam az idejét, az szóra sem érdemes semmiség. De remélem, jól meg fog fontolni minden körülményt, mielőtt ilyen ügyben cselekednék.

Oktatóm azt felelte, hogy teljesen megfontolt már mindent. Mivel látja, hogy én nem vagyok ellene, el van határozva rá, hogy elveszi az asszonyt, bármi legyen is a következménye. Ő bizony azt hiszi, hogy a világ legboldogabb embere lesz vele. Aztán tovább magasztalta, hogy milyen okos nő, milyen remekül tud intézni bármilyen ügyet; milyen szellemes, micsoda emlékezete van, mennyire széles körű a tudása, és így tovább. Én tudtam, hogy mindez igaz, de azért mégsem ad teljes képet róla, mert mindez csakugyan megvolt benne már régen is, mikor a magaménak mondhattam, de ő mérhetetlenül különbbé is vált a szenvedések iskolájában. Megmaradt benne minden, ami hajdan is ragyogóvá tette, de különb lett a kedély, megfontoltság és ítélőképesség óriási többletével, mindazzal, ami hajdan hiányzott belőle.

Képzeltetik, kedves olvasóim, hogy tükön ültem, mikor látogathatom már meg az én derék házvezetőnőmet, mikor közölhetem vele ezt a titkot, és láthatom, milyen utat választ, ha ilyen kecsegtető alkalom nyílik. De hirtelen úgy meghültem, hogy két napig ki se tehettem a lábamat az ajtón, és közben az egész ügy elintéződött. Oktatóm ugyanis még aznap este támadásra indult, de előszörre hidegen fogadták. Ez nagyon meglepte őt, mert egy pillanatig se kételkedett benne, hogy első szavára elnyeri az asszony beleegyezését, de azért másnap és harmadnap is megpróbálkozott. Az asszony látta, hogy komoly a szándéka, és megmondta neki, hogy mégse lehetséges semmi efféle. Néhány szóban közölte vele, hogy nagyon lekötelezve érzi magát, amiért tiszteletének ilyen tanúbizonyosságát adja, és örömet élne az ajánlattal, ahogy azt bárki is föltehetné, aki ismeri helyzetét, de ő mégsem akar ennyire visszaélni az ajánlattevő jóságával. Ugyanis őszintén meg kell mondania, hogy olyan kötelezettségei vannak, melyek megátolják ebben, egyszóval ő férjes asszony, és élő férje van.

Ez oly őszinte és hatásos válasz volt, hogy oktatóm egy szót se szólhatott rá, csak annyit mondott, hogy nagyon szomorú, nagy csapás ez neki, és ekkora csalódás soha életében nem érte még.

Egy nappal azután, hogy ő így kosarat kapott, elmentem az Ültetvény Házába, és üzentem a házvezetőnőért. Szóba ereszkedtem vele, megmondtam, hogy tudtommal igen előnyös ajánlatot fognak tenni neki, és szeretném, ha ő azt jól meggondolná. Ezek után elismételtem azt, amivel nevelőm fölkeresett.

Ő rögtön sírva fakadt. Úgy tettem, mintha nagyon csodálkoznék. - Ó, uram - zokogta -, egyáltalán hogy is hozhat nekem ilyesmit szóba? - Azt feleltem, hogy annál is inkább szóba hozhatok neki ilyesmit, mert magam is megházasodtam, miután elváltam tőle. - Igen, uram - felelte ő -, de ez más eset, mert én voltam a bűnös, tehát nekem nem illik házasságra lépnem. De - folytatta - korántsem ez az igazi okom, hanem hogy képtelen vagyok reá. - Úgy tettem, mintha rá akarnám venni (bár nem őszintén, meg kell vallanom, mert egy ideje feléje fordult a szívem, és megbocsátottam neki minden korábbi vétkét). De mondom, megjátszottam, hogy unszolom őt reá. Erre ő szenvedélyesen kitört: - Nem, nem, inkább legyek a kegyelmed rabszolgája, semmint felesége a legeslegkülönb férfinak a világon! - Érvettem neki helyzetéről, ecseteltem előtte, hogy ez a házasság visszasegítené a kényelmes jómódba, és senki a világon nem tudná, még csak nem is gyanítaná, kicsoda-micsoda volt azelőtt. De ő nem tudta elviselni

szavaimat, patakzott a könnye, és úgy felemelte a hangját, hogy attól tartottam, meghallhatja valaki: - Könyörgök, uram, ne beszéljen erről többé. Valamikor a kegyelmedé voltam, és sohasem akarok senki másé lenni a világon. Hagyjon engem mostani állapotomban, vagy tegyen velem bármit, tetszése szerint, csak azt ne kívánja, hogy bárki élő férfinak a felesége legyek, kegyelmeden kívül!

Annyira meghatott engem szavainak szenvedélye, hogy egy darabig azt se tudtam, mit beszélek, mit cselekszem. Végre így szóltam hozzá: - Nagy kár, hogy nem volt régen olyan őszinte, mint most. Mind a kettőnknek jobb lett volna. Ámde mivel így állnak a dolgok, én semmire se fogom erőltetni kedve ellenére, se rosszabb bánásmódtól nem kell tartania, amiért nemet mondott. De hogyan fogja lerázni őt? Semmi kétség, ő azt várja, hogy kedvezően fogadja majd ajánlatát, és mivel nincsen mélyebb betekintése a kegyed helyzetébe, teljes joggal. - Ó, uram - felelte -, ezt már el is intéztem. Megkapta a választ, és az teljesen kielégítette őt. Sose fog többé kegyednek alkalmatlankodni ezzel az üggyel. - Aztán elmondta nekem, mit válaszolt oktatómnak.

Attól a perctől elhatároztam, hogy föltétlenül visszaveszem feleségemnek. Úgy véltem, hogy teljes elégtételt adott nekem korábbi gonosz viselkedéséért, és megérdemli a bocsánatot. És csakugyan, ha valaha nő megérdemelte, hát ő volt az, hiszen azt is tekintetbe vehetjük, milyen szörnyűségesen bűnhődött, milyen sokáig élt nyomorban és szerencsétlenségben. Arra is gondoltam, hogy a gondviselés ismét az én kezembe adta, mindenekfölött pedig, hogy ilyen ragaszkodást ültetett a szívébe irántam, és olyan határozott szándékot, hogy inkább visszautasította a szabadulás ennyire kecsesgető ajánlatát, semhogy továbbra is el legyen választva tőlem.

Amint erre az elhatározásra jutottam magamban, úgy éreztem, hogy kegyetlenség lenne továbbra is titkolni azt előtte, de nem is tudtam tovább megállni. Karjaimba vettem: - Nos, ezzel a ragaszkodás olyan bizonyosságát adta nekem, hogy nem tudok tovább ellenállni. Ezért mindent megbocsátok neked, ami valaha is történt közöttünk, és mivel senki másé nem akarsz lenni, csak az enyém, újra az enyém leszel, mint voltál valaha.

Ez azonban túl sok volt neki immár az örömből. Annyira megrendült, hogy meg kellett volna hálnia karjaimban, ha nem könnyít magán a leghevesebb zokogással. Kénytelen voltam elengedni őt, és leültetni egy székbe. Sokáig sírt, míg egyáltalán meg tudott szólalni.

Mikor eléggé magához tért ahhoz, hogy beszélni tudjon, azt mondtam neki, ki kell eszelnünk valamilyen módot, hogyan üssük nyélbe szándékunkat. Nem szabad kitudódnia annak, hogy ő már a feleségem volt azelőtt, mert ez mind a kettőnköt a világ szájára adna. Inkább ismét el fogom venni őt a nyilvánosság előtt. Ő is nagyon ésszerűnek találta ezt. Két hónappal később össze is házasodtunk újra, és senki a világon nem örvendhetett jobb feleségnek, senki sem élt boldogabban, mint mi ketten egymással több évig azután.

Immár azon kezdtem gondolkodni, hogy evilági sorsom megállapodott, most már nem vár rám egyéb, csak annyi, hogy végzetlenül változatos életemet kényelmes visszavonultságban fejezzem be. Hiszen mindkettőnköt bölcsébbé tettek szenvedéseink és viszontagságaink. Meg tudtuk már ítélni, miféle élet illik a legjobban jelen körülményeinkhez, és milyen helyzetben tekinthetjük magunkat teljesen boldogoknak.

De az ember rövidlátó, és pedig a leginkább akkor, ha önnön boldogságáról kell ítélnie vagy döntenie. Bárki azt hihetné, amit feleségem gyakran sugalmazott is nekem: nincs magánember a világon, akit helyzete hiánytalanabban boldoggá tehetne, mint engem az enyém. Naponta növekvő birtokunkból több mint elégségesen telt bármilyen rangra, bármilyen szerepre, amit helyzetünkben kívánhattunk. Megszerezhettünk magunknak bármit, ami kellemes, és semmiről

se kellett érte lemondanunk; hozzájuthattunk minden örömhöz a legcsekélyebb örömmel; minden jóhoz, és egy cseppnyi rossz se vegyült belé; sehol se nyílt semmilyen rés, sehonnán se törhetett ránk semmilyen baj. Még legmélabúsabb kedvünkben is alig tudtuk elképzelni, hogy bármilyen szerencsétlenség is érhet, ha a dolgok mindennapi medrükben folydogálnak, és csakis akkor tarthattunk volna ilyesmitől, ha a gondviselés kitér szokásos útjából, és másképp működik a világon.

De egy rejtett akna egyszeriben levegőbe röpítette ezt az egész látszólagos nyugalmat: nem szakította ugyan el tőlem ügyeimet ott helyben, de annál hatásosabban elszakított engem tőlük, és ismét vándorútra küldött a világba, ez az állapot pedig csupa kockázat, mindig veszélyek lesnek az emberre, aki rá van utalva arra, hogy maga döntsön sorsának fordulóin, saját rövidlátó mértéke szerint.

Vissza kell térnem történetem egy korábbi mozzanatára, mely utolsó angliai tartózkodásomkor ment végbe.

Említettem, hogyan vett rá könnyel-könyörgéssel hűséges feleségem, Moggy, hogy ne játsszam a futóbolondot, és ne csatlakozzak nyíltan a megboldogult Derwentwater lordhoz meg pártjához, mikor bevonultak Lancashire-be. Joggal mondhatom, hogy ezzel életemet mentette meg. De végül is annyira erőt vett rajtam a kíváncsiság, hogy megszöktem Moggytól, mikor azok Prestonhoz értek, és azt gondoltam, legalább odamegyek és megnézem, ugyan mire juthatnak.

Előző feleségem csakugyan visszatartott zaklatásával attól, hogy nyilvánosan részt vegyek abban a vállalkozásban, és nyíltan, fegyveresen csatlakozzam hozzájuk. Ezzel kétségtelenül megmentette életemet, mert különben nyilvánosan a lázadás pártjára álltam volna, és azt is tudták volna rólam, hogy közöttük voltam, ez pedig, még ha nem fognak is el támadás közben, éppoly végzetessé válhatott volna számomra, mintha elfogtak volna.

De mikor azok előrenyomultak és közelebb értek hozzánk, Prestonhoz, az emberek kezdtek erősebben az ő pártjukra hajlani. Az én öreg doktorom, a pópap, aki összeadott minket, új hevet öntött belém, nem hagyott nyugton, míg rá nem vett, hogy csupán egy jó lovon fölfegyverkezve csatlakozzam hozzájuk, egy nappal azelőtt, hogy bevonultak Prestonba. Ő maga is ugyanígy vágott bele a kockázatos kalandba.

Nem forogtam ott annyit a nyilvánosság előtt, hogy jól megismerjenek, legalábbis olyanok, akik tudtak rólam lakóhelyem környékén. Bizony, később ennek köszönhettem biztonságomat, mint hallani fogjátok. De azért mégis akadt, aki megjegyzett, különösen egyik-másik skót. Néhánnyal közülük külföldi szolgálatomban ismerkedtem meg, ezekkel különösen jóban voltam, és francia tisztnek tartottak. Beszéltem nekik arról, hogy egy válogatott osztagot kellene felállítani és azzal védelmezni a szoroson Preston meg a folyó hídjá között, erősködtem, hogy ettől függ az egész különítmény biztonsága.

Meglehetősen hévvel fejttem ki véleményemet, mivel pedig francia tisztnek és tapasztalt embernek tartottak, vitákat idéztem elő közöttük, de közismert, hogy intésemet nem fogadták meg. Attól a pillanattól tudtam, hogy mindnyájan el vannak veszve, és csakis azon törtem a fejemet, hogyan szökjek meg tőlük. Éjszaka hajtottam végre szándékomat, mielőtt a királyi lovasság bekerítette volna őket. Csak nagy nehezen sikerült. Átúsztattam a Ribble folyón olyan helyt, ahol jól keresztüljutottam ugyan, de sokáig nem leltem olyan pontot, ahol lovam kikászálódhasson, vagyis a meder talaja elég szilárd ahhoz, hogy partra kaptathasson. Végre mégis kikecmergettünk, irgalmatlanul hajszoltam lovamat másnap estig, és megpillantottam házamat. Ezután meglapultam egy erdőben és az éjszaka kellős közepéig, akkor találtam egy kisebbfajta gödröt, melyből trágyázásra használt meszes agyagot termeltek ki, abban agyonlőttem lovamat, és egyelőre sietve befedtem földdel. Egyes-egyedül menetelve éjjel kettő

körül hazaérkeztem. Feleségem boldog meglepetéssel, de azért rettenetesen megrémülve engedett be. Én rögtön intézkedtem, hogy biztosítsam magamat bármilyen kellemetlen véletlenség ellen, de a dolgok úgy rendeződtek el, hogy fölösleges volt az óvatosság. A lázadók ugyanis teljes vereséget szenvedtek, mindnyájukat megölték vagy foglyul ejtették, és senki a vidéken még csak nem is sejtette, hogy közöttük voltam, így egy hajszálon függött, hogy megmenekültem legveszedelmesebb vállalkozásomból, melybe a legbolondabbul bonyolódtam belé életemben.

Nagy szerencsémre öltem meg és temettem el lovamat, mert két nap múlva elfogták volna, és akkor biztosan ráismer valaki, aki Prestonnál látott rajta, így azonban semmilyen körülmény el nem árulhatott, senki se tudott távollétemről, mivel pedig kiruccanásom rövid ideig tartott és egyetlen szomszéd se vette észre hiányzásomat, mindent titokban tarthattam. Ha bárki is jött beszélni velem, lám, otthon voltam.

Mindezek ellenére se lehettem teljesen nyugodt. Titokban azt kívántam, bár lennék virginiai birtokaimon. Hamarosan előkészületeket is tettem, hogy egész családommal átköltözzek oda, és ehhez egyéb körülmények is hozzájárultak.

Közben végbement a prestoni hadművelet, és a szerencsétlenek megadták magukat a királyi csapatoknak. Egyeseket kivégeztek a példa kedvéért, mint az ilyenkor szokásos, a nagy sokaságot pedig kegyelemben részesítette a kormány. Jó ideig fogságban tartották őket a chesteri várban meg másutt, míg nem intézkedtek sorsukról, kiéről így, kiéről úgy, majd meghalljuk, hogyan.

Több százat saját kérésére az ültetvényekre küldtek, Virginiába meg más angol gyarmatokra, és ott eladták őket mint elítélt bűnözőket, fegyenceket. Az ilyeneknek megszabott ideig raboskodniuk kell a gyarmatokon, aztán megint szabaddá válnak. Egyesekről már beszéltem is. Virginiában voltam már némi ideje, és ekkor nem csekély nyugtalanságomra megtudtam, hogy két hajó érkezett, több ilyenfajta emberrel, és éppen abban a folyóban kötöttek ki, melynek mentén minden ültetvényem feküdt.

Első dolgom volt intézkedni, hogy egyet se vegyenek meg munkásnak bármelyik ültetvényemre is. Olyasfélét hangoztattam, hogy nem akarok naponta rabbá tenni szerencsétlen úriembereket, akik csakis pártjuk iránti buzgalomból kerültek ilyen helyzetbe. Valódi okom azonban más volt: attól tartottam, hogy többen ismerhetnek, talán elárulnak majd, köztudomásra hozzák, hogy én is magukfajta vagyok, csak sikerült elmenekülnöm, így aztán meggyűlhetik a bajom: még ha megúszom is fejvesztés nélkül, elkobozhatják minden vagyonomat, és egy csapásra ismét szegénységbe meg nyomorba dönthetnek. Úgy gondoltam ugyanis, hogy mindegyre rászolgáltam.

Óvatosságom nagyon is jogosnak bizonyult, de mint hamarosan kiderült, adott helyzetemben korántse volt elegendő biztonságom megőrzésére. Hiszen hiába nem vásároltam meg jómagam egyet sem azok közül a szegény emberek közül, megtette azt több szomszédom is, és alig maradt olyan ültetvény a közelben, ahová ne jutottak volna néhányan. Egyszóval alig tehettem ki a lábamat a házból, mert abban a veszélyben forogtam, hogy egyikük-másikuk meglát és felismer.

Mondhatom, nagyon nyugtalan lett az életem, és végképp kibírhatatlannak találtam. Hiszen eddig nagy ember voltam, három hatalmas ültetvény előljárója, kormányzója és ura, három-négyszáz rabszolgának parancsoltam, de immár szegény, önmagát elítélt lázadó lettem, aki mutatkozni se merhet. Ugyanezzel a biztonsággal, sőt jóval nagyobb lapulhattam volna Lancashire-ben, ahol voltam, vagy fölmehettem volna Londonba rejtőzködni, míg el nem ülnek a hullámok. Most azonban hazajött hozzám a veszedelem, sőt ajtómon kopogott, és csakis azt

várhattam, hogy bármelyik nap feljelentést tesznek ellenem, elfognak, vasra verve küldenek Angliába, hazaárulás miatt megfosztanak birtokaimtól, és elkobozzák ültetvényeimet.

Egyetlen dologban bizakodhattam, egyetlen reménységem lehetett a biztonságra: nagyon rövid ideig voltam közöttük, semmit se tettem értük, idegennek tartottak, és sose tudták meg a nevemet. Majdnem vagy éppenséggel mindenki a francia ezredesnek, francia tisztnek vagy francia úriembernek nevezett ottan, ami pedig a velem ment pápista papot illeti, ő is szerét ejtette a menekülésnek, ha nem is éppen úgy, mint én, hiszen látta, hogy az ügyön nemigen lehet segíteni, és a királyi csapatok úgy gyülekeznek körülöttük mindenfelől, mint a felhők.

De hogy visszatérjek saját magamhoz, mindez nem volt nekem elég, és igazán nem tudtam, mitévő legyek. Életem bajos pillanataiban sose voltam még ennyire tanácstalan, mert sose szorongatott még ennyire a végveszély. Első dolgom volt, hogy hazamentem, és beavattam feleségemet az egész ügybe. Nagylelkűen tettem ugyan, feltételek nélkül, de azért előbb figyelmeztettem rá, hogy most az ő kezébe adom életemet, és hatalmában áll majd megfizetni nekem mindenért, amiről azelőtt az lehetett a véleménye, hogy keményen bánok vele, egyszóval módjában áll majd ellenségeim kezére adnia engem, de én bízom nemeslelkűségében, megújult szeretetében és teljesen az ő hűségére hagyatkozom. Aztán minden további óvatosság nélkül feltártam neki az egész dolgot, különösen pedig a veszélyt, melyben forogtam.

Egy hűséges tanácsadó halottaiból is feltámasztja az embert, bátorságot önt a csüggedőbe, az eszközök helyes használatára sarkallja az elmét, feleségem pedig igazán az volt számomra, és ő irányította minden lépésemet, melyet aztán tettem, hogy kivágjam magam ebből az útvesztőből.

- Ugyan, ugyan, drágám - mondta -, hacsak ennyi az egész, semmi ok olyan kétségbeesett cselekedetekre, amilyenekre félelmed hajszol. - Én ugyanis rögtön el akartam adni ültetvényeimet meg árukészletemet, hogy azonnal hajóra szálljak Madeira vagy bármilyen más hely felé, mely kívül esik a király birtokain.

Feleségem azonban merőben más véleményen volt, másra bátorított, és kétfélet javasolt: vagy rakassak meg egy egyárbocost élelmiszerral Nyugat-India felé és úgy keljek át Londonba, vagy pedig engedjem őt magát egyenesen Angliába, hogy igyekezzék elnyerni a király bocsánatát, bármibe kerüljön is az.

Én az utóbbi javaslatra hajlottam, mert ha szerencsétlen módon elfogult voltam is egy hamis ügy javára, mégis mindig helyesen képzeltem el őfelsége irgalmasságát és kegyes természetét. Ha Angliában lettem volna, azt hiszem, könnyen rávehettek volna, hogy a lába elé vessem magamat.

Az adott körülmények között azonban csakis a nyilvánosság szeme előtt mehettem volna Angliába. Az összes szokásos előkészületek után nyilvánosan meg kellett volna jelennem, maradnom, míg be nem takarítják a termést, és a szokásos ünnepélyességgel útra kelnem, különben úgy cselekszem, mintha valami rendkívüli történt volna, és töméntelen találgatásra adok okot az embereknek.

Feleségem azonban mindezt megkönnyítette nekem leleményességével. Előzetesen semmibe se avatott be, és egy reggel, mikor még föl se keltem, vidáman jött be hozzám: - Drágám, nagyon szomorúan hallom, hogy ma reggel nem vagy jól. Utasítottam Pennicót (ezt a fiatal néger leányt én adtam szolgálatára), hogy rakjon tüzet a szobádban. Kérlek szépen, maradj nyugodtan fekvé egy kicsit, amíg ő el nem készül. - Abban a pillanatban be is jött a néger leányka fával, egy kézi fűjtatóval meg egyéb hozzávalókkal, hogy tüzet szítson. Feleségem nem hagyott nekem időt válaszra, hanem a fülembe súgta, hogy feküdjek csöndben, és egy szót se szóljak, míg ő vissza nem tér.

Képzeltetek, olvasóim, mennyire meg voltam rémulve. Inamba szállt a bátorságom, mert egyébre se gondoltam, csak arra, hogy fölfedeztek, elárultak, Angliába hurcolnak, fölakasztanak, felnégyelnek, minden lehetséges szörnyűségre. Az asszony észrevette izgalmamat, visszafordult, biztosított felőle, hogy nincsen semmi baj, kért, hogy legyek nyugodt, ő azonnal visszajön, és mindent megtudok tőle, olyan részletesen, ahogy csak kívánom, így hát összeszedtem magam egy darabig, amennyire csak tudtam, de bizony csak rövid ideig bírtam ki, és leküldtem Pennicót a földszintre, hogy keresse meg úrnőjét, mondja meg neki, milyen nagyon rosszul vagyok, és azonnal beszélnem kell vele. Alig tette ki a leányka a lábát a szobából, én kiugrottam az ágyból, és öltözködni kezdtem, hogy készen álljak minden eshetőségre.

Feleségem szavának állott, és már jött is fölfelé, mikor a leány ment lefelé. - Látom - mondta -, hogy türelmed nincsen, de arra kérek, önuralmad legyen. Tartsd ezt az áttetsző fényellenzőt az arcod elé, menj az ablakhoz és nézd meg, hogy ismered-e valamelyiket azok közül a skótok közül az udvaron. Heten vagy nyolcan vannak, és valami üzleti ügyben jöttek az írnökodhoz.

Odamentem, néztem az ellenzőn át, és mindnyájuk arcát tisztán láttam, de semmit se tudtam megállapítani róluk azon kívül, hogy skótok, amit könnyű volt felismerni. Mégis sovány vigasz volt nekem az, hogy nem ismerem az arcukat, mert attól ők még ismerhették az enyémet, a régi szólas szerint: sok embert ismer Bolond Sándor, de még több ismeri őt, így hát ki se mozdultam a szobámból, míg meg nem tudtam, hogy mind elmentek.

Ezután feleségem elhírlelte a házban, hogy rosszul vagyok. Mikor ez a rosszullétem már három vagy négy napja tartott, bebugyoláltattam lábamat egy nagy darab flanellbe, egy székre helyeztettem és így feküdtem, köszvénytől bénultan. Ez megtette a maga Szolgálatát körülbelül hat hétig, akkor meg feleségem azt mondta, hogy újabb hírt terjesztett el rólam: bajom inkább csúz, semmint megállapodott köszvény, és nekem szilárd elhatározásom egyik saját egyárbocosomra szállnom, Nevisre vagy Antiguára mennem, és az ottani forró fürdőkben kúráltatnom magamat.

Míndez nagyon jól volt, és én nagyszerűnek találtam feleségem fortélyát, mellyel előbb nyolc-tíz hétig a házban tartott, aztán pedig minden különösebb láрма nélkül eltávolíthatott, de még mindig nem tudtam, hogy mindennek mi a célja és milyen elgondoláson alapul. Mivel azonban feleségem azt kívánta, hogy azt bízam őreá, készségesen úgy is tettem, ő pedig mindent vitathatatlan megfontoltsággal bonyolított le. Miután flanellbe burkolt lábbal tartott szinte három hónapig, jött és szólt, hogy a hajó készen áll, és minden áru a fedélzetén van már. - Most pedig, drágám - kezdte -, végig el akarom mondani neked szándékomat. Remélem ugyanis - tette hozzá -, nem hiszed azt, hogy el akarlak rabolni és el akarlak szállítni Virginiából úgy, ahogy másokat ide szállítanak, sem azt, hogy el szeretnék küldeni, és magam akarok birtokaid tulajdonosa maradni. Ugyanannak a hűséges, alázatos teremtésnek fogsz találni, aki lettem volna, ha továbbra is rabszolgád maradok, és semmi reményem rá, hogy feleséged legyek. Amit csak kiterveltem biztonságodért ebben a szorult helyzetben, abban egy lépést se fogsz tenni úgy, hogy ne kövessék, ne legyek mindig veled, ne segítsék és szolgáljalak, bármi jöjjön is, és ne osszak meg veled mindent, bármilyen legyen is sorsunk.

Ez páratlanul nemeslelkű, szép vallomás volt hűségéről, páratlan nagy záloga helyes gondolkodásának, ha meggondoljuk, mi várt őreá, és mit kívántak meg akkor körülményeim, így hát attól fogva a legcsekélyebb habozás nélkül, vígan rábíztam magam az ő ügyességére. Mintegy tíznapi előkészület után egy körülbelül hatvantonnás, nagy, saját hajómra szálltunk.

Meg kellett volna említenem itten, hogy még mindig hűséges oktatóm vezette ügyeimet. Tudta, kivel kell leveleznie, és hogyan folytassa angliai levelezésemet, ezt teljesen reá bíztuk hát, ahogy azelőtt is tettem. Teljesen megbíztam ügyességében és becsületességében, bár igaz; hogy kissé bántotta őt feleségemmel történt esete, hiszen az asszony hozzám jött, miután azzal kosarazta ki őt, hogy van egy élő férje.

Ez betű szerint igaz is volt, de mégis olyan titok, melyet nem tárhattunk fel előtte, így kénytelen voltam egyéb okokkal csillapítani le őt, amennyire tudtam, bár azok talán nemigen feleltek meg a célnak, és nem nagyon elégítették ki őt. Joggal érezhette úgy, hogy többféle tekintetben is nem a legbarátibb módon bántak vele.

De kezdett megnyugodni és túltenni magát megbántódásán, különösen, mikor elutazásunkkor megtudta, hogy mindent az ő kezére bízta, mint azelőtt.

Mikor feleségem mindent közölt már velem utazásunkról, és kezdtünk készülődni az indulásra, egy reggel szokásos vidámságával jött be hozzám. Azt mondta, hogy most már beavat a többi intézkedéseibe is. Azokat addig teszi meg, míg útban leszünk a nevisi hévizek felé, mégpedig azért, hogy szabadulásom teljes legyen, írni fog egy bizonyos londoni barátjának, akiben megbízhat, megkéri, hogy próbáljon kegyelmet kieszközölni valakinek, aki belebonyolódott a legutóbbi lázadásba, leírja esetem összes körülményeit, vagyis azt, hogy semmit se cselekedtem közöttük, csak három napig azon a helyen voltam. Míg így távol leszünk, csak fő kérdéseinkre kér választ, azt pedig annyifelé fogja küldetni, hogy biztosan megkapjuk valamelyik példányt, amint a hajók fordulása megengedi. Közben a költség nagyon csekély lesz, mert előbb csak a nagy kérdést teszi fel: vajon meg lehet-e kapni a kegyelmet vagy nem, és csak azután kér elszámolást a tudakozódással járó kiadásokról, így magam is meg tudom majd ítélni, hogy a szükséges összeggel menjek-e Londonba vagy sem, mielőtt bármennyi pénzt is költenék.

Tökéletesen meg voltam elégedve fortélyával ebben a részletkérdésben is. Csak annyit tehettem hozzá, hogy nem szeretném, ha ilyen szigorúan megkötné barátjának a kezét. Ha az járhatónak látja az utat, és biztos a kegyelem elnyerésében, járjon a végére, akár két-, három- vagy négyszáz font kiadással is. Ha értesít, hogy nyélbe ütheti a dolgot, utalványokat kap, melyeket beválthat egy bizonyos személynél, amint átadja a kezességet az ügy elintézéséről.

Nyomatéku írtam egyik legmegbízhatóbb üzletfelemnek, mellékeltem egy hitellevelet megszabott feltételekkel, és az egészet feleségem küldeményébe tettem, de feleségem üzletfele annyira becsületes és feddhetetlen volt, hogy fölöslegessé vált a kiadás, és mégis megkaptam az áhított biztosítékot, mintha csak hiánytalanul megfizettem volna érte, mint hamarosan hallani fogjátok.

Miután mindezt elintéztük, és mindent szokás szerint jól elrendezve hagytunk hátra, együtt hajóra szálltunk, és kifutottunk a nyílt tengerre. Szerencsés véletlenségből ott volt a partnál egy angol hadihajó, mely kalózkodat üldözött és éppen akkor indult a Floridai-szoros felé. A hajó parancsnoka azt mondta nekünk, hogy biztonságban elkísérnek New Providence-ig vagy a Bahama-szigetekig.

Szép időnk volt, kellemes utunk, levettem lábamról a flanelt. Most pedig meg kell említenem, milyen rakományt vittem magammal. Mivel ugyanis nagyon jó helyzetben voltam, nem indultam ilyen utazásra tetemes tartalék javak, elégséges rakomány nélkül, hogy legyen miből megélnünk, és ne jöjjünk zavarba, bármi történjék is, bármilyen szorultságba jussunk is.

Egyárbocosunk hatvan-hetven tonnás volt. Az ország fő terményét, a dohányt, Nevisben nem lehetett jól eladni, legalábbis nagy mennyiségben, ezért nagyon keveset vittünk, de megraktuk a hajót búzával, borsóval, liszttel meg néhány hordó disznóhússal. Ezt a kitűnő rakományt javarészt saját ültetvényeim adták. Tekintélyes pénzüsszeget is vittünk magunkkal spanyol

aranyokban, nem kereskedés céljából, hanem minden eshetőségre. Azt is meghagytam, hogy béreljenek egy másik egyárbocost, rakják meg ugyanazokkal az árukkal, és küldjék utánunk, amint értesítést kapnak tőlem, hogy épségben megérkeztem.

Tizennyolc nappal azután, hogy elhagytuk Virginia földfokait, elértünk Antigua szélességére, igen közel Nevis szigetéhez, úticélunkhoz. Nem láttuk a szigetet, de kapitányunk biztos volt benne, hogy amennyiben tartja az addigi irányt és a szél nem szűnik meg, nem egészen ötórai hajózással elérjük. Tovább is egyenesen szigetek felé tartott tehát, ámde tévedett számításában, mert egész este továbbvitorláztunk és nem láttunk földet, aztán ugyanúgy egész éjszaka. A hajnali szürkületben az árbocsudár csúcsáról egy brigantint meg egy egyárbocost fedeztünk föl, melyek követtek minket, szép időben, friss, délkeleti széllel, körülbelül hat nagymérföldnyi³⁹ távolságban.

Kapitányunk egykettőre megértette, mi fán teremnek, és lejött a fülkémbé, hogy tudtomra adja. Gondolhatjátok, hogy nagyon meglepett a veszedelem. Szegény feleségem annyira meg volt rémülve, hogy eszembe se jutott magam miatt aggódni, és attól féltem, nem tudjuk tartani benne a lelket.

Még föl sem ocsúdtunk meglepetésünkből, hirtelen újabb kiáltás harsam fel a fedélzeten, és hívott fel szétnézni: - Föld, föld! - A kapitány meg én (mert addigra kijöttem a fülkémből) felrohantunk a fedélzetre, és ott nagyon jól láttuk a helyzetet. A gazfickók mindkét hajója, mely nyomunkba szegődött, felvonta valamennyi vitorláját, és teljes erővel iparkodott utánunk, de, mint mondtam, körülbelül hat nagymérföldre voltak tőlünk, inkább többre, mint kevesebbre, a megpillantott föld viszont kilenc mérföldre volt egyenesen előttünk, így hát, ha a kalózok teret tudnak nyerni ellenünk azzal, hogy három lábat tesznek meg, míg mi kettőt, nyilván elérnek minket, mielőtt eljutunk a szigetig, ha pedig nem, megmenekülünk tőlük, és földet érünk. De még akkor se lehetett sok reményünk, csupán annyi, hogy partra kormányozzuk a hajót, és megmentjük életünket, de megfeneklünk, és odatesz a hajó is, a rakomány is.

Míg ezt latolgattuk, odajött a kapitány, és vidáman közölte, hogy több vitorlát vontak fel, hajónk nagyon jól halad. Úgy találja, hogy a gazemberek keveset közeledtek hozzánk, különösen az egyárbocos, de azt hiszi, hogy úgy el tudja hagyni kétárbocosukat is, ahogy csak akarja. Így azok kénytelenek voltak a nyomdokvizünkben üldözni minket, ahogy mondják, és keményen dolgoztak, hogy utolérjenek, körülbelül délig. Akkor egyszerre csak mind a két hajó elfordult és feladta üldözésünket, elhíhetitek, kedves olvasóim, hogy örömünkre.

Úgy látszik, mi nem vettük olyan könnyen észre szabadulásunk okát, mint a kalózok. Mi ugyanis teljes erőnkől eveztünk, és vitorláztunk hátfélszéllel a szigetek egyike felé, azzal a két ösztökével a sarkunkban, vagyis a két rablóval tatunk mögött. Közben egy angol hadihajó vesztegelt Nevis kikötőjében, a sziget másik oldalán, és onnan ők észrevették a kalózokat, mi viszont nem pillanthattuk meg őket, mert közöttünk feküdt a föld.

Amint a hadihajó meglátta a gazfickókat, azonnal felhúzta horgonyát, felvonta vitorláját és utánuk eredt, azok pedig, alighogy felbukkant előttük, minden vásznukkal igyekeztek iszkolni előle, és úgy is szélirányban voltak, így mi megmenekültünk, és alig egy óra múlva azt is megtudtuk, ki a szabadítónk, mert láttuk a hadihajót, amint elődugja orrát a sziget mögül és egyenesen a kalózok nyomába tart. Azok most éppoly sebesen iramodtak el tőlünk, ahogy azelőtt a nyomunkba törtek, így aztán épségben megérkeztünk Antiguába a szörnyű félelem után, hogy kezükbe kerülünk. Félelmünk sokkal nagyobb volt, mintha egy Londonból jövő vagy Londonba menő megrakott hajón fenyegetett volna a veszély, mert azokat rendszerint

---

³⁹ 1 nagymérföld = kb. 3 angol tengeri mérföld = 5.565 km

legfeljebb kifosztják, elveszik, ami értékes és mozdítható, a hajót pedig útjára bocsátják. A miénk viszont csak egyárbocos volt, és minden rakományunk csupa jó élelem, melyre kétségtelenül szükségük volt, hogy kiegészítsék készletüket. Egész biztosan elhurcoltak volna minket, hajóstul, mindenestül, kiszedték volna a rakományt meg az embereket, és talán meggyújtották volna a hajót. Aranyunk mulhatatlanul odavész, minket pedig magukkal ragadnak, ki tudja hová, és úgy bánnak velünk, ahogy az ilyen barbár gazfickók szoktak a kezükbe kerülő ártatlan emberekkel.

Ezúttal azonban megmenekültünk karmaik közül, és néhány nap múlva nagy elégtétellel hallottuk, hogy a hadihajó szorosan a sarkukban maradt, annak ellenére, hogy éjszaka irányt változtattak, annyira, hogy másnap kénytelenek voltak szétválni, és ki-ki saját szakállára boldogulni, így aztán a hadihajó elfogta a brigantint és Jamaicába vitte, de az egyárbocos kereket tudott oldani.

Nyomban érkezésünk után túladtunk rakományunkon, meglehetősen jó áron. Most már az volt a kérdés, mi a következő tennivalóm. Ott nem féltem attól, hogy felfedeznek mint lázadót, és biztonságban is voltam. Visszaküldtem a hajót rum- és melaszrakománnyal, mert tudtam, hogy ilyesmi nem kapható ültetvényeimen. Öt hónapja voltam már távol, mikor újra megjött a hajóm, élelmiszerral megrakva, mint első ízben.

Ebben a rakományban feleségem kapott egy csomagot londoni megbízottjától, kit fölkért, hogy kegyelemért folyamodjék. Az nagyon becsületesen megírta neki, hogy nem akar igazságtalan lenni barátjához, bárki is legyen az, ezért nem akarja költségekbe verni egy magánfolyamodással, hiszen szentül meg van győződve róla, hogy őfelsége, ki vele született hajlamból gyakorol könyörületességet és irgalmat alattvalói iránt, már el is határozta, hogy közkegyelmet hirdet meg. Legfeljebb néhány különösen vétkes személlyel fog kivételt tenni, és ő reméli, hogy feleségem barátja nem tartozik az ilyenek közé.

Ez mind a kettőnknek olyasféle volt, mintha halottainkból támadnánk fel. Úgy határozunk, hogy feleségem visszamegy a hajóval egyenesen Virginiába, ott fog várni az Angliából érkező jó hírekre, és amint megkapja, azonnal értesít.

El is indult, és szerencsésen megérkezett a hajóval meg rakományával ültetvényünkre. Onnan további négy hónapi várakozás után, lám visszajött hozzám a hajó megint, de üresen, megfosztva egész rakományától, kivéve vagy száz zsák öröletlen malátát. A kalózok nem tudták, hogyan kell megfőzni, nem volt mit kezdeniük vele és így meghagyták. Ámde kimondhatatlan öröömömre volt egy csomag feleségem leveleivel, egy másik pedig, melyet neki küldtek Angliából, az pedig az ő barátjától is tartalmazott egyet, az én üzletfelemtől is. Mind a kettő tudtul adta, hogy a király kegyelmi törvényt írt alá, vagyis általános, ingyenes bocsánatot rendelt el. Elküldték nekem a törvény néhány példányát, és napnál világosabban kiderült belőlük, hogy hiánytalanul érvényes énreám is.

Hadd említsem itt meg, hogy úgyszólván György király kezéből kaptam vissza életemet, és olyan módon, mely engem annyira kielégített, ez teljesen megtérített engem, és György király őszinte, tüzes párthíve lett belőlem, erre pedig a hála indított, az az érzés, hogy le vagyok kötelezve őfelségének életemért. Azóta mindig is így gondolkoztam, és így is fogok, míg csak egy szikrányi becsület és hála marad bennem. Arra akarok ezzel utalni, milyen nagy hatalommal parancsol nekünk ilyen esetekben az igazságosság és kötelességünk: ha ugyanis valaki kegyelemből megajándékoz minket életünkkel, mikor hatalmában áll, hogy el is vegye, akkor életünk mindörökre adóssággá válik, és fönn kell tartanunk az ő szolgálatára, az ő érdekében, míg csak egy csöpp életerőnk is marad, hiszen a hála olyan adósság, mely sose szűnik meg, míg csak a kapott kedvezés megmarad. Ha pedig uralkodóm megajándékozott életemmel, sose

tudom teljesen leróni tartozásomat, hacsak olyan helyzet nem áll elő, hogy az uralkodó élete az én hatalmamban van, és én ugyanolyan nagylelkűen megkímélem. De még akkor se róhatnám le a tartozásomat, mert a két eset különböző lenne: nekem természetes kötelességem, hogy megőrizsem uralkodóm életét, ha viszont én eljártam a magamét, az uralkodó merő irgalomból és jótevésből ajándékoz meg velem.

Lehet, hogy ez az elv nem minden olvasómnak tetszik, én viszont eltökéltem magamban, hogy ilyen természetű dolgokban egyedül a szigorú erény előírásai és a becsület eszméi fogják vezérelni cselekedeteimet. Ezért le kell szögezmem a becsület egy alapszabályaként, hogy aki egyszer eljárt az életét uralkodójának igazságszolgáltatása és országnak törvényei szerint, de mégis visszakapja királyának kegyes adományaként, az soha többé nem emelheti föl kezét uralkodója ellen. Ha mégis megteszi, elveszti erényét, kiköszörülhetetlen csorbát ejt becsületén, jóvátehetetlenül megszegi kötelességét, és többé nem érdemel bocsánatot sem istentől, sem embertől. De mindez kitérés, csak vázlatként vettem ide a becsület törvényeiről, melyeket a természet törvényei vésnek minden katonára, minden becsületes ember kebelébe, és azt hiszem, hogy mindenki, aki elfogulatlan, és tudja, mit jelent a becsület, alá fogja írni.

Most pedig visszatérek adott helyzetemhez. Feleségem elment, és úgy látszott, hogy velem együtt elhagyott minden üzleti szerencsém és sikerem. A nyomorúság újabb felvonása kezdődött számomra, mikor azt hittem már, hogy minden balszerencsém elmúlt és véget ért.

Hajóm megérkezett, de előbb találkozott egy gaz kalózhajóval a Floridai-szorosban. Azok előbb elfoglalták, aztán rájöttek, hogy rakománya csupa élelmiszer, amire mindig szükségük van. Teljesen kifosztották hát, kivéve száz zsák malátát, mellyel igazán nem tudtak mit kezdeni. Még rosszabb volt azonban, hogy az egész legénységet is elrabolták, csupán a kapitányt hagyták a fedélzeten két fiúval, éppen csak hogy el tudják vinni a hajót Angliába, mert a kapitány megmondta, hogy az a rendeltetésük.

Kimondhatatlan vigaszomra és örömömre meghagyták azonban a rakomány legbecsesebb részét, vagyis a csomagot az angliai levelekkel. Különösen az örvendeztetett meg, hogy úgy láttam, ezek megnyitják nekem az utat a visszatérésre feleségemhez és ültetvényeimhez, ahonnan soha többé nem kelek vándorútra, ezt megígértem magamnak.

Ezért minden vagyonommal az egyárbocosra szálltam, azzal az elhatározással, hogy Virginia földfokaihoz hajózom. Kapitányom zezzugosan vitorlázva a szél ellenében igyekezett elérni a Bahama-csatornát, de még két napja se voltunk úton, máris heves vihar tört reánk. Elhajtott minket Florida partjáig, annyira, hogy kétszer is megfeneklettünk, ha pedig harmadszor is a partnak ütköztünk volna, menthetetlenül odaveszünk. Egy-két nap után a vihar csillapodott egy kicsit, és mi a nyílt tengeren maradtunk, de olyan erős ellenszelünk volt, mikor át akartunk kelni a szoroson, és akkora hullámok tornyosultak, hogy nem bírtuk tovább. Kénytelenek voltunk hát földhöz közeledni, és boldogulni, ahogy tudunk. Ebben a szorultságban meg is pillantottunk valami partot, de kiderült, hogy az a ... fők, Kuba északnyugati részén. Kénytelenek voltunk megközelíteni, hogy menedéket találjunk, de nem vetettünk horgonyt, és így egyáltalán nem érintettük a spanyol király területeit. Reggel azonban öt spanyol bárka vagy csónak vett minket körül, olyanok, melyeket *barcoslongos*nak hívnak, teli emberekkel, azonnal előzőnlötték fedélzetünket, elfogtak minket, és Havannába vittek, mely a spanyolok legtekintélyesebb kikötője a világnak azon a részén.

Ott rögtön elfoglalták és kifosztották hajónkat. Bárki, aki ismeri a spanyolokat, különösen az abba az országba valókat, könnyen kitalálhatja, hogy embereinket foglyul ejtették, és közönséges börtönbe küldték, engem és a kapitányt pedig az Alcade Major, vagyis a városparancsnok elé vittek mint bűnözőket.

Én nagyon jól beszéltem spanyolul, mivel annak idején a spanyol király szolgálatában álltam. Ez most kapóra jött nekem, mert igen hatásos érvekkel tudtam bizonyítani, mennyire jogtalanul bántak velem. A kormányzó, vagy minek nevezzem, őszintén megvallotta, hogy embereik helytelenül tették, mikor feltartóztattak, hiszen nyílt tengeren folytattam utamat, senki ellen se vétettem, nem kötöttem ki, és nem is próbáltam kikötni Ő Katolikus Felsége birtokainak semmilyen részén, míg ide nem hoztak fogolyként.

Nagy kedvezés volt, hogy ennyit is el tudtam érni, de sokkal könnyebbnek bizonyult elérni az igazságtalanság elismerését, semmint bármilyen elégtételt kapni az igazságtalanságért. Még sokkal kevésbé volt reményem vagy bármilyen kilátásom arra, hogy visszakapjam a magamét. Tudtomra adták, hogy várnom kell, míg jelentést nem küldhetnek a mexikói alkirályhoz és utasítást nem kapnak tőle, hogyan cselekedjenek az ügyben.

Könnyen előre láthattam, mire megy ki mindez: el akarják kobozni a hajót meg a javakat, az ottan szokásos eljárás szerint, az pedig, hogy a mexikói alkirály döntésére kell bízniuk engem, csak a corregidorének, vagyis a város főbírójának a kifogása volt.

De mindhiába, nem rendelkeztem egyéb ellenszerrel, csak az ősrégi semmiséggel, amit türelemnek hívnak. Ezzel annál inkább el voltam látva, mert nem fájlaltam veszteségemet annyira, amennyire elhittem velük. Legnagyobb aggodalmam az volt, hogy életfogytiglan fogva tartanak, vagy talán perui bányákba küldenek, hiszen sokakkal megtették már, és azt hangoztatták, hogy mindenkiel így járnak el, aki birtokaikon partra lép, bármilyen nagy szorultság is vigye oda. Ez az oka annak, hogy mások, akik ottan partra kényszerültek, minden lehető erőszakkal védekeztek a spanyolok ellen, mert elhatározták, hogy nem akarnak a kezükbe kerülni, és minél drágábban adják életüket.

Velem azonban jobban bántak a szokásosnál. Ezt jórészt annak köszönhettem, hogy beszélék spanyolul, és elmondtam nekik, hogy küzdöttem Olaszországban Ő Katolikus Felsége hadjárataiban oly sok alkalommal. Nagy szerencsémre zsebemben volt alezredesi kinevezésem az ír dandárba, melyet a francia királytól kaptam, és abban megemlézték, hogy ez a brigád a francia seregekben szolgál, melyek Olaszországban Ő Katolikus Felségének a parancsnoksága alatt állnak.

Nem mulasztottam el semmilyen alkalmat, hogy Ő Katolikus Felségének a vitézségét és személyes bátorságát magasztaljam, különösen olyan csatákban, melyekben mellesleg szólva Őfelsége soha nem járt, valamint másokban, melyekben viszont magam nem jártam soha. De rájöttem, hogy olyanoknak beszélék, akiknek fogalmuk sincs a dologról, és bármit beadhatok nekik, csak magasztaljam a spanyol királyt, és dicsérjem agyba-főbe a spanyol lovasságot, pedig abból biz' isten egyetlen ezred se volt a hadseregben, legalábbis amíg én ott szolgáltam.

Mindenesetre ezzel az ügyeskedéssel elértem azt, hogy szabadon járhattam a városban, csak szavamat kellett adnom, hogy nem próbálok szökni. Azt a nagy kegyet is megkaptam, hogy rendelkezésemre bocsátottak kétszáz pezót a rakományomért bevett összegből megélhetésemre, míg el nem intéződik az ügyem Mexikóban. Ami embereimet illeti, fogságban tartották őket, közkölségen.

Nos, több havi folytonos kérelmezés és hízélgés után mindössze azt az elégtételt érhettem el, hogy hajómat meg a rakományt elkobozták, szegény tengerészeim pedig a legjobb úton voltak ahhoz, hogy a bányákba küldjék őket. Nekik kikönyörögtem a kegyelmet azzal a feltétellel, hogy háromszáz pezót fizetek értük váltságdíjúl; partra teszik őket Antiquában, én pedig ott maradok túszul, míg ki nem fizetik értük a háromszáz pezót, valamint a kétszázat, melyet nekem adtak, és további ötszáz pezó váltságdíjat értem, ha a mexikói alkirály megerősíti az elkobzási ítéletet.

Ezek bizony kemény feltételek voltak, de mind el kellett fogadnom, mivel azonban az én vagyoni helyzetemben meg se kottyantak nekem, nemigen vettem a szívemre őket. Fő nehézségem az volt, hogy nem levelezhettem semelyik barátommal, nem láthattam el magamat a szükséges dolgokkal vagy pénzzel, melynek a kifizetésébe beleegyeztem. Hiszen a spanyolok úgy őrizték a kikötőiket, hogy senkit sem engedtek partra vagy akár a part közelébe se, bárhonnan jött is az utas, elfogták és mindenét elkobozták, így jártam én is.

Vitatkozni kezdtem a főbíróval erről a nehézségről. Azt mondtam, hogy követelése képtelenség, és ellentmond a nemzetek szokásainak. Ha valaki foglyul esik Algírban, írhat barátainak, hogy fizessék ki váltságdíját, és engedik hivatalos emberként szabadon jönni-menni azt, aki elhozza. Ha nem így tennének, semmiféle tárgyalást se lehetne lebonyolítani egy rabszolga váltságdíjáról, se teljesíteni a feltételeket, melyekben megegyeznek.

Aztán saját esetemre fordítottam a szót, saját lehetőségeimről tudakozódtam. Ha meg tudnám szerezni a váltságdíjat a kikötött időn belül, hogyan kaphatnék hírt arról, hogy megvan? Hogyan adhatják azt át, ha azokat is elfogják, akik a hírt vagy a pénzt hozzák, akárcsak engem? Hátha a pénzt elveszik második zsákmányként, én pedig fogoly maradok?

Ez annyira ésszerű kérdés volt, hogy nem is lehetett ellene érvelni. A spanyol mégis behúzta fejét, mondván, hogy nincs elegendő meghatalmazásuk, nem dönthetnek. A király törvényei kérlelhetetlenül tiltják azt, hogy bármilyen idegen is betegye lábát Ó Katolikus Felségének amerikai birtokaira. Ők pedig egy szikrányira se térhetnek el tőlük, ha nincsen külön úgynevezett *assientó*-juk⁴⁰ a *consuladó*-tól, a sevillai kereskedelmi kamarától, vagy pedig aláírt, pecsétes parancs a mexikói alkirálytól.

- Hogyhogy, senior corregidore - kérdeztem némi hévvel, mintha csodálkoznék -, kegyelmednek nincsen elég tekintélye ahhoz, hogy aláírjon egy partra lépő útlevelét? Hátha például valamelyik kormányzó az angol király közeli birtokairól fehér zászlóval vagy fegyverszüneti lobogóval küld egy megbízottat vagy követet? Hátha annak tárgyalnia kell az itteni kormányzóval vagy bárki mással a király nevében olyan ügyekről, melyekről a kormányzónak lehet tárgyalnivalójuk? Hiszen ha kegyelmednek nincsen erre módja, nem cselekedhetik a nemzetek joga szerint.

Ő fejét rázta, és még mindig nemet mondott, ő még ennyit se tehet, de ekkor az egyik katonai kormányzó közbeszólt, ellentmondott neki, és hevesen vitatkoztak. Az egyik erősködött, hogy parancsaik hiányosak, a másik viszont, hogy azok kötik őket, nem áll hatalmukban másképp cselekedni, és a parancsnok az oka a káros következményeknek.

- Nos hát - szólt a kormányzó a főbíróhoz -, kegyed túsul tartotta ezt az angolt azoknak az embereknek a váltságdíjáért, akiket elengedett. Tegyük föl, ő az mondja, hogy készen áll a pénz ezen meg ezen a helyen. Hogyan hozatja ide? Kegyed elfogat bárkit, aki vállalkozik rá, hogy idehozza. Mit tegyen a tús? Ha kegyed azt mondja, hogy küldet a pénzért és elhozatja, mi biztosítja őt róla, hogy visszakapja a szabadságát, ha kifizették? És ugyan miért bízzék annyira kegyelmedben, hogy kifizettesse a pénzt, és mégis itt maradjon fogolyként?

Ez olyan ésszerű volt, hogy a főbíró se tudott felelni rá, csak azt hajtogatta, hogy ilyen a törvény, ő pedig csakis szigorúan annak a betűje szerint cselekedhetik. Ezen a ponton pedig mindegyik úgy ragaszkodott a magáéhoz, hogy semmi se dönthette el a vitát, csak abban egyeztek meg, hogy egy újabb sürgős levelet küldenek a mexikói alkirályhoz.

---

⁴⁰ Meghatalmazásuk.

Erre a kormányzó igen nyájasan azt mondta, hogy ő saját felelősségére szerez nekem útlevelet bárki számára, aki a pénzt hozza és bármely hajónak, amellyel érkezik, és gondoskodik arról is, hogy háborítatlanul visszamehessenek, és engem magukkal vihessenek, ha felelek érte, hogy semmiféle árut se hoznak, se európaiat, se mást, és nem lépnek partra az ő kifejezett engedélye nélkül. Mindezt megteszi, ha nem kap közben ellentétes parancsot valamelyik fölöttesétől, de még ebben az esetben is szabadon visszamehetnek oda, ahonnan jöttek, egy fehér lobogó védelme alatt.

Igen tiszteletteljes meghajtással jeleztem a kormányzónak, hogy elismerem igazságosságát, aztán előálltam alázatos kéréssel: engedje meg, hogy embereim vegyék saját egy-árbocosukat, becsüljék fel a hajó értékét, én pedig kötelezem magam, hogy ők fém pénzt hoznak, és vagy fizetnek a hajóért, vagy ismét itt hagyják a hajót.

A kormányzó azt kérdezte, milyen országba küldenek ennyi sok pénzért, és tudok-e kezeskedni kifizetéséért. Mikor megtudta, hogy csak Virginiába, nem messzibbre, láthatóan megkönnyebbült. Eleget akart tenni a főbírónak, aki még mindig vonakodott, igazi spanyol merevséggel ragaszkodva a törvény betűjéhez. Felkiáltott hát: - Uram, ezt az egész ügyet megkönnyíteni kegyelmednek, ha beleegyezik javaslatomba. Emberei meg fogják kapni a hajót, azzal a feltétellel, hogy kegyelmed az én túsom marad annak visszatéréséig, de nem a kegyed hajójaként fogják megkapni, bár valóban a kegyedé lesz, miután kifizeti a pénzt. A fedélzetre veszik két emberünket, kegyed szavát adja, hogy ők háborítatlanul visszatérhetnek, a hajó pedig Ő Katolikus Felségének a színei alatt fog visszaérkezni, és havannai hajóként lép be a kikötőbe. A spanyolok egyike lesz a parancsnok, és a hajó azt a nevet fogja viselni, amit ő ad neki.

Ezt a főbíró azonnal elfogadta, de azzal a feltétellel, hogy a hajónak semmiféle európai árut se szabad hoznia. Úgy találta ugyanis, hogy a javaslat betű szerint megfelel a királyi parancsoknak és utasításoknak. Én más fogalmazást kívántam: ne legyen szabad európai árut partra hoznia. Két napig vitatkoztak azon, hogy elfogadják-e ezt vagy sem, a hajó egyáltalán ne hozhasson-e európai árut vagy csak partra ne hozhassa. Én azonban módját ejtettem némi célzásoknak: nem akarok kereskedni itten, de nem akarok megkötve se lenni, hogy ne hozathassak egy csekély ajándékot egy bizonyos személynek, hálából, amiért nekem kedvezett. Miután sikerült egy ilyen célzást elhelyeznem éppen ott, ahol el kellett helyezni, bizony kiderült, hogy mindent megkönnyítenek nekem. Azonnal beleegyeztek mindenbe: miután kifizetem a váltságdíjat és megveszem a hajót, igazán ésszerű, hogy szabad legyen kereskednem bármilyen más országgal a spanyol király birtokain kívül, és így pótolnom veszteségeimet, meg aztán embertelenség lenne arra kötelezni embereimet, hogy rakatlan hajóval induljanak ide, tehát hiába tegyék meg az utat, és ekkora veszteséggel tetézzék eddigi balsorsunkat. Hiszen az itteni hatóságoknak csupán azt kell tiltaniuk, hogy bármilyen árut is partra hozzon valaki az Ő Katolikus Felségének birtokaihoz tartozó országokban, ami pedig ezen kívül történik, ahhoz semmi közük.

Kezdem már látni, hogy keveredhetek ki ebből a balszerencsés vállalkozásból: pénz fog kihúzni a pácból, és ugyancsak pénz segítségével fogom hasznosra fordítani. Ezért spanyol lobogóval küldtem el az egyárbocost, és elkereszteltem a Nuestra Señora de la Val de Grace névre, a kapitány pedig Señor Giraldo de Nesma lett, a két spanyol egyike.

Levelet küldtem a hajóval feleségemnek meg főintézőmnek, és utasítottam őket, hogy milyen rakománnyal küldjék vissza: hozzon kétszáz hordó lisztet, ötven hordó borsót, és hogy megfelelően egyéb céljaimnak, százbálányit is rendeltem mindenféle európai áruból, mégpedig nem csupán olyanból, amilyen saját raktárimban is készletben volt, hanem más raktárakból is kértem, hiszen tudtam, hogy korlátlan hitelünk van.

Úgy rendelkeztem, hogy ebben a rakományban csomagolják össze a legpompásabb, legértékesebb angol árukat, mindent, ami csak raktáron van, vagy amit meg tudnak szerezni, vásznat, gyapjút, selymet, akármit, az ültetvény használatára pedig hagyják meg a durvább holmit, melybe Virginiában a rabszolgákat öltöztetjük. Hét hét se telt belé, és a hajó visszatért. Egy napot se mulasztottam el anélkül, hogy a partra menjek kémlelni, elsőként pillantottam meg a távolban, és ráismertem vitorláiról, aztán pedig még inkább jelzéseiről.

A spanyol színeket lengetve tért vissza a kikötőbe, és a parancs szerint vetett horgonyt. Én azonban, aki órákkal előbb megláttam már, egyenesen a kormányzóhoz mentem, és jelenttem érkezését. Igen örültem volna, ha őexcellenciája, ahogy szólítottam, abban a kegyben részesít, hogy személyesen eljön a fedélzetre, hadd lássa, milyen jól hajtották végre parancsait. Ő azonban elutasította ezt, mondván, hogy nem igazolhatná a sziget elhagyását, ez ugyanis röviden szólva annyit jelentene, hogy elhagyja az erőd parancsnoklását, azt pedig csak a király új, saját kezű megbízásával vehetné fel újra.

Erre engedélyt kértem, hogy magam menjek a fedélzetre, és meg is kaptam. Magammal hoztam partra aranyban a teljes összeget, melyben megegyeztünk váltságdíjként embereimért, magamért meg a hajó vételáráért. Mivel a kormányzó felhatalmazott, hogy másutt érkezzek partra, értem küldte fiát hat katonával, hogy fogadjanak, és vigyenek pénzzel a várba, ahol ő parancsnokol, saját házához. Nagy csomagokba rakattam a pénzt, mintha csupa ezüst lenne, és két emberemnek a hajó legénységéből meghagytam, hogy úgy vigyék, mintha sokkal nehezebb volna, mint valójában. Ezt azért tettem, hogy elrejtsek bárom csomag árut, melyet a pénzzel együtt hozattam, hogy a kormányzónak ajándékozzam.

Mikor behozták a pénzt és lerakták az asztalra, a kormányzó kiharcolta az embereket. Mindegyik katonának adtam egy pezót italra, nagyon hálásak voltak, és ez a kormányzónak is szemmel láthatóan tetszett. Aztán udvariasan megkérdeztem, hogy szíveskednék-e átvenni a pénzt. Azt felelte, hogy csupán a főbíró és a többi érdekelt jelenlétében. Ezután engedélyt kértem őexcellenciájától, hogy jelenlétében bontsam fel a csomagokat; mert meg szeretném szerezni magamnak azt a tisztességet, hogy a tőlem telhető legszebb módon fejezzem ki elismerésemet kegyességéért.

Azt mondta, hogy semmit sem engedhet partra hozni, csak pénzt, de ha saját használatomra hoztam valamit, azzal kedvem szerint rendelkezhetek, eltekint a szigortól, és nem faggat róla.

Bezárkóztam a szobámba, mindent kinyitottam és számba vettem. Öt kis csomag volt ott, a következőkkel:

- 1., 2. Egy húszyardos vég finom angol dupla széles szövet, öt yard fekete, öt yard bíbor egy csomagban, a többi meg finom kevert szövet egy másodikban.
3. Egy harmincrőfös vég finom hollandi lenvászón.
4. Egy tizennyolc yardos vég finom angol brokátselyem.
5. Egy vég fekete colchesteri posztó.

Ezeket külön raktam, aztán némi látszólagos nehézséggel és sok finomkodással sikerült tudtára adnom, hogy neki magának szántam ajándéku. Miután túl voltunk ezen az egész színjátékon, úgy látszott, hogy elfogadta a holmit. Ezt azzal jelezte, hogy százszor vagy még többször is elsétált előtte fel-alá a szobában, aztán rádobta karja alatt tartott kalapját, és igen mereven meghajolt. Ezután úgy látszott, hogy búcsút vesz tőlem egy időre, és egy külső szobában várjam, míg ismét be nem hívtak. Megtudtam, hogy mindent részletesen átnézett, aztán kivitette.

Mikor ismét beléptem, teljesen ki volt cserélve. Köszönetet mondott nekem, azt hangoztatta, hogy ilyen ajándékot a mexikói alkirálynak szokás adni, nem egy erőd egyszerű kormányzójának. Ő nem tett nekem ekkora viszonzásra érdemes szolgálatot, de majd utánaéz, nem cselekedhetik-e még valamit értem, mielőtt elhagynám a várost.

A kölcsönös udvariaskodások után kérésemre a főbíróért küldtek. Jelenlétében kifizettem a hajó meg az emberek váltságdíjával kikötött pénzt.

Ekkor azonban a főbíró meg akarta mutatni, hogy éppen olyan szigorúan ragaszkodik az igazsághoz az én javamra, mint a sajátjukra. Nem fogadta el a pénzt váltságdíjul értünk mint foglyokért, hanem csak letétként annyiért, amennyi váltságdíjat fizetnünk kell, ha megerősítik az ítéletet, mely szerint foglyul ejtettek minket.

Ezek után a kormányzó meg a főbíró együttesen küldött egy jelentést az egész ügyről a mexikói alkirálynak, legalábbis nekünk ezt mondták. Bizalmasan céloztak nekem arra, hogy jól tenném, ha megvárnám az *aviso* visszatérését. Ez olyan hajó, mellyel az öblön át Vera Cruzba küldik a mexikói gyorspostával a futárokat, akik általában két hónap alatt térnek vissza.

Hajlottam a maradásra, mert rejtett célzásokkal biztattak, hogy majd saját magam elmehetek valamilyen módon az egyárbocosommal Vera Cruz felé, ott pedig esetleg titokban kereskedhetek a rakományommal. De mindez hamarabb sikerült: körülbelül két nappal a pénz említett letétbe helyezése után megjelent a fedélzeten a kormányzó fia, akinek mondtam már, hogy nagy örömmel látnám hajómon, és három tekintélyes spanyol kereskedőt is hozott magával, akik közül kettő nem volt helybeli.

A fedélzeten nagyon vidámak és nyájasak voltak, én pedig annyira kedvük szerint vendégeltem meg őket, hogy este bizony nemigen tudtak partra szállni. Szívesen szunnyadtak el a szőnyegeken, melyeket kiterítettem számukra. Hadd érezze a kormányzó fia úgy, hogy jól bántam vele, hozattam neki egy kitűnő selyem hálóköntöst bíbor bársonysapkával, hogy abban feküdjék le, reggel pedig azt kívántam, hogy fogadja el tőlem saját használatára, és ebbe szíves örömetst beleegyezett.

Az egyik kereskedőnek az ital nem szállt annyira a fejébe, mint az ifjú úriembernek, de annyira se, hogy elfeledje, miért jött. Ez élt az alkalommal a vidám este folyamán, eltávozott a nagy kabinból, és példálózgatni kezdett a kapitánynak a fedélzeten lévő európai árukra. A kapitány elérte célzásait, értesített engem, én pedig utasításokat adtam neki, mit mondjon és tegyen. Hamarosan meg is alkudtak körülbelül ötezer pezóba, és a kereskedők maguk szállították el az árut saját kockázatukra.

Ez nagyon kellemesen érintett, mert kezdtem látni, hogy a rakomány eladásával meggyógyítom sebeimet, és teljesen kárpótolom magamat mindazokért a sérelmekért, melyeket eleinte szenvedtem el Spanyol Jankótól. Elláttam hát a hajó kapitányát utasításokkal az összes többi áru eladásához, és rábízta, hogy saját maga intézze. Olyan ügyes volt, hogy másnap az egész rakományt eladta a három spanyolnak. Azok ráadásul kikötötték, hogy a hajónak kell elszállítania az árut, úgy, ahogy a fedélzeten van, Honduras és a Vera Cruz-i part közé, a szárazföldnek egy bizonyos pontjára, melyet ők fognak meghatározni.

Ezzel a részével az egyezségnek nehezen tudtam megbékülni, de mikor meghallottam, hogy a kialkudott ár bőven fedezi az utat, beleegyeztem. Igen ám, de hogyan küldjem el a hajót és maradjak itt, a spanyolok között, mikor immár szabad ember vagyok? Ez éppoly nehézség volt, mint elmenni, anélkül hogy bevárnám a mexikói alkirály kedvező válaszát a kormányzó meg a főbíró jelentésére. Végül mégiscsak úgy döntöttem, hogy a hajón maradok, lesz, ami lesz, elmentem hát a kormányzóhoz, és megmagyaráztam neki, hogy most, mikor kedvező választ várok Mexikóból, nagy veszteség lenne nekem egész idő alatt itten tartanom az

egyárbocost. Ezért engedélyét kértem, hogy elmehessek a hajóval Antiguába, eladni és elrendezni a rakományt, hiszen ő nagyon jól tudja, hogy azt itt, Havannában nem szabad partra hoznom, ha pedig olyan sokáig hever a hajón, tönkremehet.

Könnyen megadta, és arra is felhatalmazott, hogy visszafelé tartsak erre és szálljak partra (én egyedül), meghallani az alkirály döntését függő ügyemben.

Az engedéllyel és útlevéllal saját magam meg az egyárbocos számára tengerre szálltam, a három spanyol kereskedővel a fedélzeten. Azt mondták, hogy nem havannaiak, pedig úgy láttam, hogy egyikük az. Kapcsolatban lehettek gazdag havannai vagy környékbeli kubai kereskedőkkel is, mert tengerre szállásunk éjszakáján nagy pénzüsszeget hoztak a fedélzetre pezóban. Később megtudtam, hogy ezek a kereskedők vásárolták meg az én rakományomat. Nagyon magas árat fizettek ugyan mindenért, de mégis óriási haszonnal adták tovább azoknak a pályatársaiknak, akiket a Vera Cruz-i parton hajtottak fel, mert több mint száz százalékot kaptak, miután már nekem is elég szép nyereségem volt azelőtt.

Havannából egyenesen Vera Cruzba vitorláztunk. Előbb haboztam, hogy elmerészkedjek-e a kikötőbe, és nagyon féltem, nehogy újabb spanyol fortélyal szerencsétlenségem, de spanyol színek alatt hajóztunk, és olyan hiteles papírokat mutattak a megfelelő hivatalnokoktól, hogy nem volt miért aggódnom.

Mikor azonban felbukkant a spanyol part, rájöttem, hogy valami titkos, tiltott kereskedést folytatnak, de ha titkos is, olyan jól ismerik a módját, hogy az kitaposott út nekik. Szorosan a part alatt lapultunk éjszaka, körülbelül hat nagy tengeri mérföldre a kikötőtől. A három kereskedő közül kettő partra szállt csónakon. Körülbelül három óra múlva visszatértek öt kenuval és még hét-nyolc kereskedővel. Alighogy a fedélzetre értek, elindultunk a nyílt tenger felé, úgyhogy virradatra már teljesen elvesztettük a partot szemünk elől.

Elfelejtettem említeni, hogy amint kifutottunk Havannából, útközben a Mexikói-öbölbe, vagyis nyolc nap alatt, átkutattuk az egész rakományt. Bármelyik bálát kívánták is látni a spanyol kereskedők, mindegyiket kinyitottuk, és eladtuk nekik az egész rakományt, kivéve a lisztes- meg borsóshordókat.

Ez a rakomány önmagában is tekintélyes volt, mert feleségem jelentése vagy részletes számlája szerint, melyet oktatóm állított össze, kétezer-hatszáznyolcvannégy fontra és tíz shillingre rúgott. Beleszámítva azt is, amit este adtam el, mikor legelőször jöttek a hajóra, az egészen harmincnyolcezer-ötszázkilencvenhárom pezóért adtam túl. Ezenkívül ezerkétszáz pezót fizettek fuvarbérként, és igen csinos ajándékokat adtak kapitányomnak meg a legénységnek. Minderre pedig nagyon is jól telt nekik, mint azt mindjárt meghalljátok, kedves olvasóim.

Amint eltűnt előlünk a föld, a spanyolok hozzáálltak az üzletükhöz, a mi három kereskedőnk pedig kinyitotta boltját. Joggal mondhatjuk így, hiszen igazán az ő boltjuk volt. Ami engem illet, semmi közöm se volt hozzájuk, se áruikhoz. Néhány óra alatt meg is alkudtak, és éjszakára ismét a parthoz vitorláztunk. Akkor az öt kenu az áru nagy részét partra szállította, visszajövet pedig hozta a fizetséget ércpénzben, azért is, amit már partra vittek, a maradékért is. Másodszorra mindent elvittek, semmit se hagytak a fedélzeten, csupán lisztes- meg borsóshordóimat, melyekért szintén kínáltak nekem pénzt, de nem annyit, amennyit vártam.

Ekkor megtudtam, hogy az én spanyol kereskedőim több mint hetvenezer pezót kaptak a rakományért, melyet eladtam nekik. Nagy kedvem kerekedett, hogy megismerkedjek azokkal a szárazföldi kereskedőkkel, az utolsó vevőkkel, hiszen azonnal eszembe ötlött, hogy könnyen eljöhethék hozzájuk Virginiából, ha pedig erre a célra hozatok egy öt-hatezer fontos rakományt Angliából és odaszállítom, könnyen négyet csinálhatok egyből. Kezdtém hát ismerkedni a kenukban jött spanyolokkal, és úgy összemelegedtünk, hogy végül is a havannai spanyolok

beleegyezésével elfogadtam tőlük egy meghívást a partra, házukba. Az egy kis villa volt vagy inkább ültetvény, ahol egy *ingenio*, vagyis cukorgyár működött, és ott úgy bántak velünk, mint a hercegekkel.

Éltem az alkalommal, és megmondtam nekik, hogy ha tudnám, hogyan jussak el ide ismét, meglátogathatnám őket egyszer-kétszer évente, ami igen hasznos volna nekik is, meg nekem is. Az egyik spanyol elérte a célzást és bevitt engem egyedül a szobába. - Senor - mondta -, ha kegyelmednek szándékában áll ismét idejönni, én olyan útbaigazításokkal látom el, hogy biztosan nem fog eltévedni, akár partra száll éjjel, és ezt a helyet keresi föl, akár jeleket ad nekünk, melyekben megegyezünk. Akkor mi biztosan kimegyünk a hajóra, és viszünk elég pénzt, bármilyen rakományt hozna is.

Meghallgattam minden útbaigazításukat, és becsületszavukkal kezekedtek biztonságomért. Minderről egy szót se szóltam az első három kereskedőnek, hanem jól elzártam legtitkosabb gondolataim közé, és elhatároztam, hogy újra odalátogatok, amilyen hamar csak tudok, így aztán körülbelül öt nap alatt eligazítottuk minden üzletünket, tengerre szálltunk, Kuba szigete felé tartottunk, és partra tettem három spanyolomat minden kincsükkel. Szívből meg voltak elégedve. Én igyekeztem Antiguára, és ott eladtam kétszáz hordónyi lisztet, amilyen gyorsan csak tudtam, mert azt bizony egy kicsit megviselte a hosszú út. Megrakattam a bárkát rummal, melasszal, cukorral, és ismét Havanna felé indultam.

Most már igazán nyugtalan voltam, féltem a kalózoktól, mert gazdag hajó lettünk, hiszen az árun kívül majdnem negyvenezer ezüst pezót vittünk a fedélzeten.

Havannában partra szálltam, hogy tiszteletemet tegyem a kormányzónál meg a főbírónál, és megtudjam, milyen válasz jött az alkirálytól. Jól szolgált nekem a szerencse, mert az alkirály elutasította az ítéletnek azt a részét, mely fogolyként marasztalt el minket és váltságdíjat rótt ki ránk. Nyomatékosan hangoztatta, hogy ilyet csakis nyílt háború idején lehet tenni. Ami viszont az elkobzást illette, azt a sevillai kereskedelmi kamara vagy tanács elé utalta, vagy a király döntésére bízta, amennyiben inkább kívánok öfelségéhez fellebbezni.

Ez nagyon igazságos ítélet volt az alkirálytól, mert mi nem voltunk a parton, tehát nem zárhattak törvényesen börtönbe. Ami pedig a továbbiakat illeti, azt hiszem, ha nem resteltem volna a fáradságot, hogy Ó-Spanyolországba menjek és előterjesszem igényemet, a hajót meg a rakományt is visszakaptam volna.

Ámde immár szabad ember voltam a szó szoros értelmében, nem kellett váltságdíjat fizetnem, és embereim is visszanyerték szabadságukat. Az egész letétbe helyezett pénzt visszakaptam, így hát búcsút vettem Havannától, és igyekeztem Virginia felé. Meg is érkeztem, másfél évi távollét után, minden veszteségem ellenére négyezernél is több pezóval gazdagabban, mint ahogy elindultam.

Ami a prestoni foglyok régi ügyét illeti, az bevégeződött számomra, mert az országgyűlésben megszavazott közkegyelem teljesen megnyugtatót, úgyhogy többé nem is gondoltam erre a kérdésre. Igen hasznos megjegyeznem, mennyire szükségszerű és elválaszthatatlan társa a félelem a véteknek. Alig néhány hónapja még egy szegény prestoni deportált fegyenc arcának a láttán eszemet vesztettem volna rémületemben, betegnek tettettem magam, flanellbe bugyoláltam lábamat, mintha köszvényes lennék, csak hogy elkerülhessem őket. Most viszont már nem okoztak nekem meglepetést, nem is néztem őket nyugtalanabban, mint az ültetvények bármelyik más rabját.

A legkülönösebb az egészben csak ezután derült ki: azelőtt azt képzeltem, hogy mindegyikük felismer majd, emlékszik rám, tehát elárul és megvádol. Most viszont gyakran voltam közöttük, legtöbbjüket, ha ugyan nem valamennyiüket, láttam, hol ekkor, hol akkor, sőt sokuknak

arcára, egyeseknek még a nevére is emlékeztem. És lám, mégsem akadt közöttük egyetlenegy sem, aki a legkevésbé is felfigyelt volna rám, vagy jelét adta volna annak, hogy ismert és látott valaha is.

Páratlan öröm lett volna számomra, ha ezt azelőtt tudom, megmenekültem volna minden fáradalomtól, kockázattól és balszerencsétől, melyen azután átmentem, de az ember csak közelre tekinthet, igen keveset lát maga előtt, nem adatott meg neki sem az, hogy örömeit előre lássa, sem az, hogy szerencsétlenségeit elhárítsa, bármennyire is az ajtaja előtt legyenek azok.

Most már teli volt a fejem nyugat-indiai tervemmel, tehát meg is kezdtem a készülődést. Teljes jegyzéket állítottam össze az Új-Spanyolországban legkeresettebb európai árukról. Még nagyobb öröömre tudtam, hogy a spanyolok súlyos szükségét érzik az európai javaknak, mert az ó-spanyolországi gályák szokatlanul hosszú ideig nem jöhettek, immár két éve. Úgy vélekedtem, nincs elég időm Angliába küldeni a megfelelő árukért. Mindezt megfontolva elhatároztam, hogy megrakom egyárbocosomat rummal, melyet Antiguából hoztam, meg dohánnal, és elhajózom az új-angliai Bostonba meg New Yorkba, hátha ott kedvem szerinti rakományt tudok összeszedni.

Magamhoz vettem hát húszezer pezót, megrakattam a hajót az említett árukkal, magammal vittem feleségemet, és útra keltünk. Fura és szokatlan dolog volt Új-Angliában, hogy virginiai hajó annyi árut vásároljon össze, különösen pedig, hogy készpénzzel fizessen, ahogy én tettem legtöbb javamért. Ez az összes kereskedőket felajzotta, és tudakolni kezdték, kicsoda-micsoda vagyok. Azonnal és őszintén azt felelték nekik, hogy igen tekintélyes virginiai ültetvényes. Ennél többet legénységem egyetlen tagjából se tudtak kiszedni, és ez éppen elég volt.

Nos, másod-harmadkézből hallottam, hogy találgatásra adtam nekik okot. Egyesek úgy vélekedtek, hogy biztosan Jamaicába megyek, mások szerint a spanyolokkal akarok kereskedni, ismét mások meg voltak győződve róla, hogy a déli tengerekre indulok, és ott félig kereskedő, félig kalóz leszek Chile és Peru partjainál. Ki ezt hajtogatta, ki azt, aszerint, hogy merre szállt e pletykás férfiak képzelete. Mi viszont folytattuk üzletünket, túladtunk rum- és dohányrakományunkon, elköltöttük az árát és még tizenkétezer pezót. Onnan New Yorkba hajóztunk, ahol elköltöttük maradék pénzünket.

Ott vásárolt rakományunk javarészt finom, angol, dupla széles szövetből állt, selyemkelméből, darócból, norwichi szövetből, posztóból, sávolyszövetből, volt benne mindenféle gyapjúanyag meg lenvászon igen nagy mennyiségben és majdnem ezer font ára különböző fajta finom selyem.

Így megrakodva szerencsésen visszaértünk Virginiába. Kiegészítettem a szállítmányunkat némi csekélységgel, és kezdtem készülődni nyugat-indiai utazásunkra.

Meg kellett volna említenem, hogy átalakíttattam egyárbocosom fedélzetét, megmagasítottam egy kicsit, úgyhogy tizenkét ágyút tudott hordani, és alkalmassá vált a védekezésre. Arra gondoltam, ne támadhassa és csáklázhassa meg néhány spanyol *barco longo*, mint azelőtt, és ennek hasznát később tapasztalhattam is.

Augusztus elején bontottunk vitorlát. Mivel már kétszer támadtak meg kalózok, mikor a Floridai-szoroson vagy a Bahama-szigetek között haladtam át, elhatároztam, hogy elkanyarodunk a nyílt tenger felé, bár az kerülő. Úgy gondoltam, hogy így majd sikerül kitérnünk útjunktól.

Áthaladtunk a térítón, a lehető legközelebb ahhoz a helyhez, ahol Sir William Phipps⁴¹ felszedte az ezüstöt a kincset szállító spanyol hajó roncsáról. A szigetek közé vettük irányunkat, nyugatra és egy kicsit délnek. Kuba alatt maradtunk, és így haladtunk a passzátszéllel, ahogy azt nevezik, a nagy Mexikói-öbölbe. Jamaica szigetét délre és délkeletre hagytuk, és azt hittem, hogy így elkerüljük az összes havannai vagy kubai spanyolokat.

Mikor elhagytuk Kuba nyugati fokát, három spanyol bárka indult el, hogy megcsáklázzon minket, ahogy azt már megtették a sziget túlsó oldalán, de rá kellett jönniük, hogy tévedtek, mi túl kemény dió vagyunk számukra, mert nekik szegeztek ágyúinkat, melyeket addig nem vettek észre. Hármát-négyet lőttünk feléjük, ők pedig visszavonultak.

Másnap reggel újra megjelentek a spanyolok öt nagy csónakkal meg egy bárkával, és üldözőbe vettek, de mi kibontottuk spanyol lobogónkat, megálltunk, hogy harcoljunk velük, és erre ők visszavonultak, így menekültünk meg a veszedelemből, hála hajónk megnövelt erejének.

Most már szerencsés utunk volt kitűzött célunk felé. Mivel nagyon jó utasításokat kaptam, St. John d'Ulvától észak felé kerültem, aztán a partnak fordultam; és pontosan a megjelölt helyre bukkantam. Partra szálltam, és hajóm kapitányát egyenesen az ingenióhoz küldtem. A házában lelte a spanyol kereskedőt, aki úgy lakott ott, mint egy kisebbfajta uralkodó herceg. A kereskedő üdvözölte a kapitányomat, és amint megtudta, hogy én a kis öbölben vagyok egy különleges hajóval, azonnal vele jött, és magával hozott egy másik spanyolt egy közeli villából. Körülbelül négy óra múltán nálam is voltak.

Szerettek volna meggyőzni, hogy menjek a házukba, és maradjak náluk másnap éjszakáig, a hajónak pedig adjak utasítást, hogy távolodjék el a szokott módon, de én nem akartam beleegyezni abba, hogy a hajó nélkülem menjen ki a tengerre, így hát egyenesen a fedélzetre szálltunk, és mivel az éjszaka már szünőfélben volt, elindultunk a nyílt tenger felé, úgyhogy hajnalhasadtakor már teljesen elvesztettük szem elől a szárazföldet.

Ekkor megnyitottuk a boltot. Kiderült, hogy a spanyolok rendkívül meg vannak lepve a rakománytól, mármint a nagyságától, de azt se bánnák, ha négyakkora lenne. Ahány bálát akkor éjszaka felnyitottunk, annak hamarosan átnézték a tartalmát, nagyon keveset alkudtunk, és mindent jóváhagytak, mindent elfogadtak, amit csak mutattam nekik, de azt mondták, hogy nincsen pénzük nagyobb mennyiségű árura. Ezért megegyeztünk abban, hogy másnap este partra szállnak és hoznak még.

Az éjszaka hátralévő részét azért mégis azzal töltöttük, hogy átnéztük a további rakományt, és leltárakat vagy jegyzékeket készítettünk róla, hadd lássák a javukat, ismerjék meg értéküket, és tudják meg, mennyi pénzre lesz még szükségük.

Este a parthoz vitorláztunk hát, ők magukkal vitték a rakomány egy részét és kölcsönvették a hajó csónakját is segítségül. Miután csónakba rakták és partra szállították az árut, újra a fedélzetre jöttek három másik kereskedővel, akikkel már korábban is tárgyaltam, no meg annyi pénzzel, hogy kiüríthették az egész hajót, sőt szőröstül-bőröstül meg is vásárolták volna, ha én hajlandó lettem volna eladni.

Meg kell adni, hogy becsületesen bántak velem. Teljesen tisztában voltak azzal, hogy mindent sokkal olcsóbban vásároltak meg tőlem, mint azelőtt a három havannai kereskedőtől, hiszen azok közvetítők voltak: előbb megvették az árut tőlem, aztán száz százaléknál is többel toldották meg a nekem fizetett árat. Pedig én is sokkal nagyobb árat kértem most, mint az

---

⁴¹ Massachusettsben született 1651-ben, meghalt 1695-ben. Ezzel a tettével hírnevet szerzett magának. Később a gyarmatok kormányzója lett, és helyeselte a boszorkányégetést.

említett spanyoloktól. Jó okkal is tettem, mert az oda-vissza út nagyon hosszú volt, és most teljes egészében én vállaltam minden kockázatot.

Egyszóval eladtam nekik az egész rakományt és majdnem kétszázezer pezót kaptam érte. Ezenkívül, mikor másodszor jöttek a fedélzetre, minden csónakjukat megrakták friss készletekkel, disznóval, juhval, szárnyassal, édességgel stb., úgyhogy az elegendő volt egész utazásunkra, és mindezt ajándékba adták, így fejeztük be üzletünket kölcsönös meglelégedésünkre, és búcsúzáskor megígértük egymásnak, hogy folytatjuk kereskedésünket. Biztosítottak engem, hogy minden kívánható baráti segítséget megadnak, ha valami szerencsétlenség érne egy ilyen vállalkozásom közben. Az bizony nem volt valószínűtlen, tekintettel szokásaik kemény szigorúságára, ha bárkit is elfogtak, aki partjukon kereskedett.

Azonnal tanácskozásra hívtam össze kis legénységemet, merre menjünk haza. Az első tiszt azt ajánlotta, hogy tartsunk a Windward-szigetek felé, és kerüljünk föl Jamaicának. De túl nagy vagyont vittünk ahhoz, hogy bármit is kockáztassunk, és a legbiztonságosabb utat kellett választanunk hazafelé. Ezért úgy gondoltam, és a kapitány egyetértett velem, hogy a legjobb lesz, ha a part mentén megkerüljük az öblöt, Florida látótávolságában maradunk, a legrövidebb úton megyünk a Floridai-szoroshoz, és így érünk el Carolina partjához. Ott befutunk a legelső kikötőbe, amelybe tudunk, és megvárjuk valamelyik arrafelé cirkáló angol hadihajót, hogy kísérjen minket a virginiai földfokokig.

Ez volt számunkra a lehető legjobb útvonal. Nagyon biztonságosnak is bizonyult, kivéve a Floridai-fok környékét és a Floridai-szoros partjait. Míg St. Augustine magasságába nem értünk, többször meglátogattak minket a spanyolok *barco longó*-i és kis bárkái abban a reményben, hogy zsákmányul ejthetnek, de spanyol lobogónk a legtöbbjüket becsapta, a továbbiakat pedig távol tartotta jó ágyúfelszerelésünk, így épségben megérkeztünk a carolinai Charles folyóba, bár egyszer-kétszer abban a veszélyben forogtunk, hogy a vihar parthoz vág.

Onnan levelet küldhettem haza, és beszámoltam benne feleségemnek sikeremről. Mivel azt hallottam, hogy a part körül nincsenek kalózok, megkockáztattam a továbbhaladást, bár hadihajók se voltak a közelben. Szerencsésen beértem a Chesapeake-öbölbe, vagyis a virginiai földfokokon belülré, néhány további nap múlva pedig saját házamban voltam, háromhónapi és négy napos távollét után.

Soha még hajó nem tett ennél jobb utazást ilyen rövid idő alatt a világnak ebben a felében. Hiszen a legszerényebb számítás szerint is huszonötezer font készpénzt nyertem tisztán ez alatt a három hónap alatt, még ha tekintetbe vesszük is az újangliai utazás minden költségét.

Eljött már számomra az ideje annak, hogy nyugodtan üljek, és meglelégedjek azzal, amit szereztem. De az ember nem tudhatja, mikor van jó szerencséje a tetőfokán. Hiába is intett megfontolt feleségem, hogy üljek elégedetten otthon, és ne hajtsam tovább az üzletet, hiába is igyekezett komolyan, hogy rávegyen engem erre. Én azt hittem, hogy roppant kincsekhez letem nyitott ajtót, rábukkantam az útra, melyen virginiai ültetvényembe áramoltathatom Mexikó arany folyóit, és nem láttam több kockázatot, mint amennyi szokásos velejárója minden ilyen üzletnek. Mondom, mindez más arccal nézett rám, és egyébről sem álmodtam, csak milliókról, meg százazrekről, így hát minden mértéktartásnak fittyet hányva egy újabb utazást sürgettem, és készletet gyűjtöttem mindenféle összeszedhető áruból, mely alkalmas volt az üzletre. Ezúttal még csak nem is mentem Új-Angliába, mert néhány hónappal azelőtt megbízást küldtem Angliába, és annak megfelelően nagyon jó rakományt kaptam onnan. Röviden, rakományom az elkészített jegyzék szerint több mint tízezer fontra rúgott beszerzési áron, és olyan válogatott, jól vásárolt holmiból állt, hogy sokkal nagyobb arányú nyereséget reméltem belőle, mint amilyet a múltkori hozott.

Ilyen várakozásokkal kezdtük második utazásunkat, áprilisban, körülbelül öt hónappal azután, hogy visszatértünk az elsőről. De bizony már kezdetkor se volt olyan jó szerencsénk, mint először. Hiába mentünk ki a tengerre hatvan nagymérföldnyire, hogy kikerüljünk a kalózok útjából, alig hajóztunk öt napja, máris ránk bukkant két kalózhajó, és kifosztott minket. Mivel azok északra tartottak, Újfundland felé, elvették minden élelmünket, lőszerünket meg kisebb fegyverünket. Amink maradt, azzal igen rosszul voltunk ellátva utazásunk folytatásához. Mivel közel voltunk még otthonunkhoz, tanácsosabbnak tartottuk visszafordulni és újra a földfokok felé vitorlázni, hogy pótoljuk hiányainkat, és lássuk el magunkat mindenféle úti készlettel. Ez körülbelül tíz napot vett igénybe, aztán ismét tengerre szálltunk. Ami a rakományt illeti, a kalózok nem bajlódtak vele, mert csupa bálázott áru volt, melynek pillanatnyilag nem vehették hasznát, és nem tudtak volna mit kezdeni vele.

Más említésre méltó kaland nem is történt velünk, míg előző útvonalunkon hajózva el nem értünk a Mexikói-öbölbe. Ott ért minket az első balszerencse: Kubán túl haladtunk a Terra Ferma földfoka felé, mely a Yucatan-félsziget partján fekszik, és megpillantottuk Új-Spanyolország flottáját. Ez azokból a hajókból áll, melyek Cartagenából vagy Portó Bellóból jönnek, és Havannába mennek, hogy onnan folytassák útjukat Európa felé.

Egy spanyol hadihajó és három fregatt volt velük. Két fregatt üldözőbe vett minket, de mivel éppen alkonyult, hamarosan elvesztettük őket szem elől. Észak felé haladtunk a Mexikói-öblön keresztül, mintha a Mississippi torkolatához akarnánk menni, és teljesen nyomunkat veszítették. További néhány nap múltán elértük az öböl mélyét és a kikötőt, ahová tartottunk.

Szokás szerint éjszaka közeledtünk, és értesítettük barátainkat, de nem jöttek készségesen a fedélzetre, mint azelőtt, hanem tudatták velünk, hogy a hatóságok megláttak minket az öbölben, jelentést tettek Vera Cruzban meg más helyeken, több fregatt indult keresésünkre, és másnap reggel további három fut ki őrjáratra, hogy felhajtson minket.

El se tudtuk képzelni, hogyan lehetséges ez, de később elmondták nekünk, hogy az a három fregatt, mely az este elvesztett minket szem elől, visszament a partra és riasztotta a hatóságokat, mert azt hitte, hogy kalózok vagyunk.

Bárhogy is történt, azonnal cselekednünk kellett, és rögtön meg kellett fontolnunk, hogy mit. A spanyol kereskedők tanácsa nagyon jó lett volna, ha megfogadjuk: szállítsuk partra a mi csónakunkon meg az ő kenuikon még az éjjel annyi bálánkat, amennyit csak tudunk, reggel pedig igyekezzünk minden erőnkkel az öböl északi partja felé, és bízzuk magunkat a jó szerencsénkben.

Az én kapitányom nagyon helyesnek tartotta ezt, de mikor hozzáfogtunk a végrehajtáshoz, annyira fel voltunk bolygatva, és úgy siettünk, hogy alig raktunk ki tizenhat bálányi mindenféle árut, már kezdett is szürkülni, és vitorlát kellett bontanunk. Végre a kapitány közbevető javaslatot tett: én szálljak partra a következő csónakkal, melyben további ötbálányi áru volt, és maradjak ott, ha a spanyol kereskedők vállalják, hogy elrejtse nek, őket pedig hagyjam tengerre szállni és szerencsét próbálni.

A spanyol kereskedők készségesen vállalkoztak reá, különösen mivel nagyon könnyű volt engem született spanyolnak feltüntetni, így hát partra vittek huszonegy bálányi árummal, a hajó pedig elindult a tenger felé. Abban egyeztünk meg, hogy amennyiben ellenséggel találkozunk, másnap éjjelre visszajönnek a parthoz. Figyeltük is jöttüket buzgón, de hiába. Másnap ugyanis két spanyol fregatt fölfedezte a hajót, és üldözőbe vette. Embereim igyekeztek egérutat nyerni, és mivel az egyárbocos kitűnően vitorlázott, annyira eltávolodtak, hogy alkonyatkor biztosan megszabadultak volna üldözőiktől. De egy kicsi egyárbocos őrhajó a sarkukban maradt, bármint igyekeztek, és két-háromszor megpróbált harcba szállni velük, ezzel pedig időt adott a

többieknek megközelítésükre: A mi hajónk azonban folytatta útját, friss délnyugati széllel, miközben három nap és három éjszaka üldözték, míg el nem érte a Rio Grandét,⁴² vagy ahogy a franciák nevezik, a Mississippit. Ott nem segíthettek magukon másképp, partra futtatták a hajót, nem messze attól az erődtől, melyet a spanyolok Pensacolának⁴³ hívnak, és melynek abban az időben francia helyőrsége volt. A mi embereink szerettek volna behajózni a folyóba, mint kikötőbe, de nem volt révkalauzunk, és a víz áramlása erősen akadályozta őket. Így hát zátonyra futtatták az egyárbocost, és partra szálltak csónakban, ahogy tudtak.

Én eléggé furcsa helyzetbe kerültem, de bizonyos értelemben nagyon szerencsés körülmények közé. Ugyanis barátok kezébe jutottam, mert igazán azok voltak, még hozzá olyan hűségesekek, hogy senki jobban gondot nem viselhetett volna saját biztonságára, mint ők az enyéimre. Az ő tanácsukra és irányításukkal partra hozott áruimért befolyó bevétel még növelte vigaszomat. Futotta belőle arra, hogy olyan sokáig maradjak náluk, ameddig elkerülhetetlennek látszott, ha pedig mégsem, az első kereskedő, kinek a házához mentem, biztosított, hogy húszezer pezót is hitelez nekem szükség esetén.

Leginkább az bántott, hogy nem tudtam, hogyan értesítsem feleségemet helyzetemről, és arról, hogy az utazás sok viszontagsága között is megmaradtam, épségben, és jó kezekben vagyok.

Erre azonban nem volt semmilyen orvosság, csak minden gyógyíthatatlan bánat nagy, általános kúrája, a türelem. És bizony igen nagy okom volt nem csupán a türelemre, hanem a háládatosságra is, különösen, ha tudtam volna, mi vár rám, amennyiben elfognak a spanyolok. Indokoltan várható legjobb sorsom az lehetett volna, hogy a bányákba küldenek, de az inkvizíció kezébe is kerülhettem volna, ami tízezerszerre rosszabb. Ha pedig megmenekültem volna a spanyoloktól, mint embereim a hajón, ugyancsak rosszabbul járok: nekem is át kellett volna esnem a nélkülözéseken meg veszedelmeken. Sőt ők még keservesebb nyomorúságon mentek át, míg a vadak meg a még vadabb franciák között vándoroltak. Ezek kifosztották és levetkőztették a hajótörötteket, ahelyett, hogy segítettek volna rajtuk, és ellátták volna őket. Pedig hosszú utat kellett megtenniük a vadonban, a hegyeken keresztül, hogy elérjék a Dél-Karolina délnyugati végeit, amely út igazán külön beszámolót érdemelne. Ha mindezt tudom, megértettem volna, hogy nagy okom van nem csupán türelmesnek, hanem elégedettnek és hálásnak is lenni meglévő körülményeim között.

Pártfogóm, a spanyol kereskedő, úgy tartott, mint egy herceget, és különös gondja volt biztonságomra. Amíg egy kicsit is feltételezhattük, hogy a hajót elfogják és Vera Cruzba hozzák, elrejtett egy kis erdei házban, mely mellett nagy madártenyészete volt, mindenféle amerikai madárral, melyekből évente elküldött néhányat ajándékba ó-spanyolországi barátainak.

Rejtőzködésem szükséges volt, mert ha kézre kerítik az egyárbocost, Vera Cruzba hozzák, és az embereket fogságba vetik. Azok rám vallhatnak mint rakománygazdára vagy kereskedőre, és elárulhatják, hol tettek partra a huszonegy bála áruval együtt. Ami e javakat illeti, pártfogóm biztonságba helyezte őket: mind kiszedték a bálákból, szétválogatták és összekeverték más európai árukkal, melyeket a gályák hoztak. Azokkal együtt újonnan becsomagolták, és több csomagban küldték őket Mexikóvárosba, mindegyiket más kereskedőhöz, így aztán lehetetlen lett volna a nyomukra akadni, még ha értesülnek is róluk.

---

⁴² Defoe valószínűleg spanyol íróktól és földrajztudósoktól tanulta a Mississippit *el rio grandé*-nak (a nagy folyónak) nevezni. A jelenlegi Rio Grandét akkor még nem így hívták.

⁴³ A valóságban Pensacola nem a Mississippitorkolatánál van, hanem keletebbre.

Ebben a helyzetben maradtam a Völgyi Háznak nevezett villában, állandóan aggódva, hogy valami rossz hír jöhet az egyárbocsról. Két négert rendeltek ki szolgálatomra, egyikük élelmezésemről gondoskodott és szakácsom volt, a másik meg inasom. Barátom pedig, a ház ura, minden este meglátogatott. Együtt vacsoráztam velem, és együtt sétáltunk ki a madár-tenyészetbe, mely a maga nemében a legszebb dolog volt, amit csak láttam a világon.

Körülbelül ötheti ilyen visszavonultságom után vendéglátóm megbízható híreket kapott hajóm sorsáról. Megtudta, hogy a két fregatt és egy egyárbocos addig üldözte, míg meg nem feneklett Pensacola erődjének a közelében. Látták zátonyra futva, amint a hullámok darabokra törték, az emberek pedig csónakon megmenekültek. Ezeket a híreket az említett fregattok hozhatták Vera Cruzba, az én barátom pedig azért ment oda, hogy alapos értesüléseket szerezzen. Meghallgatta az egyik fregatt kapitányának beszámolóját, és hosszan beszélgetett vele.

Jobban örültem a hajó meg az egész rakomány odaveszésének, az emberek partra szállásának és megmenekülésének, mintha megmaradt volna az egész rakomány, és az emberek a spanyolok kezébe kerülnek, így immár biztonságban voltam, amúgy azonban menekülnöm kellett volna, ha kiszednek belőlük valamit rólam, és igen bajosan szabadulhattam volna meg, bármennyire segítsenek is barátaim.

Így viszont most már teljesen nyugodt lehettem, barátom nem látta többé szükségesnek, hogy a Völgyi Házban tartson, és ország-világ szeme láttára magával vitt lakóházába. Azt hírlelte, hogy kereskedő vagyok, Ó-Spanyolországból érkeztem a legutóbbi gályákkal, Mexikóvárosban jártam, és most vendégségbe jövök.

Úgy öltözködtem nála, mint egy jobbfajta spanyol, három néger szolgált ki, és don Ferdinand de Villa Moresának neveztek, aki Castilia Vejából, vagyis Ó-Kasztíliából jött.

Semmi egyéb dolgom nem volt, csak sétálgatni, kilovagolni az erdőkbe, meg ismét hazatérni, hogy a világ legkellemesebb visszavonultságát élvezzem, mert az biztos, hogy senki a világon nem él olyan pompában és nem dúskál olyan óriási kincsekben, mint az ottani kereskedők.

Afféle vidéki visszavonultságban élnek villáikban, illetve, ahogy Virginiában neveznék, ültetvényeiken, vagy ahogy ők hívják, ingenióikon, melyeken indigót és cukrot termelnek. De vannak házaik meg áruházaik Vera Cruzban is, ahová évente kétszer mennek: mikor a gályák megérkeznek Ó-Spanyolországból, és mikor újra rakodnak, hogy visszaforduljanak. Mikor pedig velük mentem Vera Cruzba, meglepődve láttam, milyen óriási küldeményeket kapnak ó-spanyolországi üzletfeleiktől, és milyen gyorsasággal kezelik azokat. Alig hozták be raktáraikba ládáikban, csomagokban, bálákban az európai árut, azonnal kibontanák, és újra csomagoltatták saját teherhordó és csomagoló munkásaikkal, vagyis négerekkel meg indián rabokkal, amint pedig új bálákban meg külön csomagokban volt, rögtön útnak indították lovon Mexikóvárosba, ottani kereskedőikhez, a maradékot pedig ugyanígy hazaszállították az ingenióba, ahol laktak, vagyis harminc mérföldre Vera Cruztól. Így aztán körülbelül húsz nap alatt raktáraik megint teljesen üresek voltak, Vera Cruzban végeztek minden dolgukkal, és ők is, szolgálók is elhagyták a várost, ugyanis nem ülnek ottan tovább a feltétlenül szükségesnél, mert egészségtelen a levegő.

Miután így elküldték az árut, ugyanolyan meglepő volt látni, milyen hamar és pontosan küldték meg a fizetséget a mexikóvárosi kereskedők, akikhez külön-külön irányították azokat a rakományokat, és hogyan jött az egész aranyban vagy ezüstben, így a raktáraikat néhány hónap alatt elfoglalták az egymásra rakott ezüstrudak meg pezókkal teli ládák, egészen a mennyezetig.

E munka szűk terjedelmében lehetetlen leírni, mekkora pontossággal, milyen rendben végeztek el mindent, mennyire minden sietség meg a legcsekélyebb fejetlenség nélkül; milyen gyorsan tárgyaltak meg és fejeztek be ilyen mérvű, fontosságú és értékű üzleteket, csomagolták újra az

árut, készítettek jegyzékeket és küldtek el mindent, így aztán körülbelül öt hét alatt túladtak minden európai árun, melyet a gályákkal hozattak, és bevezették üzleti naplóikba annak a kereskedőnek a számlájára, akinek az illető holmit küldték. Ezért könyvelőket tartottak, azok elkészítették a jegyzékeket, és megírták a leveleket, melyeket maga a kereskedő csupán átolvasott meg aláírt, aztán újabb kezek megint lemásoltak mindent más könyvekbe.

Nem tudom felbecsülni a különféle küldemények értékét, melyeket azzal a flottával kaptak, de emlékszem rá, hogy mikor a gályák visszaindultak, több menetben egymillió-háromszázezer pezót vittek, ezenkívül még száznyolcvan bála vagy zsák kárminfestéket, amit bíbortetűkből nyernek, és körülbelül háromszáz bála indigót. Ők igen szerényen azt mondták, hogy az saját részükre meg a barátaiknak megy, vagyis több mexikóvárosi kereskedő nagy mennyiségű arany- meg ezüstredat küldött nekik behajózásra és utasításaik szerinti továbbításra. De azt is tudtam, hogy mindebből jutalékot kapnak, úgyhogy még ezzel is tetemes nyereséghez jutnak.

Velük voltam Vera Cruzban, és vissza is jöttem, mielőtt még sort keríthettünk volna az elszámolásra azért az áruért, melyet én hoztam partra a huszonegy bálában. Mindennek az árát a legutolsó vásár szerint számítottuk, és elszámolásaink szerint a holmi értéke nyolcezer-ötszázhetven pezóra rúgott. Az én barátom, mert immár annak kellett neveznem, az egész összeget elhozta nekem ércpénzben, és négereivel halomba rakatta szobám egyik sarkában, így hát még mindig igazán nagyon gazdag voltam, ha mindent figyelembe veszünk.

Egy bálát azzal a szándékkal csomagoltattam be Virginiában, hogy alkalomadtán ajándékokat adok belőle. Valóban, ezt Angliából rendeltem. Főleg finom, dupla széles angol szövetek voltak benne, selyem, selyemvetülékes gyapjúsövetek és különféle egyéb finom anyagok, néhány vég nagyon finom hollandi vászon is. Bármennyire siettem is, mikor partra szállítottuk a huszonegy bála árut, nem feledkeztem meg róla, hogy ezt közé tétessem, így hát, mikor sor került az eladásra, azt mondtam, hogy ruha meg egyéb szükséges holmi van benne saját használatomra, és azt kívánom, hogy ne bontsák fel a többivel együtt. Úgy is tettek, és ezt a bálát a lakosztályomba hozták.

Több kisebb bálából állt, melyeket úgy állíttattam össze, hogy egyformán összeválogatott ajándékokat tudjak adni, mikor a körülmények úgy sugallják. Ámde mind tekintélyesek voltak, és számításom szerint az egész bála körülbelül kétszáz fontba került nekem Angliában. Igaz, hogy akkori körülményeim között tanácsos lett volna némi korlátot szabni bőkezűségemnek az ajándékozásban, de annyira le voltam kötelezve ennek a nagylelkű, barátságos spanyolnak, hogy úgy gondoltam, a leghelyesebb két kisebb bálát felbontanom, és összeraknom tartalmukat. Hadd legyen ajándékom valamelyest illő ahhoz a tisztelethez, melyben jótévőm részesített. Fogtam hát két bálát, és összeraktam a javukat. Tartalmuk a következő volt:

Két vég finom, dupla széles angol szövet, a legfinomabb, ami Londonban kapható.

Akárcsak a havannai kormányzónak adott ajándékomban, az egyik szép karmazsinvörös volt, finom világos mintákkal, a másik finom fekete.

Négy vég finom hollandi vászon, Londonban rőfje hét-nyolc shilling.

Tizenkét vég finom, selyemvetülékes gyapjúsövet és férfiholmihoz való du Roys.⁴⁴

Hat vég dupla széles selyemkelme, két damaszt, két brokátselyem és két női köpeny.

Mindehhez egy doboz szalag meg egy doboz paszomány.

Az utóbbi Angliában körülbelül negyven fontba került.

---

⁴⁴ Durva szálú gyapjúanyag.

Ezt a szép csomagot kibontva letettem lakosztályomban. Egyik nap felhoztam vendéglátómat, azzal a kifogással, hogy igyék velem szokás szerint csokoládét. Mikor megitta és jókedvre derült, azt mondtam, hogy majdnem egész rakományomat eladtam neki és megkaptam tőle a pénzt, igazság szerint azonban nem eladnom kellett volna, hanem mindent a lába elé tennem, mert az ő útítársainak köszönhetem, hogy egyáltalán megmaradt valamim.

Mosolygott, és baráti nyájassággal felelte, hogy amennyiben nem fizetett volna nekem, az olyan lett volna, mintha kifoszt egy hajóroncsot, ami még rosszabb, mint kirabolni egy kórházat.

Végül megpendítettem, hogy két kérésem volna hozzá, melyet nem kellene megtagadnia. Az egyik, hogy fogadjon el egy kis ajándékot, és meg fogom adni az okát, miért ne utasítsa vissza. A másodikkal majd akkor állok elő, ha az elsőt teljesítette. Azt felelte, hogy bármilyen ajándékot elfogadna tőlem, ha nem ért volna szerencsétlenség, de így kegyetlenség lenne részéről és a nagylelkűség hiánya. - Igen ám - válaszoltam -, de kötelessége meghallgatni az okomat, amiért el kell fogadni. - Azzal folytattam, hogy név szerint neki készítettük ezt a csomagot, még Virginiában, feleségem meg én, és az ő neve áll a bála címkéjén. Meg is mutattam neki a címkét. Az csakugyan ott volt az egyik bálán, melynek azonban most megkétszereztem a tartalmát, így hát, mondtam, ezek az ő saját tulajdon javai. Egyszóval annyira erősködtem, hogy végül beleegyezően meghajolt. Én egy szót se szóltam, csak megparancsoltam a négeremnek, azazhogy az ő négerének, aki engem kiszolgált, hogy vigyen mindent, kivéve a két dobozt, az ő szobáiba, de nem akartam hagyni, hogy részletesen megnézze, míg a szolga mindent el nem vitt.

Negyedórával később dülva-fülva, szinte káromkodva jött vissza, nagy felindultan, de jól láthattam, hogy rendkívül meg van elégedve. Azt mondta, ha tudta volna részletesen, mi van a csomagodban, a viláért sem engedte volna, hogy hozzá vigyék, végül pedig ugyanazzal a bókkal élt, mint a havannai kormányzó, vagyis hogy az én ajándékom inkább a mexikói alkirálynak járna, mint neki.

Miután befejezte, eszébe jutott, hogy nekem két kérésem van, és a másodikat csak akkor mondhatom meg, ha az elsőt teljesítette, de immár reméli, hogy olyat kérek tőle, ami fölér azzal, ahogyan most lekötöttem.

Azt mondtam, hogy pillanatig se kételkedem benne, hogy bármire van is szükségük családjá hölgyeinek, ő azt legjobb belátása szerint megszerzi nekik. Azt is tudom, Spanyolországban nem szokás, hogy idegenek ajándékokat adjanak a szépnem tagjainak. De volt két kicsi doboz a csomagban, melyet feleségem saját kezűleg küldött a hölgyeknek. Arra kérném, ő adja át nekik feleségem nevében, úgy, ahogy ő küldte. Én csak az üzenethozó vagyok, és becsületeembe váгна, ha nem felelnék meg a belém helyezett bizalomnak.

A szalagos meg a paszományos doboz volt az. Én ismertem a spanyolországi hölgyek finom ízlését, helyesebben a spanyolok finom ízlését, mellyel hölgyeiket nézik, feleségemmel csomagoltattam be és címeztem meg az ajándékot.

Házigazdám mosolyogva mondta, igaz, hogy a spanyolok általában nem engednek meg annyi szabadságot a nők iránti viselkedésben, mint más nemzetek. De reméli, nem gondolom, hogy a spanyolok összes nőiket szajháknak tartják, vagy hogy minden spanyol féltékeny a feleségére. Ami ajándékomat illeti, ha egyszer elfogadta, tetszésem szerint küldhetem bármelyik részét feleségének és leányainak, mert három leánya van.

Ismét udvariaskodtam, és azt mondtam neki, küldeni semmi ilyesmit nem szeretnék, csak arra kérném, adja át saját kezűleg az ő donnájának, vagyis feleségének az ajándékot, melyet feleségem neki szánt, mégpedig az ő nevében, azzal, hogy Virginiából küldi. Nagyon tetszett neki

tapintatosságom. Előttem adta át, láttam, hogyan nyitja ki a felesége, és mennyire megörült az ajándéknak. Örülhetett is, mert abban az országban az igen tekintélyes összeget ért.

Azelőtt is rendkívüli barátsággal bántak ugyan velem, úgyhogy jobbat nem is kívánhattam volna, de a hála, melyet pompás ajándékkal kimutattam, nem veszett kárba, és látszott, hogy az egész család értékeli, így hát el kell ismernem, hogy az ajándékok nem maradnak hatástalanok, ha ilyen módon adhatja őket az ember, bár az én ismerőseim nem voltak haszonlesők, sem azelőtt, sem azután.

Igen boldogító és kényelmes menedékre leltem ott, bár az a száműzetés egy fajtája volt. Élvezhettem minden kellemes dolgot, ami csak eszembe jutott, kivéve a szabadságot, hogy hazamehessek. Emiatt éppen ez volt talán az egyetlen, amire vágytam, ugyanis az egyetlen hiányzó öröm miatti bánat gyakran képes megkeseríteni nekünk a világ minden egyéb gyönyörűségét.

Ott azokat a pillanatokat élveztem, melyeket azelőtt sose tudtam kihasználni. Ezen azt értem, hogy megtanultam visszanézni egy hosszú, rosszal eltöltött életre, melyben határtalan kegyel voltam megáldva, de mindaddig nem adatott meg nekem hozzá a szív, hogy éljek is vele. Rájöttem, hogy a helyes elmélkedés az emberi élet legeslegnagyobb boldogsága.

Ott vettem papírra ezeket az emlékiratokat. Kellemes volt illő elmélyüléssel visszatekintnem, és ehhez az élvezethez további haszonként a köszvény egy heves rohama is járult. A legtöbben egyetértenek abban, hogy az ilyen roham megtisztítja a fejet, helyreállítja az emlékezetet, és képessé tesz minket arra, hogy a legtöbb, leghelyesebb és leghasznosabb megjegyzést fűzzük saját cselekedeteinkhez.

Mikor mindezt leírtam, nem láttam előre, hogy saját történetünk leírása annyira divatba jött Angliában, és másoknak annyira kedve telik olvasásában, amennyire azt tapasztalatom szerint a szokás meg a kor hangulata magával hozta. Lehet, hogy olvasómnak kedve kerekedik majd azokra a helyes elmélkedésekre, melyeket, megvallom, magamnak kellett volna végiggondolnom. Ha igen, talán különbül fogja betakarítani viszontagságaim termését, mint jómagam tettem. Lám, a változatos fordulatok hosszú sora jelenhet meg a magamfajta közrendű magán-személy életének szűk korlátai között is, és ebből nyilvánvaló, hogy az emberek életének története sokféle hasznot hajthat az olvasónak, ha az író erkölcsi tökéletesedésre és elmélkedésre törekszik.

Sok minden maradt még hátra az én szerencsétlen életem folyásából. Oly kicsi részét hagytam szóhoz jutni, és annyi esemény lenne érdemes külön, terjedelmes beszámolóra! Ezek teret adhatnának olyasfajta helyes elmélkedéseknek, amilyenekkel még nem foglalkoztam. Különösen azt tartanám helyénvalónak hozzátenni, hogy miközben fűzérbe gyűjtöttem sorsom különböző változásait meg fordulatait, egyre tisztábban láttam, hogy egy láthatatlan felsőbb hatalom, egy felülről vezetett kéz kormányozza minden cselekedetünket, bármit teszünk is, határokat szab minden tervünknek, és igazgatja minden dolgunkat.

Ez a megállapítás szükségszerűen sugallta nekem azt, mennyire helyes öneki hódolnunk minden eseményért. Hiszen ő irányítja, sőt teremtette meg az okok és következmények láncolatát, melynek a természet általában szigorúan engedelmeskedik, így hát őt illeti meg a tisztesség minden történésért, mert az mind amaz okok következménye; őt, mint mindenek első mozgatóját és megalkotóját.

Rólam igazán el lehet mondani, hogy mindeddig isten nélkül éltem a világban, de immár kezdtem mélyebben belelátni mindezekbe a dolgokba, mint valaha is képes voltam rá, ez pedig végül is arra indított, hogy szegyenkezve és pironkodva tekintsek bűnös pályafutásomra. Bizony, úgy nőttem fel, hogy semmiféle vallási vagy erkölcsi ismeretre sem oktattak. Legelőször mind a kettőből Skótságban kaptam egy keveset, az alatt a rövid idő alatt, míg

polgári életet éltem. Ott megirtóztam pajtásom, Jack kapitány gonoszságától, és komoly, vallásos társaságba kerültem. Ez adott nekem némi ismereteket jóról meg rosszról, és mutatta meg nekem a józan, vallásos élet szépségét. De miután elhagytam azt az országot, engem is hamarosan elhagyott mindez. Másodszor jött szerény tanácsaival és helyes elmékedéseivel tisztartóm, akit oktatónak neveztem. Őszintén vallásos, jóra vivő elveket valló ember volt, és valódi, igaz bűnbánattal vezekelt múltbeli vétkeiért. Ó, ha vele együtt szívből jövő bűnbánattal néztem volna múltamat, nem éltem volna huszonnégy évig léha, züllött, vétkes életet.

Mexikóban azonban volt időm elmélkedni, bűneimet bánni, emlékezetembe idézni a múltakat, és Jób szavaival élve, megtanulni igaz utálattal hibáztatni magamat, és bánkódni a porban és hamuban.⁴⁵

Ebben a lelkiállapotban írtam meg történetemet, és szeretném, ha mindazok, akik el akarják olvasni, bűnbánó hangulatban készülnének rá. És gondolják meg, mennyivel kedvezőbb helyzetben folytathatják bűnbánó elmékedéseiket otthon, a gondviselés kegyes rendelkezéséből békében, bőségben, nyugalomban, semmint feleségem és oktatóm a deportált bűnözőkre nehezdedő fegyelem alatt, vagy hajóm kapitánya egy hajótörött vándor nyomorúságában és viszontagságai között. Róla azt hallottam, hogy nagy bűnbánóként halt meg, sivatagokon, hegyeken át haladva fáradtságosan, hogy Carolinán keresztül elérjen haza, Virginiába. A legénység többi tagja végtelen veszélyek és nélkülözések után jutott el oda. Mennyivel előnyösebb helyzetben vannak, mint én voltam, száműzetésben, ha jó körülmények között is, távol családomtól, és egy ideig abban a hiszemben, hogy valószínűleg sose látom őket viszont.

Mondom, az ilyenek előnyös helyzetben bánhatják bűneiket. De milyen kevesen vannak azok, akik komolyan magukba néznek, míg csak útjuk olyan sövények közé nem visz, hogy már nem is nézhetnek másfelé!

Száműzetésemben bizony volt időm a bűnbánatra. Nem az én feladatomban megmondani saját magamról, mennyire látja jónak az Úristen megadni a bűnbánat kegyét annak, akinek alkalmat ad rá. Elég, ha e történet minden olvasójának azt ajánlom, hogy mikor életükben valamennyire is hasonló helyzetekbe kerülnek, tudakolják velem együtt, és kérdezzék meg önmagukat: - Nincs-e itt a bűnbánat ideje? - Lehet, hogy a válasz megmozdítja szívüket.

Ahhoz, amit ott írtam, csak egyet tehetek még hozzá: kedves spanyol barátaim csak egyetlen módot találtak rá, hogy hazasegítsenek, vagyis Virginiába. Engedélyt szereztek nekem arra, hogy a következő gályákkal spanyol kereskedőként Cádizba menjek. Meg is érkeztem épségben, minden kincsemmel, mert vendéglátóm nem tűrte, hogy bármit is kiadjak házában. Cádizból hamarosan eljutottam Londonba egy angol, kereskedelmi hajón. Onnan beszámolót küldtem feleségemnek kalandjaimról. További öt hónap múltán ő is átjött hozzám, és minden virginiai ügyünket teljes meglegedésünkre ugyanazokra a hűséges kezekre bízta, melyekben már azelőtt is voltak.

.oOo.

---

⁴⁵ Jób könyve, 42:6.